

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики

Збірник наукових праць

**Київ
НТУУ «КПІ»
2011**

УДК 339.9
ББК 65.5-55+65.9(4 УКР)-55
М58

Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики: Збірник наук. праць:
/ [редкол.: О.А. Гавриш (відпов. ред) та ін.].– К.: НТУУ «КПІ», 2011. –
214 с.

Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки
Протокол № 6 від 30 листопада 2011 р.

Редакційна колегія:

Гавриш О.А. д.т.н., професор (відповідальний редактор)
Охріменко О.О. д.е.н., доцент (заступник відповідального редактора)
Герасимчук В.Г. д.е.н., професор
Дергачова В.В. д.е.н., професор
Кочетков В. М. д.е.н., професор
Стеченко Д.М. д.е.н., професор

Дідух В. В. технічне редагування

Збірник наукових праць «Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики» охоплює широке коло питань, присвячених актуальним проблемам функціонування багаторівневого механізму, що охоплює сукупність національних економік з властивими їм характеристиками.

Сборник научных трудов «Международная экономика: интеграция науки и практики» охватывает широкий круг вопросов, посвященных актуальным проблемам функционирования многоуровневого механизма, который охватывает совокупность национальных экономик со свойственными им характеристиками.

Collection of scientific papers «International Economy: Integration of Science and Practice» covers the wide range of questions, devoted to the current issues of multilevel mechanism functioning that includes the aggregate of national economies with their proper characteristics.

© ФММ НТУУ «КПІ», 2011
© Автори матеріалів

Зміст

1. Мунтиян В. И. Инновационный путь развития Украины – в союзе со странами СНГ.....	5
2. Balvas I. G. Changing of oligarchic model is the path to country with developed economy.....	11
3. Басюк Д. І. Науково-теоретичні підходи до класифікації туристичних кластерів.....	17
4. Бойко К. М. Формування інноваційної політики підприємства.....	23
5. Верхогляд І. М. Регіональні особливості інноваційних програм ЄС.....	29
6. Вронська Є. А. Особливості механізму реструктуризації інноваційних підприємств.....	35
7. Говтра Т. В. Розвиток транспортної системи України в контексті інтеграції в міжнародну систему комунікацій.....	41
8. Григорська Н. М. Сучасні умови економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств.....	47
9. Даніліна О. М. Основні засади системи оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства.....	53
10. Данильченко К. О. Інноваційна привабливість машинобудівних підприємств як фактор залучення іноземних інвестицій.....	59
11. Дідух В. В. Стратегія міжнародної конкурентоспроможності підприємств (на прикладі фармацевтичної галузі).....	65
12. Дудукало Г. О. Сучасні підходи підвищення ефективної діяльності підприємства в умовах інтеграції України в ЄС.....	71
13. Здольник Л. Г. Інноваційна діяльність на національному ринку.....	77
14. Ігошева О. В. Ефективність експансії іноземного капіталу на ринок банківських послуг України.....	83
15. Кузнєцова К.О. Модель залучення іноземних інвестицій в Україну.....	89
16. Куцова М. А. Аналіз тенденцій розвитку нафтогазового комплексу в розрізі енергетичної стратегії України на період до 2030 року.....	95
17. Лопушняк Ю. Ю. Вплив членства в СОТ на стан металургійного комплексу України.....	101
18. Ліснічук Ю. С. До питання транснаціоналізації підприємств хімічної промисловості України.....	107
19. Майка Л. М. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.....	113
20. Маланчук А. С. Міжнародна співпраця підприємств у науково-технічній сфері.....	119
21. Міщенко К. А. Транснаціоналізація корпоративного розвитку вітчизняного автомобілебудування.....	125
22. Мусієнко О. О. Аналіз факторів впливу на експортний потенціал електроенергетики України на ринках країн Європи.....	131
23. Осталецький В. Б. Економічні проблеми міграції робочої сили.....	137

24. Панченко В. П. Соціальна відповідальність бізнесу як складова євроінтеграції України.....	143
25. Пігілова Н. А. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств як засіб посилення конкурентних позицій у контексті регіональної інтеграції України.....	149
26. Пунова К. А. Аналіз факторів, що посилюють інвестиційні ризики в Україні.....	155
27. Сергієва Ю. О. Проблеми визначення сутності інвестицій як економічної категорії.....	161
28. Симон О. В. Цінова конкурентоспроможність продукції аграрного комплексу України на міжнародних ринках.....	167
29. Смірнов М. Інвестиційна складова інноваційного розвитку на рівні держави та на рівні підприємства.....	173
30. Тенева А. Европейский социальный фонд – основной финансовый инструмент для осуществления политики ЕС в области развития человеческого капитала.....	179
31. Фарафонова В. А. Сучасний стан та перспективні напрямки розширення товарообмінних операцій між Україною та країнами – членами ЄАВТ.....	185
32. Чеберніна А. Ю. Роль транснаціональних корпорацій у забезпеченні приросту прямих та портфельних інвестицій в Україну.....	191
33. Чулюкова М. С. Механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.....	197
34. Чумак А. А. Основні тенденції урбанізації в контексті економічного і соціального розвитку.....	203
35. Шкробот М. В. Значення гідроенергетики в інтеграції ОЕС України в європейську систему UCTE.....	209
36. Якименко О. С. Машинобудівна галузь України у контексті загальноекономічних тенденцій.....	215

ИННОВАЦИОННЫЙ ПУТЬ РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ – В СОЮЗЕ СО СТРАНАМИ СНГ

Выделены глобальные, финансовые, экономические и социальные аспекты формирования новых центров экономического и политического влияния в мире. Проведен анализ места Европы и стран СНГ на новой геополитической карте мира. Выделены слабые и сильные конкурентные преимущества стран СНГ в контексте геополитического соревнования. Обоснована необходимость перехода национальных экономик государств СНГ на инновационную модель развития.

Ключевые слова: инновации, инновационная модель экономики, инновационный путь развития Украины.

Введение. Доминирующие тенденции развития мирового сообщества свидетельствуют о том, что в мировой экономике наблюдаются признаки волатильности, неопределенности и замедления темпов роста экономики, которое может перерасти в рецессию. В США произошло максимальное за всю историю повышение государственного долга с одновременным исчерпанием, как стимулов, так и новых инструментов от ФРС. В Европе существенно обострились проблемы с урегулированием государственных долгов и ликвидацией дефицитов консолидированных бюджетов. Темп роста ВВП в Еврозоне в 2012 году составит всего лишь 0,2%. В Азии происходит замедление спроса на экспортную продукцию, а также замедление темпов экономического роста связанного с перегревом экономики, что приведет к продаже активов, сбрасыванию на мировой рынок, в том числе ценных бумаг США.

Постановка задачи. Целью статьи является обоснование необходимости понимания важности исторического момента, предполагающего возможность эффективного перехода Украины на инновационный путь развития в союзе со странами СНГ.

Методология. В качестве теоретико-методологической основы работы были использованы научные труды ведущих зарубежных и отечественных ученых, а также межправительственные соглашения, имеющие стратегическое значение для экономического развития стран СНГ и Украины, в частности. В работе были использованы методы научной абстракции, анализа и синтеза, системный, диалектический методы исследования, позволяющие предопределить основы перехода

национальных экономик государств СНГ на инновационную модель развития.

Результаты исследования. *Геополитический анализ и прогноз формирования новых центров экономического и политического влияния в мире.*

Смену лидерских позиций в мировой экономике можно проиллюстрировать следующим: если в 70-х годах XX века США занимали 1-е место в мире по объему ВВП, то Украина занимала 10-е. Также Украина занимала 1-е место в мире по интеллектуальному потенциалу, 3-е место по ядерному и оборонно-промышленному. Она производила лучшие в мире ракеты, самолеты, двигатели, системы искусственного интеллекта. Но к большому сожалению за 20 лет бессистемных реформ она растеряла свой потенциал и сегодня по объему ВВП занимает 53-е место в мире [1].

На первое место вышел консолидированный ВВП Евросоюза в расширенном составе (16,1 трлн дол – данные МВФ за 2010г.), а после США (14,6 трлн.дол) вторую и четвертую позицию по страновому рейтингу занимают Китай (10,1 трлн.дол) и Индия (4,0 трлн.дол) соответственно. Причем Россия и Бразилия в рейтинге за 2010 год уверенно заняли 6-ю и 7-ю позиции [2]. То есть первая десятка лидеров мировой экономики в последние годы претерпела значительную трансформацию. В нее вошли так называемые страны BRIKs, отодвинув традиционно сильные экономики Японии, Канады и отдельных стран ЕС.

Дальнейшее развитие мировой экономики будет определяться балансом между сложившимися тенденциями поступательной глобализации мировой экономики и тенденциями регионализации, как реакцией на рост напряженности между мировыми центрами силы и накопление диспропорций в мировой торговле и финансовой системе. И все это будет происходить при остром дефиците природных ресурсов и в условиях глобальных природно-климатических изменений.

Место Европы и стран СНГ на новой геополитической карте мира.

Украина исходит из того, что многостороннее сотрудничество государств-участников СНГ со странами Европейского Союза в экономической сфере является базовым направлением деятельности Содружества и главным приоритетом, отвечающим его национальным интересам.

Имеется целый ряд предпосылок, объективно указывающих на весомую долю Евразийского пространства и конкретно постсоветского на геополитической карте мира.

Во-первых, в завтрашнем мире центром экономической активности будет Евразийское пространство, а конкретнее – материк Евразия, который занимает 36,2% площади суши планеты, население – 4,8 млрд. человек, а это около 75% от численности населения планеты, здесь

производится 68% мирового ВВП и сосредоточено более 70% мировых энергетических запасов.

Во-вторых, центральное место в Евразийском пространстве кроме Евросоюза займет СНГ, т.к. Содружество обладает значительным потенциалом – занимает 40,7% территории Евразии, на которой проживает примерно 5,8% населения и обладает более 40% энергетических запасов [3].

Кроме того, если проанализировать основные показатели по удельному весу СНГ в мире, то снова самые выгодные и перспективные позиции имеют страны СНГ: территория СНГ – 16%, население – 4%, ВВП – 5,1%, производство электроэнергии – 7%, добыча нефти – 16%, добыча природного газа – 24%, производства зерна – 7% [3].

В-третьих, СНГ – это один из перспективных и динамичных регионов мировой экономики, его потенциальный рост 6-7% против 0,2% - в еврозоне, 1,1% - в США.

В-четвертых, потребительский рынок стран СНГ составляет около 281 млн. человек на территории 22,1 млн. кв. километров, имеются исторически сложившиеся экономико-географические и технико-технологические связи между предприятиями стран СНГ, надежность партнеров, а также технические и потребительские стандарты, транспортная инфраструктура.

Сегодняшний уровень ВВП Украины по отношению к 1990 году составил 66%, когда в странах СНГ он составляет – 127%, а в развивающихся странах – 268%. Общая сумма государственного и гарантированного государственного долга по состоянию на 1 июля текущего года составила 60,2 млрд. долл. США, отрицательное сальдо по товарам на 1 сентября составило- 8,1 млрд. долл. США в том числе со странами СНГ -7,1 млрд. долл. США.

Слабые и сильные конкурентные преимущества и стран СНГ в контексте геополитического соревнования.

С целью приостановления негативных процессов в экономике, повышения уровня конкурентоспособности и благосостояния населения правительство Украины приняло оптимальное решение по заключению нового договора о Зоне свободной торговли с СНГ.

В настоящее время перед СНГ остро встают вопросы определения места в меняющейся конфигурации современного мира, повышения конкурентоспособности национальной экономики, превращения Содружества в региональное экономическое объединение, способное играть не просто существенную роль в мировой экономике, а и предложить тонущему миру «спасательный круг» - принципиально новую доктрину сосуществования мировой цивилизации и биосферы планеты.

Для примера возьмем Российскую Федерацию, которая по запасам ресурсов занимает 1-е место в мире.

При российских запасах полезных ископаемых, которые в 3,5 раз больше чем в США (в том числе в 4,1 раза больше по нефти, в 4,7 раза по лесу), и практически на порядок (т.е. в 10 раз больше), чем в Европе (в том числе в 34,9 раза больше по нефти, 17,9 раза – по газу, 15,8 раза – по углю и в 26,6 раза по лесу), общие затраты энергоресурсов в расчете на единицу ВВП в России в 4,5 раза больше (больше – значит хуже), чем в США, в 6,4 больше, чем в странах ОЭСР, в 8 раз больше, чем в странах ЕС и в 10,6 раза выше чем в Японии [4]. Соответственно, Россия на единицу энергозатрат получает всего 0,63 единиц ВВП, тогда как в США – 2,9, страны ОЭСР – 4, страны ЕС – 5, а Япония все 6,7 единиц, т.е на целый порядок больше.

В Украине энергозатратность экономики в 2,6 раза превышает среднемировые показатели.

Выход из этой сложной ситуации возможен через инновационный путь развития. По данным Межгосударственного статистического комитета СНГ, в экспорте государств - участников СНГ наибольший объем приходится на сырьевые товары: нефть, газ, черные и цветные металлы, лес, руда и другие виды сырья и материалов с низким уровнем обработки и добавленной стоимости.

Отрыв государств - участников СНГ от развитых государств мира по доли экспорта высокотехнологической продукции в общем объеме промышленного экспорта не сокращался. Так, за последние 15 лет в странах с развитой экономикой доля затрат на научные исследования и разработки составляла 2,5-3% ВВП, в то время как в государствах - участниках СНГ за годы рыночных реформ этот показатель в среднем снизился до 0,4-0,5% ВВП.

Современная отечественная наука в странах СНГ оказалась на грани распада и выживает по преимуществу за счет собственного энтузиазма, а также частично за счет иностранной помощи, которые многие специалисты вполне обоснованно считают сомнительной и воспринимают неоднозначно.

Императивом преодоления последствий мирового финансово-экономического кризиса, обеспечения конкурентоспособности отечественной продукции, инновационного обновления предельно устаревших основных фондов является переход на инновационную модель экономики.

Предпосылки перехода Украины на инновационный путь развития.

Опыт экономического развития стран-лидеров подтверждает, что эволюционный процесс в экономике осуществляется именно через инновации. Именно инновации влекут за собой модернизацию и структурную перестройку всей экономики, выступают как основной критерий способов развития общества.

В сложившихся условиях кризиса ни одна страна не может осуществить переход к инновационной модели развития в одиночку.

Анализ показывает, что самый высокий показатель интеграционной взаимозависимости Украины именно со странами СНГ (38,1% экспорт и 45,9% импорт) [6]. Ни с одним другим объединением или страной мы не имеем такой структуры, для примера с ЕС-27 товарооборот составляет 28,6%.

В Украине со странами СНГ почти одинаковые уровни технологических укладов, производственная база и высокий уровень специализации и кооперации. Важную роль играет наличие объема ресурсов необходимых для функционирования экономики и объем рынка. Поэтому только осуществление совместного инновационного прорыва может обеспечить доступ государствам Содружества к мировой интеллектуальной квазиценности.

С этой целью была разработана Стратегия экономического развития СНГ на период до 2020 года, которая была утверждена Решением Совета глав правительств СНГ от 14.11.2008 г. [4].

Целью Стратегии является придание дополнительных импульсов экономическому взаимодействию государств-участников СНГ, обеспечение устойчивого развития, экономической безопасности, повышение благосостояния и качества жизни населения на основе синергетического эффекта и эффекта масштаба, конкурентоспособности национальной экономики государств-участников СНГ и укрепления их позиций в мировой хозяйственной системе.

Выводы. Несмотря на безусловную приоритетность перехода стран СНГ на инновационный путь развития, что подтверждается опытом развитых стран, в государствах СНГ существует большая инертность, мало учитывается фактор времени, низкий уровень стратегического планирования и нежелание выделять средства на внедрение новаций. К большому сожалению, эти упущения присущи как государственным структурам так и бизнесу, как на центральном, так и на региональном уровнях.

Главным условием реализации программы технологического прорыва является формирование в Украине инновационного партнерства государства, предпринимателей, науки и общества. Ведущая роль в этом партнерстве должна принадлежать государству. Таким образом, переход национальных экономик государств СНГ на инновационную модель развития, основанную на ноосферных принципах, является вызовом на системный кризис.

Литература:

Шкваря Л.В. Международная экономическая интеграция в мировом хозяйстве / Л.В. Шкваря. – М.: Инфра-М, 2011 – 315 с.

Симчера В.М. Развитие экономики России за 100 лет: 1900-2000 / В.М. Симчера. – М.: ЗАО «Издательство Экономика», 2007 – 687с.

Содружество Независимых Государств, 20 лет. Статистический сборник. Межгосударственный статкомитет СНГ – М.: 2011 – 513 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imemo.ru/ru/publ/2009/09017.pdf>

Стратегия экономического развития Содружества Независимых Государств на период до 2020 года от 14 ноября 2008 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.eurasianhome.org/doc_files/cis-strat2020.doc.

Предварительный проект Межгосударственной программы инновационного сотрудничества государств-участников СНГ на период до 2020 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gknt.org.by/rus/bulletin/pr/pr0003/>.

Решение об Основных направлениях долгосрочного сотрудничества государств - участников СНГ в инновационной сфере [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU09217.html.

CHANGING OF OLIGARCHIC MODEL IS THE PATH TO COUNTRY WITH DEVELOPED ECONOMY

In this article was analyzed the curve of Ukraine's GDP during her years of independence, levels of poverty and destitution, were considered the ways of successful development of European countries, were proposed changes in main priorities of development of Ukraine's economy.

Key words. Oligarchic model, GDP, poverty, destitution, middle class, developed economy.

Introduction. The key influence on the life of Ukraine today exert two diametrically groups opposite on his status and number of population, which together form social structure that resembles pyramid. At its top – the oligarchs, which depend on the situation in the country due to their financial and political opportunities. At the heart of the shape – a number of citizens with low incomes, who together also have an impact on national policy – in elections.

The question of formation and transformation of socio-economic systems and models of economic development is devoted to significant number of scientific papers of national – G. Bashnyanyn [1], A. Galchynsky [2], of Russian – A. Buzhalin [3], of foreign – L. Balcerowicz [4] researchers. We do not pretend to make comprehensive overview of the expression of critical evaluations of their heritage, because every scientist has his own opinion and try to give own interpretation of modern socio-economic model of development of Ukraine.

Statement of problem. Suggest to consider formed model of national oligarchical development that has developed in Ukraine in the years of independence and suggest possible changes in its structure.

Methodology. Theoretical background for the study is systematic approach to the analysis of socio-economic processes and their influence on performance development. Methodological basis are systematic methods and comparative analysis, statistical research, logical generalization.

Research results. 20 years is the small term for a country. But, if this period is the starting point, which fixed the new state's moment of birth, then 20 years of Ukraine's independence, a convenient cause to think about where we actually came from and where we came to.

Ukraine in its transformation has gone on the post-socialist way that was the main mistake of all 20 years of independence. Not on the ways of Eastern Europe, East-Asia China, Korea and other Asian tigers. It went on Latin American way. This path is based on building the economy and society with enormous differences among the oligarchs-multimillionaires and the bulk of the population and differs from the European and East Asia path. Ukraine doesn't correspond not only to the level of its neighbors, but also significantly reduced its potential, after 20 years of independence. Countries that moved through evolution, and those who, like Ukraine, followed by revolutionary way, but completed the "shock therapy" programs, survived in the transformation crisis less painfully than Ukraine.

These countries have already stabilized the economy and restored its pre-crisis indicators at the beginning of the new decade. Specifically, in 2000 in comparison with 1990 level of GDP (Gross Domestic Product) in Poland was 144%, in Slovenia – 120%, in Albania – 110%, in Hungary – 109%, in Uzbekistan – 95%, in Belarus – 88% and in Ukraine – 43% (Figure 1) [5].

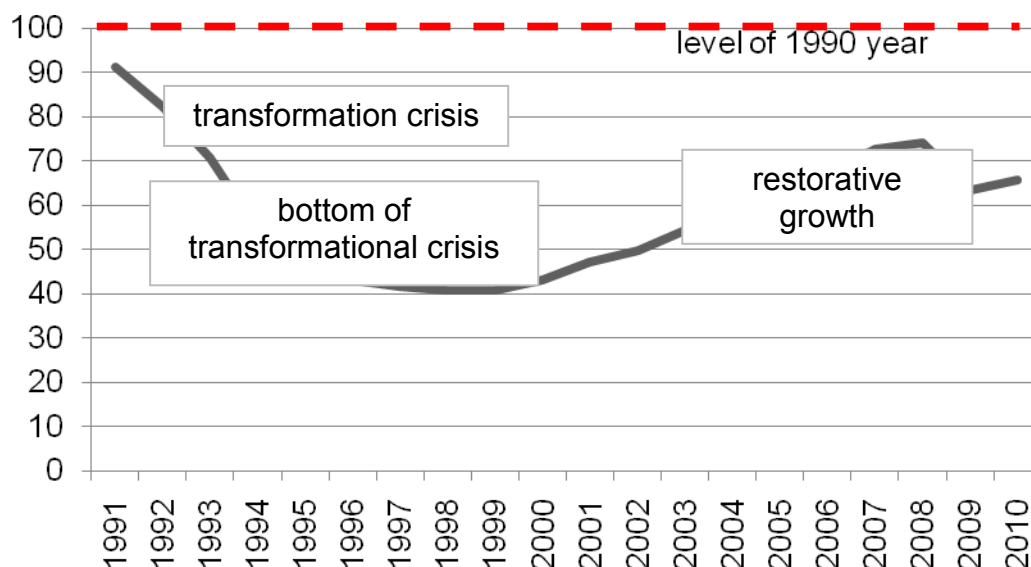

Fig. 1. Dynamics of GDP of Ukraine after disintegration of the USSR, % as to 1990

The level of decline of Ukraine's GDP compared with 1990 was stopped at the rate of 40.8 % in 1999. I don't know any example in history of the civilized countries of the XX century, when the state has lost almost 60% of GDP in peace time. The Ukraine's GDP is only 66% from 1990 on the twentieth year of independence and independent economic policy [6].

According to the World Bank, Ukraine is on the eighty places with 6 580 dollars index in the rating of countries by GDP per capita and by PPP (purchasing power parity). Moreover, Ukraine is the second poorest country in Europe after Moldova. However, we must take into account the social structure of the Ukrainian population, analyzing this indicator. If the ratio of incomes of the poorest and the richest citizens is one to six in the European countries, than, according to the UN, the ratio of incomes is about 1 to 40 in

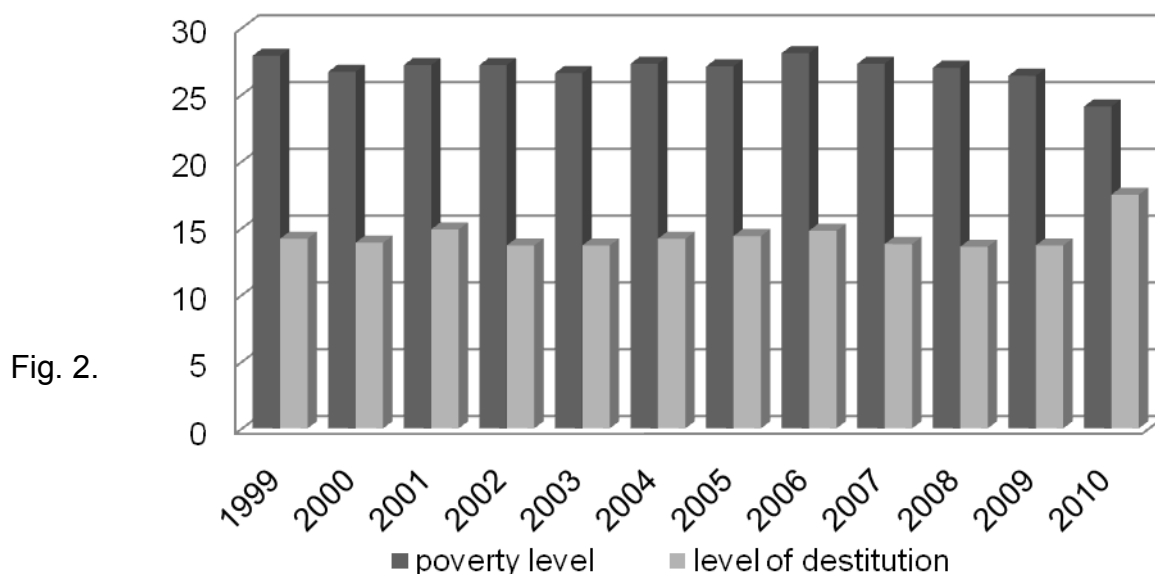
Ukraine (there is no accurate assessment about incomes of the richest Ukrainians because of shadow economy and offshore). 7.3 thousand of Ukrainians declared their incomes that exceed 1 million UAH at the end of 2010. The number of billionaires in Ukraine is bigger than in its western neighbors, such as Poland, which has only four billionaires (in Ukraine is 21), according to this year's rating «Forbes». And, unlike Poland, Ukraine is still one of the poorest European countries [7].

An oligarchy is a form of government in which most of the political power effectively rests with a small segment of society, typically the people who have the most wealth, military strength, ruthlessness or political influence. Some political theorists have argued that all societies are inevitably oligarchies, regardless of their supposed political system.

Ukraine entered to the stage of destruction of democratic governance and transition to the stage of oligarchic dictatorship of the bureaucracy because of unlimited material stratification.

The existence of poverty as a phenomenon was denied during Soviet times. Investigations and poverty assessments haven't been conducted. The study of low income groups were conducted mainly at the level of the whole country, without national and regional context, moreover, this statistic has been closed.

According to estimation, made after the opening of statistical records' access, about 11% of Ukraine's population was poor in Soviet times. Dynamics of poverty cannot be investigated for all years of Ukraine's independence because of the lack of regular and comprehensive data in the period before 1999, when the State Statistics Committee of Ukraine introduced monitoring of poverty. Suggest to consider quantitative indicators of monitoring poverty in Ukraine in period of 1999-2010 (Figure 2) [6].

Indicators of poverty and destitution of Ukraine's population,
% of all Ukrainians

The level of poverty and destitution of Ukraine's population remained at 26-28% and 13-14%, when the restorative economic growth has occurred in Ukraine after the bottom of the transformational crisis in 1999 since 2000. It shows that economic growth has not led to reduction of inequality in a society that was formed during the transition period. Despite the fact that the part of poor population decreased by 2.3%, the part of destitute population increased by almost 3%. Almost half of Ukraine's population is poor and more than 7 300 of wealthy Ukrainians declared their own income, over 1 million UAH (excluding about 40% of millionaires "in shadow") [8].

In Europe, well-grounded families are those who spend 20% of personal income monthly on food. Let's consider the situation in Ukraine compared with other countries, including countries of the former USSR (Fig. 3) [9].

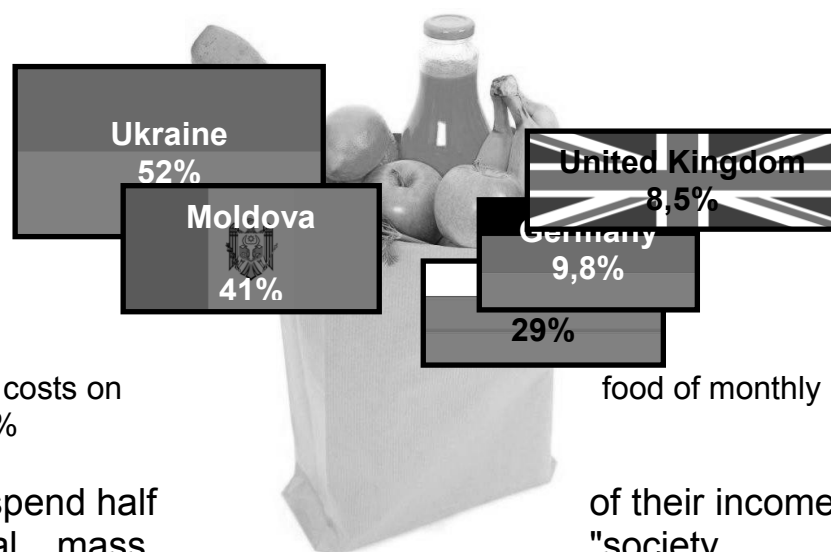

Fig. 3. The level of costs on the family, %

food of monthly income of

Ukrainians spend half of their income on food, making the total mass, "society without purpose", which concerned only of daily survival. Such situation was occurred from the first years of Ukraine's independence, when it became apparent inability of authorities to formulate and implement a systematic plan of reform, not individual events.

The major economic entities of Ukraine must become a middle class that can be an engine of important, effective social and economic transformation, to overcome the oligarchic-monopolistic model. Most states did bet on it as a result – the rapid growth of GDP and a significant improvement of citizens' social conditions. Small and middle business provides to 60% of national GDP in EU countries. In Ukraine, this index is only 10-15%, and continues to decrease. This class is still weak in Ukraine unlike many developed countries. Because there is slows in development of small and medium businesses. In the rating of conditions for business activity, which is the World Bank forms, Ukraine has only the 145th place from 183 and the latest in Europe [9].

After analyzing the recent decisions of the government and its initiatives (limitation of the simplified tax system, the idea of migration of unemployed from depressed regions to prosperous) it seems that it is done purposefully to

convert most of the population for cheap labor for big business. Small business closely works with large in developed countries, freeing it from the producing of unprofitable products that need in a small volume. Countries like Poland and Singapore made a bet on the middle class and did not lose.

For a quick jump of economic to the level of developed countries Singapore is included to East Asia tigers. The encourage of entrepreneurship and comprehensive support of small businesses are the base of success of Singapore. 92% of businesses there are small and medium businesses. They provide 25% of annual GDP and employment growth of 7% per year. Singapore is in the first place in the World Bank rate of ease doing business, and also in competitiveness indicators, the second – for investment attraction, the GDP per capita and citizens' income [5].

The stability of the Polish economy is associated primarily with the fact that in the early 1990s, the country's bet on small business, quickly and transparently conducted the privatization and eliminated state monopoly. It was radically simplified conditions of establishment and doing business, established program of support small and medium enterprises. They produce products for more than 200 billion dollars - almost half of GDP. Business conditions, tax and regulatory policy in Poland were reformed so that entrepreneurs have no reason to go to politics and government to lobby their own interests. The average salary – more than one thousand dollars for the same price as in Ukraine [9].

Conclusions. History of the countries shows the way that seems natural and appropriate for Ukraine. Without supporting of the middle class, small and medium business, environment can not be formed as that can work out an effective action plan for the country. Creation of the middle class most will develop small businesses, small businesses innovative character, the rate of technological parks. Comprehensive supporting of initiatives young professionals – the most recognized way in the world. One of the main slogans of the state must be comprehensive support of initiative, hardworking, educated and skilled. They will create in Ukraine middle class.

Today, democracy in Ukraine, as a power of the people, is nominal. It is the business elite of the country today decides who will be next president of Ukraine, and who will make its Verkhovna Rada. As a result, the entire policy and economic activity in the country built based on the interests of those or others oligarchic groups.

Reference to all the above, an urgent task for Ukraine is need for relief from an oligarchic form of government. One of the natural way out of this situation will act when the President of Ukraine will take on the task of large-scale reform, freeing politics from the influence of her business elites and subordinate to the interests of the country and people.

Oligarchic model of the national economy has no chance for the future. Ukraine's chances get into the number of countries with developed economy and high living standards of citizens depend on the changes in the scheme

and support of the middle class, which is the natural ally of any reforms, really aimed at the development of the country and its withdrawal from poverty.

And while in the country is dominated oligarchy, until Ukraine is economically backward and socially poor and immoral pseudo-state. Therefore, separation of business from power and the destruction of the oligarchy - the most urgent and important tasks of the Ukrainian society at present.

The further researches require analysis of the mechanism of influence of oligarchic leadership on the economy and population of Ukraine.

Sources:

1. Economic Systems: Monograph. / Ed. Doctor of Economics, Professor. GI Bashnyanyina. - Lviv: Type-in Lviv Commercial Academy, 2006. – T. 1. – 484 p.

2. Galchinsky A. Global Transformation: Conceptual alternatives. Methodological aspects of Sciences. editions. – Reference list 2006. – 312 p.

3. Buzhalyin A., Kolganova A. Theory of socio-economic transformations. - Moscow: MAX Press, 2003. – 616 p.

4. Balcerowicz L. Sotsyalyzm, capitalism, Transformatsiia: Essays on the Border era. – Moscow: Nauka, 1999. – 352 p.

5. NBER [Electronic Resource]: National Bureau of Economic Reserch. – Electronic data (7 files). – 2011 – Mode of access: www.nber.org. – Title from the screen.

6. SSC [Electronic Resource]: State Statistics Committee of Ukraine. – Electronic data (2 files). – 2010 – Mode of access: www.ukrstat.gov.ua. – Title from the screen.

7. Echo of the crisis: the number of millionaires in Ukraine for the year has increased by 1200 people [Electronic Resource] // Ukrainian newspaper "Time". – 8 September 2011. – Mode of access: www.chas.cv.ua.

8. Government portal [Electronic Resource]: Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. – Electronic data (2 files). – 2011 – Mode of access: www.me.kmu.gov.ua. – Title from the screen.

9. Final monitoring of developments of social sphere in 2010 [Electronic Resource] // Policy Centre of Social Research of the Ministry of Labour and Social Policy of Ukraine and NAS of Ukraine. – Electronic data (1 file). – 2011 – Mode of access: www.cpsr.org.ua. – Title from the screen.

10. Thanh H. Vuong & Jorge Virchez, Communauté économique de l'Asie Pacifique: essai d'anthropologie économique et de géographie politique, Presses Inter Universitaires, Cap Rouge, Québec, QC, 2004.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ

На основі наукового аналізу практики функціонування кластерної моделі туристичній галузі, запропоновано критерії та систему класифікації туристичних кластерів.

On practices based on scientific analysis of the functioning of the tourism industry cluster model, proposed criteria and classification system of tourist clusters.

Ключові слова: кластерна модель, туристичний кластер, класифікація

Вступ. Світові економічні тенденції та особливості розвитку туристичної сфери на сучасному етапі визначають появу якісно нових умов господарювання з принципово новим характером економічних зв'язків і економічних відносин, вимагають інноваційного підходу до методів взаємодії між владою, бізнесом та громадськими інституціями. Серед найбільш ефективних форм інноваційного економічного розвитку закордонні та вітчизняні фахівці відзначають кластерний підхід до структурування економіки, обґрунтування стратегій національної та регіональної економічної політики й підвищення конкурентоспроможності продуктів та послуг.

Постановка задачі. Метою даної статті є розробка критеріїв та системи класифікації туристичних кластерів на основі аналізу сучасної ринкової ситуації та структурно - змістових елементів кластерних утворень.

Методологія. Методологічну базу дослідження складає теорія управління конкурентоспроможністю підприємств, їх об'єднань, регіонів (М.Портер) а також теорія кластерного підходу щодо ефективності розташування господарюючих суб'єктів, регіонального управління, взаємодії бізнесових структур, державних установ, закладів науки, освіти і культури для забезпечення економічного успіху регіону. (В. Прайс, М.Войнаренко, С. Соколенко, та ін.)

В дослідженні були використані методи емпіричного та теоретичного дослідження, зокрема, аналіз, синтез, моделювання, систематизація.

Результати дослідження. Відомий український дослідник кластерної моделі С. Соколенко визначає кластер як стійке територіально-галузеве партнерство, що об'єднує інноваційною програмою впровадження передових виробничих, інжинірингових та управляючих технологій з метою підвищення конкурентоспроможності його учасників. В більш вузькому розумінні під кластером розуміють групу розташованих у достатній близькості взаємозв'язаних компаній, постачальників послуг, обладнання і комплектуючих, НДІ, вузів, організацій, що взаємно доповнюють та посилюють конкурентні переваги кожного із учасників [2]. Він зауважує, що існуюча на сьогодні інфраструктура туризму в Україні поки що не повною мірою відповідає світовим стандартам, однак вона активно розвивається і удосконалюється з врахуванням існуючих рекреаційних, екологічних, соціально-економічних та інші вимог. Одним з пріоритетних напрямів у вирішенні цього питання має стати втілення кластерного підходу до розвитку регіонів України.

На основі аналізу наукового доробку з проблеми дослідження, нами запропоновано визначення туристичного кластеру як неформального об'єднання установ, організацій, фірм туристичного профілю, що розташовані на території туристичної дестинації або туристично-рекреаційного регіону з метою розробки, просування та продажу конкурентоспроможного туристичного продукту. Метою діяльності туристичного кластеру є об'єднання можливостей та потужностей партнерів з метою створення інноваційних туристичних послуг, диверсифікація туристичного продукту, його покращення та удосконалення, спільна розробка та реалізація маркетингової політики, реклама та брендінг туристичної дестинації, участь інвестиційних проектах та державних програмах розвитку туристичного регіону та ін. Характерною ознакою сутності кластера є об'єднання окремих елементів і компонентів в єдине ціле для виконання у взаємодії певної функції, або реалізації певної мети. Завдяки таким властивостям кластерна модель має ідеальну можливість позитивно впливати на комплексне формування туристично-рекреаційної інфраструктури регіону. Тому туристичний кластер є новим кроком у співпраці фірм, установ та організацій до формування та просування на ринку туристичного продукту та спільного економічного успіху.

До складу туристичних кластерів можуть бути залучені туристичні підприємства, заклади розміщення та оздоровлення, заклади ресторанного господарства, транспортні, страхові та банківські організації, навчальні заклади, які спеціалізуються на підготовці кадрів для туристичної сфери, асоціації та агенції регіонального розвитку і підтримки підприємництва, професійні асоціації розвитку туризму та підтримки туристичних підприємств, органи місцевого самоврядування, інноваційні структури, заклади культури та охорони історичної спадщини.

Системний підхід до розробки наукової моделі кластеризації у сфері туризму передбачає виділення і аналіз основних елементів структурного утворення та взаємозв'язків між ними. Для реалізації кластерної моделі в туристичній галузі, на нашу думку, необхідно мати наступні елементи: туристичні ресурси – природні, біосоціальні, історико - архітектурні, антропогенні, подійні, тощо; виробників туристичних послуг; достатній розвиток транспортної та комунальної інфраструктури; освітні, культурні, та науково-дослідні установи; фахівців відповідної кваліфікації; систему менеджменту.

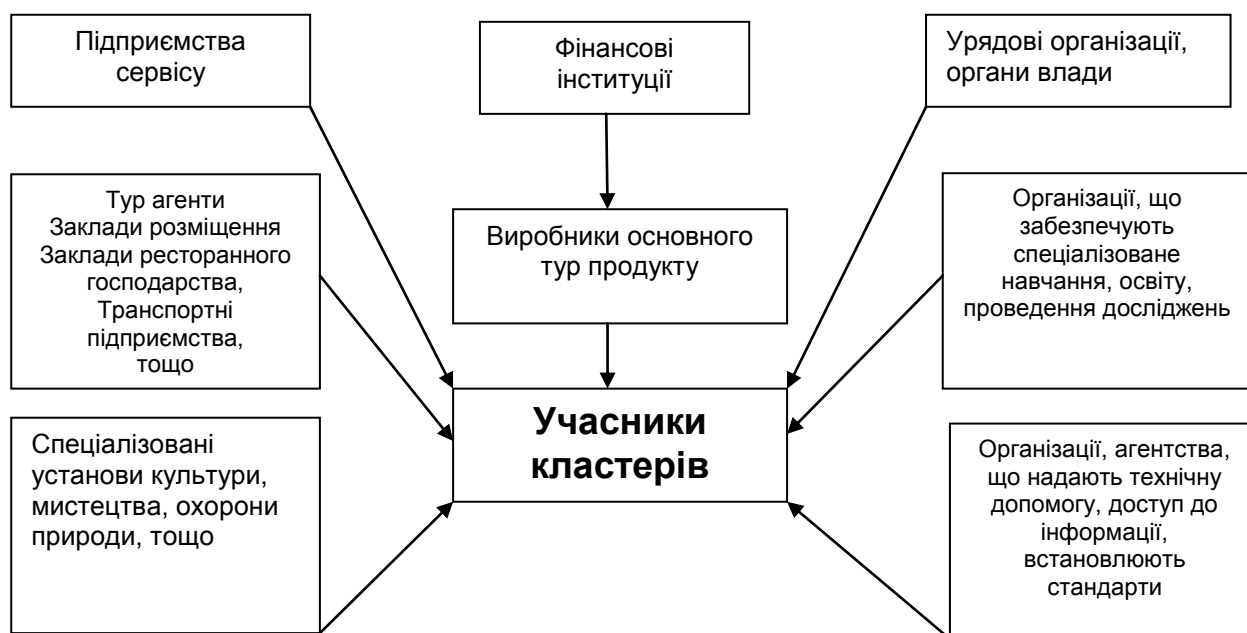

Рис. 1. Складові туристичного кластера

Відповідно до специфіки цілей кластерного об'єднання в туризмі, вважаємо, що основою структури туристичного кластеру можуть бути комерційні підприємства, що надають характерні туристичні послуги і займають лідируючі позиції на ринку – тобто туристичні оператори та заклади розміщення, які зацікавлені у підвищенні конкурентоспроможності власного продукту та можуть фінансово та інституційно підтримати діяльність кластеру.

Перевагами кластерної моделі у туризмі є:

- ефективне використання туристично-рекреаційних ресурсів, удосконалення та підвищення конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту;
- підвищення інвестиційної привабливості регіону, сприяння інноваційним інвестиційним проектам в галузі туризму;
- координація зусиль влади, бізнесу та громадських організацій з метою розвитку туристичної інфраструктури,
- спільне використання кадрового потенціалу, реалізація програм підготовки та підвищення кваліфікації персоналу

- зниження собівартості туристичних послуг за рахунок преференцій для учасників кластеру, спільного використання ресурсів, узгодження стратегії і тактики бізнес - діяльності.

- реалізація спільних маркетингових та рекламних заходів, участь у туристичних виставках та ярмарках, розробці та просування туристичного бренду регіонів

- розширення можливостей для розвитку інноваційних форм і напрямів туристичної діяльності.

Тобто створення кластерів або кластеризація – один з найважливіших шляхів інноваційного розвитку туристичної діяльності, поєднання традиційних та новітніх форм організації бізнесу, раціонального природокористування та громадських інституцій у сфері туризму.

Перша спроба реалізації кластерних моделей в туризмі була здійснена в 2001 р., коли було засновано туристичний кластер "Кам'янець" (Хмельниччина). Його метою стало ініціювання та координація проектів розвитку туризму в регіоні, популяризація міста та його туристичних можливостей. При активній підтримці учасників Кластеру була розроблена Перспективна програма розвитку туризму в місті до 2010 року, організовано участь у виставках, конференціях, семінарах та тренінгах з питань розвитку туризму, створено туристичні сайти та різноманітні зразки рекламної продукції, впроваджено медіа-проекту "Кам'янець фестивальний", проведено числені культурно-мистецькі акції.

Об'єктивні умови для формування туристично-рекреаційних кластерів існують насамперед у регіонах Карпат і Криму. Про це, зокрема, йдеться в дослідженні конкурентоспроможності галузей української економіки, здійсненому в рамках проекту BIZPRO. Розробка туристично-рекреаційних кластерів здійснюється також у Полтавській області і м.Севастополь [1].

На основі аналізу специфіки структурних елементів та системних зв'язків у кластерних об'єднаннях, вивчення наукових та статистичних джерел, аналізу практичного досвіду створення та функціонування кластерної моделі у туристичній сфері пропонується наступна класифікація туристичних кластерів.

1. Типи кластерів за цілями і характером діяльності:

- туристичні кластери (інформаційно - туристичні, туристично-рекреаційні) – кластерні об'єднання, які створюються для подальшого розвитку та популяризації туристичного продукту конкретної місцевості.. Прикладами такого типу кластерів може бути туристичний кластер «Кам'янець», туристичний кластер «Слобожанщина» (Харківська обл.), туристично-рекреаційний кластер «Світязь» (Волинська обл.), кластер «Аура» (м. Севастополь);

- рекреаційно-курортні кластери (туристично – рекреаційні, санаторно-курортні) - кластерні моделі, центом яких є заклади оздоровлення та лікування (санаторії, курортні готелі, тощо), що спільно розбляють та реалізують туристичний продукт лікувально-оздоровчого призначення.

- кластери сільського зеленого туризму - кластерні об'єднання для формування ринку туристичних послуг за рахунок розвитку малого та середнього туристичного бізнесу у сільській місцевості, створення туристичної дестинації на основі сільського населеного пункту. Перший кластер сільського зеленого туризму «Оберіг» було створено у с. Гриців Хмельницької області. Кластери такого типу поширені у Карпатському регіоні, Автономній Республіці Крим та інших регіонах;

- екологічні туристичні кластери – кластерні об'єднання, що забезпечують якісно новий рівень організації туристичної діяльності відповідно до міжнародних та європейських документів щодо сталого розвитку туризму, принципів збалансованого природокористування та репрезентують нові підходи у зацікавленості підприємств туристичної галузі у підвищенні якості навколишнього середовища. Як приклад, можна відмітити екологічний кластер «Зелені Товтри» (Хмельницька обл.);

- виробничо – туристичні кластери – об'єднання підприємств та підприємців, що випускають та реалізують продукцію туристичного призначення – сувеніри, брошури, буклети, вироби декоративно - ужиткового мистецтва.

2. За регіональною належністю учасників туристичні кластери бувають:

- місцеві, які об'єднують представників влади, бізнесу і громадськості одного населеного пункту, як правило, туристичного центру або міста чи села, які мають визначні туристичні ресурси;

- регіональні, які об'єднують учасників, що здійснюють свою діяльність в межах одного регіону (району, області) з метою ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу, комплексного розвитку туристичної інфраструктури;

- міжрегіональні та міжнародні туристичні кластери - використовують переваги транскордонного співробітництва для посилення інтегральної конкурентоспроможності туристичної сфери транскордонних регіонів (наприклад, українсько-польський туристичний кластер (Львівська обл., українсько-молдавсько-румунський туристичний кластер (Ізмаїл – Рене, Одеська обл.);

- мегакластери - об'єднують суб'єктів туристичної діяльності великих єврорегіонів для системного розвитку міжнародного та внутрішнього туризму, покращення міжнародного співробітництва у туристичній сфері. Як правило, створюються при підтримці міжнародних донорських організацій - ПРООН, USAID та ін.

3. За особливостями створення та функціонування туристичних кластерів:

- кластери, створені на основі горизонтальної міжгалузевої кооперації підприємств (фірм) з метою підвищення спільного конкурентного потенціалу на ринку туристичних послуг, просування місцевого туристичного продукту, збільшення обсягів збуту вироблених послуг та продукції, активного впливу на місцеву економічну політику;
- кластери, створені на основі багато профільної вертикальної міжгосподарської інтеграції, що будуються за принципом єдиного технологічного ланцюжка на договірній основі або у формі створення об'єднання підприємств на основі чинного законодавства;
- становлення багато профільних кластерних утворень з представників влади, громадськості та підприємств сфери туризму та суміжних галузей в межах компактної території як адміністративно-територіальної одиниці.

Висновки. Особливий інтерес щодо подальшої наукової розробки складає дослідження виробничо – туристичних кластерів, формування яких стимулює розвиток інноваційних напрямів туристичного бізнесу як то гастрономічний та винний туризм, промисловий туризм, тощо. Практичне втілення кластерної моделі, особливо її просування з боку державних та регіональних управлінських структур, потребує глибокого методологічного й методичного відпрацювання відповідних механізмів. Необхідність становлення науково обґрунтованих логіко-структурних кластерних моделей зумовлює актуальність дослідження економічної доцільності взаємодії підприємств, організацій, установ, закладів у форматі виробничо – туристичних кластерів.

Література:

1. Войнаренко М.П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України / М.П. Войнаренко // Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій:– К.: Спілка економістів України, 2001. – С. 25–33.
2. Соколенко С. Кластери в глобальній економіці / С. Соколенко. – К.: "Логос", 2004. – 847 с.
3. Стеченко Д.М. Науково-інформаційне забезпечення створення регіональних курортно-рекреаційних кластерів / Д.М. Стеченко, В.Б. Провозін // Матеріали доповідей учасників другої наук.-практ. конф. "Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою". – Бердянськ: Видавничий центр АУІТ "АРІУ", 2006. – С. 10–15.
4. Басюк Д.І. Кластерна модель як фактор підвищення конкурентоспроможності туристичного продукту м. Кам'янець-Подільський // Економіст .- 2008 - №10 – С.40-46.

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто сутність та зміст інноваційної політики підприємства. Досліджено організаційно-економічні передумови формування інноваційної політики підприємства на прикладі ТОВ «Динамо (Київ)».

The essence and content of the innovation policy of the enterprise. Study of organizational and economic conditions of formation innovation policy for example Ltd. "Dynamo (Kyiv)".

Ключові слова: інновації, інноваційна політика, формування інноваційної політики

Вступ. В сучасних умовах всі процеси застосування нових знань пов'язані з ринковими відносинами. Практика показує, що інновації спрямовані на ринок і задоволення його потреб. Продуктові, технологічні, управлінські і маркетингові інновації обумовлюють рівень і якість життя населення, стан навколишнього середовища, соціально-культурні зміни є найважливішим фактором конкурентоспроможності організацій. Інноваційна політика є частиною загальної політики підприємства, що регламентує взаємодію науково-технічної, маркетингової, виробничої і економічної діяльності в процесі реалізації нововведень. В економічній літературі значна увага приділяється питанням формування інноваційної політики підприємства [4].

Проблеми інноваційного менеджменту розглянуті в численних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних авторів: С / Валдайцева, Ф. Валента, Т. Брайана, Л. Волдачек, П. Завліна, В. Кабакова, І. Ніколаєвої, В. Мединського, І. Молчанова, І. Оголевой, А. Пригожина, Б. Санто, Б. Твісса, Е. Уткіна і дуже багатьох інших, так як цей напрям досліджень дуже актуально і затребуване.

Останнім часом стали з'являтися роботи, присвячені соціальним аспектам інноваційної діяльності. Серед них слід виділити таких авторів, як Т. Базан, В. Іванов, В. Лапін, Р. Федосова, Р. Хант, Ф. Янсен. Всі вони сходяться на думці, що провідну роль серед інструментів розвитку підприємства на сучасному етапі повинна грати внутрішня інноваційна політика, що забезпечує активізацію інноваційної діяльності - основи стратегічного розвитку [1,2,3].

У той же час у наявних наукових розробках недостатньо дослідженими залишаються питання формування та реалізації політики на інноваційних засадах, що є особливо актуальним в умовах забезпечення національного відродження України на якісно інноваційній основі [4].

Постановка задачі. Метою статті є обґрунтування сучасних підходів до формування інноваційної політики підприємства на прикладі такої специфічної бізнес-організації як футбольний клуб.

Поставлена мета обумовила необхідність досягнення таких завдань:

- з'ясувати сутність інноваційної політики підприємства;
- виявити та обґрунтувати головні складові формування інноваційної політики на ТОВ «Динамо (Київ)»

Методологія. Системний, процесний та стратегічний підходи; методики та методології оцінки стратегічної позиції підприємств, соціально-економічної ефективності управління політикою підприємств. Зроблено аналіз науково-технічної та інноваційної політики ТОВ «Динамо (Київ)» з врахуванням зарубіжного досвіду.

Результати дослідження. Інноваційна політика підприємства являє собою визначення цілей інноваційної стратегії та створення механізму підтримки пріоритетних програм і проектів підприємства.

При розробці інноваційної політики можуть використовуватися два підходи [5]:

1. Метою інновацій є отримання значного прибутку на певному відрізку часу за рахунок «піонерства» в якійсь галузі.

При цьому впровадження інновації та її подальше поширення пов'язується з можливістю значного зниження собівартості та зростання попиту на продукцію.

2. Метою впровадження є завоювання (закріплення) невеликого сегмента ринку з мінімальним прибутком з подальшим збільшенням частки на ринку та прибутку.

Інноваційна політика є основою для інноваційної діяльності, одним з важливих елементів інноваційного процесу в організаціях, вона повинна сприяти розкриттю інноваційного потенціалу. До основних принципів інноваційної політики підприємства відносять наступні:

- забезпечення збільшення доданої вартості продуктів і послуг для потенційних клієнтів за рахунок освоєння виробництва принципово нових видів товарів і послуг, а також розширення сфери збуту;
- безперервний розвиток інноваційного потенціалу підприємства, необхідного для реалізації інновацій;

- комплексне здійснення інновацій, при якому технічні, економічні, соціальні та інші інновації тісно взаємопов'язані між собою і взаємно просувають один одного;

- мобілізація персоналу, максимальне використання матеріальних та інтелектуальних ресурсів для реалізації інновації;
- економічне та адміністративне стимулювання інновацій;
- облік ризиків.

Формування та реалізація інноваційної політики ґрунтується на створенні такої системи, яка дозволить в найкоротші терміни і з високою ефективністю використати у виробництві інтелектуальний і науково-технічний потенціал країни.

Завдяки використанню нових інформаційних технологій цим потенціалом можуть скористатися як малі, так і великі організації всіх форм власності.

Інноваційна політика - потужний важіль, за допомогою якого можна регулювати циклічні спади в економіці, забезпечити її структурну перебудову та заповнити ринок різноманітної конкурентоспроможною продукцією [3].

Інноваційна політика на підприємстві реалізується, насамперед, шляхом розробки та реалізації інноваційних проектів і програм, створення ефективного механізму управління ними.

Досліджено передумови формування інноваційної політики ТОВ «Динамо (Київ)».

ТОВ «Динамо (Київ)» створює низку спортивних продуктів, головним з яких є спортивна подія, виражене в окремій грі або турнірі в цілому [8].

Виокремлено окремі складові формування інноваційної політики на ТОВ «Динамо (Київ)»:

1. Маркетингова політика [5,6].

Мета маркетингу будь-якого футбольного клубу полягає в тому, щоб створити умови і атмосферу сприятливі для інвестування, залучення глядача на стадіон, спонсорів та ЗМІ до співпраці.

Визначено основні стратегії ТОВ «ФК «Динамо (Київ)»:

- трансформація назви команди в повноцінний бренд, побудований на цінностях та асоціаціях пов'язаних з історією клубу, стилем гри, видатними гравцями та тренерами команди, а також самою назвою і логотипом клубу;
- робота з перетворення гравців команди у професіоналів, які важливими складовими іміджу сучасного футбольного бренду і його комерційного наповнення;
- впровадження систем роботи з уболівальниками, при яких клуб перетворює комерційно пасивних глядачів в активних споживачів свого основного (футбол) і супутніх (атрибутика, сувеніри тощо) продуктів.
- залучення до процесу спонсора, виховання в ньому прихильності до клубу, створення асоціативного зв'язку між брендом спонсора і брендом футбольного клубу;

- створення новинних приводів, інформування та залучення ЗМІ в життя клубу.

Впровадження CRM-системи в ТОВ «ФК «Динамо (Київ)» - це стратегічний крок в розвитку клубу, який свідчить про високий рівень менеджменту, чіткому розумінні цілей і перспектив. Ключовим фактором успіху для виходу на якісно новий рівень як футбольної бізнес-організації ТОВ «ФК «Динамо (Київ)» є систематизація роботи з вболівальниками, розширення і зміцнення системи фан-підтримки клубу за рахунок використання сучасних технологій автоматизації.

Інноваційним кроком у популяризації та підвищені ролі бренд-менеджменту може стати відкриття власної соціальної мережі.

Маркетингова стратегія повинна будуватися на доходах від показу ексклюзивних відео з життя гравців, робітників та структур організації та звичайних вболівальників; а також від розміщення реклами.

Орієнтування маркетингової політики ТОВ «Динамо (Київ)» на перманентну інноваційність дозволяє вирішувати такі стратегічні завдання розвитку цієї організації:

- забезпечити формування національної ідеї відродження футболу як популярного виду спорту в Україні;

- збільшити кількість вболівальників по всій країні; залучити гравців високого рівня та забезпечити якісну гру команди;

- підвищити зацікавленість населення до футболу у зв'язку з ЕВРО-2012;

- забезпечити підвищення зацікавленості у проведенні національного чемпіонату; якісно розвинути інфраструктуру клубу;

- забезпечити наявність власних медіа;

- підвищити соціальну спрямованість офіційного Фан-клубу.

2. Політика структурних змін.

В результаті вивчення внутрішнього середовища підприємства, важливим аспектом формування адекватної інноваційним завданням організаційної структури і культури підприємництва є створення відділу інновацій, який підпорядковується безпосередньо першому Віце-президенту, але тісно контактує з фінансовим, спортивним та директором по зв'язкам з громадськістю.

Наступник кроком слід вважати створення внутрішньокорпоративного стандарту якості. Програмні продукти надають системі три головні атрибути, а саме: делегованість повноважень та відповідальності, інформаційність та інтегрованість складових.

Делегованість повноважень і відповідальності дозволяє максимально наблизити рівень прийняття рішення до виконавця (а часто й особисто виконавцю), у результаті чого збільшується швидкість реакції на звернення, а отже, прискорюється обертання коштів, що в кінцевому результаті веде до зменшення витрат.

Під інформаційністю розуміємо, по-перше, присутність у системі ідеології та технології створення історії взаємовідносин між її учасниками на різних рівнях, яка поповнюється при кожному контакті, та, по-друге, можливість оперативної обробки інформації, що дозволяє приймати рішення, які ґрунтуються на найповніших і найактуальніших даних.

Завдяки інтегрованості система набуває можливостей щодо координації і узгодження дій усіх її учасників на кожному рівні: як у межах підрозділу, так і у рамках всієї організації.

3. Політика в галузі НДР і ОКР.

Її завданнями є:

- встановлення наукового потенціалу організації;
- розробка науково-технічної політики з урахуванням результатів маркетингових досліджень;
- формування технологічної політики; створення механізмів реалізації науково-технічної і технологічної політики.

ТОВ «Динамо (Київ)» має свій науковий центр та наукову лабораторію, яка проводить дослідження спортивного аспекту даної організації. Вкладання більших коштів зможе підвищити ефективність роботи даного Центру [8].

4. Інвестиційна політика охоплює всі фінансово-економічні аспекти функціонування підприємства, що забезпечують реалізацію інноваційної політики.

Націлена на керування грошовими потоками на підприємстві з метою нагромадження фінансових активів, необхідних для реалізації інноваційних проектів.

Інвестування коштів для реалізації маркетингової політики, політики структурних змін та політики в галузі НДР і ОКР, які мають інноваційну орієнтацію, надасть величезний поштовх в розвитку ТОВ «Динамо (Київ)», зробить його більш конкурентоздатним на внутрішній та зовнішній аренах.

Отже, всі елементи інноваційної політики постійно взаємодіють між собою, кожний з них може ініціювати визначені інновації, спрямовані на рішення проблем у сфері футбольного бізнесу [7].

Висновки. За результатами досліджень запропоновано авторське визначення інноваційної політики підприємства як сукупність цілей інноваційної стратегії та створення механізму підтримки пріоритетних програм і проектів підприємства.

Як засвідчує досвід організації футбольного бізнесу в європейських футбольних лігах, формування інноваційної політики стає ключовим пріоритетом успішного розвитку будь-якого футбольного клубу. Дослідження стратегічних пріоритетів у сфері інноваційної політики для ТОВ «Динамо(Київ)» дозволило визначити низку складових формування інноваційної політики та виокремити на цій основі напрями щодо

реалізації інноваційної політики, зокрема маркетингова політика, політика структурних змін, політика в галузі НДР і ОКР та інвестиційна політика.

Література:

1. Балабанова Л.В. Маркетингова товарна політика в системі менеджменту підприємств: Моногр. / Л.В. Балабанова, О.А. Бриндіна; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. – Донецьк, 2006. – 230 с.
2. Павленко А.Ф. Маркетингова політика ціноутворення / А.Ф.Павленко, В.Л.Корієв; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2004. – 328 с.
3. Гольдштейн Г.Я. Стратегические аспекты управления НИОКР. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2000
4. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов / Ильенкова С. Д., Гохберг Л. М., Ягудин С. Ю. и др. – 2-е изд., переработанное и дополненное. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 343 с. Котлер, Филип. Маркетинг по Котлеру : как создать, завоевать и удержать рынок. / Филип Котлер; [пер. с англ. В.А.Гольдича и И.А.Оганесовой; ред.: Г.Б.Трифсик, Е.Е.Харитонов, С.В.Турко] – 4-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 293 с.
5. Ілляшенко С.М. Маркетингова товарна політика промислового підприємства: управління стратегіями диверсифікації: монографія / С.М. Ілляшенко. – Суми: Унів. книга, 2009. – 328 с.
6. Палій Н.С. Маркетингова інноваційна політика: навч. посіб. / Н.С. Палій; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського, каф. економіки і упр. інновац. діяльністю. – Донецьк, 2008. – 130 с.
7. Болховер Д. Футбол как модель бизнеса. Уроки бизнеса «изнутри» / Д. Болховер, К. Брэди. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. – 336 с.
8. Футбольний клуб «Динамо» (Київ). Офіційний сайт. — Режим доступу: <http://fcdynamo.kiev.ua/ru/club/club.htm>

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ЄС

У роботі проаналізовано ключові регіональні особливості розроблення та реалізації інноваційних програм. Проаналізовано витрати країн на НДДКР, як результуючий показник ефективності інноваційної політики держави. Виокремлено та охарактеризовано три типи регіонів, котрі відстають від середньоєвропейського рівня розвитку.

The study analyzes the key features of regional development and implementation of innovative programs. Analyzed the costs of R&D, as the resulting performance indicator of innovation policy. Outlined and described three types of regions that are lagging behind the average level of development.

Ключові слова: інновації, інноваційні програми, інноваційна політика, регіони, НДДКР, стратегія.

Вступ. Розвиток світової економічної системи багато в чому зумовлюється активізацією людського фактору і посиленням можливостей реалізації інноваційної активності, як окремими індивідами, так і цілісними соціальними групами – регіональними об'єднаннями, що дозволяє перетворювати наукові дослідження в сучасні технології та забезпечувати інтенсивний технологічний розвиток різних сфер виробництва. Особливої уваги за таких умов потребує розгляд інноваційних програм Європейського Союзу. Саме розвиток постіндустріального суспільства вимагає інтегрування і об'єднання переваг різних економічних моделей, котрі сконцентровані в межах ЄС, враховуючи необхідність органічного поєднання економічної, соціальної та екологічної складових такого суспільного об'єднання. Дослідженням та розробкою інноваційних програм ЄС займається значна кількість науковців та міжнародних організацій. Зокрема, група європейських науковців працювала над розробкою інноваційної політики ЄС [4], міжнародна організація ЮНЕСКО у звіті по науці особливу роль приділяє сфері інновацій [5], представники вітчизняних наукових кіл співпрацюють із європейськими колегами над вдосконаленням та реалізацією програми EUREKA [6]. Група вітчизняних та європейських вчених-економістів працює у сфері зближення інноваційної політики України до європейських норм (напрацювання мають рекомендаційний характер), це такі особистості, як [3]: І. Булкін, І. Єгоров, О. Красовська, Ж.

Лехенкарі, Х. Ліо, Б. Маліцький, К. Пальмберг, О. Попович, В. Соловійов, К. Хальме та інші.

Постановка задачі. Метою даної статті є дослідження особливостей інноваційної сфери в межах ЄС, саме акцентування на інноваційних програмах регіонального розвитку. Дослідження в основному базується на аналітичних матеріалах, що підготовлені як на теренах ЄС, так і за участю вітчизняних науковців.

Методологія. В роботі використовуються такі методи наукового дослідження як метод теоретичного узагальнення, метод системного аналізу та метод спостереження зміни динаміки явищ.

Результати дослідження. Побудова економіки на основі інноваційної діяльності, це шлях розвитку котрий визнаний багатьма країнами світу як найважливіший пріоритет підтримки на нарощування економічного потенціалу в умовах транснаціоналізації. Вирішувати це складне завдання доводиться шляхом нарощування економічної і технологічної значущості, а саме збільшенням ролі технологічних досягнень. У Західній Європі відбувається процес об'єднання наукової, промислової, економічної, регіональної та соціальної політики в інноваційну, головною метою якої є підтримання середовища, яке сприяє створенню нововведень. ЄС переходить до нової стратегії стимулювання інновацій, що передбачає збільшення витрат на НДДКР (табл. 1).

Таблиця 1

Витрати країн на НДДКР в 2010 році [1]

Країна	Витрати на НДДКР		
	млрд. дол.	частка у ВВП, %	частка у світових витратах на НДДКР, %
Австрія	8,2	2,5	0,71
Бельгія	6,8	1,7	0,59
Великобританія	37,6	1,7	3,27
Греція	1,8	0,6	0,16
Данія	4,9	2,4	0,43
Італія	18,7	1,1	1,63
Іспанія	17,2	1,3	1,49
Нідерланди	10,6	1,6	0,92
Німеччина	68,2	5,4	5,93
Норвегія	4,1	1,6	0,36
Польща	3,6	0,9	0,31
Португалія	2,8	1,2	0,24
Румунія	1,3	0,5	0,11
Словаччина	0,5	0,4	0,04
Словенія	0,8	1,4	0,07
Угорщина	1,7	0,9	0,15
Фінляндія	6,1	3,1	0,53
Франція	41,5	1,9	3,61
Чехія	3,7	1,4	0,32
Швейцарія	7,4	2,3	0,67
Швеція	11,6	3,3	1,01

Курс на створення конкурентоспроможної інноваційної економіки був узятий на саміті ЄС, що відбувся в березні 2000 р. в Лісабоні, а на початку 2002 р. у м. Барселоні Рада Європи сформулював ряд

конкретних завдань у сфері стимулювання інноваційного розвитку. Серед них - збільшення до 2010 р. частки витрат на НДДКР у країнах ЄС з 1,9 до 3% ВВП, насамперед за рахунок зростання асигнувань приватного сектору; подальша поглиблення вертикальної і горизонтальної координації інноваційної політики, створення єдиного Європейського дослідницького простору з урахуванням розширення Євросоюзу. Аналізуючи задані показники розвитку інноваційної сфери, варто констатувати факт, що дійсно у 2010 році такі країни, як Німеччина, Фінляндія та Швеція майже досягли заданих величин. Проте середній показник частки витрат на НДДКР у ВВП залишився на незмінному рівні (1,9 %), а значна кількість країн (Греція, Словаччина, Румунія, Польща, Угорщина) взагалі має явно відстаючі позиції.

Відсутність значного прогресу в інноваційному розвитку, проблеми у зв'язку з розширенням Євросоюзу, старіння населення - всі ці фактори лягли в основу пропозицій Єврокомісії з нових напрямків інноваційної політики. Ці пропозиції сформульовані в документі «Інноваційна політика: сучасні підходи в контексті Лісабонської стратегії» [2], де виділено такі пріоритети: поліпшення інноваційного середовища шляхом посилення інноваційної складової всіх напрямків національних політик; стимулювання ринкового попиту на інновації і використання концепції «лідуючих» ринків, що передбачає підтримку ринків, найбільш сприйнятливих до нововведень; стимулювання інновацій в держсекторі; посилення регіональної інноваційної політики.

Нові стратегічні завдання у сфері інноваційної і науково-технічної політики були поставлені на засіданні Європейської Ради 13–14 березня 2008 р., яке було присвячене запуску нового циклу Лісабонської стратегії на 2008–2010 рр. На саміті підтверджено ключове завдання Лісабонської стратегії – довести державні й приватні інвестиції в дослідження, розробки, інновації і вищу освіту до 3% ВВП [3].

Позитивною рисою, яка відрізняє ЄС від багатьох інших регіонів світу, є його можливість підвищити ефективність своєї діяльності в областях НДДКР шляхом об'єднання потенціалів держав-членів. Синергетичний підхід характерний для цілого ряду багатосторонніх європейських установ і програм. Як приклад, серед таких можна назвати великі науково-дослідні організації, як Європейська організація з ядерних досліджень (ЦЕРН), котра забезпечує співробітництво окремих країн на основі Рамкових програм науково-технологічного розвитку ЄС і спільну ініціативу в галузі технології, і програму ЕВРИКА, завданням якої є активізація досліджень в промисловості [4, с. 26].

Міжнародна інноваційна науково-технічна програма EUREKA має на меті сприяти впровадженню інноваційних науково-технічних розробок в усіх сферах новітніх технологій. Це одна з найпотужніших європейських програм для прискорення розвитку економіки завдяки інноваційним проектам. 24-річний досвід

функціонування програми та 40 європейських країн - учасниць підтвердили життєздатність засадничої ідеї – синергії зусиль партнерів для прискореного виходу на ринок та виграшу у конкурентній боротьбі за світові ринки [5, с. 8]. Дана сприяє розробці виробів, технологічних процесів та послуг високої якості, підсиленню міжнародного співробітництва, залученню промислових та дослідних установ для виконання спільних розробок та збільшенню продуктивності праці.

Державні програми (у тому числі інноваційного спрямування) можуть бути горизонтально спрямованими (типові, загальні) або вертикально спрямованими (тематичні) в залежності від країни, яка провадить відповідну політику. Пріоритетність спрямування досліджень в державах-членах ЄС змінюється наступним чином [6, с. 95]: різниця в пріоритетності фінансування виникає в залежності від природи дослідження (наприклад, стратегічне, базове, прикладне) та від цілі фінансування; переважно загальне (типове) спрямування: Австрія, Бельгія, Кіпр, Чехія, Данія, Ірландія, Литва, Люксембург, Польща, Іспанія, Сполучене Королівство; переважно загальне (типове) спрямування, але зі зміщенням до більш тематичного: Угорщина, Португалія; переважно тематичне спрямування: Франція, Німеччина, Греція, Швеція; переважно тематичне спрямування, але зі зміщенням до більш загального: Італія; змішане спрямування загального і тематичного: Латвія, Мальта, Нідерланди, Словаччина, Фінляндія. Враховуючи той факт, що ЄС нараховує 27 країн-членів, котрі мають свої особливості національних інноваційних систем, особливо актуальним питанням є координація та узгодження пріоритетів та дій щодо удосконалення інноваційної сфери. За таких причин впроваджений проект PRO INNO Europe, котрий виконує роль центру, котрий займається постійним аналізом розвитку, координацією та наданням рекомендацій всім учасникам об'єднання в інноваційній сфері на всіх рівнях господарювання. Роль координуючого центру в інноваційному розвитку економіки кожної країни-члена ЄС - це, насамперед, створення економічного середовища за таких умов, коли інноваційний бізнес є прибутковим. Нижче перераховуємо головні умови для розвитку інноваційного бізнесу: формування внутрішнього ринку; регулювання ринку; підтримка процесів, розробка правил і норм, спеціальних преференцій для інноваційного підприємництва; наявність і доступність інноваційних ресурсів; підтримуюча і стимулююча податкова, митна політика; наявність та постійне вдосконалення сучасних стандартів, технічних умов та контроль за їх дотриманням; розробка системи диверсифікації, а особливо трахування інноваційних ризиків; наявність та удосконалення інноваційної інфраструктури.

Побудова національної інноваційної системи в першу чергу базується інноваційних програмах тієї чи іншої країни. У європейській практиці виокремлюють три типи регіонів, котрі відстають від

середньоєвропейського рівня розвитку, тож відповідно є об'єктами пристальної уваги з боку наукових кіл щодо розробки заходів активізації чи підтримки інноваційного середовища [6, с. 144].

Регіони першого типу – регіони, що знаходяться на периферії. В основному ці території характеризуються переважанням традиційних галузей промисловості та сектору низько технологічних послуг, з низьким рівнем показників НДДКР, продуктових та процесних інновацій, та середнім рівнем доходів населення, який є нижчим показників національного рівня. Інноваційна діяльність місцевих учасників обмежена впровадженням інновацій, які стосуються лише процесів виробництва. Учасники інноваційного процесу, котрі розробляють інноваційні продукти - університети та дослідницькі організації є слабкими, або зосереджені на підготовці спеціалістів низького та середнього рівня кваліфікації, зважаючи на свою орієнтацію на традиційний сектор промисловості в місцевій економіці. До регіонів, що відносяться до цієї категорії, можна включити Корсіку (Франція), Балеарські острови та Андалусію (Іспанія), Західний Уельс (Великобританія), Західну Македонію (Греція) та Калабрію і Апулію (Італія).

Регіони другого типу – регіони із застарілою промисловою базою та депресивні регіони. До цієї категорії зазвичай належать регіони із застарілою промисловістю, яка знаходиться в процесі реструктуризації, із середнім рівнем доходів населення. Ці регіональні сектори економіки знаходяться під домінуючим впливом великих фірм, обмежених вузькими технологічними рамками, які також здійснюють переважно інкрементальні та процесні інновації. Регіони, які належать до цієї категорії: Емілія Роману (Італія), Подласкі та Мажовецке (Польща), Верхня Австрія (Австрія), Ломбардія (Італія), Шотландія (Великобританія) та Саксонія (Німеччина). Основні проблеми таких регіонів полягають у необхідності відновлення регіональної економіки, що вимагає заохочення іноземних інвестицій та розбудову мереж та кластерів навколо цих нових системних ланок.

Регіони третього типу – центральні регіони із фрагментованими мережами. До регіонів третього типу, зазвичай, відносять регіони з порівняно високим рівнем доходів, де сконцентровані висококваліфіковані людські ресурси, це регіони, в яких зазвичай розташовані найбільш важливі університети та дослідницькі організації. В цих регіонах також розташована велика кількість промислових підприємств та підприємств сфери надання послуг, однак, зв'язки між кластерами та мережами є слабкими та проблематичними. Не дивлячись на наявність великої кількості науково-дослідних організацій, процес генерації нових знань, створення продуктових інновацій є незпівставним з потенціалом регіону. Регіони, які належать до цієї категорії: Лаціо (Італія) та Аттика (Греція). Через неефективність

регіональної інноваційної системи цей тип регіонів стикається зі складнощами в знаходженні своїх конкурентноспроможних ніш в глобальній економіці, не дивлячись на той факт, що основні елементи інноваційної системи присутні в регіональних економіках.

Розбудова інноваційної економіки вимагає консолідації зусиль усіх учасників інноваційного процесу: держави, бізнесу, науки та освіти, значить, для кожного мають бути сформовані відповідні цільові установки. Для бізнесу - отримання на основі інновацій максимально можливого прибутку за рахунок конкурентних переваг. Для науки - вирішення задач пізнання, включаючи створення засобів для реалізації інновацій. Для держави - формування середовища та умов, при яких інновації забезпечать бізнесу найбільш можливий прибуток, для науки - попит з боку бізнесу на наукові дослідження та розробки, а для економіки в цілому – високу конкурентоспроможність. Отже, Євросоюз в ХХІ столітті взяв курс на подальше поглиблення кооперації в сфері НДДКР і підвищення ефективності інноваційної діяльності, що сприятиме посиленню їх конкурентних позицій на світовому ринку сучасних технологій.

Література:

1. R&D Magazine, 2011 Global R&D Funding Forecast. P.5.
2. Innovation Policy: updating the Union's approach in the context of the Lisbon strategy. Communication from the Commission to the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels. – 11.03.2003.
3. Бочарова Н. В. Сучасна стратегія інноваційного розвитку ЄС/ Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. - 2010. № 1 (3). Том 2. – С. 43-50
4. Доклад ЮНЕСКО по науке за 2010 г.[Электронный ресурс]. Режим доступа: - <http://unesdoc.unesco.org/images/.pdf>
5. Принципи EUREKA та інших європейських програм як чинники інноваційного розвитку України: Наук. практ. Семінар, Київ, трав. 2009 / Редкол.: Смертенко П.С. та інш. - 2009, К. - 2009. - 72 с.
6. Інноваційна політика: Європейський дослід та рекомендації для України. –Том 1. – Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентноспроможної економіки. – порівняння ситуації в ЄС і Україні. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К.: «Фенікс». – 2011. – 214 с.
7. Информационно-аналитический бюллетень. Сер. «Анализ и использование зарубежного опыта». М.: – ЦИСН. – 2009. – №2.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті висвітлено особливості формування механізму реструктуризації інноваційних підприємств, а саме проаналізовано визначення «механізм», «реструктуризація», розкрито зміст поняття «реструктуризації як механізму інноваційного розвитку підприємства» та визначено його складові елементи. Запропоновано модель механізму реструктуризації інноваційних підприємств.

The article highlights the features of the formation mechanism for restructuring of innovative enterprises, namely the analysis of the definition of "mechanism", "restructuring", disclosed the content of the concept of "restructuring mechanism for innovative enterprise development" and defined its components. A model mechanism for restructuring of innovative enterprises.

Ключові слова: механізм реструктуризації, інноваційне підприємство, етапи реструктуризації, модель реструктуризації.

Вступ. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин, складним стає процес утримання конкурентних позицій підприємства. Світова глобалізація висуває нові правила ведення бізнесу, споживач створює нові закони ринку. Діяльність інноваційного підприємства потребує постійної адаптації до змін зовнішнього середовища. Одним із перспективних напрямів утримання лідерських позицій для сучасного підприємства є його постійна направленість на розвиток, зокрема, інноваційний.

Актуальність роботи полягає в тому, що реструктуризація є реальним механізмом забезпечення інноваційного розвитку. Впровадження даного механізму на інноваційному підприємстві є інструментом, що відкриває нові можливості. Особливої актуальності набуває дана тема в процесі функціонування новостворених вітчизняних підприємств, які в умовах невизначеності та турбулентності середовища ще недостатньо адаптовані до використання світового досвіду здійснення реструктуризації.

В останні роки спостерігається посилення уваги з боку українських науковців до проблем вітчизняних підприємств, зокрема їх адаптації та підвищення ефективності функціонування в умовах реформування

ринкової економіки країни. Так, особливості вирішення проблем реструктуризації та інноваційного розвитку розглянуто в роботах наступних науковців: М. Аістової; Т. Беня, С. Довбні; М. Білика; В. Стадника, М. Йохни; В. Лавриненко [1, 2, 3, 6, 7].

Постановка задачі. Основним завданням дослідження є аналіз процесу реструктуризації, який доцільно розглянути з точки зору його здійснення на інноваційному підприємстві. Для досягнення мети у роботі було поставлено такі завдання: систематизація етапів процесу реструктуризації інноваційного підприємства; формування моделі реструктуризації як механізму інноваційного розвитку та опис її складових.

Методологія. Для досягнення поставленої мети використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: системний підхід, метод аналізу та синтезу, структурно-логічний аналіз, прийоми логічного узагальнення. Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених щодо реструктуризації підприємства.

Результати дослідження. Реструктуризація – є одним із основних методів перебудови бізнесу. Основні положення та складові даного процесу розкривали у своїх працях багато вчених. Тому, доцільно дослідити даний процес як механізм забезпечення інноваційного розвитку.

Для формулювання категорії «реструктуризація як механізм інноваційного розвитку підприємства» уточнимо поняття «механізм» та «реструктуризація».

Термін «механізм» визначається як послідовність станів, процесів, що являють собою певну дію, явище; система, пристрій, що визначає порядок певного виду діяльності [4, с. 562].

Вітчизняні науковці Т. Беня і С. Довбня розглядають реструктуризацію як спосіб адаптації діяльності підприємства до ринкових умов, які безперервно змінюються, шляхом проведення комплексу заходів організаційно-економічного, техніко-технологічного, кадрового та фінансового характеру, що забезпечать зростання ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення фінансової стійкості [2, с. 36-41].

Отже, на нашу думку, «реструктуризація як механізм інноваційного розвитку підприємства» – це сукупність послідовного виконання етапів реструктуризації, які складаються з різноманітних заходів та методів, спрямованих на принципово нове бачення діяльності підприємства, яке включає як підвищення ефективності функціонування підприємства так і досягнення цілей пріоритетних напрямів інноваційного розвитку. Тобто можна виділити основні складові елементи цього механізму:

- етапи проведення реструктуризації;
 - методи та заходи, необхідні для проведення реструктуризації;
- цілі та напрями інноваційного розвитку.

З погляду розв'язання проблеми реструктуризації підприємства на практиці доцільним є використання багатьох моделей, методів та засобів, у рамках структурованого процесу, який включає такі етапи [5, с. 554]:

1. Комплексна діагностика інноваційного підприємства: ситуаційний аналіз інноваційного потенціалу; організаційно-управлінський аналіз; фінансово-економічний аналіз; виробничо-господарський аналіз; аналіз кадрового потенціалу; оцінювання ринкової вартості бізнесу.
2. Створення концепції реструктуризації: попереднє формулювання стратегічної цілі, концепції та місії підприємства; визначення цілей розвитку та критеріїв їх досягнення; виділення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; вихід з неприбуткових сегментів; вибір та фіксація стратегії реструктуризації.
3. Розробка програми реструктуризації: прогноз, аналіз та оцінювання варіантів реструктуризації; підготовка бізнес-плану інноваційного розвитку.
4. Реалізація програми реструктуризації: структуризація проекту; планування проекту; деталізація планів; формування робочих груп; моніторинг проекту; контроль термінів.

Для формування моделі механізму реструктуризації інноваційного підприємства, необхідно дослідити вже існуючі моделі реструктуризації. Дослідження моделей реструктуризації, проведені О. Моргулець, показали, що кожна з них може застосовуватись для розвитку підприємства [8]. Але питання інноваційного розвитку підприємства вимагає більш детального дослідження механізму реструктуризації. Основної уваги потребує оцінка інноваційної складової, як фактору розвитку підприємства.

Деякі науковці стверджують що необхідно здійснювати комплексну реструктуризацію, оскільки оптимізація певної складової даного механізму не принесе очікуваних результатів [3, 7]. Інші вважають комплексну реструктуризацію процесом надзвичайно складним, який, зокрема, вимагає виділення значної суми грошових коштів, а інноваційне підприємство, як правило, не має власної кредитної історії, що в свою чергу унеможливорює здійснення реструктуризації [1, 6].

Тому, для інноваційного розвитку підприємства доцільно здійснювати поступове впровадження комплексної реструктуризації, на початку якої необхідно виділити проблемні аспекти інноваційної діяльності підприємства, і розпочати зміни у цьому напрямку. Реалізація таких етапів реструктуризації можлива в довготерміновому періоді і водночас абсолютно доступна з точки зору використання власних фінансових засобів. Особливістю реалізації даної моделі механізму реструктуризації для забезпечення інноваційного розвитку є чіткий вибір кожного з етапів, що є заздалегідь визначеними і економічно обґрунтованими.

На підставі вивчення існуючих моделей реструктуризації розроблено адаптовану схему реструктуризації підприємства як механізму інноваційного розвитку (рис. 1).

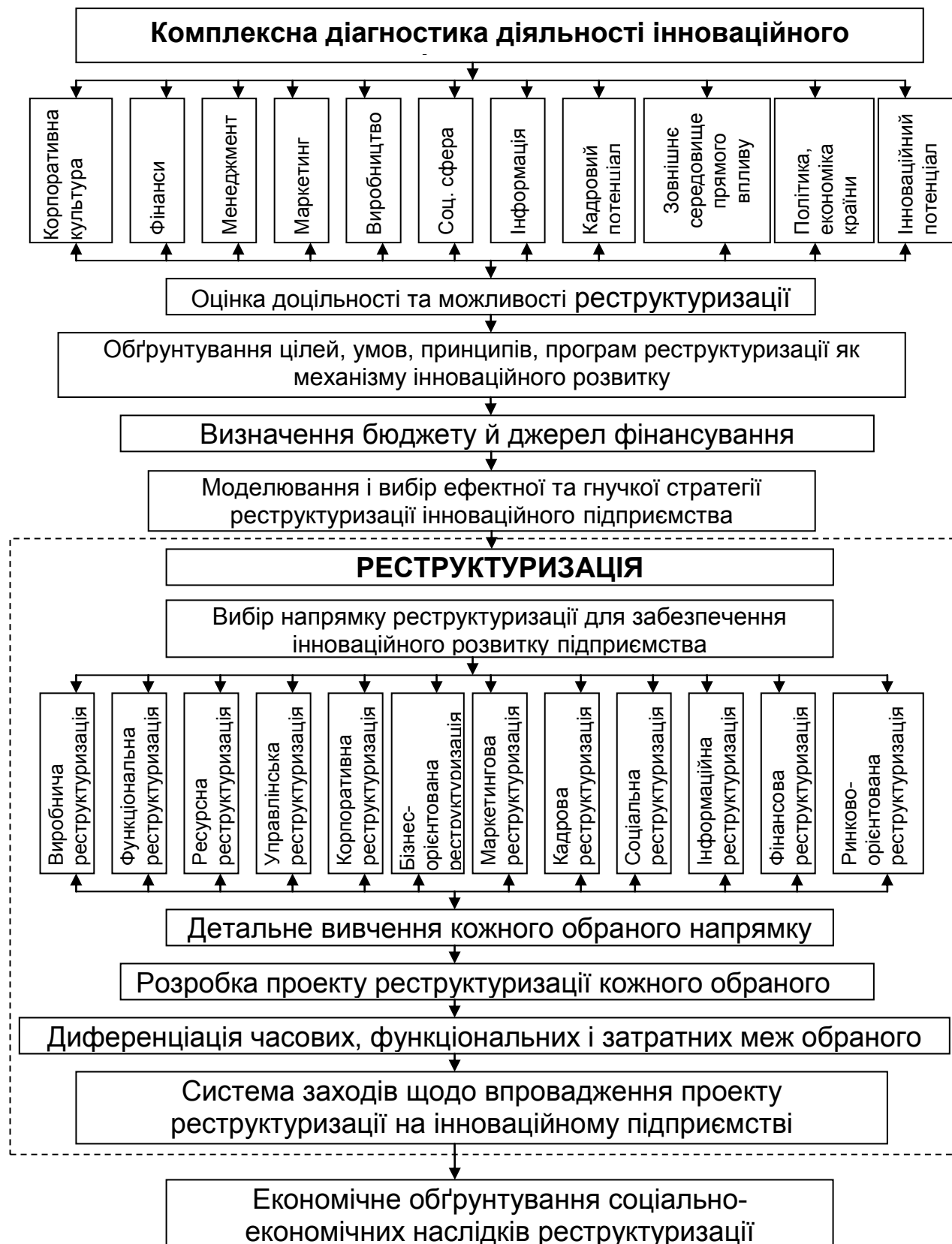

Рис. 1. Комплексна модель реструктуризації як механізму інноваційного розвитку підприємства [авторська розробка]

Вище зображена модель може бути використана як основа для розробки моделі реструктуризації конкретного інноваційного підприємства, яка в свою чергу буде враховувати особливості його діяльності. Саме тому, даний механізм інноваційного розвитку підприємства може змінюватися під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників.

Масштаби реструктуризації можуть коливатися в широких рамках – від уточнення обов'язків окремих співробітників, до суттєвої раціоналізації організаційної структури підприємства, що може призвести до змін у складі підрозділів, їх спеціалізації, чисельності тощо. Першим етапом реструктуризації інноваційного підприємства повинна бути детальна та комплексна оцінка як зовнішнього, так і внутрішнього середовища його діяльності. Така оцінка можливостей і загроз підприємства дає змогу визначити інноваційний потенціал підприємства та його пріоритетні напрями розвитку.

Другим етапом в представленій моделі реструктуризації є етап визначення загальних принципів, цілей, завдань та бюджету реструктуризації. На даному етапі виконуються роботи з планування фінансування процесу, з розробки основної стратегії реструктуризації підприємства.

Наступним етапом реструктуризації як механізму інноваційного розвитку є розробка програми реструктуризації. Основними завданнями на цьому етапі є: врахування можливих змін у зовнішньому середовищі та їх наслідків; визначення завдань та послідовності дій кожного задіяного підрозділу; оцінка запланованих результатів та економічної ефективності реструктуризації; обов'язкова орієнтація працівників на зміни; визначення системи заходів з реструктуризації кожного напрямку та суми коштів на їх фінансування.

Після розробки програми механізму реструктуризації, переходять до її безпосередньої реалізації. Важливим на даному етапі є: постійний контроль реалізації заходів реструктуризації; виявлення відхилень від плану та їх вирішення.

Останнім етапом реструктуризації як механізму інноваційного розвитку підприємства є аналіз отриманих результатів та наслідків. Даний етап передбачає визначення показників ефективності проведеної реструктуризації, оцінку отриманих наслідків та відсотку досягнення запланованих результатів. Подальші дії підприємства мають бути зосереджені на застосуванні результатів механізму реструктуризації для свого інноваційного розвитку та досягнення запланованих показників: інноваційних, виробничих, ринкових, фінансових та організаційних.

Особливостями даної моделі є те, що вже на першому етапі проведення реструктуризації підприємство повинно орієнтуватися на впровадження інновацій в усі сфери своєї діяльності. А безпосередня реалізація запланованих заходів здійснюється на четвертому етапі

реструктуризації, відповідно обирається вид інновацій залежно від виду реструктуризації.

Висновки. У статті було досліджено поняття «механізм» та «реструктуризація», за допомогою яких визначено сутність поняття «реструктуризація як механізм інноваційного розвитку підприємства».

У результаті дослідження існуючих методів та етапів процесу реструктуризації було виділено основні розділи та етапи проведення реструктуризації інноваційного підприємства. Наукова новизна дослідження полягає у розробленні моделі механізму реструктуризації інноваційних підприємств та у поданні складного комплексу перетворень у вигляді єдиної системи.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання моделі реструктуризації як механізму інноваційного розвитку, яка відображає найважливіші етапи впровадження змін, з метою підвищення ефективності функціонування інноваційних підприємств. Дана модель може бути застосована як основа для розробки моделі реструктуризації конкретного інноваційного підприємства, враховуючи його особливості.

Подальші дослідження доцільно здійснювати в напрямку впровадження моделі механізму реструктуризації інноваційних підприємств.

Література:

1. Аистова М.Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления /М.Д. Аистова. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 287 с.
2. Бень Т., Довбня С. Проблеми і передумови ефективної реструктуризації підприємства /Т. Бень, С. Довбня // Економіка України. – 2008. – № 8. – С. 36-41.
3. Білик М. Фінансова реструктуризація підприємств, яким загрожує банкрутство/ М. Білик // Економіст. – 2009. – № 10. – С. 64-70.
4. Большой экономический словарь [Текст]/ Под ред. А.Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.
5. Економіка підприємства: Підручник / Швиданенко Г.О., Васильков В.Г., Гончарова Н.П. [та ін.]: За заг. ред. Г.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ. – 2009. – 598 с.
6. Йохна, М.А., Стадник, В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності /М.А. Йохна, В.В. Стадник: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 400с. (Альма-матер) ISBN 966-580-184-8
7. Лавриненко В.В. Реструктуризація промислових підприємств і формування їх інвестиційного потенціалу / В.В. Лавриненко: дисертація на здобуття наукового ступеню к.е.н. – К., 2000. – 182 с.
8. Моргулець О.Б. Модель реструктуризації підприємства /О.Б. Моргулець, Ю. О. Нікітін // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 3(33). – С. 119 – 127.

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНУ СИСТЕМУ КОМУНІКАЦІЙ

Розглянуто особливості функціонування транспортної системи України. Визначено переваги транспортного комплексу та шляхи доцільнішого їх використання. Запропоновано до розгляду пріоритетні напрямки розвитку транспортного комплексу України для досягнення європейського рівня.

The features of Ukraine's transportation system . Defined benefits of transport complex and more appropriate ways to use them. A consideration of the priority areas of Ukraine's transport complex to reach European levels.

Ключові слова: транспортна система, ефективний розвиток, проблеми та загрози, підвищення якості послуг, транспортні коридори.

Вступ. Стан розвитку світової економіки характеризується зростанням взаємозалежності національних економік, які відбуваються як на рівні міждержавних відносин, так і на рівні підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та впливають на розвиток окремих видів економічної діяльності. Інтенсивність цих процесів ставить перед транспортною системою України нові завдання, що істотно відрізняються від раніше сформованих підходів до транспорту тільки як до засобу переміщення вантажів. Тому вирішення поставлених завдань перед транспортним комплексом є надзвичайно актуальним, що потребує оцінки сучасного та перспективного розвитку національної транспортної системи.

Дана тематика цікавила багатьох вітчизняних науковців, наприклад таких як І.Г.Смирнов [1], А.В. Яценко [2], В.Липовский, В.І. Павлов. [3], С.М. Бортнік [4], Г.М. Кірпа [5] , які в своїх наукових працях викладали проблематику інтеграційних процесів в розвитку транспорту України.

Постановка задачі. Основними завданнями статті є: обґрунтувати необхідність розвитку міжнародних транспортних коридорів, які проходять через територію України для здійснення інтеграції української транспортної системи в міжнародну.

Методологія. Теоретичні основи даного дослідження становили праці вітчизняних та іноземних науковців, публікації у періодичних виданнях з тематики розвитку транспортної системи України. Для досягнення поставленої мети при написанні статті було використано порівняльний метод.

Результати дослідження. Сьогоденні тенденції розвитку світової економіки характеризуються розширенням торгово-господарських взаємозв'язків, що передбачає розвиток міжнародної кооперації. Ці умови для України з її вигідним розташуванням – знаходження на перехресті найважливіших напрямків світової торгівлі, створюють передумови для збільшення обсягів транзитних перевезень та розвитку транспортної галузі, проте на цьому шляху стоїть ряд важливих проблем, які пов'язані, перш за все, з нестабільністю економіко-політичної ситуації в країні та невизначеністю стратегій розвитку транспортної галузі.

На даному етапі розвитку транспортна система України потребує істотного вдосконалення та модернізації для підвищення транспортних послуг у міжнародному сполученні.

Постійне зростання транснаціональних і транскордонних потоків та міжнародного транзиту вантажів потребує вирішення питань щодо удосконалення транспортної системи України. В умовах реформування економіки України, широкого включення її в систему світових господарських зв'язків транспортній системі належить вирішити важкі проблеми адаптації до роботи в умовах ринкових відносин та забезпечення зростаючих вимог до якості та ефективності транспортних послуг. Господарська діяльність транспорту взагалі значно впливає на ефективність роботи підприємств багатьох галузей та на ціну їхньої продукції, а ті, в свою чергу, формують попит на послуги транспорту.

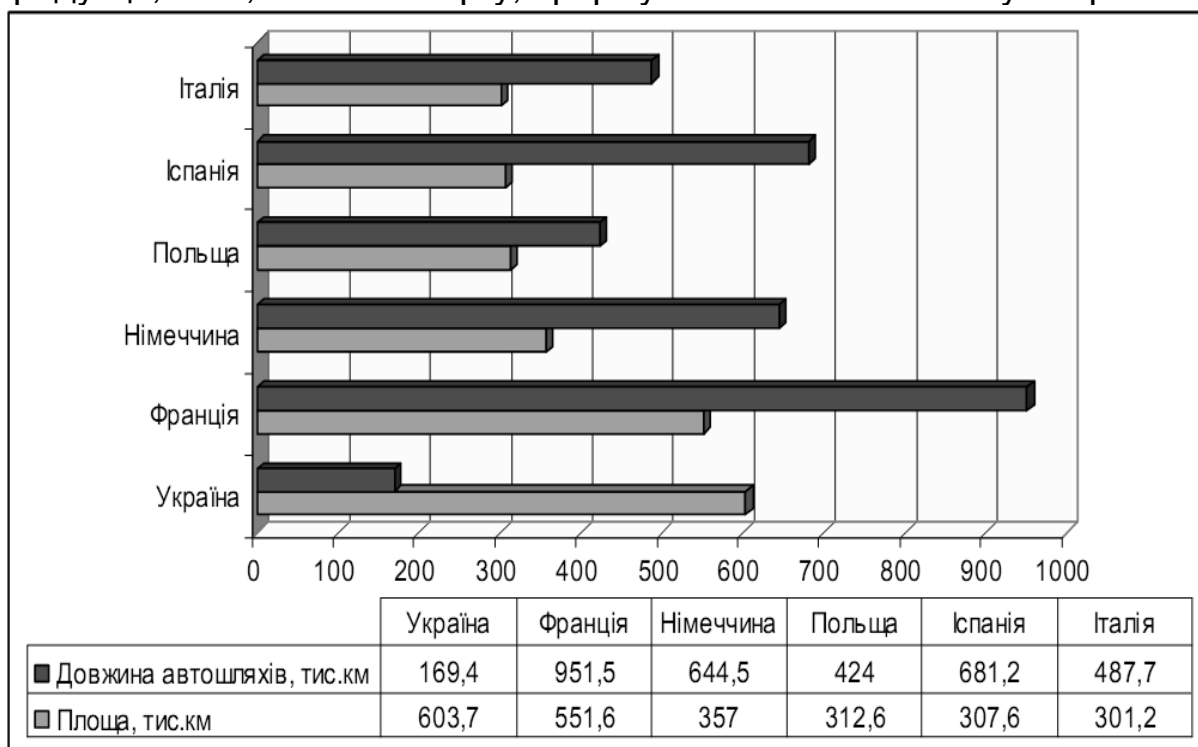

Рис.1.Порівняння транспортної забезпеченості деяких країн Європи [6]

Останнім часом процеси реформування інфраструктури транспорту базуються на позитивних тенденціях, які проглядаються у ефективності транспортному обслуговуванні і обумовлюють підвищення конкурентоспроможності транспортних міжнародних перевезень.

Виходячи з цього доцільно буде наглядно представити порівняння транспортної забезпеченості України та деяких країн Європи (Франція, Німеччина, Польща, Іспанія, Італія) (рис.1).

Не дивлячись на низькі показники транспортної забезпеченості, великою перевагою є те, що Україна розташована в центрі Європи на перехресті головних транспортних осей материка. Наявність незамерзаючих чорноморських портів, розвинута мережа автомобільних шляхів утворює всі необхідні умови для нарощення експортно-імпортних та транзитних потоків вантажів, які перевозяться різними видами транспорту. Завдяки вигідному географічному розташуванню вона має один з найвищих серед європейських країн коефіцієнт транзитності; через територію країни проходять чотири з десяти європейських транспортних коридорів і чотири трансконтинентальні міжнародні транспортні коридори (широтні та меридіональні транзитні шляхи Схід-Захід і Скандинавія-Балкани, які мають тисячолітню історію) [1].

Таке розташування визначило в свій час характер розвитку транспортної мережі України. Тому важливого значення на даному етапі розвитку економіки набуває правильне використання цих переваг, що дасть змогу значно збільшити доходи державного та регіонального бюджетів, сприятиме розвитку дорожньої інфраструктури, транспортної та інших галузей, що залежать від неї в цілому. Адже транспортний комплекс України є складною сферою національного господарства, яка відіграє роль так званої «кровоносної» системи економіки країни.

Як зазначає А.В. Яценко, розвиток міжнародних транспортних коридорів (МТК), які проходять через територію України є пріоритетним напрямком інтеграції української транспортної системи в міжнародну [2]. Однак присутні ряд проблем, що стримують розвиток транспортної системи. Найголовнішою проблемою, яка досить гостро постала сьогодні – це недостатнє фінансування в модернізацію транспортних шляхів, яке значно стримує розвиток транспортної системи, оскільки велика кількість засобів знаходиться або в неналежному або в аварійному стані, чи працює більше нормативного терміну служби. Також слід визначити і інші проблеми, що стримують розвиток, зокрема:

- не відповідність нормативно-правової бази (наприклад стандартам) та інших принципів роботи європейському законодавству;
- велика затрата часу на перевезення тим чи іншим видом транспорту;
- низький рівень кваліфікаційної підтримки логістичного забезпечення;
- низький рівень оновлення транспортних коридорів.

Згідно з вимогами країн ЄС, сформовано п'ять основних пріоритетних напрямків, за якими повинна вестися робота зі створення єдиного ринку транспортних послуг, зокрема [2]:

- 1) реконструкція та модернізація транспортних шляхів;
- 2) адаптація до вимог нормативної бази ЄС по транспортним коридорам;
- 3) створення нових транспортних шляхів з повним комплексом необхідних механізмів, інфраструктури та сервісу;
- 4) створення нових та реконструкція діючих прикордонних переходів та митних комплексів;
- 5) створення комплексної системи управління рухом транспорту.

Ефективне функціонування транспортної системи прямолінійно залежить від національного законодавства, його стабільності, яке повинно відповідати міжнародним нормам, оптимальній тарифно-ціновій та податковій політиці, розвитку транспортної інфраструктури та облаштуванню пунктів пропуску, використанню прогресивних логістичних схем організації перевезень і обробки товарів, сучасних систем електронного документообігу, розрахунків, інформаційного забезпечення та ін. [3].

Вступ України до міжнародних транспортних організацій, ратифікація ряду міжнародних угод, конвенцій та документів з питань транспортних систем і перевезень стали першими кроками, з яких почалася інтеграція українського транспортно-дорожнього комплексу в Європейську транспортну систему.

На сьогоднішній день Україна веде активну політику підтримки європейських ініціатив по створенню нових міжнародних транспортних коридорів, пропонує свої варіанти коридорів Європейському співтовариству.

За результатами досліджень англійського інституту «Рендел», щодо коефіцієнта транзитності Україна займає перше місце в Європі. Але на сьогодні ступінь використання транспортної інфраструктури України ще досить низький. Створення транспортних коридорів та входження їх до міжнародної транспортної системи визнано пріоритетним загальнодержавним напрямом розвитку транспортно-дорожнього комплексу України [4].

В Україні для розвитку транспортної системи прийнято ряд законів та виконуються державні програми, зокрема:

- Закони України «Про транспорт»,
- Закони України «Про залізничний транспорт»,
- Закони України «Про автомобільний транспорт»,
- Закони України «Про транзит вантажів».
- «Комплексна програма утвердження України як транзитної держави у 2002-2016 роках».

На сьогоднішній день передбачено активізацію процесів інтеграції транспортно-дородного комплексу (ТДК) України до європейської та в перспективі до світової транспортної системи на період до 2020 року. В 2008 році обсяги перевезень вантажів всіма видами транспорту загального користування збільшилися на 4,7 % у порівнянні з попереднім роком, за 1 півріччя 2010 року на 4,9 % до аналогічного періоду минулого року. Відповідно прогнозам очікується щорічне зростання попиту на транспортні послуги на 5-7 %, обсяги перевезень вантажів до 2012 року можуть збільшитися на 27-28 %, пасажирів — на 3,2 %, а на час проведення Еуро 2012 цей показник може сягати близько 25–30%, а у перспективі до 2020 року вантажів — у 1,5-3 рази, пасажирів — у 1,7-1,9 рази [8]. Проте, судячи з ситуації, яка є на сьогоднішній транспортна система України не в повній мірі готова до забезпечення перевезень у таких обсягах.

Так як нині внаслідок недостатнього розвитку нормативно-правової бази і низького інвестиційного потенціалу ТДК збільшується зношення технічних засобів, погіршується їх структура, не забезпечується належна безпека руху, зростає негативний вплив діяльності транспорту на навколишнє природне середовище та здоров'я людини. Все це в умовах жорсткої конкуренції призводить до витіснення українських перевізників з міжнародних ринків транспортних послуг, знижує якість обслуговування вітчизняних підприємств і населення, створює реальну загрозу економічній безпеці держави

Висновки. Таким чином, важливим є посилення координуючої ролі держави у розвитку транспортної мережі міжнародного значення, тобто створенні єдиної міжнародної транспортно-логістичної системи, забезпечення її належного функціонування та підвищення якості як самої системи так і її інфраструктури.

Тому для подальшої реалізації першочергового завдання, а саме, розвитку транспортного комплексу України за рахунок його інтеграції в міжнародну транспортну систему потрібно:

- поглиблювати міжнародні транспортні зв'язки на основі укладання міжнародних угод;
- вдосконалювати законодавчу базу щодо регулювання роботи транспортного комплексу країни;
- підвищувати рівень безпеки використання транспортного комплексу;
- створювати конкурентне середовище для транспортних підприємств;
- впроваджувати інноваційні технології та досягнення науки та техніки для модернізації транспортної системи;
- залучати інвестиційні ресурси для реалізації науково-технічних програм розвитку транспортної сфери.

Література:

Смирнов І.Г. Єврологістика: український вектор / Смирнов І.Г. // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія: Логістика. Зб.наук.пр. – №469. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2003. – С. 317-322.

Яценко А.В. Экономические аспекты проблемы перевозки транзитных грузов между Азиатско-Тихоокеанским регионом и Европой через порты Украины / Яценко А.В. // Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Одесса, 2000. – 166с.

Липовский В. Украина – мост между Европой и Азией в XXI столетии/ Липовский В. // Зб.доповідей 5-ї Міжнародно-наукової конференції. – К, 2003. – 310 с.

Павлов.В.І. Транспортно-логістичний комплекс регіону: інтеграційні процеси: Монографія / В.І. Павлов., С.М. Бортнік– Луцьк: Надстиря, 2005. – 256 с.

Кірта Г.М. Логістичні системи та інформаційні технології – ключова ланка конкурентоспроможності вітчизняного транспорту / Кірта Г.М. // Зб.доповідей 5-ї Міжнародно-наукової конференції. – К, 2003. – 310 с.

The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.cia.gov/library/publication/the-world-factbook>.

Уткіна Ю.М. Проблеми розвитку транспортної галузі України на шляху інтеграції до світової транспортної системи [Електронний ресурс] / Уткіна Ю.М. // Экужд 2009. Проблемы экономики и управления на железнодорожном транспорте. – Режим доступа:

<http://ekuzt.gov.ua/sekcziya-11-mezhdunarodnye-transportnye-koridory/84--problemi-rozvitku-transportno-galuz-ukrani-na-shlyaxu-ntegracz-do-svtovo-transportno-sistemi.html>

Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>

СУЧАСНІ УМОВИ ЕКОНОМІЧНО-СТІЙКОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначені сучасні умови економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств України. Досліджено наявний стан підприємств машинобудівної промисловості.

The article outlines the current conditions of economic and sustainable functioning of the machine-building enterprises of Ukraine. Were examined existing state enterprise engineering industry.

Ключові слова: економічна стійкість підприємства, машинобудування.

Вступ. Сучасний динамічний розвиток умов господарювання не сприяють зміцненню позицій вітчизняних промислових підприємств, перешкоджають їх поступального розвитку. Але навіть у таких суворих умовах підприємства повинні мати внутрішній потенціал, здатність адаптуватися до впливу зовнішнього середовища і бути економічно стійкими.

Розвиватись як повноправний і конкурентоспроможний учасник, швидко реагуючи на нові зміни, зможе лише економічно стійке підприємство з сильною внутрішньою структурою. Через це в сучасних умовах інтенсивного розвитку економіки стає актуальним питання вивчення питання економічної стійкості машинобудівних підприємств.

Значний внесок у дослідження основних теоретичних категорій економічної стійкості підприємств присвячені праці: С.Н. Анохіна, Ю.М. Барташевська, М.І. Дзюба та інших [1-7]. Однак, питання щодо визначення сучасних умов економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств України потребують подальших досліджень.

Постановка задачі. Мета роботи полягає у розгляді сучасних умов економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств України.

Методологія. Методологічну базу дослідження становлять теоретичні положення сучасної економічної науки вітчизняних і зарубіжних учених. Дослідження проведено з використанням системного, порівняльного та діалектичного підходів, логічного узагальнення та **методів аналізу й синтезу**.

Результати дослідження. В умовах невизначеності та періодичності прояву криз ефективне функціонування підприємства можливе за рахунок забезпечення належного рівня економічної стійкості.

Для успішного підприємства, метою якого є забезпечення та збереження економічної стійкості, інформація про майбутні зміни середовища функціонування має стратегічно важливий характер, оскільки дозволяє завчасно розпізнати потенційні небезпеки або переваги та виробити механізми адаптації до нових умов функціонування, за яких ризики втрат будуть зведені до мінімуму, а вигоди – максимізовані.

Машинобудування у складі різних сфер діяльності розглядається як «локомотив», успішна і економічно стійка діяльність якого визначає ефективність функціонування супутніх йому комплексів та галузей [4, с. 19]. Тому питання економічної стійкості машинобудівних підприємств України має важливе значення, особливо в умовах динамічного розвитку, яким супроводжується сучасна економіка.

Основними умовами економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств є забезпечення збалансованості та стійкості всіх елементів економічної стійкості підприємства: управлінської, фінансової, інноваційної, маркетингової, виробничої, ділової (ринкової). При цьому стійкість складових оцінюється за допомогою відповідних індикаторів та показників, визначених та обґрунтованих на основі опрацювання великого масиву економіко-статистичних даних. Наприклад, головними умовами забезпечення такого елементу економічної стійкості машинобудівного підприємства як фінансова стійкість є:

- стабільна динаміка рентабельності власного капіталу, продажів, активів;
- високі темпи росту реалізації продукції;
- прискорення оборотності запасів машинобудівного підприємства;
- зменшення собівартості реалізованої продукції тощо.

Машинобудування України об'єднує 11267 підприємств, з яких 146 - великих, 1834 - середніх та 9287 - малих з виробництва різноманітних машин і устаткування, приладів і апаратури, тощо. У машинобудуванні зосереджено понад 15% вартості основних засобів і майже 6% оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22% кількості найманих працівників. Машинобудівні підприємства є одними з найбільш постраждалих від економічної кризи[5].

Статистичні дані розвитку машинобудування України показали присутність двох чітко виражених циклів (рис. 1). Так, період з 1986 року по 1990 роки – це фаза підйому, період з 1990 року по 2000 рік – фаза рецесії (підфаза краху/гострої кризи й спаду) 10 річного спаду. А роки з 2001 по 2010 показують хаотичний розвиток машинобудування.

Значну роль у збільшенні збиткових підприємств у машинобудуванні України відіграли дебіторська та кредиторська заборгованість. Так, у 2009 році порівняно з 2008 роком відбулося збільшення дебіторської заборгованості на 14593 млн. грн. та кредиторської на 22658,2 млн. грн.

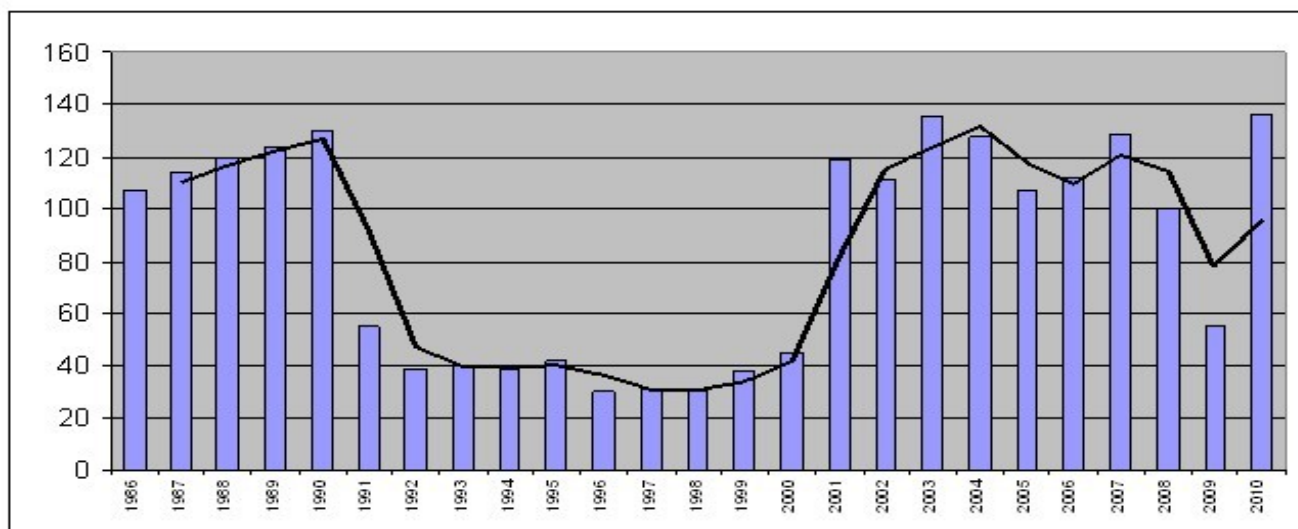

Рис. 1. Індеси обсягів продукції машинобудування (у відсотках до попереднього року)

Складено на основі [5, 6]

Ще однією причиною зменшення прибутковості підприємств машинобудівного комплексу України є зменшення обсягу виробництва продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції в Україні (тис. грн.)

Показники	Роки		
	2008	2009	2010
Обсяг реалізації промислової продукції України	917035,5	806345,8	954232,7
Обсяг реалізованої продукції машинобудівних підприємств України	81231	70560	88659

Складено на основі [6]

Значну роль в зниженні обсягів виробництва в 2009 р. зіграло зменшення закордонних поставок сировини, матеріалів, енергоресурсів, напівфабрикатів та комплектуючих, входження на ринок більш дешевої та якісної імпоротної продукції. В першому півріччі 2008 року відбулося зростання цін на метал, яке призвело до збільшення вартості кінцевої продукції. Через скорочення світового попиту на ринку машинобудівної продукції підприємства втратили зарубіжні ринки збуту. 2010 рік є часом подолання кризових явищ, відновлення виробничих потужностей, нарощування обсягів виробництва та, відповідно, зростання обсягів реалізованої продукції [5].

Також, слід відмітити, що машинобудівна галузь в Україні є експортоорієнтованою, на зовнішні ринки реалізується близько половини

виробленої продукції. При цьому експорт недиверсифікований і припадає переважно на країни СНД (насамперед Росію), які також сильно постраждали від кризи (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка експорту/імпорту окремих видів машинобудівної продукції

		XVI. Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини		XVII. Транспортні засоби та шляхове обладнання		86. Залізничні або трамвайні локомотиви, шляхове обладнання		87. Наземні транспортні засоби, крім залізничних	
		місяць до відпов. місяця поперед. року, %	місяць до попереднього місяця, %	місяць до відпов. місяця поперед. року, %	місяць до попереднього місяця, %	місяць до відпов. місяця поперед. року, %	місяць до попереднього місяця, %	місяць до відпов. місяця поперед. року, %	місяць до попереднього місяця, %
експорт									
2009 рік	жовтень	4,0	9,2	-56,1	5,5	-63,3	29,1	-67,9	22,9
	листопад	30,9	6,8	-28,7	-11,9	-33,9	18,6	-38,1	7,7
	грудень	5,3	5,8	-30,4	35,0	-17,9	23,1	-61,8	0,5
2010 рік	січень	21,8	-53,5	15,3	-26,3	46,0	-11,5	-33,7	-65,9
	лютий	36,5	53,3	34,6	39,6	98,2	51,2	16,1	у 2,1 раз
імпорт									
2009 рік	жовтень	-43,9	15,9	-82,7	-15,2	-80,2	-30,0	-83,9	19,9
	листопад	-33,5	-21,9	-65,4	1,8	-63,6	-7,7	-67,5	2,7
	грудень	-5,8	38,3	-58,3	13,0	-12,6	145,1	-64,3	1,7
2010 рік	січень	58,8	-44,5	-35,9	-50,0	у 5,6 раз	-40,1	-40,4	-44,3
	лютий	20,7	5,7	-25,0	73,2	1,4	21,7	-31,2	69,5

Складено на основі [6]

Обмежений платоспроможний попит населення та корпоративного сектору у поєднанні із скороченням обсягів кредитування як домогосподарств, так і нефінансових корпорацій відповідно на 5% та 1,9% з початку року спричинили пролонговане згортання попиту на машинобудівну продукцію як населення, так і інвесторів.

Обсяги продажу нових легкових автомобілів в Україні у січні-березні 2010 року скоротилися приблизно на 40% (в порівнянні з аналогічним періодом 2009 року), склавши орієнтовно 28 тис. од. Лише в березні обсяг ринку зріс на 40-50% в порівнянні з лютим 2010 року [7].

Аналіз кількості інноваційно-активних машинобудівних підприємств свідчить, що, протягом 2005-2007 рр. їх кількість поступово збільшувалась, що є свідченням інноваційного розвитку галузі, але внаслідок впливу кризових явищ в 2008 р. ситуація погіршилась та кількість інноваційно-активних підприємств дещо зменшилась, хоча вже 2009-2010 р. характеризуються позитивними зрушеннями, що є досить успішним результатом враховуючи відсутність належної інноваційної підтримки з боку держави (табл. 3).

Таблиця 3

Статистика інноваційно активних машинобудівних підприємств України

Показник	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість інноваційно активних машинобудівних підприємств	280	360	421	400	406	412

[Складено на основі [6]

За даними Мінпромполітики, за рік в Україні виробляється продукції енергетичного машинобудування на 1,8млрд дол. США, нафтогазового – на 900 млн. дол. США, з яких близько 85% експортується. Основними напрямками експорту є Росія, Казахстан, Туркменія, Узбекистан, Азербайджан і ОАЕ [4]. Таким чином, підприємства енергетичного та нафтогазового машинобудування менше були схильні до кризових явищ. Це пов'язано з тим, що робота підприємств даних секторів в основному будується на довгострокових контрактах, більшість з яких обслуговують проекти по будівництву газопроводів, нафтопроводів і реконструкції електростанцій.

Виходячи з результатів даного дослідження, можна стверджувати, що економічна стійкість машинобудівних підприємств України протягом певних періодів змінюється і часто являється незадовільною, в зв'язку з чим постає необхідність в ефективному управлінні економічною стійкістю даних підприємств.

Головною умовою економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств являється інноваційна компонента. Звичайно, що для досягнення економічної стійкості підприємства необхідними умовами є ефективне функціонування всіх її елементів (виробничої стійкості, маркетингової стійкості, фінансової стійкості, організаційно-економічної, інноваційної стійкості). Проте слід зазначити, що в умовах зростаючої конкуренції і необхідності постійно змінювати свою продукцію для задоволення потреб споживачів підприємство може розвиватися лише за рахунок постійного впровадження інновацій.

Таким чином, використання нових технологічних процесів і висока наукоємність продукції дають переваги машинобудівним

підприємствам, збільшують їхню частку на ринку й прибутковість і у такий спосіб забезпечують їхній стійкий розвиток. Отже, основною умовою забезпечення економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств можна тільки в результаті систематичної інноваційної діяльності, результатами якої буде рівновага між внутрішнім і зовнішнім середовищами, що дозволить підприємству використовувати ці зміни для своєї вигоди як фактор нових можливостей.

Висновки. Сучасні умови функціонування світової економіки вимагають нових підходів до забезпечення ефективного розвитку, економічної стійкості підприємств, відтворення вітчизняної промисловості і, зокрема, її основної ланки – машинобудування.

Вітчизняні машинобудівні підприємства відіграють роль одного з головних драйверів зростання обсягів промислового виробництва країни взагалі. При цьому збереження за машинобудуванням ролі двигуна всієї економіки напряду залежить від подолання кризових явищ. Оскільки економічна стійкість машинобудівних підприємств знаходиться на низькому рівні, то необхідно визначення головної умови економічно-стійкого функціонування машинобудівних підприємств розвиток інноваційної компоненти.

Література:

1. Лекарев С.В. Бизнес и Безопасность. А-Я. Толковый терминологический словарь / С.В. Лекарев, В.А. Порк; [под науч. редакцией проф. Гурова А.И. и проф. Тетерина Б.С.]. – М.: Ягуар, 1995. – 330 с.
2. Яворский Б.М. Справочник по физике / Б.М.Яворский, А.А. Детлаф – К.: «Физ.-мат. лит.», 1996. – 619 с.
3. Анохин С.Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях / С.Н. Анохин. – Саратов: Саратов. гос. техн. ун-т., 2000. – 40 с.
4. Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. - №1. – С.19-25.
5. Дзюба М.І. Аналіз стану машинобудівних підприємств України на зовнішніх та внутрішніх ринках / М.І. Дзюба – Режим доступу: http://mev-hnu.at.ua/load/1_formuvannja_ta_ocinka_efektivnosti_funkcionuvannja_mekh_anizmv_upravlinnja_dijalnistju_pidpriemstv/2-1-0-91.
6. Державна служба статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Інформаційна аналітична група – Режим доступу <http://autoconsulting.com.ua>.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядаються теоретичні та методичні засади системи оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства; визначене поняття оцінки стратегії розвитку; подані характеристики системності оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства.

The article discusses theoretical and methodological principles of a system evaluation of innovative development strategy; defined the concept of evaluation strategy; given the characteristics systematic evaluation of innovative strategy development.

Ключові слова: оцінка, інноваційна стратегія розвитку, система, збалансована система показників.

Вступ. В умовах ринкової конкуренції, швидкого розвитку виробничих процесів та змін навколишнього середовища обґрунтування стратегії розвитку підприємства – одна з найважливіших функцій стратегічного планування і управління його інноваційною діяльністю. В даний час цілісної системи оцінки інноваційної стратегії розвитку немає, тому дослідження даного питання є актуальним на сьогоднішній день.

Оцінювання інноваційної стратегії розвитку у своїх працях розглядали такі науковці: Лапін А.Н. [1], Марк Грэм Браун [2], Козак Н. [3], Грачов В.І., Косарева І.П., Прохорова В.В., Кузенко Т.Б. [4], Каплан Р.С., Нортон Д.П. [5], Олве Н.-Г., Петри К.-Й., Рой Ж., Рой С. [6], Нили Е., Адамс К., Кенерли М. [7] та інші.

Постановка задачі. Метою статті є виявлення основних засад системи інноваційної стратегії розвитку підприємства.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити сутність інноваційної стратегії розвитку та її видів;
- узагальнити поняття «оцінка» та оцінка стратегії розвитку;
- виявити особливості системи оцінювання інноваційної стратегії розвитку.

Методологія. Методологічну основу статті становлять загальнонаукові прийоми дослідження і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської економіки і

споріднених з нею наук. При виконання роботи були використані наступні методи: порівняння, узагальнення, систематизація, аналіз і синтез.

Результати досліджень. Перш ніж оцінювати інноваційну стратегію розвитку важливим є визначення того, що власне є інноваційна стратегія розвитку. Під цим поняттям розуміють комплекс дій, спрямованих на виявлення та досягнення пріоритетних перспектив інноваційного розвитку підприємства.

Реалізація інноваційної стратегії забезпечує оновлення деяких компонентів виробництва та управління, а саме:

- асортимент продукції;
- якість та обсяг виробленої підприємством продукції;
- способи управління підприємством та його ресурсами;
- застосування чи впровадження нових технологій виробництва, на основі використання патентів на винаходи, раціональні пропозиції ,ноу-хау і т.п.;
- поведінка підприємства на товарному та інвестиційно-фінансовому ринку;
- методи співпраці з різними суб'єктами зовнішнього середовища.

Залежно від умов мікро- і макросередовища розрізняють два види інноваційної стратегії розвитку підприємства (рис. 1):

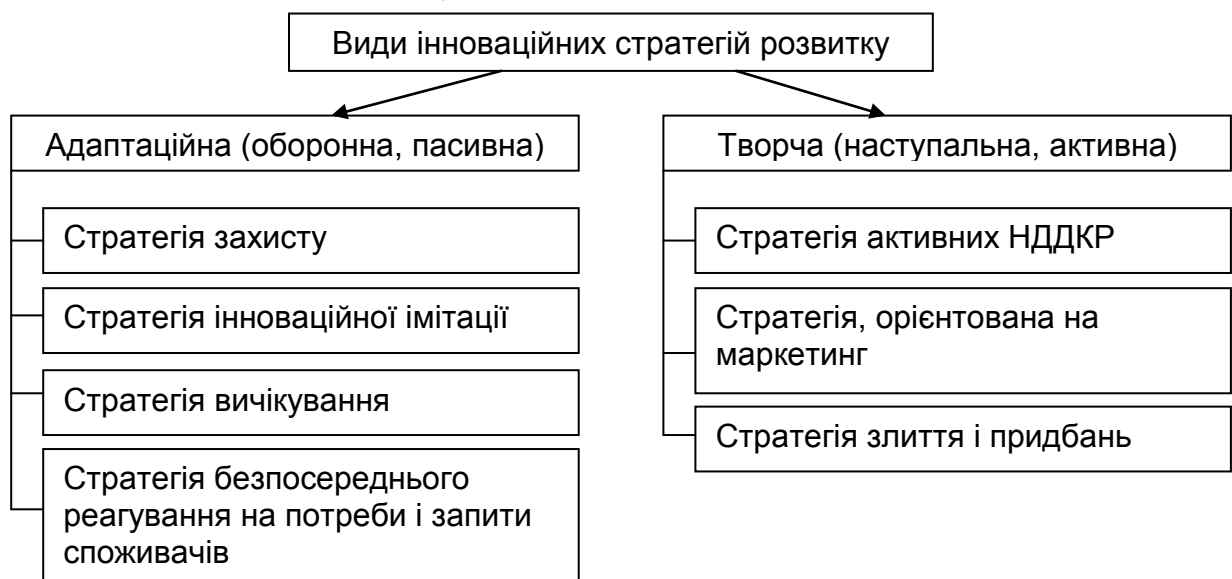

Рис. 1. Види інноваційної стратегії розвитку підприємства [складено на основі 1]

В активних інноваційних стратегіях розвитку значно важче виділити внутрішні відмінності, ніж в пасивних. Вони мають багато спільного і найбільш ефективні, коли організація реалізує цілий комплекс різних напрямів активної інноваційної діяльності. Конкретний тип інноваційної стратегії, передусім, залежить від стану процесів взаємодії товаровиробника з зовнішнім середовищем.

Перед тим, як розглянути оцінку власне інноваційної стратегії розвитку підприємства проаналізуємо, що ж таке взагалі є оцінка. Оцінка,

як відомо, є функцією управління, яку необхідно здійснювати щодо вирішення оперативних, тактичних та стратегічних завдань, що постають у процесі функціонування та розвитку підприємства. У ході оцінювання виявляються конкретні можливі підходи до управління підприємством і визначається, який із них забезпечує підприємству його максимальну дієвість.

Не зважаючи на те, що оцінка як функція управління визначена давно, на разі поняття оцінки залишається неоднозначним у тлумаченні різних вчених. Проаналізувавши підходи різних авторів, можна зробити висновок, що під оцінкою слід розуміти процес визначення та аналізу кількісних і якісних характеристик об'єктів в економіці, на основі яких здійснюється ухвалення рішень в управлінні функціонуванням та розвитком даного об'єкта.

Оцінка стратегії розвитку підприємства – це процес порівняння результатів її реалізації з запланованими цілями. Оцінка стратегії дозволяє кількісно і якісно охарактеризувати досягнення підприємства та визначити інтенсивність їх виконання.

Оцінка стратегії діяльності підприємства передбачає визначення:

- 1) засад, що покладені в основу діяльності підприємства;
- 2) прогнозів подальшого розвитку стратегії, яка реалізується;
- 3) видів довгострокового, середньострокового, короткострокового планування;
- 4) граничних значень ресурсної забезпеченості підприємства;
- 5) існуючих і потенційних ринкових і продуктових сегментів (стратегічні сфери діяльності);
- 6) існуючих і потенційних продуктів/послуг, які слід пропонувати;
- 7) вимог, які повинні лежати в основі розробки нових продуктів;
- 8) існуючих і потенційних груп клієнтів, яких потрібно обслуговувати;
- 9) критеріїв, які повинні бути використані для аналізу нових ринків;
- 10) чинників (ціни, витрати, якість, сервіс) формування споживчого попиту.

Отже, оцінка інноваційної стратегії розвитку підприємства має проводитися відповідно до:

—цілей підприємства (аналіз правильності та достатності обліку при виборі основних факторів інноваційної стратегії, що визначають можливість її реалізації);

—стану і вимог зовнішнього середовища (наскільки інноваційна стратегія розвитку підприємства пов'язана з вимогами з боку основних суб'єктів оточення; якою мірою враховані фактори динаміки ринку, розвитку життєвого циклу продукту; чи призведе стратегія до появи нових конкурентних переваг і т.п.);

—потенціалу і можливостей підприємства (на скільки тісними є зв'язки обраної інноваційної стратегії розвитку з іншими стратегіями і чи

відповідає вона можливостям персоналу; чи дозволяє існуюча структура успішно реалізувати стратегію і т.п.);

—ступеню ризику (реалістичність передумов, закладених в основу вибору інноваційної стратегії розвитку; до яких негативних наслідків може привести провал стратегії; чи виправдає можливий позитивний результат ризик втрат від провалу в реалізації стратегії).

Зважаючи на сучасні ринкові умови, ефективна система оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства повинна відповідати наступним характеристикам (рис. 2):

Рис. 2. Характеристики ефективної системи оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства [складено на основі 2]

Практика ведення вітчизняного бізнесу показує, що існує ряд проблем в системах оцінювання ефективності інноваційних стратегій розвитку підприємств, серед яких: надлишок даних; більшість показників є короткостроковими; недостатня деталізованість; показники поведінки, а не реальних досягнень; показники стимулюють конкуренцію в колективі та зважають роботі в команді; наявність комерційної таємниці на більшість показників; інтуїтивність агрегування показників; недостатнє смислове значення інтегральних показників оцінки.

Виділяють різні методики оцінювання стратегії розвитку підприємства. Більшість традиційних методик (модель Дюпона, розрахунок рентабельності інвестицій (ROI), розрахунок чистого прибутку

на одну акцію (EPS); визначення грошового потоку, розрахунок економічної доданої вартості (EVA), розрахунок сукупної акціонерної дохідності (TSR) і т.д.) засновані на фінансових показниках. Однак в сучасних умовах господарювання важливим є збалансування фінансових і нефінансових показників.

Збалансований набір критеріїв для будь-якого підприємства повинен включати приблизно однакову кількість даних у кожній з наступних областей: задоволеність клієнтів, фінансова ефективність, якість товарів/послуг, ефективність постачальників, задоволеність співробітників, виробнича (операційна) ефективність, безпека, соціальна відповідальність, охорона навколишнього середовища [2, с. 29-32].

На більшості вітчизняних підприємствах близько 80% зібраних даних підпадають під дві категорії – фінансову і операційну. Раз на рік компанії проводять дослідження задоволеності клієнтів, а раз на три роки проводять дослідження бойового духу співробітників. У них практично немає статистики щодо якості та безпеки товарів, а також по контролю матеріалів, сировини і комплектуючих, що відвантажується постачальником. Такий стан свідчить про відсутність системи збалансованих показників оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства. Це короткозорий підхід до оцінювання стратегії та загальної ефективності компанії, оскільки він концентрується лише на показниках, що впливають на організацію сьогодні.

Усім характеристикам ефективної системи оцінювання відповідає збалансована система показників (ЗСП), яка допомагає визначити показники, критичні для успіху підприємства. В той же час вона нівелює проблеми більшості систем оцінювання ефективності існуючої стратегії, що зустрічаються на вітчизняних підприємствах. ЗСП – це управлінська та стратегічного-вимірювальна система довгострокового характеру, яка переводить місію і стратегію організації в збалансований комплекс інтегрованих робочих показників. Робочі показники дають коротку, але повну ілюстрацію просування організації до досягнення цілей та виконання завдань.

Багато вчених розробили власні моделі ЗСП, що адаптуються до конкретних сфер господарювання та застосовується для управління фінансовими, трудовими та матеріальними ресурсами підприємства: «Бортове табло», Модель виміру досягнень, Система поліпшення і виміру продуктивності [1, с. 195-201], «Ділове вікно керування», «Піраміда ефективності», «ДжАйКейс» [3], «Картепіллар», Квантовий вимір досягнень, Вимір досягнень компанії «Ернст & Янг» [4, с. 167-169], BSC-модель Нортон-Каплана [5], BSC-модель Мейсела [6, с. 235], Призма ефективності [7]. Найбільш універсальною з них є BSC-модель Нортон-Каплана.

Незважаючи на те що більшість переваг модернізованої системи показників оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства

можна отримати тільки після деякого часу, все ж існує ряд вигод, які не змусять себе довго чекати. Ось деякі з них: скорочення обсягу звітності з корпоративних фінансів на 80%; більш ніж дворазове скорочення часу, що витрачається керівництвом на щомісячні наради; 60%-ве скорочення кількості щоденних звітів по ефективності; зростання потенціалу формування як короткострокового, так і довгострокового успіху підприємства; оптимізація балансу інтересів споживачів, акціонерів і службовців компанії; скорочення витрат робочого часу на перегляд і спроби менеджерів інтерпретувати незначні дані як мінімум на годину щодня; усвідомлення рядовими співробітниками перспектив розвитку та системи цінностей компанії і реальне просування по шляху практичної реалізації стратегічних завдань.

Висновки. В результаті дослідження було сформоване визначення поняття оцінки, як економічної категорії, поняття оцінювання стратегії розвитку підприємства; були сформовані основні засади системи оцінювання інноваційної стратегії розвитку підприємства. Найбільш оптимальною з існуючих систем оцінювання визначена збалансована система показників, яка відповідає всім вимогам ефективності та нівелює проблеми більшості систем оцінювання інноваційної стратегії, що зустрічаються на вітчизняних підприємствах. Подальшому аналізу підлягає аналіз засад формування та впровадження ЗСП на вітчизняних підприємствах.

Література:

1. Лапин А.Н. Стратегическое управление современной организацией / Лапин А.Н. – М.: ООО «Журнал «Управление персоналом», 2004. – 288 с.
2. Марк Грэм Браун. Сбалансированная система показателей: на маршруте внедрения / Браун М.Г. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 232 с.
3. Сбалансированная система оценочных индикаторов как инструмент управления бизнесом [Электронный ресурс] / Козак Н. // Теория и практика финансов.- 2001.- № 5. – Режим доступа до журн.: <http://www.nbuuv.gov.ua/articles/2001/05kozn.htm>.
4. Управління фінансовою санацією / Грачов В.І., Косарева І.П., Прохорова В.В., Кузенко Т.Б. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 208 с.
5. Каплан Р.С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Каплан Р.С., Нортон Д.П. – М.: Олимп-бизнес, 2004. – 344 с.
6. Баланс между стратегией и контролем / Олве Н.-Г., Петри К.-Й., Рой Ж., Рой С. – СПб.: Питер, 2003. – 268 с.
7. Нили Е. Призма эффективности. Карта сбалансированных показателей для измерения успеха в бизнесе и управлении им: Пер. с англ. / Нили Е., Адамс К., Кенерли М. – Днепропетровск: Баланс-клуб, 2003. – 400 с.

ІННОВАЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Розглянуто сутність поняття «інноваційна привабливість», проаналізовано сучасний стан привабливості машинобудівних підприємств для інвесторів, проблеми інвестування в Україні та визначено основний підхід для оцінки інноваційної привабливості підприємства.

Considered the essence of the concept of "innovation attractiveness," analyzed the current state of the attractiveness of machine building enterprises for investors, the problems of investing in Ukraine and defined the basic approach to assess the innovation attractiveness of the enterprise.

Ключові слова: інноваційна привабливість, інвестиції, машинобудування

Вступ. Перехід на інноваційну модель розвитку означає, насамперед, пошук фінансових джерел для активізації інноваційної діяльності, наприклад іноземних інвестицій. Особливої актуальності набувають питання забезпечення інноваційної привабливості підприємства машинобудівної галузі. Ця галузь є фондоутворюючою і визначає рівень технологічного розвитку інших секторів економіки [1]. Серед проблем машинобудівного комплексу України виділяють зношеність основних виробничих фондів приблизно на 70 % та відсутність реальних інвестиційних ресурсів для їх технологічного оновлення; неспроможність самостійно розробляти, створювати та запускати у серійне виробництво нову продукцію; низька ефективність виробництва; застаріла, неконкурентоспроможна продукція низької якості [2]. Ці дані говорять про те, що українські машинобудівні підприємства не є достатньо привабливими для іноземних інвесторів щодо здійснення інноваційних проектів. Дослідженням щодо формування та покращення інноваційної привабливості підприємств присвятили свої праці вітчизняні та закордонні вчені, серед яких: А.С. Пуряєв, Є.А. Рибкіна [3], Г.В. Рачинська, Л.С. Лісовська [4].

Постановка задачі. Основною метою статті є визначення ролі інноваційної привабливості у залученні іноземних інвестицій на вітчизняні машинобудівні підприємства.

Методологія. Під час дослідження використовувались методи: порівняння (при аналізі обсягів реалізації промислової продукції за галузями промисловості), аналізу та синтезу (при визначенні основних складових інноваційного потенціалу підприємства).

Результати дослідження. Поняття «інноваційна привабливість» з'явилося на початку ХХІ століття. На даний час зустрічається трактування інноваційної привабливості як складової інвестиційної привабливості. Але здебільшого цей термін застосовується на практиці до інноваційної привабливості галузі, краю, регіону або області [3,4]. Інноваційну привабливість підприємства можна визначити як сукупність інноваційно-орієнтованих показників конкурентоспроможності суб'єкта на інноваційному ринку, сформована на основі технічних, фінансових, організаційних, наукових та кадрових характеристик даного суб'єкта.

Сьогодні найважливішою передумовою для виживання підприємств на ринку є нові й поліпшені товари та послуги, змінюються запити клієнтів, змінюються вимоги до якості, короткі життєві цикли продукції та зростаючі темпи її оновлення призводять до того, що виробничі програми підприємств повинні швидко перебудовуватися. Забезпечення інноваційної привабливості підприємства підвищує його спроможність залучати інвестиційні ресурси як в основну так і в інноваційну діяльність [3].

Серед факторів, які перешкождали здійсненню інноваційної діяльності, на першому місці стоїть нестача власних коштів у підприємств. Світовий досвід доводить, що оптимальна структура іноземних інвестицій стимулює інноваційний тип розвитку на основі економіки знань та інформаційного суспільства. За таких умов, враховуючи позитивний досвід використання іноземних інвестицій для оновлення виробничих потужностей на основі найновіших досягнень науки й техніки країнами Центральної Європи, надзвичайно важливим є залучення зарубіжних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери та забезпечення інноваційної привабливості підприємств. Однак, надії України, як і країн СНД, щодо кількості та якості іноземних інвестицій не справдилися. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, на 1 січня 2011 р. становив лише 44,7 млрд. дол. У розрахунку на одну особу припадає 978,5 доларів США. Для порівняння: обсяг ПІІ в Угорщині склав 237,1 млрд. дол., у Росії – 491,2 млрд. [5].

Відомо, що інвестор не вкладає гроші ні в технології, ні в підприємства як такі. Інвестора цікавить чи є можливість в результаті реалізації інвестиційного проекту створити або покращити механізм примноження коштів і наскільки він буде надійним і ефективним. Надійність і ефективність цього механізму залежать від конкурентоспроможності підприємства на ринку [3].

Сьогодні машинобудівний комплекс – третій за величиною експортованої продукції (18% від загального обсягу експорту) після гірничо-металургійного комплексу та сільського господарства. Основні споживачі продукції, традиційно, – підприємства Росії та інших країн СНД, однак наша продукція користується попитом і в азіатських і середньоазіатських країнах (особливо це стосується енергетичного та авіаційного підсекторів) [6].

Машинобудування є однією з галузей промисловості, які найбільше постраждали внаслідок світової фінансово-економічної кризи (табл. 1), тому виникає потреба у значних обсягах інвестиційних коштів для відновлення докризових обсягів реалізації продукції та відновлення інноваційної діяльності. У 2010 р. темп зростання обсягів реалізованої продукції становив 18,6 %, що менше середньорічного темпу за 2003-2007 рр. (33,0 %). Отже, відновлення обсягів виробництва машинобудівної промисловості не відбулось, вагомою причиною чого є і рівень інвестиційної та інноваційної активності машинобудівних підприємств.

Таблиця 1

Зростання (падіння) обсягів реалізованої промислової продукції (% до попереднього року) [7]

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Добувна промисловість	112,7	131,3	133,8	116,0	125,0	152,2	78,4	150,5
Виробництво харчових продуктів	125,7	128,7	120,4	112,4	128,1	127,2	114,1	93,2
Легка промисловість	118,5	122,7	107,4	122,2	114,8	116,6	91,6	88,5
Оброблення деревини	132,1	132,4	124,1	119,8	130,1	117,1	93,7	92,9
Целюлозно-паперове виробництво	126,2	137,1	117,5	116,1	124,4	122,3	107,7	84,6
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	136,7	170,1	121,1	99,7	119,7	125,9	81,3	131,8
Хімічна та нафтохімічна промисловість	139,3	134,7	120,9	116,9	124,6	126,6	87,2	116,0
Вир-во іншої неметал. мін. продукції	123,5	137,2	128,9	135,6	149,7	124,9	69,9	103,7
Металургійне виробництво	138,3	161,4	110,6	116,8	130,5	128,3	70,0	133,9
Машинобудування	143,4	152,5	111,4	115,2	143,1	123,8	70,5	118,6
Вир-во та розподіл. електр., газу та води	108,3	110,7	114,0	135,6	129,0	124,7	110,6	85,8

Відбувається значне скорочення інвестицій в основний капітал машинобудівної промисловості, що становило у 2009 р. порівняно з 2008 р. 57,6 %. Таким чином, обсяги інвестицій в основний капітал у 2009 р. (у фактичних цінах) повернулися на рівень 2006 р. (рис. 1).

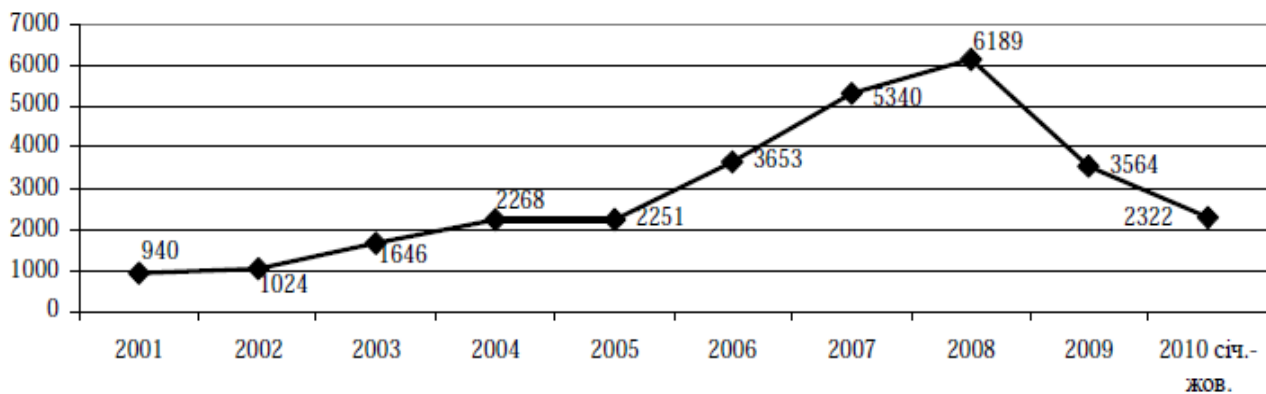

Рис.1. Динаміка інвестицій в основний капітал машинобудівної промисловості (млн. грн., у факт. цінах) [7]

Українські машинобудівні підприємства, згідно [8], мають певний потенціал розвитку і можуть зайняти свою нішу у світовому машинобудуванні, але для цього необхідно запроваджувати певні зміни як на державному рівні, так і на рівні самих підприємств та залучати інвестиції.

В Україні наявні об'єктивні й суб'єктивні чинники, які негативно впливають на процес іноземного інвестування. Це призупинення діяльності інвесторів на території України, через невпевненість у подальшій співпраці, подаючи запити щодо економічної політики уряду; нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів; повільні темпи приватизації; невирішеність питання щодо надання у приватну власність земельних ділянок під об'єкти, що приватизуються; темпи інфляції залишаються на значно вищому рівні, ніж у країнах Західної Європи і США; низька купівельна спроможність значної частини населення зменшує можливість реалізації на внутрішньому ринку продукції; невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв'язок України з іншими країнами [9, с. 158].

Категорію «інноваційна привабливість підприємства» можна трактувати з різних позицій. Якщо розглядати з боку інвестора, то зрозуміло, що для нього головним визначальним критерієм є прибутковість вкладеного капіталу й ризикованість процесів. Тобто в цьому випадку привабливість підприємства можна представити як таку характеристику, що враховує суперечливі цілі інвестора, а саме максимальний прибуток при мінімальному ризику на певному об'єкті. Щоб визначитись з рішенням щодо вкладання коштів інвестор повинен оцінити інноваційну привабливість підприємства.

Майже всі існуючі підходи до оцінки інноваційної привабливості ґрунтуються на оцінці інноваційного потенціалу підприємства або певних комбінацій його складових.

Під час оцінювання загального інноваційного потенціалу підприємства необхідно розглянути кілька складових, таких як наведено в табл.2

Таблиця 2

Складові інноваційного потенціалу підприємства, що підлягають оцінюванню з точки зору інноваційної привабливості

Складова	Характеристика
Кадрова	сукупність висококваліфікованих кадрів підприємства, здатних працювати творчо, генерувати нові ідеї і безпосередньо їх впроваджувати
Матеріально-технічна	можливість впровадження у виробництво нових перспективних технологічних процесів в умовах інноваційної діяльності
Інформаційна	інформаційні потоки, що є основою для прийняття управлінських рішень інноваційного характеру
Фінансова	сукупність фінансових ресурсів, що використовуються безпосередньо для ведення інноваційної діяльності
Виробничо-технологічна	потенційні можливості зі збільшення потужності підприємства внаслідок впровадження новітніх методів організації виробництва і технологій
Наукова	досягнутий рівень наукових знань, що дозволяє швидко і ефективно створювати і впроваджувати інновації на підприємстві
Маркетингова	сукупна здатність маркетингової системи забезпечувати конкурентоспроможність підприємства при впровадженні на ринок інновацій

Джерело [10]

Українські машинобудівні підприємства мають значний кадровий, науковий та виробничо-технологічний потенціал, подекуди займаються виробництвом унікальної продукції та проводять ґрунтовні наукові дослідження, розробляють маркетингові стратегії управління інноваціями. Саме ці складові інноваційного потенціалу можуть стати основою для покращення інноваційної привабливості підприємств, що, в свою чергу, стимулюватиме підвищення інтересу іноземних інвесторів до вітчизняного машинобудування.

Висновки. Таким чином, розглянуто сучасний стан машинобудівного комплексу України, обсяги інвестицій у цю галузь промисловості та її інноваційну привабливість для інвесторів. Визначено, що вітчизняне машинобудування має достатньо перспектив для розвитку та виробництва інноваційної продукції, але існуючі проблеми гальмують ці процеси. Оновленню основних фондів, підвищенню якості продукції та її конкурентоспроможності може сприяти залучення іноземних інвестицій на підприємства. Та для цього інвесторів необхідно зацікавити та переконати у перспективності вкладення коштів у інноваційне машинобудування.

Отже, вітчизняним машинобудівним підприємствам слід розробити механізм забезпечення та покращення інноваційної привабливості для іноземних інвесторів.

Література:

Польова Н.М. Ефективність інноваційної діяльності машинобудівних підприємств. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, К. 2009 – 19 с.

Комаринець С.О. Аналіз галузі машинобудування в національній економіці [Електронний ресурс] / Комаринець С.О. – Режим доступу: www.nbuuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_5/231_Kom.pdf

Пуряев А.С. Инновационная привлекательность как феномен [Електронний ресурс] / А.С. Пуряев, Е.А. Рыбкина // Инновации № 5 (103), 2007, С. 48-50. – Режим доступу: <http://elibrary.ru/item.asp?id=12898788>

Рачинська Г.В. Визначення та оцінювання інноваційної привабливості підприємств [Електронний ресурс] / Г.В. Рачинська, Л.С. Лісовська // Проблеми економіки та управління. - Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", №628, 2008. - С. 272-276. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/1012>

Макуха С.М. Іноземне інвестування як фактор розбудови інноваційної моделі економіки України [Електронний ресурс] / С.М. Макуха. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20110531/ek1_makuha.htm

Тяжелая промышленность Украины за 20 лет независимости [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mashportal.ru/machinery_world-20827.aspx

Пріоритети розвитку машинобудівної промисловості у рамках антикризової політики України. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/451/>

Андрушкевич З.М. Перспективний аналіз умов інноваційного розвитку машинобудівних підприємств України [Електронний ресурс] / Андрушкевич З.М. // Проблеми економіки та управління. - Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка" № 683, 2010. С. 9-13. – Режим доступу: www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/...683/1_2_zmist_683.pdf

Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності : навч. посібн. / А.П. Дука. – К.: Вид-во "Каравела", 2007. –236 с.

Дзюбіна А.В. Розкриття змісту поняття «інноваційний потенціал» та визначення його складових [Електронний ресурс] / Дзюбіна А.В. // Проблеми економіки та управління. - Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", №628 2008. - С. 72-77 – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2008_628/12.pdf

СТРАТЕГІЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ)

У статті проведено дослідження теоретичних основ поняття «стратегія», вироблення науково-методичних рекомендацій спрямованих на формування умов та напрямків вдосконалення етапів формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності фармацевтичної галузі України та фармацевтичних підприємств.

In the essay study of theoretical foundations of the concept of "strategy" develop scientific guidelines aimed at determining the conditions and areas of improvement stages the strategy of foreign economic activities of the pharmaceutical industry in Ukraine and pharm. companies.

Ключові слова: стратегія, стратегія зовнішньоекономічної діяльності, фармацевтичний ринок.

Вступ. Ефективна діяльність управління зовнішньоекономічної діяльності, впровадження міжнародних стратегій залежить від таких факторів як необґрунтовані втрати від заниження цін, різні антидемпінгові розслідування та заборони іноземних держав, недосконалі канали збуту, брак досвіду роботи на іноземному ринку, які потрібно досліджувати і удосконалювати. Активізація фармацевтичних підприємств у зовнішньоекономічній діяльності України підсилює інтерес як до теоретичних, так і до прикладних засад у стратегічному управлінні, спрямованого на ефективний і інноваційний розвиток. Ці питання досліджували такі вчені: І. Ансофф [1], К. Ендрюс, А. Чандлер [2], Мінцберг [3], М. Портера [4], П. Друкер, Б. Карлофф [5], І. Бланк [6], О.Кириченко [7], А.Кредисова [8], Н. Куденко [9], А. Наливайко [2] та ін. Також аналізуючи наукові праці різних вчених з даного питання, можна сказати що їхні погляди є неактуальними, так як вони розглядають стратегію ЗЕД у розрізі транснаціональних компаній, до яких можна віднести лише декілька вітчизняних фармацевтичних підприємств. Це негативно впливає на розвиток досліджень в цілому та робить незрозумілими і різними результати наукових досліджень. Таким чином, зовнішньоекономічна діяльності фармацевтичних підприємств України, потребує детального аналізу, вивчення та

впровадження у подальшу діяльність. Отже, дивлячись на все вищесказане, обрана тема дослідження є актуальною на сьогоднішній день.

Постановка задачі. Метою статті є теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних рекомендацій спрямованих на формування умов та напрямків вдосконалення етапів формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності фармацевтичної галузі України та фармацевтичних підприємств.

Відповідно до поставленої мети в роботі було визначено і вирішено такі **завдання**:

- теоретично обґрунтувати сутність поняття «стратегія»;
- обґрунтувати напрямки стратегічного розвитку ЗЕД України у фармацевтичній галузі;

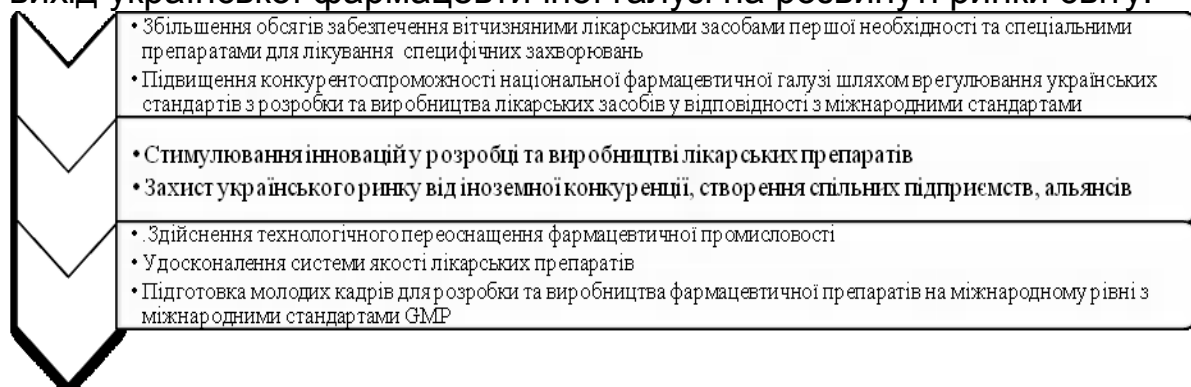
Методологія. Для досягнення мети та вирішення основних задач дипломної роботи застосовані різні **методи дослідження**. До основних загальнонаукових методів дослідження, які використані автором, відносяться: *монографічний* – для вивчення теоретичних засад поняття «стратегії» та опису її формування у зовнішньоекономічній діяльності підприємств; *графічний* – для зображення рисунків та графіків.

Результати дослідження. Поняття «стратегія» походить від грецького «strategia» ("stratos" – "армія" та "agos" – "я керую"), що означає мистецтво воєначальника. За допомогою цього терміну описували найважливішу частину військових дій. Відповідно термін "стратегія" раніше означав мистецтво або науку введення воєнних дій. Доказом цього є давньокитайський трактат про військове мистецтво "Сунь-Цзи", датований п'ятим століттям до нашої ери [2, с. 123]. У 60-х рр. XX ст. з підвищенням жорсткості конкуренції на ринку і зниженням стабільності внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства термін «стратегія» був запозичений наукою менеджменту і почав вживатись у сфері управління. Першою науковою працею у цьому напрямку була "Стратегія і структура" А.Д. Чандлера.

В економічній діяльності поняття «стратегія» розуміють як довгострокові плани керівництва підприємства, спрямовані на зміцнення їх позицій, задоволення потреб споживачів та досягнення перспективних цілей. З економічної точки зору існує таке визначення як довгострокові цілі керівництва підприємства для забезпечення його цілей і потреб через маркетинг, фінанси, персонал і виробництво. Різні визначення поняття «стратегія» відбувались зі змінами зовнішнього середовища [2, с. 133]. Основоположниками поняття стратегії були такі вчені: І. Ансофф, К. Ендрюс, А. Чандлер. Більш детально поняття стратегії розглядали такі зарубіжні вчені: Г. Мінцберг, М. Портера, П. Друкер, Б. Карлофф і такі вітчизняні вчені як І. Бланк, О. Віханський, В. Єфремова, Г. Загорний, Н. Куденко А. Наливайко, С. Оборська, З. Шершньова, Н. Шеховцев та ін. Стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємства – це сукупність усіх управлінських рішень, які направлені на використання найбільш

ефективних зовнішньоекономічних дій підприємства з точки зору довгострокових цілей зазначеній у основній стратегії підприємства. При формуванні такого комплексу рішень мають враховуватися можливі дії та протидії інших учасників ринкових відносин [10, с.25].

Стратегія фармацевтичної галузі України направлена на визначення перспективних напрямків та завдань фармацевтичної промисловості та спрямована на створення відповідної нормативно-правової бази, для врегулювання фармацевтичної діяльності, впровадження на вітчизняних підприємствах фармацевтичної галузі міжнародних стандартів контролю якості лікарських засобів GMP, забезпечення українського споживача якісними вітчизняними ліками і вихід української фармацевтичної галузі на розвинуті ринки світу.

Розроблено автором.

Заходи, які будуть прийняті по впровадженні і реалізації фармацевтичної стратегії потрібно розділити на три поступові етапи.

Терміни та етапи реалізації стратегії:

Стратегія розрахована на 2011—2025 роки, терміном на 15 років.

I етап: 2011—2017 р. – 7 років;

II етап: 2018—2022 р. – 5 років;

III етап : 2023—2025 р. – 3 роки;

Перший етап впровадження стратегії: локалізація виробництва та розробки лікарських засобів на внутрішньому ринку України. Основна мета полягає у запровадженні системи надсучасного фармацевтичного виробництва та розробки ЛЗ на внутрішньому ринку. Основна ціль це - розвиток сучасного виробництва (також за участі локалізації високотехнологічних виробництв та науково-дослідницьких центрів); які відповідають стандартам GMP, та що можуть з високою ефективністю виробляти лікарські субстанції та готові лікарські засоби на їх основі.

Другий етап впровадження стратегії: розвиток фармацевтичної промисловості на внутрішньому ринку України. Головною метою запровадження другого етапу стратегії фармацевтичної галузі є забезпечення незалежного і ефективного заміщення імпортованих лікарських засобів на українські лікарські засоби.

Третій етап впровадження стратегії є розвиток фармацевтичної промисловості на іноземних ринках. Головною ціллю цього етапу є

підвищення конкурентоспроможності українських підприємств, їх виробництво унікальної та високотехнологічної продукції та завоювання лідируючих позицій у світі.

Для цього необхідно почати розробляти українські ліцензійні інноваційні препарати з використанням сучасних світових технологій, які витіснили не тільки іноземні препарати з ринку України, але й завоювали іноземні ринки. Тобто розробити оригінальні українські препарати, які б не поступалися іноземним і мали ще вищу ефективність, чим їх аналоги.

Для впровадження третього етапу стратегії буде надана державна підтримка українським підприємствам, які будуть виходити на іноземні ринки, також проведення конкурсів і надавання грантів науковим закладам для подальшого використання їх розробок у виробництві також створення різних інноваційних центрів з розробки лікарських засобів. Т

акож стимулювання вискооефективних і інноваційних патентних дослідів удосконалення процесу проведення до- та клінічних досліджень. Залучення високваліфікованих кадрів у фармацевтичну галузь та створення попиту у науково-дослідницькій роботі.

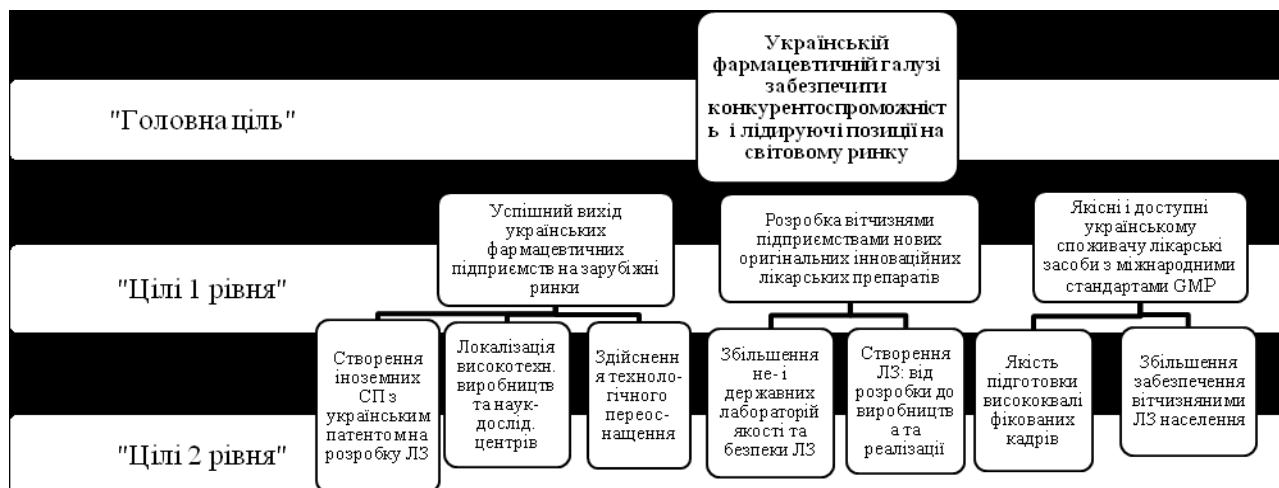

Рис. 2 Дерево цілей фармацевтичної стратегії

Розроблено автором.

Заходи, які будуть прийматися по запровадженні стратегії у фармацевтичній промисловості України:

буде налагоджений механізм реалізації інноваційних лікарських засобів на зовнішні ринки;

- створення повного циклу виробництва лікарського препарату, тобто від розробки до виробництва та реалізації, тому що лише такий цикл створює вискооефективні, надійні препарати, які будуть мати високу ефективність та суттєве зменшення побічних симптомів.
- забезпечення ефективною системою фінансування повного циклу виробництва лікарського препарату, таких як гранти, стипендії, венчурне фінансування;
- полегшення процесу отримання дозволів на експортну продукцію лікарських препаратів;

вихід на іноземні ринки за рахунок придбання підприємств, наукових лабораторій та науково-дослідницьких центрів;

- придбання інноваційних іноземних розробок лікарських на до- та клінічному рівнях з подальшою розробкою і введенням їх в Україні у вигляді готового лікарського препарату.

Джерелами фінансування витрат на реалізацію є державний бюджет, кошти комерційних та громадських організацій та інші позабюджетні кошти, тобто іноземні та вітчизняні інвестиції. Бюджет 100 млн. дол.

I етап потребує 65% усього бюджету стратегії.

II етап потребує 25% відповідно;

III етап потребує 10 %.

Результатом впровадження даної стратегії у фармацевтичній промисловості України, буде розробка і виробництво українських інноваційних препаратів, які будуть займати лідируючі позиції на світовому фармацевтичному ринку.

Рис. 3 Результат реалізації стратегії фармацевтичної галузі

Розроблено автором.

Висновки. В узагальненому вигляді результати статті полягають у теоретичному та методологічному обґрунтуванні поняття «стратегія», удосконалення процесів формування та розробки стратегії зовнішньоекономічної діяльності фармацевтичних підприємств, які діють в умовах перехідної економіки.

Стратегія відіграє дуже суттєву роль в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Вона має на меті зосередитись на головних проблемах і відкинути не важливі, другорядні; визначити дії з реалізації місії й основних цілей підприємства, шляхи її перетворення на новий лад. За допомогою стратегії відбувається створення стратегічного потенціалу, тобто сукупності певних умов у виробничій діяльності, професійних і творчих навичок персоналу.

Стратегія зовнішньоекономічної діяльності орієнтується на макрорівень і призначена для визначення перспективних напрямків та завдань

фармацевтичної промисловості, вона спрямована на створення відповідної нормативно-правової бази для врегулювання фармацевтичної діяльності, впровадження на вітчизняних підприємствах фармацевтичної галузі міжнародних стандартів контролю якості лікарських засобів GMP.

Сформульовано висновок про необхідність всебічного вивчення тенденції розвитку фармацевтичної галузі України та світу з метою підвищення конкурентоспроможності та інноваційності фармацевтичної продукції, досягнення позитивного ефекту у зовнішньоекономічній діяльності як на мікро- так і на макрорівні.

У результаті наукових досліджень приходимо до висновку, що одним з головних факторів, що обмежують зовнішньоекономічну діяльність фармацевтичних підприємств України є застаріле обладнання, конкурентна імпортна продукція та малий відсоток інновацій.

У роботі було розглянуто теоретичне обґрунтування, розробка науково-методичних рекомендацій спрямованих на визначення умов та напрямків вдосконалення трьох етапів формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності фармацевтичної галузі України та фармацевтичних підприємств, отже мету було досягнуто.

Література:

Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. -СПб:Питер,2009—416 с.

Наливайко А. Теорія стратегій підприємства. Сучасний стан та перспективи розвитку: Моногр. – К.: КНЕУ, 2001. – 227 с.

Минцберг Г., Альстренд Б., Лемпел Д. Школы стратегий. – СПб.: Питер, 2010. – 336 с.

Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер ; [пер. с англ. И. Минервин.] – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.

Карлофф Б. Деловая стратегия: концепция, содержание, символы. –М.: Экономика, 2007.

Бланк И.А. Торговый менеджмент. – К.: Украинско-финский институт менеджмента и бизнеса, 2007. – 408 с.

Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності [Текст] /Кириченко О.А.Навчальний посібник.-К.:Знання-Прес,2002.-384 с.

Кредисова А.И. Управление внешнеэкономической деятельностью: Учеб. пособие для вузов .- 2-е изд., перераб. и доп.-К.:ВІРА-Р,2009- 640с.

Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг : [навч. посібник] / Куденко Н. В. – К. : КНЕУ, 2006. – 152 с.

Кісь О. П. Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства:дис..канд.екон.наук:08.06.01/Харківський національний економічний ун-т.-Х.,2005.-211арк.:табл.—Бібліогр.:арк.184-198., дисертація, Харків 2005 р.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

У статті розглянуто підходи щодо формування механізмів підвищення ефективності діяльності підприємств, які зумовлені процесами трансформації економіки та євроінтеграції. Обґрунтовано шляхи покращення конкурентоздатності вітчизняних підприємств з урахуванням тенденцій змін у економіці України.

The article covers approaches to formation of mechanisms to improve the efficiency of enterprises, which are conditioned by the economic transformation processes and EU integration. It also grounds ways to improve competitiveness of domestic enterprises taking into consideration trends of changes in Ukrainian economy.

Ключові слова: інтеграція, організаційно-економічний механізм управління, конкурентоздатність, ефективне управління підприємством, інструменти ефективного управління.

Вступ. Проблематика економічної ефективності функціонування підприємств була предметом великого зацікавлення економістів, що знайшло віддзеркалення в їхніх численних публікаціях, присвячених цій проблематиці. Ці питання знайшли висвітлення в працях таких українських вчених, таких як: М. Долішній, П. Беленький, І. Лукінов, О. Амоша, В. Геєць, Л. Безчасний, Ю. Бажал, Є. Бойко, М. Козоріз, О. Кузьмін, Д. Черваньов, М. Чумаченко, В. Паламарчук, Й. Петрович, А. Мазаракі, Г. Швиданенко, В. Вихрущ, В. Павлов, І. Дем'яненко, С. Покропивний, В. Сизоненко.

Водночас проблема розвитку інструментарію підвищення ефективності підприємств в умовах трансформації та євроінтеграції, що виникла в останні роки, не опрацьована в належному теоретичному і методологічному аспектах, не здійснено глибоких теоретичних узагальнень, досі немає глибоких аналітичних досліджень, що вилились би в конструктивні рекомендації органам влади держав, та спонукали до покращення ефективності діяльності для забезпечення конкурентоздатності українських підприємств з підприємствами ЄС.

Постановка задачі. Метою роботи є дослідження сучасних підходів до підвищення ефективності діяльності підприємства, обґрунтування

основних тенденцій розвитку організаційно-економічних механізмів для підвищення ефективності підприємств в умовах трансформації економіки та євроінтеграції.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність формулювання і розв'язання наступних завдань:

- визначення ролі досягнення високого рівня економічної ефективності підприємств як однієї з найважливіших умов їх інтеграції до економіки Євросоюзу;
- формування організаційно-економічного механізму, спрямованого на підвищення ефективності управління підприємством;
- розробки шляхів щодо покращення конкурентноздатності підприємств машинобудівної галузі.

Методологія. У роботі будуть використані наступні методи дослідження: експертного аналізу (для оцінки рівня ефективності існуючих систем управління підприємством); аналітичного і логічного конструювання (для виявлення теоретико-методичних і прикладних проблем формування механізму управління).

Результати дослідження. Сучасні тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми та потребують від неї активної участі в їх рішенні. Характерною рисою сучасного світового соціально-економічного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчувають на собі їх відчутний вплив [1].

Протягом десятиліть українські підприємства були фактично відрізані від світового ринку. Тому їх вихід на європейський ринок має велике значення для отримання досвіду та практичних вмінь конкурувати з виробниками інших країн, розробляти та реалізовувати стратегію виробничо-комерційної діяльності, зорієнтованої на світову кон'юнктуру відповідних ринків. При цьому слід окремо вказати, що вміння успішно діяти на міжнародних ринках веде до підвищення рівня задоволення потреб національних споживачів.

Для України європейська інтеграція являє собою шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Основними політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культури демократії і повага до прав людини тощо [2].

Євроінтеграція представляє собою процес зростання участі країни у політичному, економічному, культурному та соціальному житті Європи. Повна євроінтеграція свідчить про те, що країни цілком інтегрувалися в

єдиний простір. Для України євроінтеграція має важливе значення оскільки вона може забезпечити країну стабільністю у політичних, економічних і соціальних сферах за допомогою об'єднання та співпраці з іншими, більш розвиненими, країнами Європи.

Машинобудування є комплексною галуззю, яка базується на використанні надбань і досягнень практично усіх галузей, воно є основою промисловості та відіграє вирішальну роль у реалізації досягнень науково-технічного прогресу в усіх сферах господарства. На частку машинобудівного сектора припадає близько 30% від загального обсягу промислової продукції. В Україні на сучасному етапі ця галузь розвинена недостатньо. Наприклад, у Японії, Німеччині, США питома вага машинобудування в промисловій структурі сягає 40-50% [4].

Для конкурентоздатності з підприємствами ЄС машинобудування в Україні має відповідати сучасним реаліям технологічного та інформаційного розвитку цивілізації, методикам проведення структурної політики. Задачі забезпечення сталого росту в машинобудуванні України мають включати зниження енергомісткості та матеріаломісткості виробництва товарів та послуг, а також більш раціональне використання трудових ресурсів у відповідності до сучасних тенденцій НТП та інтернаціоналізації. Суттєвим фактором підвищення конкурентоспроможності машинобудування є роль держави. Саме держава повинна допомогти створити механізми зацікавленості машинобудівників у результатах власної роботи. Задачі вироблення науково-технічної стратегії розвитку України мають формулюватися з урахуванням можливостей унікального сполучення науково-технічного потенціалу, висококваліфікованої і дешевої робочої сили.

Підвищення конкурентоспроможності підприємств є головним завданням кожного підприємства, що гарантує йому зміцнення власних позицій серед конкурентів, тому теоретичного і практичного значення набуває оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Це дасть змогу не тільки з'ясувати конкурентне місце, а й розробити науково обґрунтовану стратегію менеджменту, органічно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Для забезпечення конкурентоздатності і закріплення на ринку підприємству необхідно постійно працювати в напрямку забезпечення ефективного управління підприємством. Ефективність управління – це здатність організації забезпечувати прибутковість і тривалість успішної діяльності та розвитку підприємства на основі обрання й реалізації оптимальних стратегій, що мають забезпечити не лише певний ефект, результат, але й адаптивність і гнучкість системи управління, конкурентоспроможність діяльності підприємства в цілому [3].

Для формування механізму ефективного управління підприємством нами запропоновано застосовувати такі основні інструменти: економічні;

- організаційні;
- соціально-психологічні;
- техніко-технологічні;
- маркетингові;
- екологічні;
- правові.

Ефективне управління підприємством повинно базуватися на забезпеченні діалектичного поєднання зовнішньої і внутрішньої ефективності управління. Зовнішня ефективність управління характеризується ступенем досягнення цілей та ступенем виконання планів діяльності підприємства. Внутрішня ефективність може бути охарактеризована за допомогою показників економічної, фінансової, ресурсної ефективності, а також показників, що характеризують соціальний, науково-технічний та екологічний ефект управління підприємством [3].

Організаційно-економічний механізм ефективного управління підприємства визначається не лише факторами зовнішнього середовища підприємства, в першу чергу ефективність залежить від дій персоналу в процесі діяльності організації, в процесі реалізації розроблених планів і програм розвитку підприємства, в процесі досягнення певних цілей. Тобто, ефективність управління залежить від адекватності обраних стратегій цілям підприємства, оптимальності процесів реалізації стратегій, мотивації персоналу на досягнення цілей, кваліфікації персоналу, технології та стилю управління.

Запропоновано розробити шляхи щодо покращення ефективності роботи підприємств машинобудівної галузі, які включають постійне впровадження у виробництво нових конкурентоспроможних виробів.

Для цього при проектуванні виробів необхідно починати з прогнозу його конкурентоспроможності, який складається із наступних етапів:

- вибір і аналіз ринку для реалізації нового виробу;
- вивчення конкурентів з виробництва і реалізації аналогічного виробу;
- вибір та обґрунтування найбільш конкурентоспроможного виробу-аналога як бази порівняння;
- визначення необхідних груп параметрів, що підлягають оцінюванню;
- установлення набору одиничних показників за відповідними групами параметрів;
- вибір методик розрахунку, визначення та аналіз зведених показників за товарними групами;
- розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності виробу, що проектується;
- розроблення заходів з підвищення конкурентоспроможності продукції та її оптимізація з урахуванням витрат.

Сьогодні на конкурентоспроможність виробників продукції машинобудування впливає об'єднання їх в єдину мережу інтернаціональних товаровиробників, колишніх національних галузей та цілих економік, які концентруються на створенні бар'єрів виходу інформації за кордони національних територій. Вони використовують новітні тенденції, передусім, в галузі інформатики. Для машинобудування характерні всі сучасні тенденції по розробці й упровадженню нових продуктів і технологічних процесів, що дозволяють більш повною мірою задовольняти потреби споживачів. Забезпечення інноваційних проривів та конкурентних переваг досягається за рахунок як ефективного менеджменту ресурсів, так і менеджменту організації.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Євроінтеграція являє собою широкий та платоспроможний ринок для української продукції, високі стандарти життя, захищеність прав і свобод людини, наявність механізмів для забезпечення політичної і економічної стабільності, гарантії правосуддя і справедливості. Ці перспективи є вельми привабливими, і спонукають країну до поглиблення співпраці та до інтеграції у європейську спільноту.

Також варто чітко розуміти, що інтеграція в Європу пов'язана із багатьма складнощами, ризиками і проблемами, які безпосередньо відчує на собі кожен громадянин, особливо на перших етапах реального зближення з ЄС. Перш за все необхідно зважати те, що українська економіка – промисловість, сільське господарство, фінансово-банківський сектор – не витримають конкуренції з аналогічними сферами діяльності Євросоюзу. Слід згадати морально застарілі основні фонди, які давно не оновлювалися більше двадцяти років, відсталі технології, небажання інвестувати кошти у модернізацію обладнання, енергозбереження та людський капітал.

2. Україна потребує комплексного формування та поетапної реалізації національної стратегії розвитку машинобудівної галузі та забезпечення належного рівня її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Слід виробити комплекс організаційних заходів для досягнення реальних результатів в плані технологічної модернізації та забезпечення прориву в області конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Для цього слід використовувати субсидування, сформувані та реалізувати концепцію фінансової, податкової та кредитної політики сприяння машинобудівельної галузі, розробити програму відновлення потенціалу машинобудівної галузі, налагодити міжнародні коопераційні проекти у цій сфері.

3. На основі дослідження машинобудівних підприємств України запропоновано рекомендації щодо покращення ефективності їх діяльності та шляхи розвитку підприємництва в Україні як в законодавчій,

економічній та соціальній сферах, за умови здійснення державної підтримки.

Література:

Проблеми та перспективи євроінтеграції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.kherson.ua/uk/frontend/page/1937/problemi-ta-perspektivi-yevrointegraciyi-ukrayini>.

Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Україна і Європейська інтеграція / І. Бураковський, Г. Немиря, О. Павлюк // Економіка України. – 2000. – № 4.

Малицький А. А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура □Електронний ресурс□ / А.А. Малицький // Рубрика: Соціум. Наука. Культура. Економіка. – Режим доступу: <http://intkonf.org>.

Романко О.П. Чинники формування конкурентоспроможності машинобудівного підприємства / О.П. Романенко // Актуальні проблеми економіки. – №3 (93). - 2009.- с.113-125.

Гладський, О. Основні умови та фактори здійснення євроінтеграційного вибору України / О. Гладський // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2005. – № 3. – С. 94–101.

Онищенко, В. П. Україна у координатах Європейського Союзу / В. П. Онищенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 3. – С. 5–14.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РИНКУ

У статті досліджено інноваційну активність, сучасний стан інноваційної діяльності на ринку України. На основі аналізу нормативно-правової бази та сучасних тенденцій розвитку інновацій розкрито склад інноваційного потенціалу національних підприємств та надано рекомендації щодо активізації його роботи.

This article explores innovation activity, the current state of innovation activity in Ukraine. Based on analysis of the regulatory framework and current trends in innovation disclosed the composition of national innovative capacity of enterprises and provided recommendations for enhancing its performance.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційна активність, інноваційний потенціал.

Вступ. Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. В країнах, що належать до числа інноваційних лідерів, спостерігаються висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (з найвищим вмістом доданої вартості в ціні продукту), переважно високотехнологічна структура національного виробництва, винесення за межі країни промислово-технологічного циклу виробництва, які є еколого-, ресурсоемними тощо, зосередження найбільших фінансових потоків [1, с. 256].

Постановка задачі. Основними цілями дослідження є:

- проаналізувати нормативно-законодавчу базу з питань інноваційної діяльності України;
- визначити основні тенденції інноваційної активності промислових підприємств України;
- виявити основні проблеми інноваційної активності національних промислових підприємств.

Методологія. Основні наукові результати статті отримані на основі використання системно-структурного підходу та загальнонаукових методів: систематизації, групування і узагальнення.

Результати дослідження. Завдяки усвідомленню значимості підтримки інноваційних операцій в Україні з кінця 90-х рр. XX ст., була прийнята низка програмних нормативних документів. Було нараховано понад 20

вагомих нормативних актів, серед яких 15 Законів України, які так чи інакше регулюють питання інноваційної діяльності країни.

Закон України "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності" № 1977, прийнятий Верховною Радою України ще 13 грудня 1991 р., став першим нормативним актом на теренах СНД з регулювання питань інноваційної діяльності країни, який заклав своєрідний фундамент державної політики в науково-технологічній сфері, а також визначив її основні завдання та механізми реалізації та формування. У 1993 р. було прийнято низку законів, спрямованих на охорону інтелектуальної власності, у яких зазначалося право на проведення формування інноваційного ринку та участі України як складового учасника міжнародного трансферу технологій. Також важливе значення мали такі закони, як: Закон України "Про науково-технічну інформацію" (1993 р.) та "Про наукову і науково-технічну експертизу" (1995 р.), причому останній був визнаний прикладом для держав-учасниць СНД.

Основні напрями державної політики в даній сфері і правові засади діяльності владних структур визначає базовий Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [2], який був прийнятий 1 грудня 1998 року. Його положення були висвітлені та конкретизовані в наступному нормативному акті, що мав назву Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 року, в якому зазначений перехід від суто науково-технічної сфери, на яку законодавство спиралося до цього часу, до методології проектного управління інноваційними процесами. Даним законом було визначено засоби щодо фінансової підтримки виконання інноваційних проектів та їх організаційні механізми. Великі сподівання були покладені на встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності, зокрема, за рахунок визначеного Законом ПДВ. Для інноваційних підприємств Законом було визначено:

1. пільги по податку на прибуток: 50 % податку на прибуток, одержаний від виконання інноваційних проектів, мали залишатися у розпорядженні платника податків, зараховуватися на його спеціальний рахунок і використовуватися ним виключно на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності і розширення власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз [2, с. 21],

5. Інноваційним підприємствам було дозволено прискорену амортизацію основних фондів і встановлено щорічну двадцятивідсоткову норму прискореної амортизації основних фондів групи 3 [2, с. 21] тощо.

На жаль, механізм дії Закону України "Про інноваційну діяльність" не втілювався у повному обсязі. Головним чином, це сталося через призупинення, одразу після прийняття даного закону, низки основних положень про надання для інноваційних підприємств податкових та митних пільг. Це призупинення ґрунтувалося на законах України про

Державний бюджет 2003, 2004 та 2005 рр., а при перегляді держбюджету у березні 2005 р. статті 21-22 Закону було повністю скасовано. Слід зазначити, що не було реалізовано також і положення закону стосовно організаційної системи управління інноваційними процесами, зокрема - створення державних та регіональних уповноважених установ.

Відсутність реалізації на практиці прийнятої нормативної бази негативним чином відбилася на інноваційній діяльності в Україні (рис.1), стан якої визначається трьома наступними чинниками: станом інноваційної інфраструктури, станом науки та попитом на інновації з точки зору матеріального виробництва. На сьогоднішній день тенденція щодо переважання негативних змін у сфері науки залишається домінуючою. Через це не відбувається суттєвих позитивних змін у промисловому виробництві, яке в процесі змін 90-их років втратило більшу частину виробництв, які ґрунтовані на нових технологічних укладах і на даний час не відповідають головним критеріям розвинених країн.

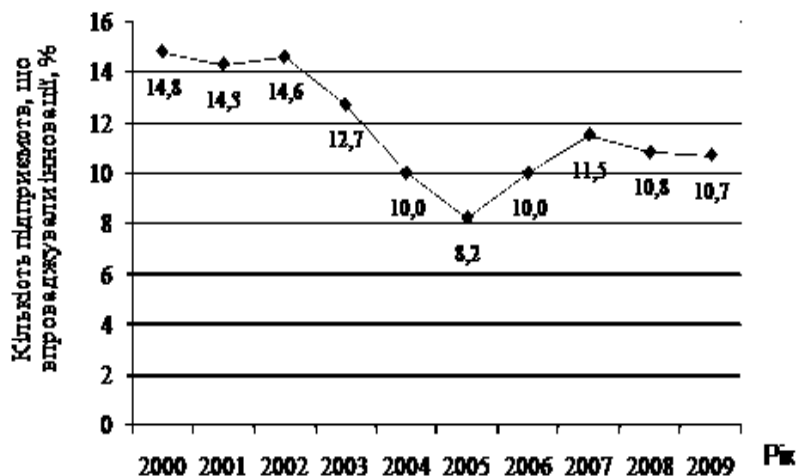

Рис.1. Динаміка інноваційної активності промислових підприємств, 2000-2009 рр. [3]

Якщо у 2000-2002 рр. економічне зростання супроводжувалося певним відродженням у сфері інноваційної діяльності (рис.1), то починаючи з 2003 р. і до даного часу група промислових підприємств, які здійснюють технологічні інновації, продовжує скорочуватися. Пояснення тимчасового поліпшення показників, яке спостерігається станом на 2010 рік, полягає у використанні виробничих потужностей, які були не до кінця використані у попередні роки по причині кризових явищ в економіці України. На жаль, подальше відновлення спаду інноваційної активності свідчить про те, що в Україні до сьогоднішнього часу не були втілені в життя дієві схеми, які б забезпечили зв'язок технологій, науки, та виробництва, тим самим підштовхуючи процес інноваційних впроваджень. Інноваційна активність національних підприємств

визначається загальними інвестиційними внесками, які відкривають можливості подальшого їх впровадження (табл.1).

Таблиця 1

Інноваційна активність підприємств України, 2001 – 2010 рр. [3]

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат
	%	млн грн
2001	18,0	1760,1
2002	16,5	1979,4
2003	18,0	3018,3
2004	13,7	4534,6
2005	11,9	5751,6
2006	11,2	6160,0
2007	14,2	10850,9
2008	13,0	11994,2
2009	12,8	7949,9
2010	13,8	8045,5

Згідно даних Держкомстату України, у 2001 та 2003 роках інноваційна активність підприємств була вищою, ніж за всі наступні роки. Водночас сума витрат на інновації промислових підприємств досягла свого піку у 2007-2008 роках, не отримавши відповідних позитивних результатів у наступні два роки. Таким чином, понад 90 % від загальної кількості промислових підприємств взагалі не здійснюють інновацій. До того ж, дії держави щодо фінансування інноваційного розвитку є доволі пасивними – за рахунок її коштів фінансуються 1-2 % інвестиційних економічних процесів.

Слід зазначити, що падіння інноваційної активності національних промислових підприємств не демонструє кореляції з динамікою інвестиційних процесів, і до того ж відбувалось синхронно з інвестиційним "бумом" 2003-2004 рр., що дає підстави говорити про слабку інноваційну спрямованість інвестицій (рис.2).

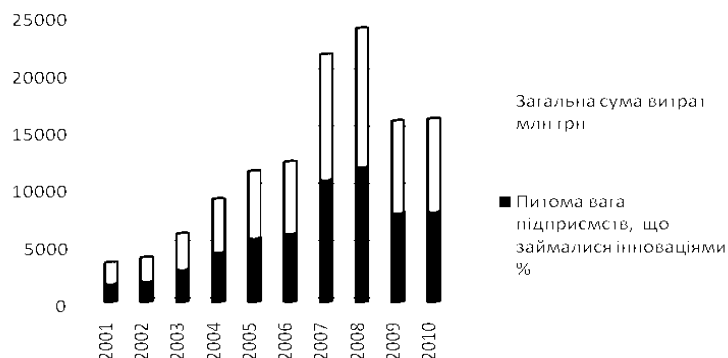

Рис.2. Динаміка витрат інноваційно активних підприємств, 2000-2010 рр. (розроблено автором за даними [3])

Проаналізувавши джерела інноваційного фінансування за роками, важко не помітити вплив світової кризи, коли обсяги іноземних інвестицій почали різко скорочуватися. Як наслідок – обсяги фінансування в інновації зменшились приблизно у 1,5 рази і становили 7949,9 млн грн. При цьому фінансування інновацій в український ринок продовжує здійснюватися за рахунок власних коштів підприємств. Але станом на 2009 рік інвестування коштів практично припинилося, а обсяги іноземних інвестицій в національні інноваційні проекти скоротились.

Таблиця 2

Запровадження інновацій за видами економічної діяльності на національному ринку у грошовому еквіваленті станом на 2010 рік [3]

Види економічної діяльності	Сумма інновацій, млн грн
1	2
Всього	9343
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	8
Добувна промисловість	110
Переробна промисловість, у тому числі:	6061
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	822
Текстильне виробництво: виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	205
Целюлозно-паперове виробництво	-
Видавнича діяльність	235
Хімічне виробництво	367
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	693
Виробництво машин та устаткування	825
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	998
Виробництво транспортних засобів та устаткування	1354
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	408
Будівництво	12
Торівля	71
Діяльність транспорту та зв'язку	377
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, у тому числі:	1913
Дослідження і розробки	956
Державне управління	2
Освіта	361
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5
Надання комунальних та індивідуальних послуг	-
Діяльність у сфері культури та спорту	15

Загалом, станом на 2010 рік фінансуванням у інновації різних видів економічної діяльності України займалися 1694 національних підприємства і організації, більша частина з яких є промисловими підприємствами. За даними табл. 2 можна зробити висновки, що без інноваційної підтримки все ще продовжує залишатись сільське господарство, мисливство та лісове господарство, добувна промисловість та хімічне виробництво.

За рейтингом Всесвітнього економічного форуму Україна зайняла 53-є місце у сфері формування факторів інноваційного розвитку, а за оснащеністю сучасними технологіями – 67-ме місце. Дані цифри ставлять під загрозу вже існуючий інноваційний потенціал країни та роботи її інноваційної структури.

Висновки. Отже, за підсумками інноваційної діяльності національних підприємств протягом останніх років можна сказати про подальше поширення тінізації та стагнації в сфері інновацій, нехтування потребами формування основ технологій економіки в державній політиці, заснованої на знаннях та закріпленні відставання України у технологічній сфері від розвинених держав світу. За результатами проведеного дослідження можна сказати про відсутність інноваційної підтримки в галузі сільського господарства, мисливства та лісового господарства, добувної промисловості та хімічного виробництва. Однак, дане дослідження дає узагальнену картину щодо інноваційної діяльності на ринку України. Тому перспективою подальших досліджень є докладний аналіз іноземних інноваційних ринків з метою порівняння та співставлення показників інноваційної діяльності у якісному та кількісному вираженні.

Література:

Сапеліна Н.В. Стан та перспективи інноваційного розвитку економіки України / Н. Козіна // Інвестиційна та інноваційна діяльність. – 2011. - № 33. – С. 256

Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" : станом на 13 грудня 1991 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К.: Парлам. Вид-во, 1992. – 32 с. – (Бібліотека офіційних видань)

Наука та інновації. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України – 1998–2011. – Режим доступу до журн.: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКСПАНСІЇ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

У статті розглянуто тенденції залучення іноземного капіталу у національну банківську систему. Зроблена порівняльна характеристика діяльності іноземних та вітчизняних банків на основі аналізу основних показників ефективності діяльності банків. Визначено передумови відкриття філій іноземних банків, розширено ряд позитивних та негативних моментів від перебування іноземного капіталу на вітчизняному ринку банківських послуг. Запропоновано шляхи мінімізації ризиків, що несуть негативні моменти від надходження іноземного капіталу у банківську систему України.

In the article, the tendencies of bringing foreign capital to the national banking system were considered. The comparative description of activity of foreign and domestic banks was done by analyzing on basic indexes of efficiency of banks' activity. Pre-conditions of opening foreign banks were certain, the row of positive and negative moments from the staying of foreign capital at the home market of bank services were extended. The ways of minimization of risks that carry negative moments from a staying foreign capital in the banking system of Ukraine were offered.

Ключові слова. Іноземний капітал, статутний капітал банку, національна банківська система, іноземні інвестиції, експансія.

Вступ. Банківська система є провідною ланкою у забезпеченні стабільної фінансової та економічної політики країни. На шляху інтеграції України у європейський простір тенденція залучення іноземного капіталу у національну банківську систему з роками зростає. Наявність банків з іноземним капіталом в Україні в цілому позитивно впливає на розвиток фінансової системи, адже вона збільшує ресурсну фінансову базу країни. Однак швидке зростання долі іноземного банківського капіталу призводить до можливої втрати суверенітету національних банків, зниженню їх конкурентоспроможності на фінансовому ринку. Тому ефективність залучення іноземного банківського капіталу в Україні залежить від правильного і ефективного використання інструментів та способів державного регулювання, визначення механізму та стратегії розвитку іноземного банківського бізнесу та удосконалення законодавчо-правової бази України.

Оцінці впливу іноземного капіталу на банківський сектор України присвячена велика кількість наукових робіт вітчизняних та зарубіжних вчених. Великий внесок у розробку цього питання зробили такі вчені економісти як: О. Барановський, О. Галиць, В. Геєць, С. Савлук, Л. Слобода. Серед зарубіжних дослідників можна виділити таких: Альтман Т.К., Мартінез-Діаза Л., Сібрайт, Дж Кларк, Б. Уільямс. Але, незважаючи на велику кількість публікацій з цієї тематики, питання ефективності присутності іноземного капіталу в банківській системі України залишаються актуальними і потребують більш глибокого дослідження.

Постановка задачі. Мета статті полягає у виявленні чинників і передумов, що мотивують іноземних банків входити на вітчизняний ринок, їх ролі у функціонуванні національної банківської системи, розширенні переваг та недоліків від перебування іноземного капіталу на національному ринку банківських послуг та визначенні шляхи мінімізації ризиків з якими зустрічається Україна від присутності іноземного банківського капіталу.

Методологія. При написанні статті були використанні такі методи дослідження: аналіз та синтез, порівняння, критичний аналіз, статистичні методи, логічні узагальнення. Джерелом написання слугували наукові статті та публікації, статистичні дані НБУ.

Результати досліджень. На сьогоднішній день можна впевнено сказати, що національна банківська система значною мірою інтегрована у світовий фінансовий ринок. Відповідно до закону України «Про режим іноземного інвестування», банки, які належать іноземцям, мають діяти у рамках правового режиму національної економіки [1]. Тому, вважаємо, що приплив іноземного капіталу у банківську систему повинен дотримуватись того принципу, що відкриття іноземних філій повинно відповідати перш за все інтересам національної економіки.

Причиною входження іноземних банків на інші ринки є пошук не переповнених, менш розвинутих та менш ефективних ринків для того, щоб реалізувати свою конкурентні переваги, такі як: якісніші послуги, менші відсоткові ставки на кредит, досконаліші управління ризиками, більший розмір капіталу [5]. Такий економіст-науковець, як Барри Уільямс одним із чинників, що стимулює іноземні банки входити на нові ринки - це їх прагнення слідувати за власними клієнтами, що здійснюють свій бізнес за кордоном [6].

У свою чергу, вітчизняні банки мають свої мотиви від злиттів з іноземними банками. Основними серед них вважаємо наступні:

- 1) прагнення отримати податкові пільги;
- 2) прагнення посилити свої позиції на ринку;
- 3) прагнення знизити ризики, за рахунок диверсифікації бізнесу.

На сьогоднішній день у структурі основного банківського капіталу різних країн притаманна значна частка іноземного капіталу. Наприклад, у

Словаччині частка іноземного капіталу в банківській системі складає 91,18% (2010 року), у Чехії – 90% (2009 рік), у Польщі – 70,9% (2007 рік), в Естонії – 98% (2009 рік), в Угорщині – 60% [2]. Це пояснюється тим, що прихід іноземного капіталу у банківську сферу є більш вигідним для країн з вже високою часткою іноземного капіталу.

Такий економіст та науковець, як Валерій Геєць вважає, що вплив іноземного капіталу на національну банківську систему є двоступеневим і має певний, так званий, проміжний «порог», за яким поява нових банків різко посилює приплив іноземного банківського капіталу. Цей феномен «порогу» пояснюється тим, що в країнах з невисокою присутністю іноземного банківського капіталу, іноземні банки не стільки конкурують з вітчизняними банками, скільки займаються обслуговуванням іноземних клієнтів [7]. Тому, враховуючи досвід вище перерахованих країн, можна очікувати створення нового фінансово-економічного середовища і в Україні, який принесе нові можливості, а з цим і нові проблеми.

На сьогодні за даними Національного банку України на території України зареєстровані 198 банків. З них 176 банків мають ліцензію на здійснення банківських операцій. Серед них 56 банків у своєму статутному капіталі мають частку іноземного капіталу, та 21 з 100% часткою іноземного капіталу. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків на 01.09.2011 становить 37.8% [3].

Іноземний капітал займає дедалі більше місце в банківській системі України. Розглянемо тенденцію зміни показників банківських установ з іноземним капіталом (табл.1).

Таблиця 1

Показники розвитку банківської системи України[3]

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	170	175	184	182	176
Кількість банків з іноземним капіталом	35	47	53	51	56
Кількість банків з 100%-им іноземним капіталом	13	17	17	18	21
Частка інозем,капіталу в статутному капіталібанків,%	27,6	35,0	36,7	35,8	37,8

Таким чином, частка іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі з роками зростає. За даними таблиці, 2008 рік характеризується стрімким зростанням частки іноземного капіталу, який становить 35% (або збільшився на 7,4%).

Для того, щоб краще розуміти процеси, які відбуваються в банківській сфері України, проаналізуємо основні показники ефективності діяльності банку без участі іноземного капіталу – ПАТ "Брокбізнесбанк" - банк з 100%-им українським капіталом, та банку, частка капіталу якого належать нерезиденту України – ПАТ«Укрсоцбанк», у якого 26% відсотків статутного капіталу належить Австрії. Обидва банки є успішними та масштабними за рейтингом НБУ (табл. 2). Аналізуючи наведені показники, можна

визначити, що діяльність банку з іноземним капіталом є більш рентабельним ніж діяльність банку з українським капіталом.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика показників ефективності діяльності ПАТ «Брокбізнесбанк» та ПАТ «Укрсоцбанк» [3]

Показник	Прибутковість активів, %					Нормативне значення
Роки	2006	2007	2008	2009	2010	
Брокбізнесбанк (Україна)	0,4	1,2	0,59	0,5	0,11	більше 1%
Укрсоцбанк (Австрія)	1,09	1,6	1,16	1,6	0,29	
Показник	Прибутковість капіталу, %					Не менше 15%
Брокбізнесбанк (Україна)	3,14	7,97	8,9	3,02	0,77	
Укрсоцбанк (Австрія)	11,4	14,91	11,34	15,29	2,1	
Показник	Чиста процентна маржа, %					більше 4,5%
Брокбізнесбанк (Україна)	0,32	1,25	2,001	2,54	1,15	
Укрсоцбанк (Австрія)	3,33	3,43	3,05	4,3	11	

Показник прибутковості активів першого банку не відповідають нормі. Дану ситуацію можна пояснити це тим, що не всі активи дають дохід. Аналіз коефіцієнта прибутковості капіталу дає змогу прогнозувати, наскільки стійкий рівень прибутковості банку. Цей показник є більшим у банку з іноземним капіталом. Щодо чистої процентної маржі, то здатність «Укрсоцбанку» отримувати прибуток у вигляді доходу від процентної різниці є кращим ніж у «Брокбізнесбанку». Хоча показники обох банків здебільш не відповідають нормативним, але значення коефіцієнтів останнього банку є вищими ніж першого.

Отже, серед позитивних моментів від присутності іноземного капіталу на вітчизняному ринку банківських послуг, можна виділити наступні:

- посилення конкуренції з боку іноземних банків змушує місцеві банки трансформувати та стандартизувати головні аспекти банківських послуг, що підвищує якість пропонованих послуг та зниження рівня відсоткових ставок за кредитами;
- іноземні банки впроваджують передові методи управління банківської діяльності та новітні інформаційні технології, що покращують функціонування національної банківської системи;
- підвищення міжнародного фінансового рейтингу України та збільшення обсягів іноземних інвестицій;
- збільшення фінансових ресурсів у вигляді іноземного капіталу;
- розширення спектра банківських послуг і підвищення їх якості;
- зростання рівня рентабельності банківської системи;
- запровадження міжнародного досвіду фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації;
- у разі відкриття іноземним банком філії на національному ринку створюються нові місця для місцевих робітників;
- в результаті експансії нових методів управління, національні робітники змушені підвищити свій рівень кваліфікації.

Однак, не зважаючи на позитивні моменти від перебування іноземного капіталу у національній банківській системі, його надмірна присутність спричиняє й ряд негативних явищ. Основними серед них вважаємо наступні:

- ризик «залежного розвитку» вітчизняної банківської системи від тенденцій на світовому ринку;
- втрата суверенітету України у грошово-кредитній сфері;
- відтік капіталу та фінансових ресурсів в економіку інших країн;
- витіснення національних банків більш капіталізованими іноземними банками;
- неможливість здійснення повного контролю за операціями іноземних банків;
- впровадження нових банківських технологій може виявитися занадто дорогими для вітчизняних банків;
- концентрація уваги іноземних банків на найбільш дохідні сектори економіки.

Серед першочергових дій, запровадження яких забезпечуватиме стабільність національної банківської системи та мінімізацію ризиків, запропоновано наступні:

Встановлення норми участі іноземного капіталу в статутному капіталі банківської системи України, який би давав змогу контролювати діяльність іноземних банків з боку держава;

Встановлення норми участі українських працівників у керівних органах банків-нерезидентів на користь резидентам, надання гарантій збереження робочих місць українських працівників у разі злитті банків;

Контроль за входженням на національний ринок тільки надійних та міжнародно-визнаних іноземних банків, яке б забезпечувалось встановленням більш жорстких критеріїв відносно надання дозволів на відкриття філій іноземних банків на вітчизняному ринку послуг;

Забезпечення рівних конкурентних умов для всіх учасників фінансового ринку, як для іноземних, так і для вітчизняних;

Підтримка та розвиток сегменту банків з державним капіталом;

Здійснення моніторингу іноземного банківського капіталу на основі національних інтересів та пріоритетів розвитку.

Висновки. На сучасному етапі розвитку банківської системи України спостерігається поступове зростання іноземного капіталу та посилення позицій іноземних банків на вітчизняному ринку. Вважаємо, що наявні тенденції розвитку національної банківської системи створюють сприятливі умови для перебування іноземного капіталу, тому частка останнього у статутному банківському капіталі буде і надалі зростати.

Прихід іноземних банків є тим фактором, що пов'язує українські та європейські банки, прискорює процес глобалізації, сприяє залученню іноземних інвестицій в економіку країни. Визначено, що експансія

іноземного капіталу приносить в Україну нові фінансові продукти, сучасні технології та методи управління, що цілком сприяє підвищенню рівня конкуренції на фінансовому ринку. Проте існують і негативні наслідки, такі як: втрата самостійності вітчизняних банків, зменшення їх конкурентоспроможності, що призводить до поступового витіснення їх з ринку банківських послуг.

Швидке зростання долі іноземного капіталу у банківській сфері призводить до появи серйозних фінансових та економічних ризиків, що пов'язані з можливою втратою суверенітету у грошово-кредитній сфері, можливим відтоком фінансових ресурсів та появою загрози економічної безпеки країни. Тому для вирішення даного питання було запропоновано шляхи мінімізації ризиків, що насамперед стосується держави, її активної участі у контролюванні та регулюванні діяльності іноземних банків, оскільки саме законодавство здатне протистояти порушенням у стратегічних цілях держави. Таким чином, вважаємо, що удосконалення системи контролю та регулювання здатне підтримувати стабільність банківської системи України.

Література:

Закон України «Про режим іноземного інвестування» : за станом на 19 березня 1996 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=93/96-%E2%F0&print=1>

Стубайло Т. Інтеграція іноземного банківського капіталу в країни Центральної та Східної Європи [Електронний ресурс]/Тетяна Стубайло// *Журнал "Схід"* – 2011.- № 2 (109). – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=81282

Основні показники діяльності банків в Україні [Електронний ресурс]/Національний банк України//Банківський нагляд. – 2011. – Режим доступу:http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

Річний звіт Національного банку України 2010 р. [Електронний ресурс]/ Ю.В. Колобов, І.А. Шумило, Т.А. Гальчицька, В.А. Головка, Б.В. Лукасевич, О.І. Петрик, О.А. Щербакова//Річний звіт – 2011. – С. 238. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>

Clarke G. Foreign Bank Entry. Experience, Implication for Developing Countries/ George Clarke, Robert Cull, Maria Soledad Martines Peria, Susana M. Sanchez// Spring. – 2008. – p. 25-59.

Williams B. The Defensive Expansion Approach to Multinational Banking: Evidence to Date/ Barry Williams//Financial Markets, Institutions and Instruments/ - 2002. – p. 127-203.

Геець В. Іноземний капітал у банківській системі України/[Електронний ресурс] /Валерій Геець // Дзеркало тижня. – 2007. № 26– Режим доступу: <http://dt.ua/ECONOMICS/inozemniy kapital u bankivskiy sistemi ukrayini-47223.html>

МОДЕЛЬ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕНЕРГЕТИКУ УКРАЇНИ

В науковій статті досліджено проблему фінансування стратегічно важливої галузі промисловості України – енергетики; розроблено модель залучення інвестицій в дану сферу, охарактеризовано основні фактори, що впливають на інвестиційну привабливість країни для іноземного інвестора.

In this article it was examined the problem of sponsorship of strategically important industry of Ukraine - energetic, it was developed a model of investment attraction in this area, described the main factors that affect the country's investment attractiveness for foreign investors.

Ключові слова: енергетика, інвестиційна привабливість, іноземне інвестування, механізм, фактор.

Вступ. Іноземні інвестиції є вагомим важелем забезпечення енергетичної безпеки держави та необхідною умовою для розвитку галузей промисловості країн, в яких спостерігається брак внутрішніх коштів. На сучасному етапі особливо вони є необхідними для розвитку паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) України. Це зумовлено рядом існуючих невирішених проблем, таких як: низька енергетична ефективність виробництва, катастрофічна зношеність основних фондів, монопольна залежність від країни-постачальника основного енергоносія, нераціональне використання власних можливостей, висока енергоємність ВВП (0,76 кг у.п./грн) [1], що у 2,6 разів перевищує середній рівень енергоємності ВВП розвинутих країн світу.

Питанням дослідження сутності енергетичної незалежності займаються такі зарубіжні та вітчизняні економісти: В.О. Бараннік, І.Ф. Білько, М. Гончар, І. Дір, М.Г. Земляний, А. Петерсен, Б.З. Піріашвілі, В. Саприкін, Б. Соколовський, В. Цаплін, А.І. Шевцов, В.Т. Шлемко та ін. Дослідження проблем національної безпеки і таких її складових як енергетична безпека та енергетична незалежність зумовлена практичними завданнями реформування української економіки, необхідністю вироблення сучасної політики забезпечення національної безпеки, яка відповідала б життєво важливим інтересам держави, суспільства та громадян країни та враховувала нові світові тенденції розвитку. Таким чином, тема є надзвичайно актуальною, результати дослідження якої сприятимуть подоланню сучасної негативної тенденції у розвитку ПЕК України.

Постановка задачі. Метою статті є розробка моделі залучення інвестицій в енергетику України, характеристика основних факторів, що впливають на інвестиційну привабливість країни.

Методологія. В процесі дослідження використано метод порівняння, узагальнення, систематизації та синтезу; методи прикладної статистики.

Основна частина. Залучення інвестицій є складним процесом та одним з основних джерел економічного зростання країни. Основними джерелами економічного зростання є: ресурси, інвестиції та інновації. Вони є взаємопов'язаними та мають різну ступінь важливості.

Перший фактор: ресурси – традиційне, історично визнане джерело розвитку країни. Другий – інвестиції, капітал, який країна вимушена залучати при недостатності власних ресурсів. Та найвищою конкурентною перевагою економіки є володіння власними інноваціями, наявність потужної науково-технологічної бази та ін. умов, що дають змогу виробляти високотехнологічну продукцію, розробляти та впроваджувати новітні технології, здійснювати продаж ліцензій, патентів тощо. Таким чином, досягнення інноваційного розвитку є головною метою стратегії будь-якої країни, а інвестиції є важливим інструментом досягнення цієї мети.

На сучасному етапі розвитку Україна знаходиться на шляху всебічних економічних перетворень. За таких умов, поліпшення інвестиційного клімату та підвищення ефективності інвестиційних процесів є одними із основних напрямів державної політики. На сьогодні для економічного розвитку нашої держави обсяг внутрішніх фінансових ресурсів є недостатнім. У зв'язку з чим, ми вимушені залучати іноземні інвестиції.

Українське економічне середовище одночасно і приваблює і відштовхує. Хоча Україна й займає стратегічне географічне положення, має багаті природні ресурси та робочу силу з високим рівнем освіти, що робить її привабливим інвестиційним середовищем, вона ще не досягла свого очікуваного потенціалу через те, що не змогла усунути перепони, які заважають веденню бізнесу та стати привабливою для іноземних та внутрішніх інвесторів [2].

Досліджуючи механізм залучення інвестицій в енергетичну галузь, першочерговим завданням стає визначення інтересів здійснення даного виду діяльності як з боку іноземного інвестора, так і з боку галузі, яка має намір злучати кошти. У відповідності до цього твердження, механізм буде мати двосторонній протилежний характер дії: економічні інтереси іноземного інвестора будуть суперечити інтересам підприємств галузі. Тож розглянемо обидві сторони (Рис. 2).

Критеріями вибору країни вкладення коштів для іноземного інвестора є: дохід; термін окупності; ризику; гарантії.

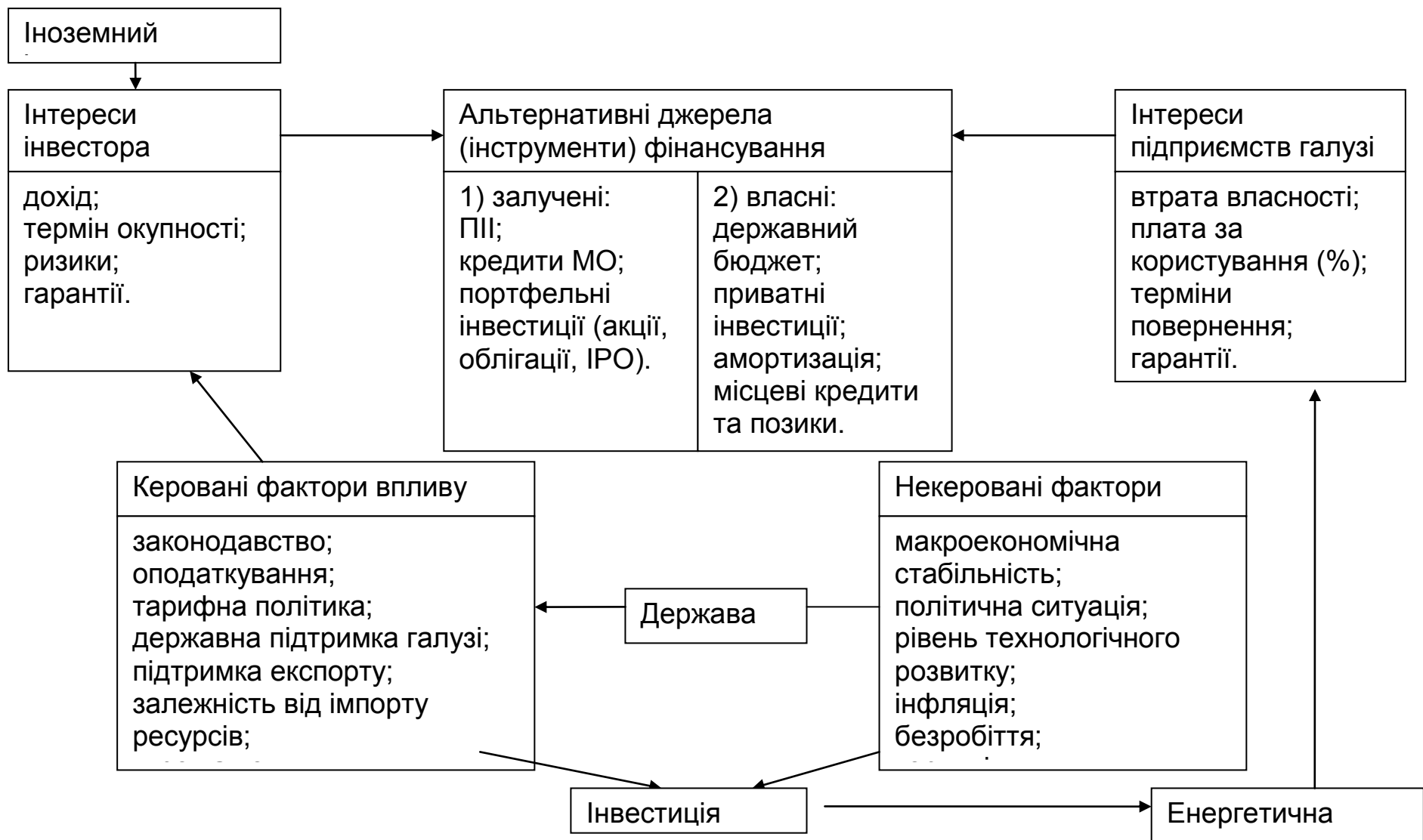

Рис. 2. Механізм залучення інвестицій

Дохід – це один з найважливіших інтересів інвестора, оскільки метою будь-якої діяльності суб'єктів господарювання є максимізація прибутку. Дохід, виходячи з основної класифікації іноземних інвестицій, може отримуватись у вигляді відсотків за користування капіталом (інвестором виступають зарубіжні банки, міжнародні організації, що надають кредити) або у вигляді дивідендів, що отримуються від володіння акціями підприємства, в яке здійснювалось інвестування. У другому випадку, додатковою вигодою для інвестора буде володіння часткою даного підприємства та отримання права участі у його діяльності відповідно до кількості придбаних акцій. Також, можна виділити ще один, особливий вид доходу.

Другим важливим критерієм при виборі об'єкта інвестування є термін окупності інвестицій. Це час, протягом якого грошовий потік, одержаний інвестором від втілення проекту, досягає величини вкладених у проект фінансових ресурсів. Чим швидше повертаються вкладені гроші, тим це є краще для інвестора. Проте особливістю енергетичної галузі є тривалі, порівняно з іншими галузями промисловості, строки окупності інвестицій.

Вихід інвестиційної діяльності на міжнародний рівень поставив перед інвесторами питання необхідності управління рядом нових ризиків. До ризиків, пов'язаних із міжнародними інвестиціями, відносять:

- а) ризики національних ринків (специфіка інвестиційного клімату);
- б) політичні ризики - можливість експропріації активів, зміни в політиці оподаткування, обмеження на валютні операції або інші зміни, що торкаються ділового клімату країни інвестування;
- в) валютний ризик (зміна валютного курсу) - невизначеність у поверненні активів, зумовлена зміною в обмінних курсах іноземних валют.

Чим нижчі ці три групи ризиків в країні, тим привабливішою вона буде для іноземного інвестора.

Наслідком існування ризиків в країні є вимоги та особлива увага інвестора щодо гарантій при здійсненні інвестування. Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та ін. господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. Серед гарантій іноземним інвесторам вітчизняне законодавство закріплює:

- 1) гарантії щодо примусового вилучення, від незаконних дій органів влади та їх посадових осіб. Державні органи не мають права реквізувати іноземні інвестиції крім випадків здійснення рятівних заходів у разі стихійного лиха, аварій. Гарантується адекватна компенсація;
- 2) іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або не належного виконання державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора;

3) гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності – повернення інвестиції в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі;

4) держава гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій [3].

З протилежної сторони механізму інвестування стоять інтереси вітчизняної енергетичної галузі, які є таким ж за своєю суттю, але протилежними визначенні вигоди. Їх можна назвати умовами залучення коштів, до яких доцільно віднести: втрату власності; плату за користування капіталом; строки повернення; гарантії.

Найважливішим питанням у виборі інвестора є рівень втрати власності. При залученні коштів через кредити банків та міжнародні організації плата за користування капіталом здійснюється лише у формі сплати відповідних відсотків та не торкається права власності на підприємство. Проте при безпосередній участі у діяльності підприємства (через купівлю акцій, поглинання, створення нових підприємств) у будь-якому разі вітчизняна компанія повинна буде розділити право власності. Але, ми вважаємо, що в умовах сучасної ситуації, що склалась в Україні, вітчизняні компанії можуть знехтувати цією умовою при інвестуванні заради отримання більш значних інвестиційних коштів.

Перші три складові інтересів вітчизняної енергетики є обернено пропорційними до інтересів іноземних інвесторів. Гарантії повинні бути присутніми в інтересах обох сторін інвестиційного процесу через важливість захисту від ризиків економічного та політичного середовища.

В залежності від визначених пріоритетів та значущості критеріїв та умов обидві сторони обирають найбільш доцільні джерела фінансування інвестицій, види яких були класифіковані та зазначені в першому розділі даної роботи. При визначенні оптимального співвідношення інтересів сторін завершується перший – початковий етап механізму залучення інвестицій в енергетику країни.

Для покращення інвестиційного клімату України та шляхів залучення іноземних інвестицій важливо визначити фактори, що впливають на дану ситуацію:

1. Законодавство: надмірно складне; нестійке (постійно змінюється); відставання законодавчої бази від реального процесу економічних перетворень; необдумані зміни в нормативно-правовій базі часто призводять до зворотного (негативного) ефекту; відсутність комплексності та суперечності в самих законодавчих актах.

2. Оподаткування: статус «непривабливого» податкового режиму для іноземних інвесторів; подвійне оподаткування.

3. Тарифна політика: «відсталість» цін на електроенергію порівняно з розвинутими країнами; незрозумілість для іноземних інвесторів заниженого тарифу на електроенергію для населення.

4. Державна підтримка галузі: «розпилення» бюджетних коштів на дрібні потреби, відсутність цільового використання; відносно низька фінансова підтримка галузі.

5. Залежність від імпорту ресурсів: в енергетичній сфері – монопольна залежність від імпорту енергоносіїв з Росії (65-70%).

6. Підтримка експорту.

7. Курс валют: знецінення української національної валюти.

Некеровані фактори складають систему показників, що є незалежними від зусиль держави щодо їх покращення, проте вони включають в себе і ті фактори, що є керованими державою, тому можуть бути покращені шляхом опосередкованих зусиль. До них можна віднести:

1. Макроекономічна стабільність –Українська економіка має поступову тенденцію до зростання, проте її рівень розвитку є відсталим порівняно з розвинутими країнами світу.

2. Політична ситуація: суттєва залежність економіки від політики.

3. Рівень технологічного розвитку країни – на рівні відсталого.

4. Інфляція: Україна - 2009 р – 12, 3%, Великобританія – 2,7%.

5. Безробіття: в Україні у 2009 р. - 8,8%, у Великобританії – 7,8% [1].

6. Корупція. У міжнародному рейтингу компанії Transparency International за рівнем корупції в державному секторі за 2008 р. Україна посіла 134-те місце (на рівні з Пакистаном, Ліберією і Нікарагуа).

Такі обставини зумовлюють проблематичність залучення значних приватних інвестицій. Альтернативним шляхом реформування відносин власності може стати створення прозоро діючих енергетичних публічних компаній з вільним обігом акцій на фондовому ринку. Джерелом залучення інвестиційних коштів таких компаній є випуск різноманітних фінансових інструментів (додаткові акції, облігації тощо).

Висновок. Проаналізувавши взаємозв'язки та взаємозалежність між іноземним інвестором та країною, в енергетичну галузь якої можливе вкладання капіталу, ми бачимо загальну схему механізму залучення іноземних інвестицій в енергетику України. На основі цього тепер можна визначити подальші рекомендації щодо шляхів його удосконалення та регулювання.

Література:

1. Офіційний веб-сайт Державного Комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Олейніков О.О. Аналіз стану та загроз зовнішньоекономічній безпеці України в умовах глобальної кризи [Електронний ресурс]. – 2009. - Режим доступу: <http://www.alextar.com.ua/security/article/finance/ekcris.htm>

3. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. № 94/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №19. – Ст.80. – (Зі змін. та допов.).

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ В РОЗРІЗІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ

У статті проводиться аналіз тенденцій розвитку нафтогазового комплексу України та порівняння прогнозованих показників розвитку цього ж комплексу представлених у Енергетичній стратегії України на період до 2030 року.

The article analyzes the trends of oil and gas complex of Ukraine and comparing forecasted development of the same complex represented in the Energy Strategy of Ukraine till 2030.

Ключові слова: нафтогазовий комплекс, енергетична стратегія, тенденції розвитку.

Вступ. Питання про діяльність та ефективність даної діяльності у нафтогазовому комплексі з кожним днем набуває все більшої актуальності, разом зі збільшенням інтересу щодо питання про вичерпність даного виду енергозабезпечення країн. Для нашої країни важливість динаміки та перспективи подальшого розвитку – є одним з ключових питань. Саме тому, багато вчених займаються науковим обґрунтуванням та глибинним дослідженням у даній темі, одні з них це М.Г.Земляний, Л.Г. Квасній, М.А. Мамонтова, Т.В. Рязова, І.Г. Фадєєва та інші. Така прискіплива увага до питання поточної діяльності та подальших перспектив розвитку нафтогазового комплексу України, породжує бажання проаналізувати сучасний стан даного комплексу і спробувати порівняти отримані значення з прогнозованими, що були опубліковані у 2006 році в Енергетичній стратегії розвитку України на період до 2030 року. Особливо важливим це є тому, що перший етап наведений у стратегії як раз припадає на 2010 рік. Отже, усі необхідні значення на необхідний період ми маємо разом з тенденцією, що формується по показниках 2011 року.

Постановка задачі. Основною метою написання даної статті є діагностика сучасного стану нафтогазового комплексу України порівнявши з прогнозами на даний період, що був опублікований у Енергетичній стратегії, для того щоб провести аналіз ситуації, що

склався на теперішній час, відзначивши ключові моменти в розбіжності у показниках, що розглядаються.

Методологія. В процесі написання статті було використано такі методи дослідження як аналіз, синтез, узагальнення та системний аналіз. Розрахунки проводились за допомогою програми МО Excel.

Результати дослідження. Нафтогазовий комплекс України - це складний високотехнологічний комплекс, що пов'язаних між собою виробництв у сфері добування, транспортування, зберігання, переробка та постачання нафти і газу. Даний комплекс повинен забезпечувати енергетичну безпеку країни, що їй необхідна в силу свого стратегічного становища, що забезпечує транспортування газу з Росії до Європи. Переваги вітчизняної газотранспортної системи полягають не тільки в її досить великій розгалуженості, а й у тому, що вона забезпечує надходження коштів до бюджету від транспортування газу [1].

Попередній аналіз стану паливно-енергетичного комплексу України в сучасних умовах економічного розвитку, що характеризуються як неплатежами, так і невиправданою ціною та податковою політикою, свідчить про зростання прибутків НАК «Нафтогаз України» за рахунок росту оплачуваних обсягів реалізації газу. Такі кроки дозволили насамперед зняти соціальну напругу в галузі шляхом погашення заборгованості із заробітної плати, а також дає можливість кредитувати борг за газ. Процес виконання туркменського контракту дасть Україні змогу вийти на довгостроковий договір, без якого розмови про диверсифікацію джерел газопостачання та реабілітацію системи газопроводів Середня Азія — Центр як елемента створення міжнародної системи транспортування середньоазіатського газу в Україну і далі до європейського споживача залишаться розмовами, як стверджує Л.Г. Квасній у своїй статті «Ефективний розвиток нафтогазового комплексу України як важлива умова економічної безпеки ринку енергоносіїв» [2].

На сьогоднішній день наша країна має «Енергетичною стратегією України на період до 2030 року» згідно якої передбачено, що обсяги власного видобування нафти з газовим конденсатом зростуть до рівня 5,3 млн. т на рік у 2015 році і в майбутньому стабілізуються на рівні 5,4 млн. т на рік (табл. 1).

Таблиця 1

Прогнозний видобуток нафти з газовим конденсатом на території України до 2030 року, [3]

Роки	Прогнозний видобуток нафти з газовим конденсатом на території України, млн. т		
	оптимістичний сценарій	песимістичний сценарій	базовий сценарій
2010	5,2	4,6	5,1
2015	5,5	4,7	5,3
2020	5,5	4,6	5,3
2030	5,8	4,5	5,4

Згідно національної стратегії за період 2006-2030 роки в Україні має бути видобуто 133,9 млн. т нафти з газовим конденсатом. Саме з цією метою до 2010 року планувалось збільшити у 6 разів обсяги пошуково-розвідувального буріння порівняно з фактичними. Розрахунки, що були проведені, демонструють тенденцію, що за даних умов протягом прогнозованого періоду імовірний приріст розвідувальних робіт за базовим сценарієм складе 63 млн. т з газовим конденсатом, амбітний же сценарій прогнозує приріст до 150 млн. т нафти з газовим конденсатом [3].

Енергетична стратегія була опублікована у 2006 році, тобто данні, що використовувались були до попереднього 2005 року. На сьогоднішній 2011 рік, можна підвести перші підсумки про ефективність виконання даної стратегії, щодо обсягів видобутку нафти з газовим конденсатом (рис. 1).

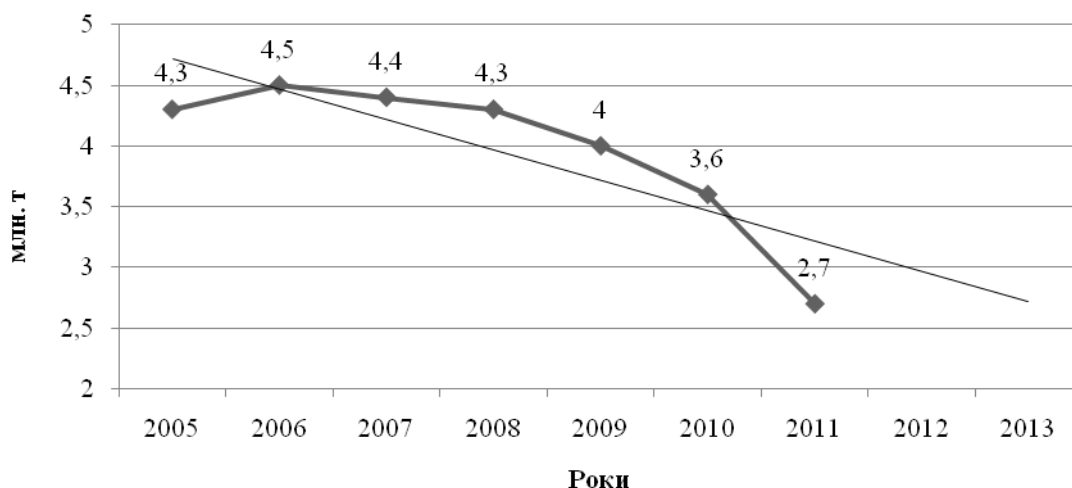

Рис. 1. Обсяги виробництва нафти з газовим конденсатом за період 2005 -2011 роки [4]

На рис. 1. відображено обсяги добування нафти починаючи з 2005 по жовтень 2011 року разом з лінією тренду до 2013 року. З графіку чітко видно спадну тенденцію обсягів видобування нафти. Станом на 2010 рік даний показник становив 3,6 млн. т, порівнявши з прогнозованими у стратегії можна зазначити, що:

- розходження з оптимістичним сценарієм становлять 1,6 млн. т;
- розходження з песимістичним сценарієм становлять 1 млн. т;
- розходження з базовим сценарієм становлять 1,5 млн. т.

Розбіжності між запланованими і фактичними значенням є нормальним явищем, але те, що фактичне значення нижче за песимістичний сценарій - заставляє задуматись, що саме було зроблено не в рамках стратегії. Під час написання плану розвитку енергетичного розвитку України, було написано першочергові шляхи розв'язання проблем нафтовидобувної галузі, аналіз яких представлено у табл. 2.

Стан реалізації запропонованих шляхів розв'язання проблем
нафтовидобувної галузі, [5, 6, 7, 8, 9]

<i>Запропоновані шляхи у 2006 р.</i>	<i>Стан впровадження шляхів у 2011 р.</i>
Припинення практики призупинення законами України про державний бюджет положень спеціальних законів, зокрема Кодексу України "Про надра", Законів України "Про нафту і газу" та "Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат".	Від 20.05.2010 року втратив чинності Закон України «Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат». Кодекс України «Про надра» та Закон України «Про нафту і газу» зазнав змін у деяких своїх статтях.
Спрощення порядку надання земельних ділянок для будівництва нафтових і газових свердловин і виробничих споруд, пов'язаних з експлуатацією.	Закон України "Про внесення змін до Земельного кодексу України" (щодо спрощення процедури надання земельних ділянок для будівництва нафтових і газових свердловин) був внесений на розгляд Верховній раді 13.03.2008 року – не був прийнятий, так і лишився проектом.
Завершення делімітації кордонів з Росією та Румунією на Чорному та Азовському морях.	Питання делімітації з Російською Федерацією морських кордонів не проведено, а з Румунією рішенням Міжнародного суду ООН у справі щодо делімітації морських просторів у Чорному морі було визначено координати точок лінії розмежування В(М)ЕЗ та континентального шельфу України та Румунії у Чорному морі.
Уточнення програми освоєння шельфів Азовського та Чорного морів.	Від 20.05.2008 року Радою національної безпеки і оборони України було опубліковано Рішення «Про заходи щодо забезпечення розвитку України як морської держави» де було зазначено наступне: «...розробити до кінця 2008 року Національну програму досліджень і використання ресурсів Азово-Чорноморського басейну, інших районів Світового океану на 2009-2034 роки». Станом на 2011 рік подано Аналітичну записку «Щодо розробки і стану реалізації Національної програми досліджень і використання ресурсів Азово-Чорноморського басейну, інших районів Світового океану на 2009-2034 роки» 24.04.2009 року, в якій було охарактеризовано сучасний стан проблеми та напрями подальшої роботи.
Розроблення законодавчої та нормативної бази щодо стимулювання впровадження наукоємних та високотратних технологій інтенсифікації видобутку та підвищення вуглеводного вилучення.	-

З табл. 2. видно, що лише два підпункти з п'яти першочергових заходів було виконано за п'ять років, а саме:

- припинення дії Закону України «Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат»;
- завершення делімітації кордонів з Румунією на Чорному морі.

Варто зазначити спробу прийняти Закон України «Про внесення змін до Земельного кодексу України» (щодо спрощення процедури надання земельних ділянок для будівництва нафтових і газових свердловин) який так і не було прийнято.

Такі пасивні дії, щодо реалізації необхідних, для збільшення обсягу видобутку нафти, кроків, є не єдиною складовою, але гальмують увесь процес виконання зазначеної стратегії. Інші чинники та шляхи їх подолання наведені в рис. 2.

Чинники, що стримують розвиток нафтогазового комплексу:

- відставання розвитку сировинної бази (через недостатність інвестицій мають місце недостатні обсяги розвідувального буріння, сейсморозвідки; приріст розвіданих запасів не компенсує навіть їх поточний видобуток; зростання витрат на освоєння сировинної бази видобуту вуглеводнів);
- висока залежність вітчизняного паливно-енергетичного комплексу від постачання енергоносіїв з Росії, або через її територію, що створює загрозу монопольного диктату цін на енергоносії та у мов їх постачання;
- недостатність фінансового, інвестиційного та науково-технологічного забезпечення (зокрема, обсяг фактично здійснених інвестицій не дозволяє компенсувати вибуття виробничих потужностей);
- значний знос основних виробничих фондів (близько 60%, що є високою величиною);
- деформація співвідношення цін на взаємозамінні енергоресурси;
- не реалістичність політики середньострокового планування та прогнозування в паливно-енергетичному комплексі;

Системний аналіз чинників і наслідків розвитку нафтогазового комплексу дозволяє дійти висновку, що він все ще знаходиться на індустріальній стадії становлення, лише фрагментарно реалізуючи свої конкурентні переваги. Негативні тенденції проявляються в обмеженій інвестиційній та інноваційній діяльності, низькій технологічній культурі, слабкості корпоративного менеджменту.

Шляхи вирішення вказаних проблем розвитку компаній нафтогазового комплексу передбачають реалізацію наступних кроків:

- реструктуризація та списання боргів, які виникли внаслідок невиправданих рішень державних органів;
- жорстка фінансова політика щодо боржників, підвищення відповідальності споживачів природного газу за дотримання умов газоспоживання і здійснення платежів;
- зниження податкового тиску, лібералізація фінансової діяльності підприємств комплексу;
- зниження вартості виробничо-технологічних витрат за рахунок їх технологічного удосконалення та оновлення;
- подолання політичних чинників, що обмежують конкурентоспроможність вітчизняного нафтогазового комплексу на зовнішніх ринках;

України [структуровано автором на основі [1].

Важливим аспектом і перспективою для України у сфері розвитку нафтогазового комплексу - це володіння достатнім власним енергетичним потенціалом і спроможна самотійно забезпечити власні потреби у продуктах нафтогазової промисловості. Незважаючи на інноваційні зміни у технології виробництва, пов'язані із впровадженням ресурсозберігаючих технологій, наявність нафтогазових ресурсів є ключовим фактором успіху енергетичної незалежності країни [10].

Висновки. Підводячи підсумки, можна зазначити, що на даному етапі реалізації Енергетичної стратегії України, керівництвом країни необхідно провести розрахунки стану нафтогазового комплексу та запропонувати коректуючи стратегії, що допоможуть країні повернутись до запланованих показників у майбутньому. Разом з цим, необхідно приділяти більше уваги реалізації, необхідних для розвитку комплексу, заходів, що сприятимуть покращенню ситуації.

Література:

1. Мамонтова, Н.А. Основні тенденції розвитку нафтогазового комплексу України в умовах сталого розвитку [Електронний ресурс] / Н.А. Мамонтова // Фінансова система України. – 2011. – Вип.16: Наукові записки. Серія «Економіка». – С.510-512. – Режим доступу: <http://eprints.oa.edu.ua/940/1/67.pdf>
2. Квасній, Л.Г. Ефективний розвиток нафтогазового комплексу як важлива умова економічної безпеки ринку енергоносіїв [Електронний ресурс] / Л.Г. Квасній // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - №605. -2007. - Л.: Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка". - С. 212-217. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/429/1/37.pdf>
3. Фадєєва, І.Г. Нафтогазовий комплекс як об'єкт стратегічного управління на підходах синергетичного підходу [Електронний ресурс] / І.Г. Фадєєва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №4. – Т.4. – Економічні науки. – С.33-40. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_4_4/033-040.pdf
4. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. «ЮРЛІГА» [Електронний ресурс] / Компанія «ЛІГА:ЗАКОН». – 2011р. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>
6. Законодавство [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2011р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
7. Нафтогазова промисловість [Електронний ресурс] / Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. -2011р. – Режим доступу: http://www.pvu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=72403&cat_id=44312
8. **Шевченко, В.О. Щодо розробки і стану реалізації Національної програми досліджень і використання ресурсів Азово-Чорноморського басейну, інших районів Світового океану на 2009-2034 роки [Електронний ресурс] / В.О. Шевченко // Аналітичний матеріал. – 2009.**
9. Енергетична стратегія України на період до 2030 року: офіц. текст [Електронний ресурс] / за станом на 15.03.2006 р.
10. Горобель, В.В. Оцінка тенденцій розвитку нафтогазового комплексу в регіонах України [Електронний ресурс] / В.В. Горобець // Збірник наукових праць ЧДТУ. – Вип. 21. – Серія: Економічні науки. – С.33-36.

ВПЛИВ ЧЛЕНСТВА В СОТ НА СТАН МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті розглядається стан металургійної галузі в умовах членства в СОТ. Проведено аналіз чинників, що значною мірою вплинули на стан металургійної галузі. Розглянуто головні напрями розвитку та державного регулювання вітчизняної металургії.

In the article, falling of metallurgical industry is examined in the period of WTO. An analysis over of factors which largely influenced on the state of metallurgical industry is brought. Considered main directions of development and government control of economy of metallurgical enterprises.

Ключові слова: Світова організація торгівлі, світова криза, металургійна галузь, економічне зростання, ринок металопродукції.

Вступ. Однією з базових галузей економіки України, від якої значною мірою залежить рівень економічного зростання країни, є металургійна галузь. Металургія, і в першу чергу чорна, є також джерелом формування потужних капіталів, які перетікають згодом в інші сектори господарського комплексу, стимулюючи їх розвиток. З металургійного комплексу фінансові потоки рухаються в банківську систему, машинобудування, будівництво, здійснюються значні вкладення в людський розвиток (зокрема – розвиток вітчизняного спорту).

Аналіз показує, що після вступу до СОТ металургійна галузь буде зорієнтована на зовнішні ринки, внаслідок чого її розвиток буде залежати від кон'юнктури світового ринку металу, рівня конкуренції на цьому ринку, та рівня конкурентоспроможності металопродукції.

У цих умовах особливого значення набуває проблема підтримки та підвищення конкурентоспроможності продукції, що має забезпечуватись комплексом заходів на рівні держави, галузі та окремих підприємств.

Методологія. Дослідженню теоретичних, методичних і прикладних аспектів діяльності великих промислових, зокрема металургійних підприємств, проблем забезпечення їх конкурентоспроможності, підвищення інвестиційної привабливості, залучення джерел фінансування інноваційної діяльності, окремих теоретичних і методичних аспектів управління витратами виробництва металургійної продукції присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених: О. Амоші, С. Аптекаря,

В. Краснової, В. Лісіна, О. Риженкова, С. Челахова та ін. [1 – 3]. В той же час низка питань, які стосуються аналізу специфіки та проблем діяльності вітчизняних металургійних підприємств в умовах вступу України 16 травня 2008 р. до Світової організації торгівлі (СОТ), що призвело до зростання конкуренції, обумовило необхідність внесення коректив у процеси функціонування та управління підприємствами галузі, недостатньо досліджені і зараз носять дискусійний характер.

Постановка задачі. Метою даної статті є оцінка сучасного стану, особливостей та проблем господарювання українських металургійних підприємств, в умовах світової фінансової і економічної кризи та обґрунтування пропозицій щодо перспективних напрямів подальшої діяльності в умовах членства України у СОТ.

Результати дослідження. Найбільшими виробниками сталі в Україні є: Метінвест Холдинг, до складу якого входять МК „Азовсталь” і Єнакіївський метзавод, Індустріальний Союз Донбасу (Алчевський меткомбінат і ДМК ім. Ф.Е. Дзержинського), ArcelorMittal Кривий Ріг, ММК ім. Ілліча і МК Запоріжсталь. Всього питома вага 5 найбільших підприємств в структурі вітчизняного виробництва чорних металів складає близько 90%.

Не дивлячись на те, що вступ України у СОТ відкрив ринок для української металургійної продукції, проти національних металургів все ще діє багато тарифних обмежень. При цьому, найактивніше захисні заходи проти українських металургійних підприємств застосовуються з боку країн, чії металургійні ринки найпривабливіші з погляду металоторговлі: Європейського Союзу, Південної Америки, Африки, США, Канади, Мексики. В цілому, в даний час експорт металургійної продукції з України стримують близько 30 антидемпінгових, спеціальних і компенсаційних заходів, більшість з яких стосується плоского гарячекатаного прокату, холоднокатаного прокату, арматури і труб.

Як видно з наведених на рис. 1 даних, саме завдяки експортній орієнтації вітчизняного ГМК у 2007 р. було досягнуто найбільшого (після 1990 р.) обсягу виробництва чавуну (35,6 млн т). Виробництво сталі зросло до 42,8 млн т, готового прокату – до 24,5 млн т (рис. 1) [4, 5]. Чорна металургія, яка посідала досить скромне місце, завдяки експортній орієнтації зробила значний внесок у виробництво ВВП (майже 3%), близько 30% у експорті всієї продукції та забезпечила надходження понад 40% валюти в країну.

Після першого року членства України у СОТ суттєво скоротилася частка продукції чорної металургії у експорті. Так, протягом другого року вона скоротилась на 6% порівняно з першим роком членства — до 32% у структурі експорту. Протягом 2005-2008 років експортні поставки металургійної продукції були в межах 41-43%.

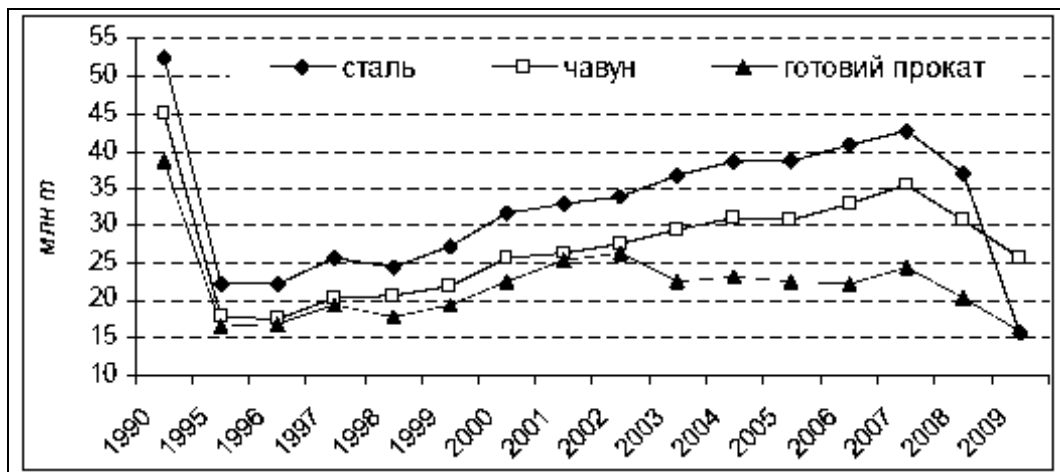

Рис. 1. Обсяги виробництва чавуну, сталі, готового прокату в Україні 1990–2009 рр. [4, 5]

Валютні надходження від експорту металу за період з червня 2009 року по березень 2010 року зменшились на 40% порівняно з аналогічним періодом першого року членства, при цьому експорт металу у кількісному виразі фактично залишився на тому ж рівні — 23,2-23,3 млн. тонн. Тобто таке падіння було спровоковано за рахунок несприятливої цінової кон'юнктури на металопродукцію, викликаній загальними кризовими явищами у світовій економіці. Так, середня експортна ціна у перший рік членства України у СОТ була на рівні 734 дол. США/т, а у другий рік — 428 дол. США/т [6, с.6-7].

В цілому, обов'язковою умовою використання переваг членства у СОТ є формування конкурентоспроможної національної економіки шляхом здійснення активної політики її структурної перебудови і підтримки діяльності експортерів. Вступ України до СОТ поставив ребром питання про необхідність реалізації послідовної стратегії забезпечення довгострокового інноваційно орієнтованого зростання і зміцнення національної конкурентоспроможності [7]. В цілому, з метою максимального використання переваг і мінімізації можливих негативних наслідків членства у СОТ в період адаптації до системи Світової організації, політичному керівництву країни, перш за все, слід відобразити у відповідних урядових програмах, а також реалізувати наступні заходи в рамках комплексної стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки:

- збільшити обсяги державного фінансування і субсидування НДДКР та забезпечити ефективну державну підтримку інноваційної діяльності;
- підвищити рівень поточного фінансування в систему освіти, особливо щодо спеціальностей, які визначатимуть майбутній науково-технологічний прогрес. Професії «Металург» повинні бути повернені престижність і відповідне матеріальне забезпечення, що сприятиме притоку перспективних кваліфікованих кадрів в металургійну промисловість та галузеву науку;

- створити цивілізовану систему фінансування і страхування комерційної діяльності підприємств, що дозволило б значно зменшити вартість ресурсів розвитку і рівень комерційного ризику при впровадженні інноваційних проектів;
- забезпечити збереження преференційного режиму для тих видів імпорту, які підтримують національне виробництво (основні матеріали, устаткування і технології).

Таким чином, в найближчому майбутньому українські металургійні підприємства, які функціонують в нестабільному економічному просторі, продовжуватимуть відчувати вплив нестабільної економіки в країні [25]. Наслідком цього є істотна невизначеність, яка впливатиме на майбутні експортно-імпортні операції, можливість відшкодування вартості активів підприємств галузі, а також їх здатність обслуговувати і оплачувати свої борги у міру настання термінів погашення.

Економічна стабільність, розвиток і забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних металургійних підприємств в даний час в значній мірі залежить від макроекономічних чинників: ефективних фіскальних та інших дій уряду України, проводжуваної їм економічної політики; кон'юнктури світового металоринку; стану металоспоживаючих галузей усередині країни й за її межами; ціно- і тарифоутворення на матеріальні, енергетичні та сировинні ресурси, які використовуються при виробництві металургійної продукції (тарифи на залізничні та морські вантажоперевезення, електроенергію, природний газ, ціни на феросплави, вугілля, кокс, залізородні ресурси, металобрухт, вапняки, вогнетриви тощо). При цьому слід зазначити, що стратегічним завданням української чорної металургії на середньострокову перспективу є підвищення конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому і світовому ринках. Це поняття визначається, перш за все, співвідношенням «ціна/якість», що, у свою чергу, залежить від технічного рівня основних засобів підприємства, їх відповідності технічним, технологічним, економічним і екологічним вимогам, які пред'являються в даний час, що і обумовлює перспективи й позиції подальших досліджень в цьому напрямку у розрізі міст, регіонів та країни в цілому.

Після набуття членства в СОТ перед українськими металургами постає питання конкуренції з іноземними компаніями. Відсутність сучасного виробничого обладнання, подорожчання енергетичних ресурсів, низький рівень технологічної бази загрожують втратою ринків збуту, що призведе до погіршення економічної ситуації як в галузі, так і в країні в цілому.

Для подолання негативних моментів та забезпечення стабільної роботи металургійної галузі необхідним є розширення внутрішнього ринку збуту продукції, а також модернізація засобів виробництва і самого виробничого процесу. Українські підприємства мають достатній ресурсний потенціал для реформування галузі, проте важливим

моментом має стати участь держави у створенні нових підходів до розвитку галузі.

В Україні дуже низький рівень внутрішнього споживання сталі та чавуну. За даними Міністерства економіки України рівень внутрішнього споживання металопродукції у 2010 році у порівнянні з 1990-м роком зменшився в 5,5-6 разів [8]. Разом із тим вимальовується зростання внутрішньої потреби галузі машинобудування в продукції металургії. Так, у 2001 році внутрішнє споживання металу в машинобудуванні складало 1,13 млн. т, у 2003 р. – відповідно 1,90 млн. т, у 2005 р. – 3,20 млн. т, у 2010 р. – 4,50 млн. т, у 2011р. (прогноз) – 4,80 млн. т. В той же час, через недостатню якість вітчизняного металу вказані потреби частково задовольняють за рахунок імпорту. У структурі споживання металу в Україні, за даними Української асоціації металургів, машинобудування займає 17-18 % [9, с.116-118].

Участь держави має реалізовуватися через ряд економічних, політичних та адміністративних заходів, позитивний ефект яких забезпечить успішний розвиток національної економіки в цілому. Крім того, Україна може використати міжнародний досвід регулювання ринків металопродукції, адаптуючи його до внутрішньої ситуації.

Слід відмітити, що негативні наслідки від втрати зовнішніх ринків для українських металургів могли бути набагато вагомішими, зважаючи на застосування урядами ряду країн додаткових протекціоністських заходів для захисту своїх ринків. Але тут зіграло свою позитивну роль членство України у СОТ. Після вступу до Організації металургійна галузь виграла чи не найбільше серед інших секторів української промисловості: відміна квотування на ринках ЄС, ускладнення процедур антидемпінгових розслідувань та установа додаткових обмежень значною мірою сприяли просуванню продукції.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши стан металургійного комплексу України в контексті членства в СОТ можна зробити наступні висновки:

1. Світова фінансова криза завадила українським металургам повною мірою скористатись перевагами від членства у СОТ.

2. Членство в СОТ не відкрило для наших металургів очікувані зовнішні ринки через те, що досі державою не усунено заборонену правилами СОТ розгалужену систему прямого протекціонізму галузі.

3. Для металургійної галузі в найближчі роки необхідне посилення державного контролю над витратами на модернізацію виробництва, розвитку оптимальної та сучасної сировинної, енергетичної і транспортної бази.

4. Ефективна діяльність галузі чорної металургії є значним фактором економічного розвитку України, а тому потребує особливої уваги держави і громадськості, подальших наукових розробок у теоретичній площині та організаційних зусиль у практичній роботі.

5. Виглядає доцільним переорієнтувати вітчизняну металургію на переважне задоволення потреб внутрішнього ринку, а також розробити організаційно-економічні механізми, які узгоджували б інтереси держави та власників підприємств.

6. Подальший розвиток чорної металургії України пов'язаний з подоланням проблем, викликаних необхідністю підвищення якості, оптимізації сортаменту, зменшення операційних витрат на виробництво, що потребує значних інвестицій.

Література:

1. Экономические проблемы черной металлургии Украины: моногр. / под общ. ред. С.С. Аптекаря, А.И. Амоши. – Донецк: ДонГУЭТ, 2005. – 383 с.

2. Лисин В.С. Стратегические ориентиры экономического развития черной металлургии в современных условиях / В.С. Лисин. – М.: Экономика, 2005. – 404 с.

3. Челахов С.В. Механізм регулювання кон'юнктури продукції металургійних підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Донец. нац. ун-т. / С.В. Челахов. – Донецьк, 2004. – 165 с.

4. Steel Statistics archives 1990–2009. – WSA [Електронний ресурс]. – Доступний з:

http://www.worldsteel.org/?action=stats_search&keuze=steel&country=32&from=1990&to=2008.

5. Виробництво основних видів промислової продукції у 1990–2009 рр. [Електронний ресурс] / Держкомстат України. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Кобута І., Жигadlo В., Лужанська Т. Другий рік України у СОТ: тенденції у зовнішній торгівлі товарами та аналіз виконання зобов'язань/ За ред. Марчіна Свенчіцкі. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – 80 с.

7. Жданко Е.С. ВТО: pro и contra для ГМК Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ugmk.info/?tems=1105373655>.

8. Обсяги споживання металопродукції у 1990-2011 рр. [Електронний ресурс] / Міністерства економіки України. – Доступний з: <http://me.kmu.gov.ua>.

9. Шевченко Н. Игра на выживание / Н. Шевченко // Бизнес. – 2008. – № 45. – 164 с.

ДО ПИТАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Проаналізовано можливість діяльності транснаціональних компаній у хімічній промисловості України. Для дослідження запропоновано три можливих варіанти: купівля вже діючого підприємства, будівництво власних виробничих потужностей, створення спільного підприємства. Для кожного варіанту визначено низку факторів, які варто враховувати при прийнятті рішення та їх коротка характеристика.

The research was carried out about the possibility of transnational companies operation in the chemical industry of Ukraine, which is one of the key industries of Ukrainian economy. Three possible options were chosen for the study and research: purchasing existing business, building new capacity and a joint venture. For each option a number of factors, which can influence the final decision, were proposed with their brief description.

Ключові слова: хімічна промисловість; інвестування; спільне підприємство; транснаціональна корпорація.

Вступ. Науковою проблемою є проблематика визначення оптимального варіанту виходу ТНК на ринок хімічної продукції України. *Основні завдання:* визначити основні фактори, що впливають на прийняття рішень для кожного варіанту, проаналізувати визначенні чинники, а на основі аналізу обрати оптимальний варіант інвестування і виходу на ринок хімічної продукції України.

Проблематикою діяльності ТНК у світі та Україні займалися наступні науковці: А. А. Семенов, О. Сугоняно, В. В. Оскольський, Р. Коллінз [5]. Основу їх досліджень становила трансформація національних економік в умовах глобалізації та вихід транснаціональних корпорацій на ринки окремих країн та проникнення в окремі галузі економіки.

Узагальнюючи напрями їх наукових пошуків та результати досліджень зазначимо наступне, що не повною мірою досліджені можливості діяльності ТНК в окремо взятих галузях, не створено чіткого алгоритму аналізу варіантів діяльності.

Авторами поставлено завдання на прикладі хімічної галузі України здійснити спробу виявлення основних варіантів інвестування, чинників впливу на прийняття управлінського рішення та вибору оптимального варіанту форми діяльності ТНК у хімічній промисловості України.

Результатом дослідження може бути певний алгоритм для аналізу доцільності та вибору форми діяльності ТНК у межах окремо обраної галузі в певній країні за ключовими критеріями. Так, до критеріїв пропонується віднести технологічне оснащення підприємств галузі, податкове законодавство в країні, політичну та економічну стабільність, процеси злиття та поглинання, тощо. Використання розробленого алгоритму дозволить оцінити доцільність виходу ТНК на ринки обраних країн, визначити можливості та загрози факторів зовнішнього середовища. Таким чином наше дослідження є актуальним.

Постановка задачі. Цілями дослідження є визначення оптимальної форми діяльності транснаціональних корпорацій в хімічній промисловості України, яка є стратегічно важливою для економіки України.

Методологія. Основу дослідження складає системний підхід до аналізу ринкової кон'юнктури у хімічній галузі України та компаративний підхід до аналізу чинників впливу, а також використано метод логічного узагальнення.

Результати дослідження. Хімічна промисловість – одна з стратегічно важливих галузей промисловості України. Підприємства цієї галузі щорічно формують близько 6 % від загального обсягу промислового виробництва. Запаси сировинних ресурсів, значний досвід (за часів СРСР розвитку цієї галузі приділялась особлива увага), кваліфіковані кадри сприяють динамічному розвитку галузі.[4] Так, обрана промисловість однією з перших відновила позитивну динаміку розвитку після початку світової економічної кризи.

Необхідно також зазначити високу експортоорієнтованість промисловості, що підвищує інтерес до неї іноземних інвесторів. Основними країнами-імпортерами вітчизняної продукції, зокрема у сфері основної хімії є США, Франція та Туреччина.

Стратегічне значення галузі для промисловості України зумовило підвищений інтерес зарубіжних та вітчизняних інвесторів, який зберігся з початком економічної кризи у 2008 році. Крім того, вигідне транзитне положення, логістичні переваги України, яка знаходиться між Східною Європою та Азією, має вихід до двох морів та розвинену транспортну інфраструктуру є додатковою перевагою. Так, існує можливість розширення діяльності в межах України до Східноєвропейського регіону та частини азіатських країн.

Україна також володіє розвиненою системою складських приміщень та спеціалізованих сховищ для зберігання хімічних речовин, що є вагомим чинником при прийнятті рішення щодо виходу на ринок України.

Необхідно зазначити значний науково-дослідницький потенціал, що дозволяє вирішувати більшість проблем технологічного характеру на Україні, де оплата діяльності висококваліфікованих кадрів дещо нижча, ніж в країнах Заходу.

Враховуючи перспективи розвитку галузі та тенденції глобалізації вважаємо доцільним дослідити можливість діяльності ТНК в Україні. Вихід компаній на український ринок розглядається за такими варіантами:

1. Купівля вже діючого об'єкта;
2. Будівництво власних виробничих потужностей;
3. Створення спільного підприємства.

Дослідження варіантів:

1. Купівля вже діючого об'єкта:

Для оцінки ефективності реалізації варіанту 1 необхідно враховувати наступні фактори:

Наявність вільних виробничих потужностей

З активізацією процесів зливань та поглинань, після початку світової економічної кризи у 2008 році, значно зменшилась кількість об'єктів доступних для купівлі. Так, такі підприємства як концерн «Стирол», Черкаський та Северодонецький «Азот», що є найпотужнішими підприємствами галузі є частиною великих промислових груп. Їх купівля можлива лише за значного погіршення ринкової кон'юнктури.

Легкість ведення бізнесу в країні

Згідно рейтингу Світового банку за 2011 рік Україна займає 152 місце з 183. Така позиція свідчить про наявність значних законодавчих бар'єрів, неефективність податкової системи та високий рівень корумпованості. Враховуючи авторитетність рейтингу та дефіцит вільних фінансових ресурсів в умовах нестабільної економічної ситуації, можна констатувати наявність негативного впливу рейтингу Doing Business на прийняття управлінських рішень стосовно інвестування в Україну в цілому, так і в хімічну промисловість зокрема [3].

Техніко-економічні показники підприємства

Розглядаючи основні показники діяльності найбільш привабливих, на нашу думку, підприємств хімічної промисловості (табл. 1) зазначимо, що більшість підприємств є збитковими, незважаючи на позитивний тренд розвитку галузі в цілому. Так, використовуючи теорію асиметричної інформації і припущення, що потенційний інвестор недосконало обізнаний з українськими реаліями, зазначимо, що з точки зору іноземного інвестора практично усі об'єкти є непривабливими для інвестування. Однак, врахування особливостей підприємницької діяльності в Україні та високого рівня ухилення від податків тощо може вплинути на прийняття управлінських рішень.

Таблиця 1

Показники діяльності основних підприємств хімічної галузі України[6]

№	Компанія	Виручка, млн. грн		Чистий прибуток у 2010р., млн. грн	Штат, осіб
		2010	2009		
1	Азот (Черкаси)	4053	2961	-191	4372

Продовження таблиці 1.					
2	Азот (Северодонецьк)	3278	2168	-345	8496
3	Стирол	2142	1901	-658	2915
4	Дніпразот	1986	1921	-145	4269
5	Рівнеазот	1712	694	-219	4006

2. Будівництво власних виробничих потужностей

Створення виробничих потужностей на території України пов'язане із значними ризиками та затратами, порівняно з двома іншими варіантами. Станом на 2011 рік в Україні відсутні підприємства хімічної галузі, які б були побудовані іноземними інвесторами. Більш того, більшість промислових об'єктів галузі було створено ще за часів СРСР.

Доступність сировинних ресурсів

Основними видами сировини, що використовуються в хімічній промисловості України, є поклади соди, сірки, йоду тощо. Згідно Кодексу України про надра, вони є державним багатством і продаж родовищ іноземним мешканцям пов'язаний із значними затратами часу та великою кількістю бюрократичних процедур. Необхідно, також, врахувати можливість взяття в оренду сировинних родовищ. На нашу думку, в українських реаліях цей варіант є практично неможливим через непрозорість тендерних процедур, зацікавленість в отриманні контролю над родовищами бізнес-груп, наближених до влади [1].

Затрати часу на отримання усіх дозволів необхідних для будівництва.

Використовуючи рейтинг Doing Business зазначимо, що для отримання усіх необхідних нормативних документів, необхідних для будівництва виробничих потужностей, у середньому витрачається 375 днів. Так, для проходження аналогічних процедур в Польщі необхідно 301 день, в Грузії – 74 дні [3].

Стабільність політичної та економічної ситуації в країні

Виробничі потужності – ядро будь-якого бізнесу, тому значним фактором при прийнятті рішення про інвестування є стабільність політичної та економічної ситуації в країні. Мінливість політичних структур, що впливає на курс національної грошової одиниці, часта зміна законодавчих актів, призводять до значних перепадів у результатах діяльності підприємств промисловості в цілому і хімічної галузі зокрема.

Високий рівень волатильності національної грошової одиниці, високі темпи інфляції є негативним фактором при прийнятті управлінського рішення. Так, значні перепади у валютному курсі чи надвисокі темпи інфляції здатні суттєво зменшити реальні доходи ТНК.

Рівень оподаткування

Як правило, вагомою причиною інвестування у будівництво виробничих потужностей закордоном є бажання мінімізувати затрати, що стало особливо актуальним в умовах кризи. Однак, високий рівень

оподаткування в Україні та значна кількість податків можуть нівелювати ефект економії від переносу виробництва в Україну чи виходу на український ринок.

3. Створення спільного підприємства

Співпраця іноземних та вітчизняних підприємств дозволить обмінятися досвідом та використати переваги кожного з партнерів, оптимізувати податкове навантаження, тощо. При прийнятті рішення щодо створення спільного підприємства доцільно враховувати наступні фактори:

Існування вже налагодженої збутової мережі

Колаборація інвестора з українськими підприємцями дозволить використати вже налагоджені канали збуту для реалізації спільної продукції. Додатковою перевагою є обізнаність вітчизняного партнера з структурою економіки в Україні і, як наслідок, можливість швидшого пошуку споживачів у сфері B2B.

Доступ до дешевшої сировини

У структурі собівартості продукції хімічної промисловості витрати на газ складають окремим групам підприємств отримати певні преференції при купівлі газу. Так, створення спільного підприємства з представниками вище згаданих груп дозволить зменшити витрати та отримати конкурентну перевагу у ціні. Ціна на енергоресурси часто є визначальною при формуванні собівартості. Варто зазначити, що вітчизняні підприємства користуються субсидованими цінами на газ, хоча вони все одно вищі, ніж в Російській Федерації та на Близькому Сході

Технічне оснащення підприємств

Спільне інвестування дозволить збільшити затрати на закупівлю нового обладнання і, як наслідок, покращити технічне забезпечення виробництва. Оновлення основних фондів дозволить краще адаптуватись до європейського регулятивного стандарту REACH(Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals) і, у довготривалій перспективі, покращити конкурентні позиції на ринку ЄС.[2] Варто зазначити, що ринок ЄС є одним з найбільш перспективних, так як у майбутньому може стати основним споживачем продукції з високою доданою вартістю.

Отримання преференцій з боку держави

Створення спільного підприємства в окремих підгалузях хімічної промисловості, таких, наприклад, як виготовлення кремнієвих сонячних батарей, дозволить отримати преференції з боку держави. Крім того, враховуючи позитивну динаміку ринку сонячних батарей як в Україні, так і у світі, створення підприємства із виготовлення кремнієвих пластин дозволить зайняти значну частку ринку у майбутньому.

Використання альтернативних джерел енергії при виробництві продукції основної хімії дозволяє продавати надлишок енергії за зеленим тарифом та підвищити екологічний рівень виробництва в цілому, значно зменшити

собівартість(зменшення витрат на основну статтю калькуляції собівартості – природний газ).

Висновки

Проаналізувавши можливі альтернативи зазначимо, що діяльність ТНК у хімічній промисловості України є необхідною передумовою розвитку галузі. Так, присутність на ринку транснаціональних корпорацій збільшить конкуренцію та сприятиме технологічному та науковому розвитку промисловості. Однак, діяльність на ринку України супроводжується багатьма ризиками серед яких нестабільна політична ситуація, наявність суперечностей у законодавчій сфері, непрозорість тендерних процедур тощо.

Найбільш доцільною, на нашу думку, є діяльність у формі спільного підприємства. Колаборація вітчизняних та закордонних підприємців дозволить повною мірою реалізувати наявні переваги:

налагоджена збутова система;

доступ до дешевшої сировини, зокрема енергоресурсів;

більші фінансові ресурси, ніж в інших варіантах;

в окремих підгалузях отримання преференцій з боку держави;

логістичні переваги за рахунок вдалого місцезнаходження.

кращі можливості лобювання за рахунок співпраці вітчизняних та закордонних підприємств

використання складських потужностей підприємств-партнерів

використання досвіду України у науково-дослідницькій сфері у хімічній галузі.

Подальших досліджень потребує адаптація запропонованої методики до інших галузей, підтвердження ефективності аналізу та апробація на прикладі економік інших країн, де вже присутні ТНК у сфері хімічних виробництв.

Література:

1. Кодекс України про надра: за станом на 27 липня 1994 р./ Верховна Рада України. – Офіц. вид : Парламентське вид-во, 1999. - 70 с. - (Бібліотека офіційних видань)

2. European Legislation Standard: Registration, Evaluation, Authorization and Restriction.[Чинний від 19.07.2006] - European Chemicals Agency (ECHA) REACH in brief, 2007.

3. Doing Business 2011. World Bank Ranking [Electronic Resource]: Economy Rankings – Режим доступу - <http://www.doingbusiness.org/rankings>

4 Статистична інформація [Electronic Resource]: Державний комітет статистики – Режим доступу - <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Collins R. Geopolitics in an Era of Internationalism [Text] - Social Evolution and History Journal. - Vol. 1, 118-139 pp..

6. ТОП-200 компаній України. Із життя корпорацій // Форбс Україна. 2011 - №8 – С. 57 – 66

Майка Л.М. e-mail: lile4ka_the_best@bigmir.net

Науковий керівник: Петренко К.В.

канд. економ. наук, доцент

Національний технічний університет України "КПІ"

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Центральною ланкою в господарюванні є інвестиційний процес. Важливим тут є розкриття суті організаційно-економічного механізму залучення прямих іноземних інвестицій. Розглянуто державну політику у сфері іноземних інвестицій, основний зміст економічних чинників, акцентовано увагу на стабільності макропоказників розвитку інфраструктури, сприянні податкової системи.

The central link of economy is investment process. The essential fact here is to outline the organizational and economic mechanism attraction of foreign investments. The state policy is considered in the sphere of foreign investment, the main content of economic factors, the attention is paid on the stability of infrastructure development indicators and on the tax system development.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, організаційно-економічний механізм, інвестиційний клімат.

Вступ. Розробка механізму залучення прямих іноземних інвестицій у будь-якій державі має виходити з особливостей глобалізації економіки. Саме небажання західних компаній вкладати гроші в себе вдома пояснюється наявністю жорстких державних правил про зайнятість, великими виплатами по безробіттю, значними виплатами працедавця в соціальні фонди, високим рівнем мінімальної заробітної плати та компенсаціями в разі звільнення. Створюваний в Україні механізм залучення іноземних інвестицій повинен мати наявні переваги у порівняннях як з державами, звідки вони уже надходять, так і з іншими потенційними державами-реципієнтами.

Прийняття рішень інвестиційного характеру, як і будь-який інший вид управлінської діяльності, повинен базуватися на використанні організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами. У вітчизняній та зарубіжній практиці відомий цілий ряд формалізованих методів, за допомогою яких приймаються конкретні рішення в галузі інвестиційної політики. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності присвячені наукові праці багатьох вчених, таких як: А. Є.

Ачкасов, І. О. Бланк, П. Т. Бубенко, Г. С. Волинський, М. С. Герасимчук, Г. В. Ковалевський, А. В. Крушевський, І. В. Лисий, Т. В. Момот, Я. А. Рекитар, І. В. Сергієнко, О. М. Тищенко, В. І. Торкатюк, А. С. Шевченко.

Постановка задачі. Розглянути сутність організаційно-економічного механізму залучення прямих іноземних інвестицій та чинники, що його формують.

Методологія. Наукові результати були отримані на основі загально-наукових і спеціальних методів дослідження: критичного та порівняльного аналізу (при аналізі сутності категорії «прямі іноземні інвестиції», динаміки та структури прямих іноземних інвестицій в економіці України); методи синтезу та аналізу – при визначенні основних елементів державного регулювання іноземних інвестицій та розробці системи оцінки якості прямих іноземних інвестицій; метод аналізу і синтезу даних; табличний і графічний метод - при побудові таблиць, графіків і діаграм.

Результати дослідження. Економічні чинники залучення прямих іноземних інвестицій, податкова система в Україні нині недостатньо відповідають вимогам ринкової економіки і відштовхують як вітчизняних, так і іноземних інвесторів, бо перебувають у стані постійного реформування. Це призводить до порушення основних складових ефективності, справедливості, визначеності та зручності для платників податків. Також існує ряд інших негативних моментів у економічному блоці залучення іноземних інвестицій і, перш за все, це – бюрократичні вади, відсутність соціально та економічно ефективної приватизації, ефективного закону про приватизацію землі; обіг на внутрішньому ринку грошових одиниць західних країн; відсутність правового забезпечення кредитування, страхування, валютного обігу; обмежені канали репатріації прибутку, в основному шляхом вивезення виготовленої продукції видобувних та сировинних галузей, що мають попит на світових ринках, тощо [5, с. 131].

Важливою передумов покращення інвестиційного середовища та системи регулювання іноземних інвестицій в Україні є страхування прямих іноземних інвестицій. Вважається, що захист майнових інтересів іноземних інвесторів в нашій країні може забезпечуватися також й незалежними страховиками [2]. У сучасних умовах швидкими темпами йде процес демонополізації страхової діяльності, розширюється коло суб'єктів, які надають страхові послуги, формується страховий ринок. Але розвиток страхової справи носить поки що стихійний характер. В значній мірі це пояснюється тим, що фінансова криза внесла корективи в страховий ринок і багато страховиків на межі банкрутства. Всесоюзні акти, які регулювали страхові відносини, втратили силу. Не вирішують питання й положення та застосування окремих норм громадянських та господарських актів, які не враховують специфіку страхування. Враховуючи це, актуального значення набуває проблема розробки та

прийняття відповідних законів, які б визначали правові, економічні та організаційні основи страхової діяльності, а також й умови надання страхового захисту іноземним інвестиціям [6, с.62].

Існує й багато чинників організаційного характеру, які стають перешкодою на шляху створення ефективного механізму регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні. Вони існують на різних стадіях інвестиційного процесу: пошук, узгодження, практична реалізація, і на всіх цих стадіях особливо відчуються обмеження в отриманні необхідної інформації, нетипові для міжнародної практики труднощі, проблеми з багатоступінчастим, не стандартизованим порядком реєстрації інвестицій та підприємств, численні ліцензії, квоти, мита, податки, громізка система оподаткування, вже згадане слабе функціонування вторинного ринку цінних паперів, нестача кваліфікованих експертів, аудиторів, консультантів та недостатність державних гарантій захисту інвестицій.

Обсяг прямих іноземних інвестицій є одним з показників, який характеризує ступінь інтеграції України у світове співтовариство і залежить від привабливості об'єкта інвестування. За даними статистики щорічних надходжень в останній рік обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні мав позитивну динаміку зростання в 2010 році на 12%. Це зумовило постійне зростання сукупного, акумульованого обсягу прямих іноземних інвестицій.

Таблиця 1

Розподіл прямих інвестицій в Україну за основними країнами інвесторами [1].

Країна	Роки								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
США	8,7	8,2	8,1	6,5	7,1	6,3	5,6	3,8	8,4
Кіпр	6,1	5,3	6,0	9,8	10,8	12,3	13,3	12,4	9,5
Великобританія	7,3	7,2	7,5	8,1	9,1	9,8	10,3	10,7	7,1
Нідерланди	10,3	9,6	9,3	9,4	8,2	7,3	6,8	6,6	4,4
Німеччина	8,7	8,2	7,1	6,2	5,5	5,8	6,7	7,6	33,6
Російська Федерація	7,4	6,7	8,9	7,4	6,9	5,9	5,7	5,5	4,9
Швейцарія	3,9	3,2	4,1	4,2	4,9	5,0	4,7	4,9	2,7
Австрія	2,2	2,8	2,7	3,1	3,1	3,9	3,7	4,1	8,7

Джерело: Розраховано за даними Державного комітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>

Такі країни, як Польща, Угорщина, Данія, Франція, Люксембург активізували інвестиційну діяльність в Україні в останні роки. Так, польські інвестори вклали в економіку України 153,3 млн. дол., основна частка яких була здійснена протягом трьох останніх років.

З боку керівництва Росії висловлюється стурбованість щодо зменшення темпів зростання обсягів російських інвестицій в Україну. Так, за даними Держкомстату, Росія за 2010 рік вклала з урахуванням приватизації 799,7 млн. дол. США і посідає шосте місце серед країн-інвесторів [3]. За спостереженнями експертів присутність росіян в українській економіці не зменшується, а набуває іншого характеру. Все більше російських компаній (а також українських) для уникнення проблем з антимонопольним комітетом України та іншими відповідними структурами віддають перевагу придбанню українських підприємств від імені компаній, переважно зареєстрованих в офшорних країнах. Таким чином пояснюється той факт, що Кіпр займає провідні позиції за рівнем інвестицій в Україну. Аналітики вважають, що реальні суми російського капіталу перевищують офіційні показники[2].

Структура іноземних інвестицій по країнах світу свідчить про недостатню її раціональність, котра виявляється в тому, що в Україні вкладення країн, які заявили про себе в останні роки як провідні світові експортери капіталу - невеликі. Незначні обсяги іноземних інвестицій, здійснювані «новими індустріальними країнами» (Тайванем, Гонконгом, Сінгапуром), які нагромадили в останні роки величезний капітал, мають досвід роботи в перехідній економіці і, як наслідок, менше бояться інвестиційних ризиків, більш активно вкладають кошти у промислові види діяльності [4].

Слід також зазначити, що нині чітко виразними залишаються регіональні диспропорції в залученні іноземних інвестицій. Так, на початок 2010 року майже 80% іноземного капіталу вкладено лише у вісім областей України та місто Київ (рис.1) при цьому практично кожен третій долар прямих іноземних інвестицій був зареєстрований в столиці.

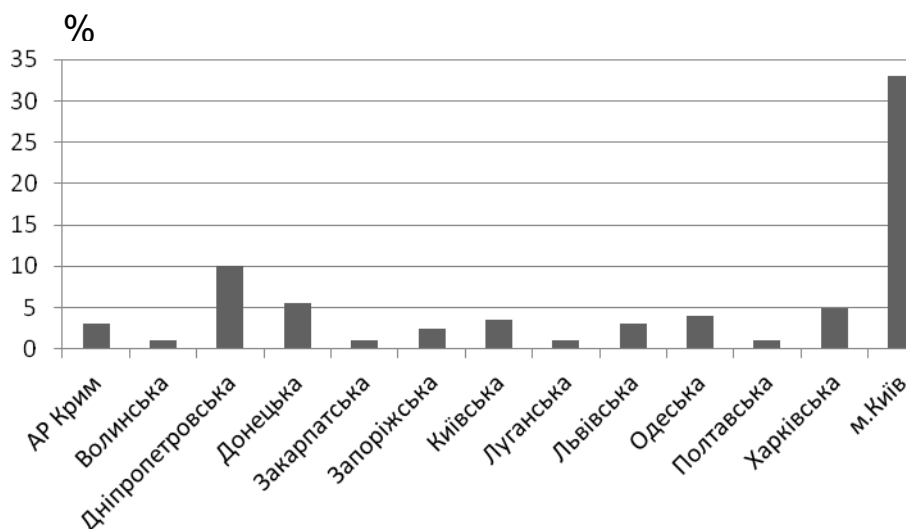

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій по регіонах України за 2010 рік [5].

Про наявність прямих іноземних інвестицій звітувало 11442 підприємства України. Серед регіонів провідні місця за обсягами інвестицій

продовжують утримувати м. Київ – 4224,0 млн. дол. (4084 підприємства та 24,3% обсягу іноземного капіталу), Дніпропетровська – 1818,7 млн. дол. (698 та 10,5%), Київська – 684,5 млн. дол. (387 та 3,9%), Донецька – 647,2 млн. дол. (352 та 3,7%), Одеська – 613,2 млн. дол. (697 та 3,5%), Запорізька – 554,4 млн. дол. (279 та 3,2%), Харківська – 485,2 млн. дол. (474 та 2,8%), Львівська – 392,2 млн. дол. (1076 та 2,3%) області та Автономна Республіка Крим – 473,5 млн. дол. (258 та 2,7%). Регіони значно відрізняються можливостями в залученні інвестицій. Так, іноземні інвестори надають перевагу регіонам урбанізованим, з розвинутою інфраструктурою, з наявністю кваліфікованих трудових ресурсів [1]. Найбільші обсяги інвестицій в економіку країн світу здійснено підприємствами Харківської – 61,5 млн.дол. (27,8%), Одеської – 36,2 млн.дол. (16,4%), Дніпропетровської – 21,8 млн.дол. (9,9%) областей, міст Києва – 41,6 млн.дол. (18,9%) та Севастополя – 18,9 млн.дол.США (8,6%).

Хоча темпи надходження прямих іноземних інвестицій в Україну зростають, однак вони не відповідають її економічному потенціалу і одним із завдань є модернізація виробничої бази, що передбачалось, насамперед. За статистичними даними, обсяги прямих іноземних інвестицій, що спрямовуються в інновації, становили у 2010 р. 2,9% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств проти 8,8% у 2002р.

Вкладення іноземного капіталу в ті види виробництва, що працюють на насичення українського ринку дефіцитними і високоякісними товарами поки що мізерні. У технологічну модернізацію машинобудування в 2010р. було спрямовано прямих іноземних інвестицій всього 2,8% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, що спрямовані в інновації України, що, в свою чергу становили 0,4% від загального обсягу інноваційних інвестицій в цю галузь. Винятком є харчова промисловість, яка акумулювала в 2010р. 72,3% прямих іноземних інвестицій в інновації. Однак ці інвестиції становили всього 16,7% від інноваційних інвестицій даної галузі.

Висновки. Відповідно ситуація, яка склалася у даний момент в Україні через світову фінансову кризу, призвела до зниження притоку прямих іноземних інвестицій в економіку України на 48 % у 2009 році, та незначного підвищення у 2010 році - на 12 %. Порівнюючи показники, які Україна мала рік тому, то можна сказати що країна була привабливою для інвесторів. Але тоді ніхто не міг передбачити, що наша країна зіткнеться з такою серйозною проблемою.

Відповідними державними органами вже проводиться певна робота в напрямку вдосконалення механізму залучення та регулювання іноземних інвестицій, оцінки та поліпшення інвестиційного середовища в Україні, але здійснюється вона, на жаль, безсистемно, що не призводить поки що до суттєвого поліпшення інвестиційного середовища в нашій

країні. Таким чином, в Україні створені певні умови ефективного залучення прямих іноземних інвестицій, однак є ще ряд проблем, які необхідно вирішувати застосовуючи сучасний організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в країну.

У цілому в оптимальному механізмі залучення прямих іноземних інвестицій мають бути визначені такі стратегії:

- пріоритетні напрямки інвестиційної діяльності, яким надається державна підтримка;
- механізм стимулювання залучення інвестицій;
- зростання гарантів прав інвесторів;
- спрощення порядку отримання інвесторами документів, що необхідні для здійснення інвестиційних проектів;
- встановлення адміністративної відповідальності посадових осіб за дію або бездіяльність, результатом яких є створення перешкод і погіршення умов здійснення інвестиційної діяльності.

Література:

- 1.Держкомстат України. Головні країни-інвестори в економіку України. [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.stat.gov.ua>
- 2.Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://newsru.ua/finance/17feb2011/pii.html>
- 3.Объем прямых инвестиций в экономику Украины из стран ЕС. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/rus/top/show/gosstat>
- 4.Серед регіонів провідні місця за обсягами інвестицій продовжують утримувати. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://news.meta.ua/metka:прямі-іноземні-інвестиції/>
- 5.Тесля С. М. Прямі іноземні інвестиції як економічна категорія, їх суть та класифікація / С.М. Тесля // Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. - Вип. 19.3. - с. 131 - 138.
- 6.Худавердієва В. А. Стратегія залучення іноземних інвестицій в економіку України / В.А.Худавердієва // Фінанси України. - 2010. - № 6. - с. 62 - 71.

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ПІДПРИЄМСТВ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ СФЕРІ

У статті розглядається проблема міжнародної співпраці підприємств у науково-технічній сфері, зокрема, розглянуто теоретичні основи та практичні аспекти організації міжнародного науково-технічного співробітництва підприємств.

The article discusses the problem of international cooperation of enterprises in scientific-technical sphere, in particular, deals with theoretical foundations and practical aspects of international scientific and technical cooperation between the enterprises.

Ключові слова: міжнародна співпраця, науково-технічна сфера, міжнародне науково-технічне співробітництво.

Вступ. Актуальність обраної теми визначається тим, що швидкі темпи науково-технічного розвитку та рівень глобалізації зумовили поширення різних форм міжнародної співпраці підприємств у науково-технічній сфері, що здатні забезпечити швидке та ефективне реагування на зміни зовнішнього середовища. Проте для розгортання масштабного міжнародного науково-технічного співробітництва вітчизняних підприємств із закордонними відчувається необхідність більш глибокого знання загальних принципів організації такого роду співпраці, закономірностей і тенденцій її розвитку. Тому є нагальна необхідність систематичного і всебічного аналізу МНТС.

Постановка задачі. Основним завданням даної статті є обґрунтування теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо організації міжнародного науково-технічного співробітництва підприємств.

Методологія. Методологічну основу дослідження сформували праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених. У роботі були застосовані методи системно-структурного аналізу та теоретичного узагальнення, за допомогою яких досліджено сутність поняття «міжнародне співробітництво»; метод синтезу та порівняльного аналізу, який дозволив проаналізувати сукупність сучасних видів та організаційних форм міжнародного співробітництва.

Результати дослідження. Міжнародне науково-технічне співробітництво між країнами та підприємствами різних країн є об'єктивною необхідністю, результатом міжнародного поділу праці і наукового прогресу, в процесі якого створюються все нові форми, що порушують звичайні межі торгівлі [1, с.40].

Міжнародна наукове і науково-технічне співробітництво у широкому значенні є спільною і злагодженою діяльністю у сфері науки і техніки, є формою міжнародних економічних відносин. Його сутність у вузькому значенні конкретизується стосовно різних суб'єктів, спрямованості і забезпеченості міжнародними угодами (табл. 1).

Таблиця 1

Специфікація видів міжнародного науково-технічного співробітництва

Характерні ознаки	Вид співробітництва	
	Міждержавне науково-технічне співробітництво	Міжнародне науково-технічне співробітництво у сфері інновацій
1	2	3
Економічний зміст	спільна наукова і науково-технічна діяльність, яка здійснюється у межах відповідних міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод	спільна наукова і науково-технічна діяльність, яка здійснюється у межах міжнародних інноваційних проектів і спрямована на розробку і реалізацію інновацій, проводиться як державними, так і комерційними структурами
Характер реалізації	некомерційний характер і фінансується за рахунок коштів державного бюджету певної країни, країн-партнерів, міжнародних організацій, суспільних організацій і добродійних фондів	переважно комерційний характер і фінансується в основному за рахунок коштів приватних структур однієї або декількох країн, а також за рахунок державних коштів у межах цільових програм
Напрями участі	суб'єкти можуть приймати участь у виконанні міжнародних науково-технічних програм і проектів, долучатися до діяльності іноземних і міжнародних наукових товариств, асоціацій і спілок на правах їх членів, укладати контракти з іноземними організаціями і юридичними особами, брати участь у міжнародних симпозиумах тощо	забезпечується відповідними міжнародними контрактами на виконання науково-технічних робіт, проведення розробок, впровадження інновацій

Складено на основі [2, с. 23]

Міжнародне науково-технічне співробітництво організацій і підприємств різних країн носить цільовий характер, будується на основі спільних, заздалегідь визначених і погоджених намірів сторін, закріплених у відповідних договорах. На різних рівнях зміст і етапність співробітництва звичайно є різними. Однак з іншого боку об'єктивні тенденції розширення і поглиблення міжнародного поділу праці у сфері

науки і техніки виявляються у виникненні і диверсифікації форм міжнародного науково-технічного співробітництва, яке, до речі, протікає на дво- і багатосторонній основі та включає безліч форм, диференційованих за предметом стосунків. (спільні наукові дослідження, технологічні розробки, науково-технічні програми і проекти; обмін науковою і науково-технічною інформацією; обмін технічною документацією та ін.).

На рівні підприємства на сучасному етапі існують різні форми спільного проведення науково-дослідних робіт, які перш за все спрямовані на забезпечення великих технологічних проривів. Вирішення таких завдань потребує виконання складних програм НДДКР, значних фінансових, матеріально-технічних і людських ресурсів. Виникла міжфірмова науково-технічна кооперація в інноваційних процесах. Це тривалі об'єднання фірм різних розмірів між собою і/або з університетами на основі угоди про спільне фінансування НДДКР. Така кооперація націлена на вирішення довгострокових комерційних завдань, пов'язаних із глобальним поширенням нової технології, скороченням строків розробки й освоєння проектів, швидшим просуванням нових виробів на ринок.

У наш час практично всі промислові компанії розвинених країн активізують міжфірмові зв'язки. Виділяють такі основні форми міжфірмового співробітництва, як [3, с. 479]:

- угоди про співпрацю в окремих видах наукової діяльності — «спільна науково-технічна і виробнича діяльність»;
- створення спільних підприємств (СП), угоди про створення науково-технічних альянсів;
- угоди про поглинання новаторських малих підприємств (венчурних фірм) великими компаніями з метою одержання нових технологій. Це один із способів зміцнення власної інноваційної бази фірми;
- угоди про розподіл між фірмами витрат на НДДКР. Ця форма розвивається у вигляді технічного співробітництва, обміну і передавання технологій, ноу-хау (непатентованих технологічних рішень), виробничого і технологічного досвіду, навчання технічного персоналу, установлення і налагодження устаткування та ін.;
- угоди про розподіл відповідальності між компаніями — засновниками консорціуму.

Під час організації міжнародного науково-технічного співробітництва на підприємстві, перш за все, слід визначитись з формою співпраці. На сучасному етапі існують різні форми спільного проведення науково-дослідних робіт, які перш за все спрямовані на забезпечення великих технологічних проривів. Вирішення таких завдань потребує виконання складних програм НДДКР, значних фінансових, матеріально-технічних і людських ресурсів. Міжфірмова науково-технічна

кооперація в інноваційних процесах націлена на вирішення довгострокових комерційних завдань, пов'язаних із глобальним поширенням нової технології, скороченням термінів розробки й освоєння проектів, швидшим просуванням нових виробів на ринок.

До найбільш поширених форми міжнародного міжфірмового співробітництва у науково-технічній сфері належать угоди про співпрацю в окремих видах наукової діяльності — «спільна науково-технічна і виробнича діяльність», створення спільних підприємств (СП) та угоди про розподіл відповідальності між компаніями — засновниками консорціуму. У табл. 1 наведено критерії, за якими доцільно вибирати організаційну форму міжнародного науково-технічного співробітництва.

Таблиця 2

Критерії вибору організаційної форми МНТС

Критерії	Консорціум	Спільне підприємство	Спільна науково-технічна та виробнича діяльність
Сфери спільної діяльності: - єдиний управлінський орган - планування діяльності - науково-технічна діяльність - виробнича діяльність - збутова діяльність	+ + + + +	+ + + + +	- + + + -
Термін співпраці	середньо-строкова	довгострокова	коротко-строкова
Тип співпраці за кількістю партнерів	багато-стороння	двостороння	Багатостороння
Розміщення партнерів	В кількох країнах	В країні-партнера, в третій країні	В кількох країнах
Стратегія учасників міжнародних альянсів	коопреція-конкуренція	кооперація	конкуренція-кооперація
Затрати на створення	середні	високі	низькі
Розподіл витрати на НДДКР	+	+	+
Доступ до результатів НДДКР, право на їх використання у виробництві	+	+	+
Доступ до наукових розробок партнера	+	+	-

Наступним не менш важливим кроком після вибору ефективної форми МНТС є вибір закордонного партнера. Успішне здійснення зовнішньоекономічного співробітництва неможливе без правильного вибору іноземного партнера. У табл. 3 наведені критерії, за якими рекомендовано обирати іноземних партнерів для науково-технічної співпраці.

Таблиця 3

Критерії вибору закордонних партнерів для МНТС

Критерій	Значення
1. Рівень якості і конкурентоспроможності продукції	Даний показник визначає загальну позицію підприємства-контрагента серед інших аналогічних виробників, свідчить про його місце на визначеному ринку
2. Надійність і забезпеченість транспортними комунікаціями і об'єктами інфраструктури	Свідчить про можливість стабільних та швидких взаємних поставок потрібних матеріалів та комплектуючих, забезпеченість безперебійного процесу виробництва
3. Рівень технології виробництва	Є одним з головних критеріїв вибору партнера для МНТС, оскільки підприємства, що застосовують новітні технології апіорі мають конкурентні переваги порівняно з іншими виробниками, технологічна база яких потребує оновлення; даний показник вказує також на технологічну можливість підприємства-партнера здійснювати спільні НДДКР та подальше серійне виробництво
4. Наявність наукових розробок з досліджуваної тематики	Дозволяє визначити підприємство, що вже має власні напрацювання з відповідної інноваційної ідеї, які б доповнили та розширили дослідження вітчизняного підприємства
5. Розташування дослідного підприємства стосовно постачальників	Зумовлює швидкість та величину затрат на постачання необхідних матеріалів, сировини та комплектуючих, що в результаті впливає на кінцеву ціну продукції
6. Досвід роботи на внутрішньому і зовнішньому ринках	Визначає можливість швидкого і якісного збуту новоствореної продукції за рахунок знання ринку
7. Можливість одержання кредитів і економії коштів за рахунок більш дешевих факторів виробництва (сировина, робоча сила, енергія)	Визначає можливість економії фінансових ресурсів на НДДКР та подальше виробництво продукції і, як наслідок, впливає на кінцеву вартість спільного проекту та новоствореної продукції
8. Ступінь політичного і економічного ризику	Впливає на загальну привабливість партнера для ведення спільного бізнесу та безпеку співпраці
9. Імідж партнера	Наявність сформованого позитивного іміджу іноземного контрагент свідчить про обізнаність про його діяльність серед споживачів, що сприятиме збуту продукції як на внутрішньому, так і на глобальному ринках

Актуальним на сьогоднішній день є питання кластерного підходу до розробки та освоєння нових видів продукції [4, с.10]. Механізм адаптації міжнародного науково-технічного співробітництва в межах інноваційного кластеру передбачає залучення іноземних партнерів на всіх етапах інноваційного процесу.

Організація міжнародного науково-технічного співробітництва між підприємствами в межах національного інноваційного кластеру дає певний ефект синергізму, який проявлятиметься в трьох визначених напрямках, а саме:

- а) обмін знаннями та інформацією;
- б) спільне використання інфраструктурних об'єктів в межах кластеру;
- в) збільшення грошових ресурсів;
- г) мінімізація витрат.

Висновки. Удосконалена процедура вибору партнерів реалізації міжнародного науково-технічного співробітництва з визначеними критеріями відповідності організаційної форми міжнародного науково-технічного співробітництва потребам підприємства дозволить підвищити ефективність реалізації інноваційних процесів та отримати синергетичний ефект від кластерної взаємодії, запропонований механізм адаптації міжнародного науково-технічного співробітництва в межах інноваційного кластеру.

Література:

1. Белов А.П. Международное промышленное и научно-техническое сотрудничество: понятие и правовые формы / Белов А.П. // Право и экономика. – 2001. – №5. – С. 40-48.
2. Задумкин К.А. Международное научно-техническое сотрудничество: сущность, содержание и формы / К.А. Задумкин, С.В. Терехова // Проблемы развития территории. – 2009. – № 1. – С. 22-30.
3. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: [навч. посібн.] / Краснокутська Н.В. — К.: КНЕУ, 2003. — 504 с.
4. Трофимова О.М. К вопросу о формировании инновационных кластеров в региональной экономике / Трофимова О.М. // Научный вестник уральской академии государственной службы – 2009 – №9 – С.7-12

ТРАСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ

Означено необхідність розвитку вітчизняного автомобілебудування як важливої галузі економіки та вплив її на рівень розвитку економіки країни в цілому. Проведено аналіз факторів, що впливають на розвиток автомобілебудування та окреслено проблематику функціонування вітчизняних учасників авторинку України. Названо напрями подолання критичних моментів функціонування автомобілебудівних підприємств шляхом запозичення досвіду інших учасників ринку.

The necessity of development of national automotive industry as important part of economy and the influence of it on the level of development of the economy is defined. The analysis of factors which influence on development of motor industry is made and the problems of functioning of domestic participants of Ukrainian automarket is conducted. Directions to overcoming the critical moments of efficiency of functioning of motor industry by dint of borrowing the experience of other participants of market is outlined.

Ключові слова: транснаціоналізація, автомобілебудування, якість продукції.

Вступ. Автомобілебудування є однією з найважливіших галузей національної економіки, що спричинено комплексним її характером. Ця галузь є стратегічною, оскільки забезпечує розвиток багатьох суміжних галузей економіки, освоєння високих технологій, створення складного кінцевого продукту з високою часткою доданої вартості, а також зайнятість населення і належні відрахування до бюджетів усіх рівнів.

Доцільність розвитку автомобілебудівної промисловості в Україні як стратегічної галузі пояснюється необхідністю виведення з економічного застою суміжних галузей промисловості, вирішення проблеми зайнятості, а також зменшення відтоку капіталу за кордон шляхом імпортозаміщення. Необхідність розвитку українського автомобілебудування є поза сумнівом, однак ситуація у цій галузі промисловості формулює ряд принципових питань стосовно шляхів виходу підприємств з кризи, моделей стратегічного розвитку ключових учасників ринку, формування та використання дієвих методик підвищення

ефективності виробництва та забезпечення конкурентоспроможності транспортних засобів вітчизняного виробництва.

Постановка задачі. Проблеми розвитку автомобільної промисловості досліджувались більшістю провідних світових науковців у галузі управління підприємницькими структурами. Серед них А.А.Томпсон та А. Дж. Стрікланд розглядають автотранспорт як фундаментальну складову процесу нарощування ВВП країни та приділяють значну увагу процесу розвитку автомобілебудівних корпорацій [1,с.15,34]. М.Портер у дослідженні конкурентоспроможності країни та нації визначає розвиток автомобілебудування як важливу складову росту конкурентних позицій досліджуваних об'єктів [2,с.136-138]. Ф. Котлер та Г. Армстронг пропонують низку інструментів стратегічного маркетингового супроводу інтенсивного розвитку автомобілебудування для країн з розвинутою економікою [3,с.87]. Адаптація таких інструментів вітчизняними підприємствами є доцільною для розвитку українського автопрому. Аналізуючи праці вищезазначених науковців варто відзначити наявність широкого кола питань, вирішення яких дало змогу підприємствам автомобілебудування розвинених країн отримати сильні конкурентні переваги, а значить і забезпечити стабільну конкурентостійкість. Адаптація рекомендацій ведення автомобілебудівного бізнесу на основі результатів ґрунтовних досліджень провідних фахівців стає необхідною та можливою за рахунок зміни макрооточення та ставлення держави до українських автовиробників. Важливі моменти процесу запозичення досвіду інших підприємств для розвитку автомобілебудування відкриті у класичній роботі Г. Форда та предствляють собою інтерес для керівників сучасних автопромислових підприємств України [4,с.5].

Методологія. Метою даного дослідження є визначення необхідності та можливостей ефективного застосування транснаціоналізації корпоративного розвитку у вітчизняному автомобілебудуванні з метою виходу останнього на новий, більш якісний рівень та забезпечення його конкурентоспроможності.

Результати дослідження. У 2001 році схвалено концепцію регулювання авторинку та розвитку автопрому. Однак, 1 січня 2008 закінчилася дія преференцій українському автопрому, згідно Закону України «Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні» (автомобілі випущені в рамках цього закону не обкладалися ПДВ, що давало преференції мінімум в 20% в порівнянні з іномарками). Передбачалося продовження пільг автовиробникам, але нестабільна політична ситуація в країні стала на заваді прийняттю відповідних нормативно-правових актів. Тому, державна підтримка автомобілебудування є важливим пріоритетним, але недостатнім чинником розвитку галузі.

У контексті державної підтримки значної уваги заслуговує факт цінової конкуренції вітчизняних продуктів автопрому з іномарками. Цінова політика вітчизняних підприємств забезпечує конкуренцію з іномарками при низькій якості самого вітчизняного продукту. Така ситуація є результатом неефективного виробництва, високих витрат, зростаючої вартості ресурсів, використання застарілої матеріально-технічної бази виробництва, відсутності кадрів кваліфікації необхідного рівня, що могли б відшукати та впровадити ефективні методи виробництва, що спричинено розвитком велико вузлового виробництва. У той час, як дрібно вузловим методом українське автомобілебудування збирає виключно моделі власної розробки, якість яких не відповідає вимогам споживача, та лише деякі одиниці модельних рядів іноземного автовиробника, вартість іномарок, зібраних в Україні велико вузловим методом для вітчизняного споживача зростає. Змінити таку ситуацію на краще може відкриття повноцінних заводів на базі вже існуючих, що знизить виробничі витрати та витрати придбання необхідних вузлів і агрегатів та приведе до формування адекватної цінової пропозиції на ринку вітчизняних автомобілів. Споживач більш схильний до придбання старшої за віком іномарки кращої якості, ніж вітчизняного продукту нижчої якості за умови більш низької ціни. Це пов'язано в першу чергу з стереотипом сприйняття якості вітчизняних машин як більш низької порівняно з іноземним продуктом. Таке твердження не позбавлене підґрунтя. Також, доцільно зауважити, що співвідношення ціни придбання та ціни експлуатації транспортних засобів українського виробництва і іномарок тенденційно схиляється не на користь вітчизняного виробника. Подолання упередженого ставлення та недовіри до національного автовиробника є складним, тривалим, однак необхідним процесом. Рівні падіння обсягів реалізації легкових автомобілів в Україні за 2010р. в цілому свідчить перш за все, про загальне зниження доходів переважної частини платоспроможної частки населення України. (Таблиця 1).

Успішний перебіг цього процесу можливий у разі систематичної розробки і реалізації конкретних заходів для поліпшення якості досліджуваного продукту, що у довготерміновому періоді змінить думку користувача та забезпечить підприємствам лояльність споживача. Конкуренція, що склалась в Україні між іноземними та вітчизняними автомобілями повинна сприяти підвищенню якості останніх. Наприклад, уможливити випуск популярних легкових автомобілів середнього класу, що оснащені сучасними агрегатами та вузлами, надійною системою пасажирської безпеки, відповідних європейським екологічним нормам. Розвиток автомобілебудівної галузі в Україні може вивести з економічного застою і суміжні галузі промисловості, що становлять значну частину матеріальної сфери економіки країни. На думку експертів, створення одного робочого місця в автомобілебудівній галузі забезпечує

створення 7-8 робочих місць у суміжних галузях - металургії, нафтохімії, електроніці, сфері обслуговування [5,с.1-2].

Таблиця 1

Структура та динаміка ринку легкових автомобілів у
2006—2010 рр.[5,с.2]

Сегмент ринку	Од. виміру	Роки				
		2006	2007	2008	2009	2010
Реалізація автомобілів всього, у т.ч.	тис.	629,5	608,6	644,6	782,0	162,3
	шт.					
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1) внутрішній перепродаж	тис.	441,2	379,6	372,0	402,0	86,2
	шт.					
	%	70,09	62,37	57,71	51,41	50,12
2) первинний продаж	тис.	188,3	229,0	272,6	380,0	76,1
	шт.					
	%	29,91	37,63	42,29	48,59	49,88
а) нові автомобілі, у т.ч.	тис.	154,8	211,9	265,6	371,0	78,36
	шт.					
	%	24,59	34,82	41,20	47,44	48,28
о національного виробництва	тис.	80,03	149,81	168,66	223,4	47,75
	шт.					
	%	12,71	24,62	26,16	28,57	29,44
о імпортного виробництва	тис.	74,77	62,09	96,94	147,6	20,61
	шт.					
	%	11,88	10,20	15,04	18,87	18,84
б) імпортовані, що були у використанні	тис.	33,5	17,1	7,0	9,0	2,59
	шт.					
	%	5,32	2,81	1,09	1,15	1,6
Індекс реалізації автомобілів	%	137,5 1	96,68	105,92	121,32	-72,8
Індекс внутрішнього перепродажу автомобілів	%	144,2 3	86,03	98,00	108,06	-72,16
Індекс первинного продажу автомобілів	%	123,9 6	121,61	119,04	139,40	-73,58
Індекс реалізації нових автомобілів	%	144,5 3	136,87	125,29	139,74	-72,47
Індекс реалізації нових автомобілів національного виробництва	%	214,7 3	187,19	112,58	132,46	-72,23
Індекс реалізації нових автомобілів імпортного виробництва	%	107,0 7	83,04	156,13	152,26	-79,63
Індекс реалізації імпортованих автомобілів, що були у використанні	%		74,78	51,04	40,94	-64,82

Варто взяти до уваги чутливість автопромисловості до змін світової кон'юнктури ринку, що визначає основні тенденції подальшого розвитку

та формує умови успішності функціонування таких підприємницьких структур. Аналіз кон'юнктури авторинку є важливою складовою процесу розробки та реалізації стратегії розвитку підприємств автомобілебудування так, як результати такого аналізу дають змогу визначити місця виникнення потенційних конкурентних переваг, реалізація яких зможе підвищити конкурентну позицію підприємства. Відслідковування технічних, технологічних, дизайнерських тенденцій, що актуальні на ринку є необхідною умовою проектування та реалізації конкурентоспроможних машин.

Автомобілебудування як галузь економіки не є особливо привабливою з точки зору інвестиційної діяльності. Автопромисловість зазнає впливу з боку численної кількості дрібних інвесторів, що мають змогу складати власні індивідуальні плани, які не пов'язані із загальною стратегією розвитку галузі. Також, капіталовкладення в розвиток підприємств автомобілебудування не є привабливими з причин високої ризикованості таких інвестицій. Помірний ріст цін значно ускладнює процес переносу інвестицій в інновації на вартість кінцевого продукту. Технологічний рівень сучасного автомобіля досить високий, але кінцевий споживач не готовий суттєво переплачувати за подальші удосконалення. Враховуючи вищевикладене проблематику вітчизняного автомобілебудування, необхідність проведення масштабних проектів з виготовлення нових автомобілів та скорочення технологічного відставання від зарубіжних конкурентів є очевидною. І в першу чергу їх здійснення можливе за рахунок запозичення іноземних технологій та створення на їх основі власних брендів. Ефективність такого процесу залежить від транснаціоналізації корпоративного розвитку вітчизняного автомобілебудування [6,с.187-189].

Транснаціоналізація світової економіки пов'язана з діяльністю транснаціональних корпорацій (ТНК). Наша країна поки що не посіла належне місце в процесі транснаціоналізації світової економіки[7,с4-5].І це зрозуміло. Адже років незалежності занадто мало для становлення досконалих ринкових умов функціонування економіки, що до цього часу не знала нічого іншого ніж директивний розвиток, а звідси і незначний обсяг прямих іноземних інвестицій. Серед загального обсягу ПІІ практично неможливо виділити інвестиції саме ТНК, які спрямовані на організацію виробництва в рамках міжнародного поділу праці і які сприяли б зростанню експорту відповідних виробництв. В загальному обсязі іноземних інвестицій чимала частка коштів, що свого часу були вивезені за межі України, а зараз повертаються вже від офшорних компаній. Прямі іноземні інвестиції спрямовані сьогодні скоріше на вирішення питань власності, ніж на структурну перебудову господарства, розвиток сучасних інноваційних галузей, становлення підприємств з високою долею доданої вартості.

Національні ТНК зараз тільки проходять стадію формування. До таких компаній в автомобілебудуванні зараз можна віднести корпорацію «Укравто», яка динамічно розвивається і залишається найбільшим виробником автомобілів в Україні.

Разом з тим, для формування вітчизняних ТНК існує ряд стримуючих цей процес об'єктивних чинників:

- недостатні фінансові можливості та здатність залучати кошти, як вітчизняних акціонерів через їх недостатню кількість (середні класи в Україні складає за деякими оцінками 8-10% населення), так і зарубіжних акціонерів через труднощі проходження процедури IPO на світових фондових біржах;

- нестача досвіду управління закордонними підрозділами через особливості функціонування закордонних ринків та відсутність підготовлених для цієї діяльності вітчизняних менеджерів;

- недосконалість функціонування вітчизняного авторинку та низький рівень вимог вітчизняних споживачів.

В цих умовах різко зростає відповідальність держави за розробку та впровадження стратегії використання переваг транснаціоналізації через відповідну політику залучення ПІІ. До сьогоднішнього часу така стратегія і політика носять декларативний характер, а інвестиції надходять без регулюючої ролі держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа, 2-е издание: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 928 с.

2. Портер М. Конкуренция. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2000. – 495 с.

3. Котлер Ф., Армстронг Г. Основы маркетинга, 9-е изд.: Пер.с англ. – М.: Издательский дом Вильямс», 2005. – 1200 с.

4. Bennett D., O'kane J. Achieving business excellence through synchronous supply in the automotive sector // Benchmarking: An International Journal. – 2006. Vol. 13, No.1/2. – P. 12-22.

5. Рогожкина Н.В. Функционирование и тенденции развития российских предприятий автомобильной промышленности в условиях конкуренции // Автомобильная промышленность. – 2007 . – № 6. – С. 1-2.

6. Стилиш порівняльний огляд стимулювання розвитку автомобілебудування у країнах Східної Європи та ЄС / За матеріалами виступу Є. Прокопенка // Україна на шляху європейської інтеграції. Науково-практичний збірник матеріалів. Міністерство економіки України. – К., 2000. – С. 187-192

7. Місце та роль транспортного машинобудування в інноваційному розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_8/184_Wykliuk_7_8.pdf

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ НА РИНКАХ ЄВРОПИ

У статті поданий аналіз факторів, що впливають на експортний потенціал електроенергетичного ринку України. Висвітлено основні причини зміни цих факторів та наведенні пропозиції щодо покращення фактичних показників окремих з них.

The article focuses on factors that affect the export potential of the electricity market of Ukraine. It covers the main causes of changes in these factors and prompting proposals for improving the actual performance of some of them.

Ключові слова. Електроенергетика, інтеграція ринків, генеруючі потужності, експортний потенціал.

Вступ. В умовах сучасних процесів глобалізації все більше уваги приділяється регіоналізації окремих секторів економіки, окремих ринків з країнами-сусідами. Україна, при своєму географічному положенні та ресурсному забезпеченні, теж не лишається осторонь цих процесів. Але глобалізація на сучасному рівні має й негативні наслідки, основний – збільшення економічної залежності, і як наслідок – можливе зниження рівня внутрішньої безпеки. І тому особливе місце в інтеграційних процесах посідають експортні та імпорتنі операції товарами стратегічного призначення.

Одним з таких товарів є електроенергія. Особливістю даного ринку є те, що цей вид товару не можливо довго зберігати, тобто все, що виробляється необхідно одразу постачати у мережу споживачам.

Україна за даними 2010 року експортує електроенергію в обсязі 4,2 млрд. кВт*год. (тобто приблизно 3,23% від загального виробництва) [1, с.276]. Основними ринками збуту для України є ринки Білорусі, Угорщини, Словаччини, Молдови, Румунії. Також, за 10 місяців 2011 року зафіксовано експорт електроенергії в Росію на рівні 1,1%. А восени 2010 року було відновлено постачання електроенергії у Польщу. Загалом експорт електроенергії збільшився на 57,9% за 10 місяців 2011 року в порівнянні з тим же періодом в 2010 році [6]. Але існує низка факторів,

що гальмують покращення експортного потенціалу України в галузі електроенергетики.

Постановка проблеми. Метою дослідження є аналіз зміни основних факторів, що впливають на експортний потенціал України у сфері електроенергетики з країнами ЄС.

Методологія. Під час виконання роботи були використані такі методи дослідження, як логічне узагальнення, порівняння, аналіз і синтез. Базою для дослідження слугують роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, а також статистичні дані.

Результати дослідження. До факторів, що впливають на експортний потенціал країни у сфері електроенергетики відносять: обсяги діючих енергогенеруючих потужностей, технічний стан цих потужностей, запаси первинних енергоносіїв на електростанціях, втрати електроенергії, обсяги внутрішніх потреб, обсяги резерву енергогенеруючих потужностей для внутрішніх потреб, обсяг резерву первинних енергоносіїв для внутрішніх потреб, норматив накопичення, пропускна спроможність магістралей та ліній електропередач, потреби країни-імпортера, обсяги виробництва електроенергії в країні-імпортері, ціна на внутрішньому ринку країни-імпортера, ціна імпортової електроенергії, якість, ціни на енергоресурси-замінники електроенергії, надійність енергопостачання, курс національної валюти по відношенню до валюти країни-імпортера [3].

Для дослідження, в даній роботі виокремлюються основні фактори, що впливають на експортний потенціал – обсяги діючих енергогенеруючих потужностей, обсяги резервів енергогенеруючих потужностей для внутрішніх потреб, втрати електроенергії при транспортуванні, обсяги внутрішніх потреб, ціни на електроенергію, обсяги потреб країни-імпортера, екологічний фактор. На сьогодні актуальним є питання інтеграції ринків електроенергетики України та країн ЄС. Саме тому надалі в даній роботі будуть розглядатись ринки Румунії, Словаччини та Угорщини, Польщі. Враховуючи, що до факторів впливу на експортні можливості відносять і конкуренцію, далі буде розглядатись і російський ринок електроенергетики.

За 10 місяців 2011 року в Україні було вироблено 157,6 млрд. кВт*год., в той час як за весь 2010 рік було вироблено 187,9 млрд. кВт*год, тобто приріст у виробництві склав 3,3% за аналогічний період [2]. І хоча показник обсягу виробництва ще не повернувся на до кризовий рівень, в порівнянні з кризовими 2008 та 2009 роками обсяги збільшуються. Такі зміни зумовлені зростанням споживання електроенергії (табл..1) [1, с.286]. Особливо підприємствами переробної та добувної промисловості, адже вони є найбільш енергозатратними, та звичайним населенням, що, не зважаючи на кризовий період, не скорочує свої потреби в електроенергії [1,6].

Таблиця 1

Споживання електроенергії (млрд. кВт*год)

Спожито	2007	2008	2009	2010	2011 (січень- жовтень)
підприємствами	135,8	132,4	115,2	126,2	108,8
населенням	28,3	31,1	33,6	36,7	31,4

Найбільш потужними виробниками і на далі залишаються АЕС, на другому місці ТЕС та ГЕС. З одного боку електроенергія, що виробляється АЕС дешевша ніж від нетрадиційних джерел, але більш екологічно небезпечна. Теплові станції давно втрачають свої позиції на інших ринках електроенергії у світі, адже ресурсна база цих станцій з кожним роком стає все дорожчою через свою вичерпність. Але поки що структурні зміни для українського ринку закладені лише в нормативних документах, де зазначається збільшення виробництва енергії від НВДЕ. Найбільшими потужностями генеруючого обладнання володіють ТЕС (рис.1) [4], на другому місці АЕС. А це означає, що обладнання АЕС використовуються більш ефективно ніж ТЕС тому, що при меншій потужності обладнання вони виробляють найбільше електроенергії.

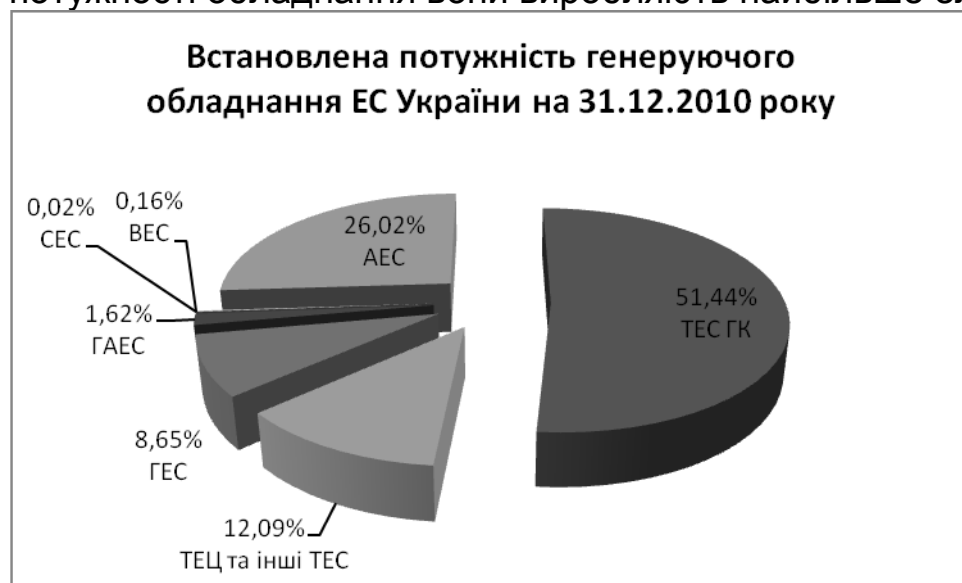

Рис.1 Розподіл потужності генеруючого обладнання на 31.12.2010 року

Щодо резервів енергогенеруючих потужностей, то резерви ГЕС і ТЕЦ оцінюються в 2,9% та 2,0% відповідно, у ТЕС 21,7%. Хоча із-за застарілого обладнання, що використовують ТЕС при виробництві прогнозується щорічне зниження їх потужностей з 53,8 ГВт у 2011 р. до 46,14 ГВт в 2016 р. Саме проблема застарілого обладнання є однією з найбільш гострих на ринку електроенергетики України. У разі повної відсутності модернізації та оновлення до 2014 року, вже у 2015 році Україна зіткнеться з дефіцитом генеруючих потужностей, що одразу відобразиться на експортному потенціалі ринку електроенергетики України [6].

Зовсім інша ситуація з втратами у мережах. До 2009 року спостерігалась велика кількість втрат, але у 2010 році цей показник почав зменшуватись (рис.2) [1, с.274]. Про подальше зменшення цього показника можна прогнозувати і надалі, адже у 2011 році в Україні реалізується спільний проект з ЄС по зниженню втрат при транспортуванні [7].

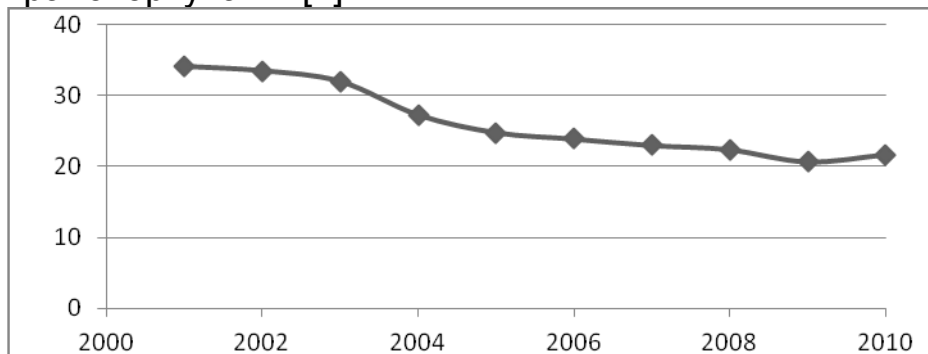

Рис.2 Динаміка втрат електроенергії у мережах, млн. кВт (2001-2010 рр.)

Одним з основних факторів, що впливають на будь-які ринкові відносини є ціна. Україна має відміну від ЄС систему становлення тарифів. В нашій країні має місце перехресне субсидування, за рахунок якого споживачі сплачують за електроенергію занижену ціну, в той час як на підприємства лягає різниця між ціною та собівартістю. В Європі ж навпаки – саме підприємствам надаються пільги. До того ж, в Україні весь продаж електроенергії здійснюється через державний апарат, в країнах ЄС виробник і кінцевий споживач мають прямий зв'язок. Це одна з причин різниці у тарифах (табл..2) [5,7,8].

Таблиця 2

Ціни на електроенергію за 2010 рік (євро за кВт*год)

	для населення	для підприємств
Україна	0,02-0,026	0,059-0,077
Угорщина	0,16	0,13
Румунія	0,098	0,083
Словаччина	0,156	0,14
Польща	0,134	0,098
Росія	0,062	0,073

Підвищення тарифів на електроенергетику в 2010 році в Україні зумовлено такими чинниками як, зменшення запасів сировини для ТЕС та АЕС, збільшення зношеності генеруючих потужностей, інфляція та іншими об'єктивними причинами. Україна має найнижчі ціни для населення, це зумовлено тим, що тарифна політика передбачає занижені тарифи для домогосподарств та підвищені для промисловості. Досить низькі тарифи і на російському ринку, і хоча вони вищі ніж в Україні, російські виробники електроенергії складають конкуренцію вітчизняним виробникам тому, що експортні можливості залежать від безлічі факторів (якість, втрати, обсяги), які можуть компенсувати ціни.

У ХХІ ст. велику роль відіграє екологічний аспект, все більше уваги приділяється зменшенню негативного впливу на природу. На сьогодні не існує абсолютно екологічного способу виробництва електроенергії, але ті самі НВДЕ є набагато безпечнішими ніж ТЕС, ГЕС та інші. Зміна водного балансу, теплове забруднення, викиди оксиду вуглецю та азоту та багато іншого впливу зазнає навколишнє середовище при використанні традиційних електростанцій. Саме по цим причинам в деяких країнах Європи вже ввели стандарти, за якими частка НВДЕ повинна збільшуватись з кожним роком, не зважаючи на високі ціни електроенергії, виробленої такими джерелами. Щодо традиційних джерел, то величина впливу різних станцій теж неоднакова. Так АЕС можуть мати в десятки менший негативний вплив ніж, наприклад, ТЕС, але це можливо лише при модернізації генеруючого обладнання.

В інтеграційних відносинах з ЄС на даному ринку екологічний фактор відіграє особливе місце. Європейські країни зацікавлені у якісній, вигідній і екологічно безпечній електроенергії, саме тому до українських виробників висуваються вимоги щодо удосконалення процесу виробництва електроенергії та забезпечення мінімізації впливу на навколишнє середовище.

З наведених вище даних можна виокремити такі тенденції: постійне зростання попиту як зі сторони населення, так і зі сторони промисловості, темпи якої зростають з кожним роком (в 2010 році на 11% в порівнянні з 2009, а за 9 місяців 2011 року цей показник склав 10% [2]); як наслідок підвищення попиту – збільшення обсягів виробництва електроенергії; покращення ефективності передачі електроенергії, зниження втрат при транспортуванні; підвищення тарифів, як наслідок збільшення собівартості електроенергії, в результаті дефіциту сировини та підвищення зношеності експлуатаційного обладнання.

Ці тенденції безпосередньо впливають на інтеграційні процеси з країнами ЄС, а особливо на експортний потенціал української електроенергетичної галузі.

Для покращення ефективності роботи генеруючих потужностей необхідна їх модернізація. Визначення найбільш доцільних та перспективних видів електростанцій, та їх реконструкторизація в першу чергу.

Тарифи на українську електроенергію лише підвищують її експортні можливості у країнах Європи, де середня внутрішня ціна на цей вид товару вища приблизно у 6 разів. Але існуюча система тарифування в Україні стає перешкодою для більш глибокої інтеграції ринків електроенергетики, а виконання вимог щодо екологічного впливу підвищить собівартість електроенергії.

Основною перешкодою для подальшого розвитку галузі та для підвищення експортних можливостей залишається нестача коштів. Необхідна інвестиційна підтримка з боку державних і недержавних

організацій для модернізації вже існуючих потужностей та для втілення в життя більш капіталомістких, але перспективних проектів, наприклад, розвиток нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії.

Висновок. Для подальшої інтеграції ринків електроенергетики України та країн ЄС, необхідний постійний моніторинг факторів, що сприяють інтеграції даних ринків.

Україна має усі необхідні ресурси для перспективного розвитку ринкових відносин з ЄС у галузі електроенергетики. Але експортний потенціал України в даній галузі залежить від ряду інших факторів, які необхідно враховувати при плануванні подальшої співпраці на ринках електроенергетики. І деякі з цих факторів мають негативний вплив на можливості української електроенергетичного ринку (зношеність обладнання, втрати і т.д.), тому визначення причин та знаходження можливостей подолання негативних тенденцій запорука успішної для України співпраці в галузі електроенергетики.

Література:

Статистичний збірник держкомстату: «Паливно-енергетичні ресурси України 2009-2010»: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2011.-320с.

Макроекономічні показники України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики. Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/pr/tpp/tpp_u/tpp1011_u.htm

Серебренніков Б. С. Оцінка експортного потенціалу електроенергетики України в контексті концепції сталого розвитку // Наукові вісті НТУУ "КПІ". – 2008. – №5. – С. 5-11.

Нормативно – правова база [Електронний ресурс] / Міністерство палива та енергетики України Державне підприємство НЕК «Укренерго». Режим доступу: <http://www.ukrenergo.energy.gov.ua/>

Annual Report of the European Energy Regulators 2010 [Електронний ресурс] / The European Energy Regulators. Режим доступу: http://www.energyregulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/CEER_annual_report_2010%5Bweb%5D.pdf

Електробаланс України 2001 - 2010pp.[Електронний ресурс] / Держкомстат. Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/pr/etgv/etgv_u/elbal_u.html

Review: Energy sector of Ukraine [Електронний ресурс] / Asset Management Company "NIKO". Режим доступу: http://www.kua.niko.ua/wp-content/uploads/2010/07/Sector_Review_Energy_2011_full-v_ENG.pdf

Energy, transport and environment indicators [Електронний ресурс] / Євростат. Режим доступу:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/energy/introduction>

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ

У статті досліджено базові чинники та проблеми, пов'язані з міжнародною трудовою міграцією населення. Виявлено основні центри тяжіння міграції та з'ясовано причини цього явища у контексті України.

The article examines the basic factors and problems associated with international labor migration. Detected the basic centers of gravity of migration and the reasons for this phenomenon in the context of Ukraine.

Ключові слова: міжнародна міграція, економічні чинники трудової міграції, робоча сила, безробіття, економічна криза, людський капітал.

Вступ. В умовах наростання інтеграційних процесів у світі все більшої інтенсивності набуває міжнародний рух робочої сили. Теорії міграції виділяють декілька груп причин цього процесу: соціальні, економічні, демографічні, екологічні, політичні причини, тощо. Дослідженню питань трудової міграції присвятили свої публікації такі вітчизняні та зарубіжні фахівці: Денисенко М., Дорінгер П., Акімов Д., Щерба Г., Глущенко Г.І., Трофимова О.Є., Дерій Ж., Кушнірчук О.М., Припотень В., Гуменюк Ю.П., Середюк Т., Тивончук Н.А., Кокорєва О.В., Пробоїв О.А., Лапшина І.А., Оливко О.А. та ін. Експерти визначають, що в більшості випадків саме економічні причини є каталізатором міжнародного руху робочої сили. Останніми роками Україна є активною учасницею міжнародних міграційних процесів. Особливої актуальності економічні причини міграції набувають в післякризовий період.

Постановка задачі. головним завданням даного дослідження є виявлення економічних чинників та проблем, які пов'язані з міжнародною трудовою міграцією населення.

Методологія. В процесі дослідницької роботи була використана сукупність методів економіко-статистичного аналізу, метод аналізу і синтезу економічної інформації, також системний підхід до аналізу економічних процесів на світовому ринку, логічне узагальнення, ретроспективний аналіз, вивчення наукових публікацій.

Результати дослідження. На міжнародних ринках Україна сьогодні переважно позиціонує себе як держава – експортер робочої сили. За офіційними даними Державного комітету статистики, у 2010 році з України виїхало 14,7 тис. осіб, а приїхало 30,8 тис., не враховуючи нелегальних мігрантів [1]. У Всесвітньому банку відмічають, що Україна

остаточно закріпилась на п'ятому місці в світі за кількістю заробітчан, після Мексики, Індії, Китаю та Росії. Згідно з даними Міжнародної організації по міграції, за кордоном працюють близько 8 мільйонів українців, при чому найбільше у Росії, Італії та Чехії (див. табл.1). Українська діаспора є найбільшою серед трудових діаспор за межами СНД [2]. За даними експертів, лише 74 тис. українців працюють за кордоном офіційно. Усі інші – це особи, які ризикують собою, не маючи ніяких офіційних угод з роботодавцем [3]. Вони працюють в умовах, які не відповідають встановленим нормативам, а робочий день часто триває більше 10 годин.

Таблиця 1.

Кількість українських заробітчан в основних центрах іміграції [4].

№	Країна	Кількість, млн.чол.
1	Росія	3,92
2	Чехія	1,04
3	Італія	1,04
4	Польща	0,56
5	Іспанія	0,32
6	Португалія	0,24
7	Угорщина	0,16

Як видно з діаграми рис. 1., переважна більшість заробітчан виконують низько-кваліфіковану непрестижну роботу. Як правило, в розвинених країнах реальні потреби в робочій силі є вищими, ніж офіційно встановлені квоти, що є підґрунтям для зростання кількості мігрантів з нерегульованим статусом. Такі особи часто не мають ніяких соціальних гарантій, стають об'єктами дискримінації та експлуатації, потрапляють у кримінальний бізнес [3].

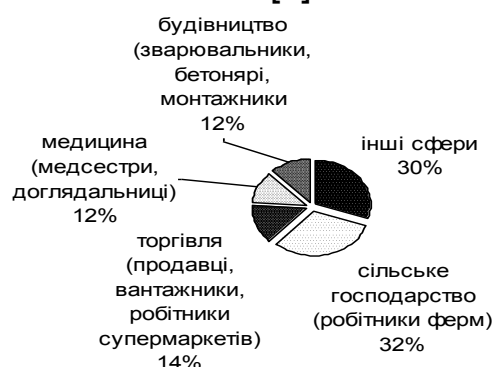

Рис. 1. Сфери зайнятості українських заробітчан [4]

Основним чинником конкурентоспроможності нелегальної української робочої сили за кордоном є її готовність працювати за порівняно невисоку винагороду. В той же час, загострення ситуації внаслідок економічної кризи часто позбавляє українських заробітчан можливості використати свою головну конкурентну перевагу [5], [6]. Тому, за даними Міжнародної організації праці, в Україну повертаються багато осіб, які працювали за кордоном на незаконних підставах.

Реєміграція буде характерна і для тих, хто працює на законних підставах.

За прогнозами, в найближчі 2-3 роки на Україну повернуться близько 20 тисяч осіб [7]. Пропрацювавши деякий час вони повертаються в Україну, але ці роки випадають із трудового стажу, що є серйозною проблемою, особливо для людей старшого віку. Українці, які офіційно працюють за кордоном мають сплачувати внески до зарубіжних страхових фондів, але вони не можуть розраховувати на соціальні виплати після повернення на батьківщину. Проблема тут лежить набагато глибше – дуже повільно просуваються процеси підписання Україною двосторонніх угод з питань міграції. Україна підписала і ратифікувала двосторонні міждержавні угоди поки що лише з 11 країнами: Польщею (1994), Молдовою (1996), Білоруссю (1996), Вірменією (1996), В'єтнамом (1998), Російською Федерацією (1998), Латвією (1999), Литвою (2002), Португалією (2003), Лівією (2004), Азербайджаном (2006) [3]. Як бачимо, не з усіма цільовими країнами (табл.1.) такі договори укладені. Крім того, Україна досі не ратифікувала деякі документи МОП, законодавство не відповідає міжнародним конвенціям №97 (від 1949р.) та №143 (від 1975) про працівників-мігрантів.

Натомість, при відставанні державної міграційної політики від реальних потреб, швидкими темпами йде процес видачі ліцензій суб'єктам підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги українцям при працевлаштуванні за кордоном. На сьогоднішній день зареєстровано 727 таких посередницьких фірм, послугами яких кожного року користуються близько 70 тисяч осіб. Процес еміграції з України набирає обертів. Окрім низькокваліфікованої робочої сили, за роки незалежності з України емігрували 574 доктори та 907 кандидатів наук. Із цих осіб третину становили перспективні молоді фахівці віком до 40 років. У вартісному вираженні втрати від такого «відтоку умів» становлять близько 1 млрд.дол. кожного року [3]. Якщо брати провідних учених, то за останні 10 років за кордон їх виїхало близько 5 тисяч. З усіх кандидатів наук з 1994 року виїхали під грантові програми 30%, переважно це представники технічних спеціальностей [8]. У зв'язку з цим, цікавими є результати соціологічних досліджень, які були проведені Інститутом Горшеніна. Виявляється, понад 70% теперішніх українських студентів не бажають жити на батьківщині. Більше 30% студентів мріє переїхати у США або Велику Британію. Змінювати місце проживання не збираються лише 29,1% молодих українців [9].

Останніми роками працездатне населення України поповнюється переважно некваліфікованою робочою силою з СНД, азійських та африканських країн. На нашу думку, Україні слід брати приклад з розвинених країн, які розгорнули масштабну кампанію по залученню професіоналів. Як приклад, можна назвати США та Німеччину, які вже 10

років ведуть конкурентну боротьбу за ІТ-фахівців. Для цього створено спеціальні програми. Лише за три місяці до США прибуває близько 40 тисяч фахівців. Німеччині протягом останнього року вдалось залучити майже 10 тисяч [3].

Національний та міжнародний досвід свідчить, що будь-яка міграція може мати як позитивні, так і негативні аспекти. Еміграція українців також має позитивний момент – зростання обсягів інвестицій в Україну. За деякими експертними оцінками, річні доходи наших заробітчан за кордоном складають у сумі близько 5 млрд. дол. США. За оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, мігранти заробляють до 7,5 млрд. дол. На рік. Найбільші доходи отримують в Ірландії, в середньому це 3100 дол. на місяць. У Швейцарії заробляють 2300 дол. на місяць, у країнах Бенілюксу – 1600 дол [8]. Кошти, накопичені ними спрямовуються у розвиток малого бізнесу, сприяють формуванню в Україні середнього класу.

За даними Інституту економіки РАН, низька заробітна плата є однією з основних причин масштабної трудової міграції українців за кордон. Якщо порівняти умови та рівень оплати праці в Україні і, як приклад, у сусідній Польщі, при однаковому навантаженні та схожій продуктивності праці, ми можемо бачити, що люди отримують зарплати, які відрізняються в 5-10 разів [10]. За даними досліджень, близько 3% українських домогосподарств отримують доходи від підприємницької діяльності і при цьому у 60% відкриття власного бізнесу стало можливим лише завдяки стартовому капіталу, заробленому за кордоном. Опитування свідчать, що матеріальне становище у сім'ях 41% респондентів значно покращилось завдяки закордонним заробіткам. Незважаючи на важкі умови проживання та праці, 70% українців залишились задоволені результатами своїх поїздок, а 85% визнають, що бажали би здійснювати подібні поїздки, маючи належний соціальний захист. Цікаво, що за даними обстеження державного комітету статистики більшість заробітчан готові повернутись на батьківщину, навіть якщо трохи зменшиться їх заробіток. Так, при заробітній платі понад 1000 доларів 52% готові повернутись [12].

Заслуговують уваги питання, пов'язані з міграцією українців до Росії, оскільки туди їх їде найбільше. Коли йде мова про трудову міграцію з України, треба згадати, що існує дві неідентичні соціально – економічні моделі: модель західного напрямку і східна модель. За статистичними даними українці в однаковій кількості мігрують як на захід (до Європи), так і на схід (у Росію). Відомо, що у Росії достатньо своїх трудових ресурсів, а в деяких регіонах існує навіть їх надлишок. Виникає питання: якщо для Західної Європи, з надлишком трудових місць і нестатком кандидатів для їх заповнення, залучення мігрантів є закономірним, то навіщо вони Росії? Справа в тому, що багатьом фірмам, які працюють у сфері важкої промисловості, будівництва та металургії, дуже важко

найняти на роботу працівників з числа місцевих жителів. Місцеві часто ігнорують свої трудові обов'язки, обґрунтовуючи це тим, що не збираються працювати належним чином за таку мізерну платню. А українські працівники погоджуються. Російські підприємці з радістю приймають заробітчан, оскільки їм можна платити менше, не забезпечувати соціальним пакетом, тощо [13].

Присутність великої кількості українських трудових мігрантів у Росії чинить вплив на працездатне корінне населення, є джерелом конкуренції та відповідних соціально-економічних наслідків. Значна чисельність мігрантів формує відповідне ставлення росіян до них. У зв'язку з цим все більшого поширення набуває поняття «мігрантофобія». Особливою специфічною проблемою є так звана «жіноча» трудова міграція до таких країн як: Туреччина, Греція, країни Близького Сходу, Перської затоки. Там українські жінки задіяні переважно у секс-індустрії [14]. Згідно з інформацією Міжнародної організації міграції, близько 15 тис. українських жінок зазнають сексуальної експлуатації за кордоном, а близько 100 тисяч чоловіків перебувають в трудовому рабстві. Більшість були завербовані для заповнення непрестижних у країнах ЄС вакансій у таких сферах, догляд за дітьми та літніми особами, господарські роботи у приватних будинках, ресторанах або готелях. Таким чином, криза фактично особливо не вплинула на цих працюючих, оскільки, не зважаючи на зростання безробіття, громадяни Євросоюзу здебільшого не збираються виконувати подібну роботу [10].

Найближчим часом очікувати зміни існуючих тенденцій не доводиться – потік емігрантів з України буде продовжуватись. Дослідження говорять, що Україна постраждає від світової економічної кризи набагато значніше, ніж ті країни, де працюють вихідці з неї. Робочі місця в Україні не створюються, хоча в нас багато гучної статистики стосовно працевлаштування.

Висновок. Беручи до уваги позитивні і негативні наслідки міграції, важливим є вироблення державної політики у сфері міграції, яка б сприяла усуненню негативних сторін цього явища. Слід визначити міграційний капітал важливим елементом системи обліку, враховувати його при формуванні грошово-кредитної, банківської політики, фінансового ринку. Лише так міграційний капітал стане каталізатором соціально-економічного розвитку. Соціальною трагедією України є відсутність належної стратегії створення нових робочих місць, у той час як будь-яка добра стратегія зводиться нанівець корупцією та низькою заробітною платою. Повернення мігрантів можливе тільки за умови довгострокового покращення соціально-економічної ситуації.

Науковою новизною дослідження є виявлення економічних чинників та проблем, які пов'язані з міжнародною трудовою міграцією населення та запропонування шляхів подолання негативних моментів у цій сфері.

Слід підкреслити, що визначені проблеми неможливо вирішити лише економічними засобами та централізованою політикою влади. Їх потрібно вирішувати також на соціальному, культурному, політичному та ідеологічному рівнях. За даним напрямом планується дослідити вплив різноманітних чинників на міграційні процеси.

Література:

1. Сайт державного комітету статистики [Електронний ресурс]: – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Явища толерантності і мігрантофобії в умовах сучасної трудової міграції [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/PORTAL/soc_gum/zovsp/2011_3/12.pdf
3. Юрій Поташний. Україна міграційна: міняємо докторів на чорноробів. [Електронний ресурс]: Журнал «Громадянське суспільство»/ – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1191/>
4. International Organization for Migration [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://iom.org.ua/en/iom-activities/> MOM
5. Global Wage Report 2008/09 [Електронний ресурс]: Minimum wages and collective bargaining: Towards policy coherence. – Режим доступу: http://www.ilo.org/global/publications/WCMS_100786/lang--en/index.htm
[Global WageReport 2008|09](#)
6. Припотень В. Конкурентоспроможність робочої сили України на зовнішньому ринку [Електронний ресурс] : – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vknteu/2009_6/2.pdf
7. Прогноз МОТ [Електронний ресурс]: - режим доступу: <http://www.ilo.org/publie/russian/region/eurpro/news/2008/1125.html>
8. Герасимчук В.Г. Міжнародна економіка: навчальний посібник. / Герасимчук В.Г., Войтко С.В. – Київ: «Знання», 2009. – 302с.
9. Інформаційний портал ТСН [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/ponad-70-ukrayinskih-studentiv-ne-bazhayut-zhiti-na-batkivschini.html>
10. Інтернет-видання «Українське слово» [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://ukrslovo.org.ua/ukrayina/suspilstvo/trudova-migratsiya-ukrayintsiv-za-kordon-i-rol-migratsijnogo-kapitalu.html>
11. Журнал «Кореспондент» [Електронний ресурс] : - Режим доступу: <http://korrespondent.net/business/1176307-korrespondent-udalennaya-rabota>
12. Українська трудова міграція у контексті змін сучасного світу [Електронний ресурс] : Міжнародний науково-практичний семінар. – Режим доступу: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/seminary/2003/sem11-11.htm>
13. Соціальні основи трудової міграції: західна і східна моделі. / журн. «Актуальні проблеми економіки.» - №1(115). - 2011
14. Зарубіжна трудова міграція з України: регіональна специфіка /Г. Щерба./ Україна: аспекти праці. - №3. – 2010.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті досліджено феномен корпоративної соціальної відповідальності в рамках інтеграції України до ЄС. Проаналізовано історичний та теоретичний аспекти поняття корпоративної соціальної відповідальності. Підкреслено необхідність впровадження та розвитку КСВ в практику українського підприємництва, що дозволить зробити більш реальним перспективи євро інтеграції України.

This article explores the phenomenon of corporate social responsibility within the framework of Ukraine's integration into the EU. It analyses historical and theoretical aspects of the concept of corporate social responsibility. It emphasizes the need for the introduction and development of CSR in the Ukrainian business practices that will make more real the prospect for European integration of Ukraine.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу (СВБ), корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), євроінтеграція.

Вступ. Існуючі тенденції розвитку суспільства окреслюють коло актуальних проблем, пов'язаних із досягненням збалансованості розвитку соціального діалогу між усіма зацікавленими сторонами (громадянами, підприємствами, державою). Формування імперативів розвитку економічної думки актуалізує пріоритетність реалізації засад соціально відповідального бізнесу в забезпеченні інтеграції України в рамках ЄС.

Сьогодні побутує думка, що для компанії вже недостатньо заявити, що її єдине завдання полягає в отриманні прибутків для своїх інвесторів, коли вони здійснюють операції, котрі можуть мати принциповий вплив (як негативний, так і позитивний) на життя громад. Корпоративну соціальну відповідальність можна визначити як «успіх у підприємницькій діяльності, досягнутий не лише шляхом дотримання законодавства та норм, але й завдяки підходу, що забезпечує баланс між економічними, екологічними та соціальними цілями таким чином, щоб вони були корисними для громадян, громади та суспільства».

Відповідно, КСВ стає все більш важливішим поняттям як у глобальному плані, так і в рамках ЄС, і вона відноситься до сталого розвитку, стимулювання конкурентоспроможності, економічного зростання та створення робочих місць. Серед наукових праць варто окремо виділити ті наукові доробки, в яких ґрунтовно висвітлюються окремі питання соціально-орієнтованого менеджменту, зокрема, соціальної відповідальності, яку багато авторів розглядає як чинник ефективного менеджменту [1; 2], або як складову соціальної політики України загалом [3; 4].

Постановка задачі. Метою даної статті є визначення пріоритетних завдань соціально відповідального бізнесу, вирішення яких дозволить скоротити шлях України до євроінтеграції.

Методологія. Теоретико-методологічну основу роботи складають праці провідних зарубіжних та вітчизняних науковців. При проведенні даного дослідження були використані наступні методи: узагальнення, порівняльний, аналізу та синтезу.

Результати дослідження. Стратегія інтеграції України в Європейський Союз – це комплексна соціально-економічна, політична, правова проблема. Її реалізація об'єктивно вимагатиме розширення соціально-економічної й політичної бази підтримки євроінтеграційного курсу.

Ефективна євроінтеграція України вимагає, насамперед, консолідації внутрішніх зусиль для забезпечення умов стабільного демократичного розвитку суспільства, становлення конкурентоспроможної національної економіки, сильної соціальної політики.

Можна зробити висновок, що певні ознаки вказують на те, що поглиблення відносин між Україною і Європейським Союзом більше всього сприймається населенням і елітами не тільки як зовнішньополітичний пріоритет, але що воно підсилює усвідомлення необхідності відповідних внутрішніх реформ, серед яких важливе місце займає реформа соціальної сфери.

Для того, щоб Україна наблизилася до європейських соціальних стандартів, потрібні спільні зусилля всіх гілок влади, громадськості й громадян. Для вирішення цього найважливішого політичного й соціально-економічного завдання, крім вольових зусиль, необхідні реальні програми соціально-економічного розвитку країни, а також наукове забезпечення й суспільна експертиза прийнятих у соціальній сфері рішень [5, с. 199].

Сучасна держава повинна гарантувати соціальні права усіх зацікавлених сторін і захищати їх від соціальних ризиків. Однією з головних завдань сучасної соціальної політики повинне стати не повне перекладання відповідальності за добробут на плечі індивіда, а створення трампліна для власної відповідальності [5, с. 200].

Одним з найважливіших завдань щодо прискорення інтеграції України в рамках ЄС повинно стати впровадження та розвиток соціально відповідального бізнесу.

ЄС взяв на себе обов'язок поєднати економічні, соціальні та екологічні фактори у своїй політиці та діях, як це передбачено самим поняттям КСВ. Таким чином, КСВ було включено у політику ЄС стосовно зайнятості та соціальних справ, політику підприємництва, екологічну політику, споживацьку політику, політику державних закупівель, а також політику зовнішніх відносин [6].

Конституція України визначає, що держава має забезпечувати «соціальну спрямованість економіки» [7]. Саме формування та функціонування соціально орієнтованої економіки обумовлює подальший оптимістичний сценарій розвитку підприємств та країни в цілому [8, с. 94-95].

Як зазначено у Звіті про розвиток соціальної відповідальності бізнесу в Україні, соціальна відповідальність бізнесу є одним із ключових факторів для побудови ефективного діалогу між Урядом, бізнесом та громадським суспільством. Ступінь розвитку соціальної відповідальності бізнесу відображає рівень партнерства між компаніями, урядовими структурами та головними дійовими особами громадського суспільства під час вирішення соціальних проблем та прискорення розвитку суспільства [9, с. 106].

Саме орієнтація на концепцію соціально відповідального бізнесу, в рамках якого відбувається процес створення цінностей для самого підприємства, споживачів, держави, бізнес-партнерів і суспільства в цілому, являється основою інтеграції України в рамках ЄС [10, с. 145].

Орієнтація України на соціально орієнтоване управління бізнесом, без якого є неможливою успішна інтеграція України у світову економічну систему, ставить перед вітчизняними компаніями нові завдання, важливість яких пов'язана саме із соціальною відповідальністю, тобто, на державному рівні – відповідальність перед суспільством і, окремо перед кожним громадянином, та на підприємницькому рівні – відповідальність перед, самою державою, своїм колективом та споживачами.

В цілому, під соціальною відповідальністю ми розуміємо добровільне зобов'язання підприємств проводити таку корпоративну політику, приймати такі управлінські рішення, розвивати такі перспективні напрямки діяльності, які є бажаними з точки зору цілей та цінностей суспільства [10, с. 146].

Аналізуючи історичний розвиток соціальної відповідальності підприємств, слід зазначити факт впливу міжнародних організацій на процес формування її основних засад. На міжнародному рівні еталонні стандарти КСВ були встановлені різноманітними суб'єктами [6]:

- Організація Об'єднаних Націй почала втілювати ініціативу «Глобальний Договір» – кодекс поведінки, що складається із десяти принципів у сфері прав людини, зайнятості, навколишнього середовища та боротьби із корупцією, а також добровільну міжнародну мережу компаній та некорпоративних суб'єктів, котрі зобов'язалися виконувати ці сталі та соціально-відповідальні практики.

- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) розробила Інструкції для багатонаціональних підприємств, що пропонують добровільні принципи та стандарти для відповідальної поведінки бізнесу в різноманітних сферах, включаючи працевлаштування та промислові відносини, права людини, навколишнє середовище, розкриття інформації, боротьбу із корупцією, інтереси споживачів, науку та технології, конкуренцію та оподаткування.

- Всесвітня рада підприємців – міжнародна бізнес мережа, завданням якої є розвиток тіснішої співпраці між бізнесом, урядом та іншими організаціями, що питаннями довілля та сталого розвитку.

- Різноманітні міжнародні сертифікати, такі як ISO 14000 (системи екологічного менеджменту), розвиток міжнародного стандарту «Соціальна відповідальність» - ISO 26000, міжнародні ініціативи з питань паритетної торгівлі та довілля (наприклад, Fairtrade Labelling Organizations International);

- Глобальна ініціатива зі звітності (ГІЗ) – багатосторонній процес та незалежна інституція, місія якої полягає у розвитку та поширенні глобального застосування Інструкцій зі звітності по сталому розвитку.

Кожна компанія, яка сповідує ідеї корпоративної соціальної відповідальності та вважає її філософією свого бізнесу, розробляє своє бачення сталого розвитку та формулює принципи корпоративної соціальної відповідальності в стратегії розвитку компанії. Залежно від характеру бізнесу та визначених пріоритетів розвитку компанія формулюють свої принципи корпоративної соціальної відповідальності, що базуються на загальновизнаних поняттях. Можна навести основні принципи корпоративної соціальної відповідальності, якими керуються компанії:

- Виробництво якісної продукції та послуг, які необхідні для суспільства.

- Безумовне виконання законодавства: податкового, екологічного, праці.

- Ефективне ведення бізнесу, який орієнтований на створення додаткової економічної вартості та підвищення конкурентоспроможності в інтересах власників та суспільства.

- Розбудова сумлінних та взаємовигідних відносин зі всіма заінтересованими сторонами.

- Дотримання міжнародних угод та використання рекомендацій міжнародних стандартів.

- Використання ресурсозберігаючих технологій, забезпечення екологічної безпеки виробництва.
- Надання ефективних робочих місць з достойним рівнем оплати праці та соціальних пільг.
- Забезпечення безпеки праці.
- Сприяння усесторонньому професійному розвитку та підвищенню кваліфікації працівників.
- Врахування очікувань суспільства та загальноприйнятих етичних норм в діловій практиці.
- Внесок в формування громадянського суспільства проведення партнерських програм, соціальних та благодійних проектів.
- Відповідно до сформульованих та затверджених принципів корпоративної соціальної відповідальності кожна компанія обирає основні напрями соціальних програм.

Європейська Комісія розглядає корпоративну соціальну відповідальність як частину вкладу у сталий розвиток та у Стратегію європейського економічного зростання та зайнятості, оскільки КСВ має потенціал сприяти досягненню різноманітних цілей, наприклад, суспільної згуртованості, економічної конкурентоспроможності та більш раціонального використання природних ресурсів. У ЄС КСВ включено до політики працевлаштування та соціальних справ, політики підприємництва, екологічної політики, політики захисту прав споживача, політики державних закупівель та політики зовнішніх стосунків [6].

Для України вступ до ЄС вимагатиме втілення норм та практик ЄС, включаючи визнання та розвиток КСВ та її внесок у суспільну згуртованість, сталий розвиток та конкурентоспроможність. Це б неминуче вимагало перегляду урядової політики у сферах, яких стосується концепція КСВ, розвитку всебічного порядку денного з КСВ, втілення дій на підтримку та моніторингу прогресу у досягненні встановлених цілей КСВ [6].

Найважливішими з соціальних проблем України, що потребують вирішення в контексті євроінтеграції, створення передумов для наближення до ЄС є збільшення доходів населення та розвитку соціальних програм. Досягнення європейських стандартів у соціальній сфері – рівня доходу, структури споживання, добробуту, зайнятості, фінансування соціальних програм, що забезпечують розвиток людських ресурсів, має пріоритетне економічне значення, оскільки від цього залежить можливість включення в європейський ринок праці, доступ до ринку товарів і послуг, розвиток гуманітарного капіталу, формування середнього класу та, у кінцевому рахунку, забезпечення міжнародної конкурентоспроможності України [5, с. 200].

Основними напрямками успішної євроінтеграції України є: орієнтація економіки на вирішення соціальних завдань, формування високоефективної, гнучкої й сприйнятливої до нововведень соціально

орієнтованої економіки, врахування глобальних світових тенденцій, а також досвіду країн, що досягли певного соціального прогресу в розвитку соціально-економічного потенціалу.

Література:

1. Гавкалова Н.П. Теоретико-методологічні аспекти формування соціально-економічної системи ефективного менеджменту персоналу підприємства / Н.П. Гавкалова // Міжгалузевий науково-практичний журнал. Проблеми науки. – 2007. – № 4. – С.13.

2. Лебедев І.В. Соціальна відповідальність бізнесу як чинник ефективного менеджменту / І.В. Лебедев // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – Вип. 27. – С. 197–203.

3. Мельник С.В. Соціальна відповідальність бізнесу як складова соціальної політики України / С.В. Мельник // Економіка та держава. – 2007. – № 5. – С.71–73.

4. Осецький В.Л. Соціальна відповідальність корпорацій України як фактор забезпечення їхньої конкурентоспроможності / В.Л. Осецький, В.М. Марченко // Економіка та держава. – 2007. – № 1. – С.9–12.

5. Ярова. Л.В. Головні завдання сучасної соціальної політики в контексті євро інтеграції України / Л.В. Ярова // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Щоквартальний науковий журнал/ М-во культури і туризму України; Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв: Видавництво «Міленіум», 2010. - N 3. - С. 199-202.

6. КСВ як основа політики. Національний порядок денний з КСВ для республіки Македонія. Матеріали четвертого засідання Консультативної Ради з розробки поректу Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні 8.11.2010. – Режим доступу: http://www.csr-ukraine.org/chetverte_zasidannya_konsultativnoi_.html

7. Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс] : Розділ І. Стаття 13. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>

8. Вплив соціальної сфери на соціалізацію трансформації економіки України [Електронний ресурс] / В.П. Третяк // Науковий економічний журнал. Актуальні проблеми економіки. Економіка та управління національним господарством. – 2009. – № 5(95). – С. 94–98. – Режим доступу до журн. : <http://eco-science.net/archive2009/35--595.html>

9. Сімченко Н.О. Соціально орієнтовані системи управління: моногр. / Н.О. Сімченко. – Київ: ТОВ «ДКС центр», 2010. – 340 с.

10. Божкова В.В. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання / В.В. Божкова, Л.Ю. Сагер // Міжнародний науковий журнал «Механізм регулювання економіки» (МНЖ «МРЕ»). Розділ 3. Економіка підприємства та організація виробництва. – 2010. – № 1. – С. 145–153.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовані тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств, досліджено теоретичні та методичні аспекти управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на різних рівнях.

This article analyses the trends in the investment and innovative activity of domestic enterprises. Theoretical and methodological aspects of managing investment support for the innovative activity are determined.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційна діяльність, рівні управління, інноваційно-інвестиційний проект.

Вступ. Посилення інтеграції України у світову економічну спільноту, участь у регіональних об'єднаннях, розширення горизонтів зовнішньоекономічної співпраці викликає необхідність пришвидшення адаптації вітчизняного виробництва до нових умов господарювання. На державу покладена роль основного регулятора у процесах управління інноваційно-інвестиційною діяльністю економіки. У разі ефективного виконання цих функцій можна не лише забезпечити економічне зростання України, а й створити сприятливі умови для інтеграції у різноманітні наднаціональні структури, до яких України приєдналася чи має намір приєднатися найближчим часом (ВТО, ЄС, Митний Союз).

Забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зарубіжних ринках вимагає від держави формування інвестиційної політики, яка б спрямовувалася, перш за все, в інноваційні та високотехнологічні виробництва. Під час реалізації такої політики формуватимуться пріоритети розвитку національного господарства, що визначатимуть стратегічну роль України в майбутньому. Разом з тим, необхідно розробляти ефективні підходи до управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на рівні самих підприємств.

Загальноекономічним питанням інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняної економіки та методам підвищення її ефективності приділяють увагу багато вчених, зокрема Л. І. Федулової, В. М. Гейця, Б. Є. Кваснюка, Ю. М. Бажала та ін. Проте, незважаючи на практичну значущість даних досліджень, малодослідженими є проблеми розробки

та реалізації практичних підходів до управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств.

Постановка задачі. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів інноваційно-інвестиційної діяльності та визначення основних напрямів удосконалення управління інноваційно-інвестиційною діяльністю промислових підприємств на різних рівнях.

Методологія. У процесі проведення дослідження були використані наступні методи: статистико-економічний (для аналізу сучасного стану та визначення факторів впливу на здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності); абстрактно-логічний (визначення місця та задач інноваційно-інвестиційної діяльності в господарській діяльності підприємства).

Актуальність дослідження інноваційно-інвестиційних процесів на вітчизняних підприємствах обумовлена необхідністю становлення та закріплення їх конкурентних позицій на шляху інтеграції країни у світову економічну систему.

Результати дослідження. На сьогоднішній день вдосконалення управління нововведеннями для більшості компаній є важливим засобом підтримання їх активності в освоєних областях і експансії в нових напрямках. Проте, вітчизняна практика свідчить, що цей засіб використовується лише незначною частиною підприємств (табл. 1).

Таблиця 1 — Питома вага підприємств, що займалися інноваціями [1]

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість підприємств	1705	1697	1808	1496	1359	1193	1118	1472	1397	1411	1361
Питома вага підприємств, %	18	16,5	18	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	13	12,8	13,8

Дані таблиці свідчать, що питома вага підприємств, що займалися інноваціями, з 2000 року знизилася і залишається досить низькою, знаходячись після 2005 року в середньому на рівні 12,8%.

Інноваційний процес в Україні ще не досяг достатніх темпів для того, щоб успішно протистояти зовнішнім конкурентам. Наочним підтвердженням цієї тези може слугувати показник зносу основних фондів промисловості України, яка катастрофічно збільшується з кожним роком від 43,7% у 2000 році до 74,9% у 2010 році [1]. Разом з тим, спостерігаються диспропорції у розподілі промисловими підприємствами фінансових ресурсів, що спрямовуються на інноваційну діяльність. Найбільша частка фінансових ресурсів, що вкладаються в інноваційну діяльність промислових підприємств, спрямовувалась на придбання машин та обладнання (61,6% у середньому за 2005—2010 рр.), тоді як на власні дослідження і придбання нових технологій витрачалось значно менше коштів (у середньому за аналізований період 11,6% та 2,8% відповідно) [1]. До того ж, для вітчизняних підприємств характерним є обмеженість джерел фінансування інноваційної діяльності. У 2010 році

59,3% інвестицій в інноваційну діяльність здійснювалися за рахунок власних коштів [1]. Дані диспропорції викликані низкою факторів, серед яких не останню роль відіграє якість управління інноваційно-інвестиційними процесами.

Однією з причин ситуації, що склалася, є недостатній рівень розробки теоретичних засад та практичного інструментарію управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на всіх рівнях.

Інноваційно-інвестиційна діяльність є синтетичною категорією, що поєднує у собі два поняття: інноваційна та інвестиційна діяльність. Необхідність використання даного терміну у сучасній науковій термінології зумовлена викликами нового часу: темпи розвитку людства спричиняють використання інновацій як основного чинника диференціації на ринку, а здійснення жодної інновації неможливе без залучення інвестицій.

Розглядаючи взаємозв'язок між інноваціями та інвестиціями, слід виокремити наступне [2]:

інвестиції забезпечують реалізацію інноваційного процесу, а інновації породжують додатковий капітал, і, відповідно — нові інвестиції; інновації складають окремий сегмент інвестиційного ринку і в певній мірі є його об'єктом;

вважається, що в умовах стабільної економіки всі інвестиції бажано мають бути інноваційної спрямованості, а в умовах кризи інвестиції повинні бути спрямовані на підтримку діючих технічно відсталих виробничих фондів;

інвестиції без інновацій призводять до відтворення ресурсовитратного та застарілого обладнання, відповідно — до орієнтації економіки на екстенсивний шлях розвитку.

Таким чином, інноваційно-інвестиційну діяльність можна визначити як особливу форму інвестиційної діяльності, що реалізується у системі індивідуальних, колективних та суспільних дій наукового, технологічного, організаційного, виробничого, фінансового і комерційного характеру, здійснення яких призводить до впровадження у практичну діяльність нововведень з метою досягнення соціально-економічної вигоди [3, с. 37].

Проте, отримання економічного чи соціального ефекту не є визначальним для поняття інноваційно-інвестиційної діяльності, оскільки вона передбачає здійснення процесів інвестування, які мають інноваційні ознаки і результатом яких є не лише посилення виробничо-господарського потенціалу, а й підвищення рівня залучення нових знань для створення доданої вартості. Тобто, з точки зору відтворювальних результатів інноваційно-інвестиційна діяльність покликана підтримувати життєздатність процесу розробки та комерціалізації новацій, а також підвищення впливу інтелектуального капіталу як чинника виробництва в кінцевому продукті [4, с. 62].

Процес управління інноваційно-інвестиційною діяльністю можна визначити як комплекс практичних заходів з пошуку та спрямування інвестицій на розробку, використання та комерціалізацію новацій з метою досягнення позитивного економічного та соціального ефекту. Інноваційно-інвестиційна діяльність буде результативною у разі, якщо вона здійснюватиметься у межах відповідних механізмів управління.

В структурі механізму управління інноваційно-інвестиційною діяльністю можна виділити три основних підсистеми [5, с. 35—36]: ринковий механізм регулювання — механізм визначення попиту та пропозиції на інноваційні та інвестиційні ресурси; державний механізм регулювання — створення сприятливого інвестиційного клімату та інноваційної інфраструктури; внутрішній механізм управління — формується в рамках самого підприємства та дозволяє керівництву приймати ефективні управлінські рішення, направлені на реалізацію інноваційно-інвестиційної та економічної стратегії підприємства.

Для досягнення максимально повного синергетичного ефекту, управління інноваційно-інвестиційною діяльністю повинно одночасно розвиватися як на рівні держави, так і на рівні підприємства. Необхідною умовою активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на рівні держави є розробка відповідних державних програм, спрямованих на поліпшення інвестиційно-інноваційного клімату і підвищення ефективності інноваційної діяльності. Особливого розвитку повинен набути розвиток економіки на інформаційній основі. Це дасть змогу орієнтувати вітчизняне виробництво на створення і широке застосування принципово нових організаційних та технологічних рішень, ефективне впровадження наукових розробок, забезпечення соціально-економічних, організаційних і правових умов для постійного відтворення та ефективного використання науково-технічного потенціалу. Тобто, державна політика забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу має бути спрямованою на формування необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, їх цільове використання, створення умов для розвитку конкурентоспроможних наукомістких виробництв.

Розвиток державного управління в даному напрямі потребує комплексного використання як прямих, так і непрямих методів регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності з акцентом на контроль за їх виконанням. Поряд з цим, необхідно розвивати інноваційно-інвестиційну діяльність на рівні самих суб'єктів господарювання. Внутрішній механізм управління інноваційно-інвестиційною діяльністю формується в межах самого підприємства і дозволяє його керівництву приймати ефективні управлінські рішення, спрямовані на реалізацію не лише інноваційно-інвестиційної стратегії, а й загальної стратегії економічного росту підприємства. Це вимагає економічного обґрунтування доцільності впровадження новацій та

вибору найбільш перспективних проектів, що дасть змогу підприємствам впроваджувати ті новації, рівень економічної віддачі яких буде значно більшим, ніж кошти, вкладені у розробку та реалізацію, тому розгляд цього питання доцільно проводити в наступній послідовності:

дослідження загальних принципів, функцій, і вимог до управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств в умовах ринку й сучасної моделі розвитку;

застосування аналітичних і діагностичних методів і технологій управління, що забезпечують ефективність інвестування інноваційних процесів;

розробка стабілізаційних методів і технологій управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в умовах нестабільності зовнішнього й внутрішнього середовища;

розробка координаційних методів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю;

застосування методів селективного відбору інвестиційних проектів для їхньої програмної реалізації в ході стратегічного планування інноваційного розвитку підприємства.

Такий підхід до дослідження процесів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю повинен спиратися на наступні методологічні принципи:

Принцип взаємообумовленості управління господарською та інноваційно-інвестиційною діяльністю, який дозволить забезпечити системність і комплексність управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, підвищити рівень його погодженості й порівнянності.

Принцип ієрархічності, що полягає в необхідності узгодження різнорівневих інтересів і цілей при реалізації головних завдань інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.

Принцип різноманіття форм здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, що полягає у використанні традиційних та нових форм здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності.

Принцип системності у побудові механізму управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства, що передбачає визначення суб'єктів, об'єктів, цілей, форм, методів та засобів інноваційно-інвестиційної діяльності.

Принцип зворотного зв'язку при реалізації управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, який полягає у своєчасному та безперервному забезпеченні зворотного зв'язку під час здійснення кожного етапу.

Принцип цілеспрямованості, що припускає розробку системи цілей, при цьому динамічний розвиток підприємства служить орієнтиром і мотивом інноваційно-інвестиційної діяльності. За її допомогою спрямовується й регулюється процес розвитку підприємства.

Принцип оптимальності, що орієнтує на одержання максимальних результатів від здійснення інвестицій. Оптимальність передбачає

багатоваріантність, яка припускає, насамперед, необхідність розробки декількох варіантів інноваційних проектів і вибору серед них найкращого. Принцип ефективності, який дозволяє реалізувати селективний підхід до відбору інноваційних проектів для інвестування.

Врахування даних принципів при виборі механізмів та підходів до управління сприятиме підвищенню ефективності її реалізації на рівні підприємства. Необхідно зазначити, що заходи з розробки внутрішнього механізму управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, тобто систематизація та аналіз необхідної інформації, повинні відображатися у посадових інструкціях працівників спеціалізованих відділі і підлягати контролю, оскільки на сьогоднішній день така робота проводиться не в повній мірі або не проводиться взагалі, що пояснюється відсутністю необхідних методик і кваліфікованих кадрів в галузі організації та управління інвестиціями та інноваціями.

Інноваційно-інвестиційна діяльність спрямована на реалізацію проектів, які передбачають розробку, виробництво та комерціалізацію науково-технічних досягнень. Для переходу до розвитку вітчизняної економіки на інноваційній основі, управління інвестиціями в нововведення необхідно здійснювати як на рівні держави, так і на рівні підприємств. При цьому необхідно дотримуватися комплексності у виборі підходів до управління інвестиціями в новачії. Сформульовані у статті основні принципи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю можуть бути використані для подальшої розробки ефективного, узгодженого внутрішнього механізму управління.

Література:

Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]— Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Інвестиційно-інноваційна стратегія як механізм забезпечення сталого економічного зростання в Україні [Електронний ресурс] / А.Ф.Бондаренко, Т.А.Васильєва, О.С.Грищенко // Інституційний депозитарій Української академії банківської справи Національного банку України. — Режим доступу до журн. http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/1613/1/Vasilyeva_50.pdf

Пилипенко Г. М. Інноваційно-інвестиційна діяльність та її регулювання в економіці України: монографія / Г. М. Пилипенко, В. В. Чорнобаєв. — Д. : НГУ, 2010. — 150 с.

Захарін С.Б. Інвестиції в інновації: теорія, парадигма, методологія досліджень // Актуальні проблеми економіки. — 2010. - №4. — с. 60-64.

Архипова И.И. Экономическое содержание инновационно-инвестиционной деятельности предприятия / И. И. Архипова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И.Герцена. — СПб., 2007. — N 18(44). — С.33—42.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ПОСИЛЮЮТЬ ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В УКРАЇНІ

У статті поданий аналіз динаміки надходження іноземних інвестицій в Україну, визначені основні фактори, що сприяють цьому процесу, визначені основні ризики для іноземних інвесторів, а також наведені пропозиції щодо мінімізації цих ризиків.

The article focuses on the foreign investment in Ukraine, the basic factors that contribute to this process. I have identified the main risks for the foreign investors and put proposals of their minimization.

Ключові слова: інвестиційний ризик, інвестиційна привабливість, прямі іноземні інвестиції, чистий щорічний приріст капіталу, іноземний інвестор.

Вступ. З ризиком ми зустрічаємося щоденно: і на побутовому рівні, і при здійсненні будь-якої господарської діяльності. Як правило, ризик пов'язується з невпевненістю в можливому результаті. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю аналізу, управління та страхування інвестиційних ризиків, в першу чергу, на рівні країни, для забезпечення ефективності інвестиційних проектів і збільшення обсягів іноземних інвестицій в країну.

Дослідженням різних аспектів проблеми оцінки та аналізу інвестиційних ризиків займається чимало вітчизняних і зарубіжних науковців. Цікавими є дослідження даної теми Вітлинського В.С., Устенка О. Л., Щукіна Б. М., Балабанова І. Т., Новицького В. Є., Гаврилюка О. В., Мойсеєнко І. П., а також, серед зарубіжних вчених, Ф. Найта, Г. Марковіца, А. Кейна, З. Боді та ін. У своїх наукових розробках автори визначають поняття інвестиційних ризиків, наводять їх класифікацію, надають пропозиції щодо оцінки ризику та активного пошуку шляхів його зниження, особливо в умовах трансформаційних економічних змін.

Проте, незважаючи на велику кількість публікацій, не існує єдиної думки щодо визначення сутності інвестиційних ризиків, їх класифікації та використання методів їх оцінки, управління та мінімізації впливу.

Постановка задачі. Метою дослідження є аналіз динаміки залучення іноземного капіталу в Україну, визначення основних ризиків,

яким піддаються іноземні інвестори та надання пропозицій щодо заходів їх мінімізації і підвищення інвестиційної привабливості України.

Методологія. Під час виконання роботи використані такі методи дослідження, як логічне узагальнення, порівняння, аналіз і синтез. Базою для дослідження слугують роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, а також статистичні дані.

Результати дослідження. В інвестиційному і фінансовому менеджменті під ризиком найчастіше розуміють міру непевності в одержанні очікуваних доходів. Науковці по-різному дають визначення категорії інвестиційний ризик. За Б. М. Щукіним, інвестиційний ризик визначається як потенційна можливість недосягнення запланованих цілей інвестування (у вигляді прибутку або соціального ефекту) і в результаті непередбачених втрат коштів і отримання грошових збитків або прибутку, але менших, ніж планувалося, розмірів [1]. І.Т. Балабанов вважає, що інвестиційний ризик – це імовірність відхилення величини фактичного доходу від величини очікуваного. Він виділяє інвестиційні ризики як частину фінансових та відносить їх до керованих ризиків підприємства [2]. І.П. Мойсеєнко визначає інвестиційний ризик як можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (таких, як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків [3]. Таким чином, вважаємо, що інвестиційний ризик можна визначити, як імовірну ситуацію, за якої можливе понесення витрат або недоотримання прибутку або недосягнення інших цілей інвестування інвестором, що можуть бути оцінені якісно і кількісно, а також можуть бути керовані підприємством.

За рівнем інвестиційні ризики поділяються на:

- 1) безризикові інвестиції (як правило, короткострокові державні облігації);
- 2) інвестиції з рівнем прийнятного ризику – можливість втрати всієї суми очікуваного чистого прибутку від проекту;
- 3) інвестиції з рівнем критичного ризику – можливість втрати не лише прибутку, але й всієї суми розрахункового валового доходу від проекту;
- 4) інвестиції з рівнем катастрофічного ризику – можливість втрати всіх активів інвестора внаслідок банкрутства [4].

З метою визначення основних ризиків для іноземних інвесторів в Україні було проаналізовано динаміку обсягів залучення іноземного капіталу в країну. За даними Державного комітету статистики, обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України з 2000 року є досить значними. Станом на 1 січня 2011 року лідерами серед країн-інвесторів виявилися Кіпр (22,2% від загальної кількості ПІІ в Україну), Німеччина (15,8%) і Нідерланди (10,5%). Обсяг ПІІ в економіку України у 2010 (дані на 01.01.2011) році становив 44 млрд. 708 млн. дол., що складає 111,7% надходжень 2009 року. Приріст сукупного обсягу

іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, утрат і курсової різниці, за 2009 рік склав 4 млрд. 410,4 млн. дол., що становить 72,6% рівня попереднього року [6].

Аналізуючи динаміку надходження ПІІ в Україну можна вважати, що вона є позитивною, хоча і досить нерівномірною. Так, найбільший приріст іноземного капіталу спостерігається у 2005 і 2008 роках (рис. 1).

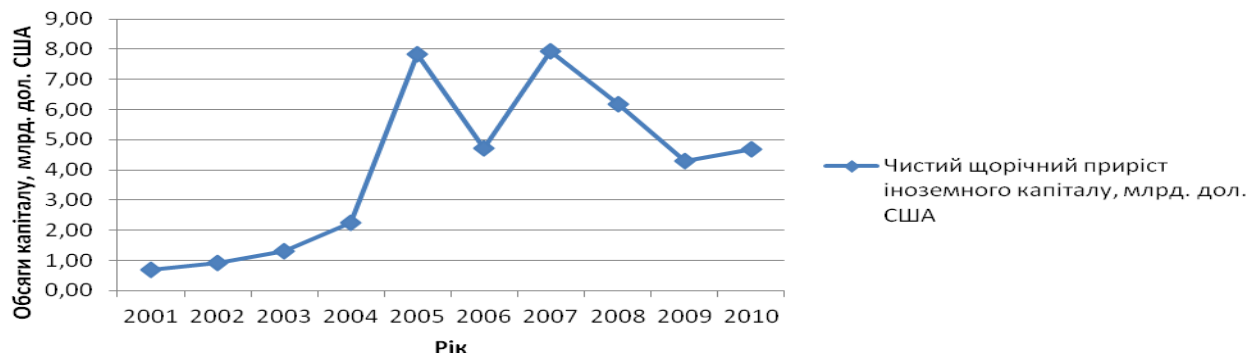

Рис. 1. Чистий щорічний приріст іноземного капіталу в Україну [5]

Незважаючи на постійний приріст надходжень, вважаємо, що інвестиції в Україну надходять у недостатніх обсягах, порівнюючи зі світовою практикою. Найсприятливішими вважають такі види економічної діяльності України, як промисловість (машинобудування, хімічна, паливна та інші) і фінансова діяльність. Найменш привабливим сегментом є сільське господарство. Найпривабливішими регіонами є Київська, Харківська, Донецька, Дніпропетровська, Львівська, Одеська області [8].

Таким чином, Україну можна вважати інвестиційно привабливою країною, спираючись на такі фактори: наявність високого природо-ресурсного потенціалу; вигідне геополітичне розміщення; культурна спорідненість з іншими європейськими та північноамериканськими країнами; наявність висококваліфікованих кадрів; великий споживчий ринок, що наздоганяє ринок високо розвинутих держав [7].

За щорічним індексом інвестиційних ризиків, що розраховується для 196 країн, у рейтингу 2010 року Україна поліпшила свою позицію і перемістилася з 62-го (2009 рік) на 74-е місце. У той же час, за даними Marlescroft, в Україні, як і практично на всій території СНД, зберігається високий ризик для інвестицій приватного бізнесу [9].

З огляду на наведений вище аналіз інвестиційного клімату України, вважаємо, що проблема недоотримання інвестицій залишається невирішеною. Україна має потенціал для залучення ПІІ у значно більших обсягах, ніж фактично отримано сьогодні. Вважаємо, що насамперед, необхідно ідентифікувати основні фактори, що посилюють ризики іноземних інвесторів в Україні:

Часто змінюване законодавство, неузгодженість нормативно-правових актів між собою. Привабливе правове оточення повинно відповідати наступним умовам: інвестори мають бути впевнені у

захищеності своїх інвестицій законом; закони мають не просто існувати, а виконуватися; законодавство повинно характеризуватися стабільністю.

Недостатність інформації про ринок України і місцеві умови. Залишається невирішеною проблема забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про чинне законодавство, стосовно іноземних інвестицій, тексти законів та інструкцій недосяжні для ознайомлення. Практично відсутній єдиний підхід до статусу та відміни попередніх законів, тому важко визначити, які закони зберігають чинність, а які були анульовані.

Незахищеність власності і прав інвестора. Інвестиції та інвестори мають бути захищені на законодавчому рівні, і в разі звернення до органів судової влади інвестор повинен бути впевнений у неупередженості системи, а прийняті закони — не мати зворотної чинності. На сьогодні в Україні іноземним інвесторам практично не надається жодних гарантій щодо забезпечення їх прав власності.

Корупція - Україна сприймається в світі як країна, що значною мірою охоплена цим явищем.

Несприятлива соціально-економічна ситуація. Україна характеризується високим рівнем безробіття, низькою купівельною спроможністю населення, значним рівнем смертності, значним рівнем цін і інфляції тощо.

Несприятлива екологічна ситуація в країні. Низький рівень технологічної бази, значний рівень зношеності устаткування у багатьох галузях промисловості.

Усі інвестиційні ризики, що виникають під дією наданих факторів, можна поділити на 2 групи: ринкові та індивідуальні [10]. Спираючись на наведені вище фактори посилення ризиків, вважаємо, що іноземних інвесторів в Україні очікують наступні ризики:

Група ринкових ризиків:

правові ризики (зумовлюються недосконалістю нормативно-правової бази інвестування країни);

політичні ризики (обумовлюються нестабільною політичною ситуацією в Україні);

екологічні ризики (пов'язані зі погіршенням стану довкілля);

загальноекономічні ризики (зумовлені нестабільною економічною ситуацією в країні, несприятливими макроекономічними показниками);

Група індивідуальних ризиків:

технічні ризики (пов'язані з рівнем технологічного розвитку країни, доступністю нових розробок, законодавства, що стосується впровадження ноу-хау, технічною базою тощо);

фінансові ризики (виникають через недостатню забезпеченість інформацією про партнерів у зв'язку з їх неплатоспроможністю, несвоєчасними надходженнями коштів від реалізації вироблених товарів

чи послуг, збільшенням власних витрат у зв'язку з високими податками тощо);

маркетингові ризики (виникають через прорахунки під час оцінки ринкових умов дії проекту, що пов'язано з нестачею інформації про дії конкурентів і загальну ситуацію в країні);

проектні ризики (мають місце через зриви у виконанні умов проекту у зв'язку із різкими і частими змінами законодавства або невиконання умов договору постачальниками)

Аналіз літературних джерел свідчить, що для ефективного управління інвестиційними ризиками застосовуються різноманітні методи. Основними з них є хеджування, юридичні гарантії, гарантії банків, утримання частки платежів, контракти з фіксованою ціною, форфейтинг, страхування, розподіл ризиків між учасниками проекту, аналіз ризиків проекту на передінвестиційній фазі тощо [11]. Ефективне управління інвестиційними ризиками дає можливість знизити рівень ризиків і тим самим усунути проблему нестачі ПІІ, а саме підвищити інвестиційну привабливість проектів для потенційних інвесторів. Таким чином, враховуючи негативні моменти, пов'язані з ризикованістю інвестування в країні, пропонуємо наступні заходи:

Надання інвесторам докладної і зрозумілої інформації про правовий режим, умови інвестування в Україні. Для цього потрібно організувати регулярний випуск бюлетеня, що містить відповідну інформацію кількома мовами.

Проведення інвестиційної політики відповідно до потреб і можливостей кожного регіону. Так, східні регіони розвивають видобувну, металургійну промисловість, в той час як на заході і півдні доцільно розвивати туристичну сферу, а у центрі і півночі – сільське господарство. Іноземні інвестори також мають бути проінформовані про такий поділ.

Посилення боротьби із злочинністю та корупцією, зменшення рівня тінізації економіки.

Запровадження пільг щодо реалізації вже розроблених інвестиційних проектів, що потребують створення спеціальних інформаційно-економічних підрозділів на рівні регіонів. Такі заходи потребують розробки та докладного опису. Вони можуть бути здійснені шляхом наступних процесів:

налагодити процес і механізм взаємодії уряду із інвесторами;

запровадити податкові пільги для іноземних інвесторів;

запровадити пільги для інвесторів, що використовують у своїх проектах сировину і матеріали українських виробників;

розробити програму і провести інформаційну кампанію щодо даних нововведень серед потенційних іноземних інвесторів.

Висновки. При виборі об'єкта інвестування, інвестор зазвичай має на меті отримання прибутку і захист своїх вкладень. На сьогодні Україна не може надавати інвесторам таких гарантій, тому іноземне інвестування

в Україну супроводжується значними ризиками. Аналіз надходження іноземних інвестицій в Україну свідчить, що на сьогодні наша держава ще не створила належної бази для залучення капіталів з-за кордону, хоча і має значний потенціал для цього. Основними завданнями у такій ситуації вважаємо удосконалення законодавства, стабілізація економіки, надання гарантій інвесторам. Інвестор має бути впевнений, що країна, в яку він інвестує підтримує його і сприяє мінімізації його ризиків.

В результаті проведеного дослідження визначено основні напрями діяльності держави щодо зниження ризиків іноземних інвесторів: стабільне та прозоре законодавство; поінформованість інвесторів про політичну, економічну та соціальну ситуацію в країні; формування податкової системи країни, сприятливої для діяльності іноземних інвесторів; проведення заходів, спрямованих на стабілізацію економіки країни; сприяння залученню іноземних інвестицій у всі регіони України та різноманітні галузі господарської діяльності шляхом надання доступної інформації, розробки конкретної політики залучення іноземних інвестицій окремо для кожного регіону, враховуючи його особливості, встановлення сталих зв'язків з компаніями у зарубіжних країнах.

Література:

1. Щукін Б. М. Інвестування. Курс лекцій./ Щукін Б. М. — К.: МАУП, 2004. — 216 с.
2. Балабанов І. Т. Риск-менеджмент. / Балабанов І. Т. — К: Финансы и статистика, 1996. — 192 с.
3. Мойсеєнко І. П. Інвестування / І. П. Мойсеєнко. — К. : Знання, 2006. — 490 с.
4. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент. Теорія та практика. Навчальний посібник. / Старостіна А. О., Кравченко В. А. — К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка»», 2004. — 200 с.
5. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс] / Державна підтримка українського експорту. Режим доступу: http://ukrexport.gov.ua/ukr/zakon_v_sferi_zed/ukr/1171.html
6. Прямі іноземні інвестиції в Україну [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/zd/ivu/ivu_u/ivu0410.html
7. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / Гаврилюк О. В. // Фінанси України. — 2008. — №3. — С. 79-93.
8. Попельнюхов Р.В. Інвестиційна привабливість економіки України (інвестиційний клімат) / Попельнюхов Р. В. // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — №21. — С. 24-28.
9. Рябчун Ю. Украина поднялась до Буркина-Фасо / Рябчун Ю., Кисіль Б. // Коммерсант Украина — №3 (1277). — С. 3
10. Яблонська А. В. Дослідження інвестиційних ризиків [Електронний ресурс] / Яблонська А. В. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/21_7/277_Jab.pdf

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Анотація. У статті розглянуто основні підходи до визначення категорії «інвестиції», проаналізовано види інвестицій, досліджено їх сутність, виявлено недоліки у формулюванні категорії «інвестиції», надано пропозиції щодо удосконалення класифікації інвестицій за об'єктами вкладення за рахунок її розширення.

The article reviews the main approaches to the definition of «investment», analyzed the types of investments, investigated their nature, revealed weaknesses in the formulation of the category of «investments», provided suggestions for improving the classification of objects of attachment due to its expansion.

Ключові слова: інвестиції, реальні інвестиції, фінансові інвестиції, прямі інвестиції, портфельні інвестиції, інвестиційний процес.

Вступ. Неоднозначне розумінням економічного змісту категорії «інвестиції» вітчизняними та іноземними економістами, законодавством, а також його особливостями, які проявляються в різних аспектах економічної науки та сферах практичної діяльності, ускладнює формування даного визначення. Актуальним є дослідження теоретичних основ процесу інвестування, адже науково обґрунтовані поняття та структура інвестицій лежать в основі формування економічної політики держави, визначають перспективи економічного зростання.

Дослідженню питань розвитку інвестиційної теорії присвячено праці Я.Д. Головка, М. Б. Денисенка, О. М. Довбенка, А. А. Пересади, Н. А. Хруща, В. А. Шершунова, С. С. Донцова, І. О. Бланка, А. П. Гайдуцького, В. В. Бочарова, К. Маконелла, С. Брю, В. Шарпа, В. Беренса, Л. Гітмана, К. Грея, Е. Ларсона, В. Лівшиця, С. Майерса, Р. Харрода, М. Фрідмана та інших. Перелічені вітчизняні та зарубіжні вчені досліджували теоретичні та практичні аспекти інвестиційної діяльності. Однак економічна категорія «інвестиції», похідні від неї категорії та класифікація даних категорій у вітчизняній та зарубіжній літературі не мають однозначного тлумачення. Чітке розуміння та уточнення ключового поняття є важливим для аналізу основних зв'язків та взаємозалежностей інвестиційних процесів як у національній, так і в регіональній економіці.

Постановка задачі. Метою статті є дослідження тенденцій залучення іноземних інвестицій в економіку України, узагальнення науково-практичних підходів щодо визначення сутності категорії

«інвестицій» та удосконалення їх класифікації шляхом розширення ознак.

Методологія. При написанні статті були використані наступні методи наукового дослідження: критичного аналізу – при визначенні існуючих проблем у формулюванні категорії «інвестиції» та класифікації їх за об'єктами вкладення, порівняння – при аналізі підходів щодо визначення категорії «інвестиції», систематизації та узагальнення – при визначенні відмінних ознак у формулюванні категорії «інвестиції» вітчизняними та зарубіжними ученими, групування – при систематизації класифікації інвестицій за об'єктами вкладення, методи статистичних досліджень – при аналізі обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України, методи комплексного підходу – при обґрунтуванні результатів дослідження, висновків та пропозицій.

Результати дослідження. На сучасному етапі розвитку української економіки з урахуванням кризових явищ та взаємовідносин між фінансовими установами, підприємствами, державами надзвичайно гострою постає проблема активізації ефективного вкладення коштів з метою їх нарощування у майбутньому.

У розвитку та функціонуванні економіки країни інвестиції відіграють суттєву роль. Зміни у кількісних співвідношеннях потоків інвестицій впливають на розвиток галузей, сфер господарства, обсяг суспільного виробництва, зайнятість, структурні зрушення в економіці тощо. Інвестиції впливають на перспективні та поточні результати господарської діяльності.

За результатами дослідження інвестиційних процесів в Україні визначено тенденції до зростання обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України з 2001 по 2010 роки (рис. 1) [9].

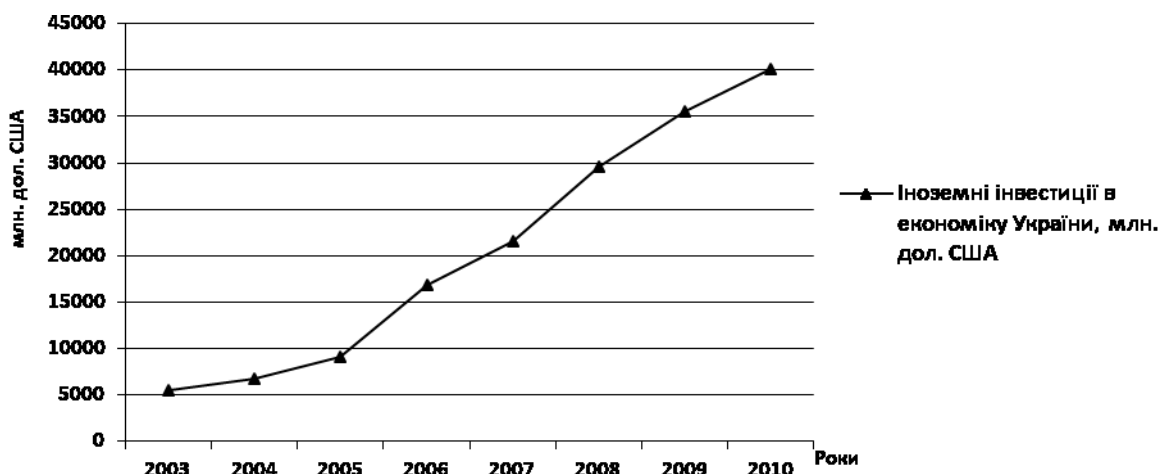

Рис. 1 Обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України [9]

Зростання прямих іноземних інвестицій в економіці України зумовлено наступними факторами: дешева та висококваліфікована робоча сила, значний промисловий та аграрний потенціал, місткий ринок

високоякісної та відносно дешевої сировини, вигідне географічне розташування країни, конкурентно обмежений для імпортерів ринок товарів, послуг, технологій.

Проаналізувавши прямі іноземні інвестиції в економіку України у період з 2003 – 2010 роки, доцільним є визначення географічної структури прямих іноземних інвестицій в економіку України. За даними Державного комітету статистики України станом на 1 січня 2011 р. до України надійшло 44 млрд. 708 млн. дол. США прямих інвестицій. Головними країнами – інвесторами є Кіпр, Німеччина, Російська Федерація, Нідерланди, Франція, Австрія, Великобританія, Швеція, США, Італія тощо. За обсягами прямих іноземних інвестицій перше місце належить Кіпру, інвестиції якого на початок 2011 року склали 9005,3 млн. дол. США. Лідруючі позиції Кіпру пояснюються офшорним статусом цієї держави, тобто відбувається реінвестування раніше вивезеного вітчизняного капіталу [9].

Проте, аналіз літературних джерел, нормативної бази та практичних даних свідчить про наявність низки проблем, пов'язаних з неоднозначним тлумаченням вітчизняними та зарубіжними науковцями категорії «інвестиції», похідних від неї категорій, класифікації даних категорій, визначенням суб'єктів та об'єктів інвестиційного процесу тощо. Виникає необхідність узагальнення науково-практичних підходів щодо визначення сутності категорії «інвестицій» та їх класифікації.

Термін «інвестиції» - це категорія, що охоплює широке коло економічних відносин, вимагає єдиного та вичерпного визначення, яке б використовувалось в усіх сферах. Так, у макроекономіці «інвестиціями» є частина витрат, яка складається з витрат на оновлені засоби виробництва, на будівництво нового житла та на приріст товарних запасів [8, с. 120]. У мікроекономіці «інвестиції» - це процес створення нового капіталу (з урахуванням засобів виробництва). «Інвестиціями» у фінансовій теорії є придбання фінансових чи реальних активів [7, с.169].

Аналіз низки джерел дозволяє стверджувати, що існують неоднозначні підходи щодо трактування категорії «інвестиції». Визначення категорії «інвестиції» у роботах українських економістів погоджуються з розумінням їх змісту у роботах закордонних вчених. Проаналізуємо найбільш поширені з них.

С. В. Мочерний під «інвестиціями» розуміє довгострокові вкладення капіталу у сфери господарства з метою вилучення прибутку [2, с. 630]. Вчений зазначає, що інвестиції – це вкладення, які здійснюються з метою нарощування власного капіталу та у майбутньому отримання прибутку. Однак, різне розуміння терміну «інвестиції» пов'язане з різним тлумаченням терміну «капітал». Наприклад, категорія «капітал» західними економістами ототожнюється із засобами виробництва, тому це сприяє прирівнюванню «інвестицій» до категорії «капітальні

вкладення». Вважаємо, що дане твердження є некоректним, адже воно характеризує ототожнення цілого з окремим елементом.

Інше визначення категорії «інвестиції» дають автори «Економікс» К. Макконнелл та С. Брю - це витрати на будівництво нових заводів, на верстати та устаткування з тривалим терміном використання [3, с. 210]; витрати на виробництво, на накопичення матеріальних запасів; витрати на поліпшення здоров'я, освіти або на підвищення мобільності робочої сили [3, с. 388]. Вважаємо дане визначення неповним, адже воно не враховує фінансові інвестиції.

У словнику сучасної економічної теорії Г. Макміллана, зазначається, що категорія «investment» (інвестиції, капітальні вкладення) - це потоки витрат, які призначені для збільшення або підтримання суми основного капіталу [4, с. 257 - 258]. Вважаємо, що більш точно визначення має характеризувати інвестиції як потік витрат, призначених для виробництва благ, а не для безпосереднього споживання. Інвестиції можуть мати форму збільшення фізичного або людського капіталу, а також запасів.

В. В. Бочаров, російський економіст, називає «інвестиції» одним з ключових об'єктів державного регулювання економіки та відзначає, що інвестиції у широкому розумінні є вкладеннями, які у майбутньому забезпечують нарощування капіталу інвестора. Збільшення вкладених коштів має бути достатнім для того, щоб інвестору не було вигідним використати наявні кошти у поточному періоді. Отже, «інвестиції» за В. В. Бочаровим - це усі види інтелектуальних та майнових цінностей, які вкладаються в об'єкти господарської діяльності, результатом якої є нарощування капіталу чи забезпечення соціального ефекту [5, с. 3]. Дане визначення категорії «інвестиції» в цілому відповідає міжнародному підходу щодо обґрунтувань інвестиційної діяльності як процесу вкладення ресурсів з метою отримання прибутку у майбутньому. Однак, уточнення потребує поняття «соціальний ефект».

Такого ж визначення «інвестицій» дотримується український економіст І. А. Бланк. Він зазначає, що джерелом приросту капіталу та рушійним мотивом здійснення процесу інвестування є прибуток, який отримується від них у майбутньому [6, с. 10]. Дане визначення, на нашу думку, також є недостатньо повним, оскільки у ньому відсутня характеристика зв'язку інвестора з об'єктом інвестицій.

В. Шарп, Р. Александер та Дж. Бейлі розкривають сутність категорії «інвестиції» наступним чином: « слово «інвестувати» у широкому сенсі означає розлучатися з коштами сьогодні для того, щоб отримати збільшену їх суму у майбутньому» [1, с. 1 - 2]. Вважаємо, що дане визначення є неповним, адже включає лише комерційні інвестиції.

Таким чином, можна зробити висновок про неоднозначні підходи щодо трактування категорії «інвестиції» іноземними та вітчизняними вченими, проте більшість з них вважає, що інвестиції - це вкладення капіталу з метою його нарощування та отримання прибутку у

майбутньому. Вважаємо, доцільним зазначити, що інвестиції - це коло широких економічних стосунків, які проявляються в усіх сферах виробництва та обміну, а не просто технічний процес. Отже, «інвестиції» як економічна категорія відображають складну систему взаємовідносин з приводу вкладення капіталу з метою його нарощування, збереження та отримання прибутку.

Для кращого розуміння науково-практичних підходів щодо визначення сутності категорії «інвестицій» необхідно розглянути їх класифікацію за об'єктами вкладення.

Інвестиції за об'єктами вкладення поділяються на реальні та фінансові. Так, принципово важливим є поділ реальних інвестицій за виробничим призначенням, соціальною ефективністю та за терміном. До інвестицій за виробничим призначенням входять інвестиції на розвиток виробництва, на модернізацію продукції та освоєння нових ресурсів, на розширення виробництва, на виробництво нової продукції, на реконструкцію та технічне переоснащення тощо. Інвестиції за соціальною ефективністю включають інвестиції для розвитку невиробничої сфери, на житлове будівництво, будівництво спортивних та оздоровчих об'єктів, покращення умов праці тощо. За терміном вкладення реальні інвестиції поділяються на довгострокові (необоротні активи) та короткострокові (оборотні активи). Довгострокові реальні інвестиції, у свою чергу, поділяються на інвестиції у матеріальні активи (земля, нерухомість, машини та устаткування, транспортні засоби тощо) та нематеріальні (патенти, ноу-хау, програмне забезпечення тощо). До короткострокових реальних інвестицій слід відносити інвестиції у сировину, матеріали, незавершене виробництво, напівфабрикати, готову продукцію тощо. Вважаємо, що обрані критерії найбільш точно дозволяють визначити об'єкт інвестування, його природу та особливості оцінювання їх ефективності.

Важливим для повного розуміння сутності фінансових інвестицій є їх поділ на прямі, портфельні, за терміном та метою утримання. Прямі фінансові інвестиції вважаємо доцільним класифікувати за напрямом вкладення (в активи підприємств, інших комерційних та фінансово-кредитних організацій тощо) та за правом власності (інвестиції у цінні папери, що дають право на участь в управлінні, інвестиції у сертифікати інвестиційних фондів, інвестиції у цінні папери, що не дають право на участь в управлінні). Портфельні фінансові інвестиції за видами цінних паперів поділяються на інвестиції у акціонерні цінні папери, боргові цінні папери, казначейські векселі, банківські акцепти депозитні сертифікати, облігації, привілейовані акції, свопи, варанти, ф'ючерси, форварди, інші фінансові деривативи тощо. За терміном вкладення є доцільним поділ фінансових інвестицій на поточні (у високоліквідні цінні папери) та довгострокові (у заставні цінні папери, у довгострокові векселі, у привілейовані акції, в облігації тощо).

Критеріями поділу фінансових інвестицій за метою утримання є класифікація інвестицій за метою одержання прибутку та за метою одержання соціального та іншого не фінансового ефекту. Приведені критерії класифікації фінансових інвестицій дозволяють інвестору точно визначити мету інвестування та бажані строки їх повернення.

Таким чином, відмінними рисами поданої класифікації інвестицій за об'єктами вкладення є її галузева спрямованість, системність та комплексність, проте відповідно до підприємницької або дослідницької мети вона може бути доповнена іншими ознаками.

Висновки. Аналіз тенденції залучення іноземних інвестицій в економіку України свідчить про те, що країна є інвестиційно привабливою. Однак, однією з причин, яка перешкоджає залученню іноземних інвестицій є недосконала методологічна база щодо визначення сутності категорії «інвестицій» та їх класифікації.

В результаті аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури встановлена відсутність єдиного визначення категорії «інвестиції». На основі проаналізованих джерел запропоноване визначення інвестицій, як категорії, яка відображає складну систему взаємовідносин з приводу вкладення капіталу з метою його нарощування, збереження та отримання прибутку.

Запропоновано удосконалення класифікації інвестицій за об'єктами вкладення шляхом виокремлення та розширення критеріїв поділу реальних та фінансових інвестицій.

Література:

1. Шарп У. Ф. Инвестиции: учебн. [для студ. высш. учебн. завед.] / У. Ф. Шарп, Г. Дж. Александер, В. Б. Джеффри. – Москва: ИНФРА – М, 2001. – 1027 с.
2. Мочерний С.В. Політична економія: [навч. посібник] / С. В. Мочерний. – Київ: Знання-Прес, 2002. – 687 с.
3. Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – Москва: ИНФРА-М, 2003. – 910 с.
4. Макміллан Г. Словник сучасної економіки: / Г. Макміллан. – Київ: Артєк, 2000. – 640 с.
5. Бочаров В. В. Инвестиции: учебн. / В.В. Бочаров. - [2 - е изд.]. - Питер, 2009. - 384 с.
6. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: учебн. / И.А. Бланк. - Киев: Ника - Центр, Эльга - Н, 2001.- 448с.
7. Наливайко А. П. Мікроекономіка: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] /А. П. Наливайко, Н. В. Задорожна.–Київ: КНЕУ,1999.–208 с.
8. Менкью Г. Макроэкономика: учебн. [для студ. высш. учебн. завед.] / Г. Менкью. – Москва: МГУ, 1994. – 734 с.
9. Державний комітет статистики України: інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ЦІНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

В статті досліджено актуальні питання цінової конкурентоспроможності продукції. Проаналізовано рівень середніх цін реалізації сільськогосподарської продукції та їх конкурентоспроможність в порівнянні з цінами інших країн. Визначено проблеми забезпечення цінової конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках. Подано пропозиції щодо підвищення рівня цінової конкурентоспроможності.

The article is described the main issues of price competitiveness of agricultural products. It's analyzed the level of average prices of agricultural products and their competitiveness in comparison with other countries. It's identified problems of price competitiveness of Ukrainian agricultural products. It's submitted offers concerning the improvement of price competitiveness level.

Ключові слова: цінова конкурентоспроможність, аграрний комплекс, ціна реалізації, світова ціна, експортна ціна.

Вступ. Сільськогосподарська продукція України займає значне місце в експортному потенціалі держави. Формування конкурентоспроможності продукції в сучасних умовах набуває особливої актуальності через зростання відкритості національної економіки та посилення конкуренції на ринку. Одним із найважливіших аспектів стимулювання конкурентоспроможності аграрного сектору є ціновий механізм. Однак на сьогоднішній день він не забезпечує ефективного ціноутворення. Тому проблема цінової конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції країни на міжнародних ринках є досить актуальною та потребує вирішення.

Постановка задачі. Основними цілями дослідження є:

- визначити основні тенденції встановлення ціни реалізації сільськогосподарської продукції України;
- порівняти ціну реалізації продукції аграрного комплексу України з цінами інших країн;

- виявити основні проблеми цінової конкурентоспроможності продукції аграрного сектору країни.

Методологія. Основні наукові результати статті отримані на основі використання системно-структурного підходу та загальнонаукових методів: систематизації, групування і узагальнення.

Результати дослідження. В умовах глобалізації господарських процесів країн питання конкуренції і конкурентоспроможності набуває все більшого значення. Для України, як активного учасника ринкових відносин, особливого значення набуває конкуренція на ринках готової продукції, зокрема на ринку аграрної продукції. Зрозуміло, що в таких умовах зростає необхідність формування високого рівня конкурентоспроможності різних видів сільськогосподарської продукції та її товаровиробників.

Найбільш вагомою складовою конкурентної політики на аграрному ринку є споживач, який постійно формує ціну на продукцію. Інтенсивність конкуренції визначається співвідношенням попиту і пропозиції на певний вид товару, тобто відповідністю кількості покупців та продавців на цю продукцію. Вартісні показники конкурентоспроможності визначають ціну споживання товару, тобто витрати, на які піде споживач для задоволення своїх потреб. Рівень платоспроможного попиту і витрати на виробництво продукції є найбільш вагомими чинниками, які визначають ціну. Необхідно також враховувати дві перепони при визначенні споживчої ціни. По-перше, в такий спосіб можна визначити конкурентоспроможність тільки самого товару, але не фірми, галузі чи країни в цілому. По-друге, досить складно визначити ціну, яку споживач готовий заплатити за товар. Покупці різняться за матеріальними надходженнями, уявленнями про продукцію, бажаннями. Тобто, ціну практично не можливо визначити навіть для незначної групи покупців. При не змінній якості продукції аграрного сектору, зниження її собівартості призведе до підвищення її конкурентоспроможності. Таким чином, покупець отримає можливість купувати той товар, який відповідає його купівельній спроможності.

Протягом останніх років спостерігаються позитивні, хоча і не досить стабільні, тенденції в розвитку аграрного комплексу України. В 2010 році господарства всіх типів країни виробили 39,2 млн. т. зернових культур, тобто на 14,8% нижче, ніж 2009 році, та вище за середнє число за 10 років (36,7 млн. тонн). Зокрема виробництво пшениці в минулому році скоротилось на 19,4%, що було спричинено зниженням обсягу врожаю зернових культур (до 4,1 ц/га або на 6,9%). У 2011 ж році очікується врожай зерна на рівні 42 млн. тонн. У той же час обсяги виробництва продукції тваринництва зросли на 4,5 % в порівнянні з 2009 роком, що є найвищим показником з 2006 року. Цьому посприяло те, що імпорт був частково замінений на продукцію вітчизняних підприємств.

З 2006 року по 2010 ціни реалізації продукції рослинництва зросли більше, ніж в двічі. Найбільше зросли ціни продажу соняшникового насіння (на 134%).

Таблиця 1

Середні ціни реалізації сільськогосподарськими підприємствами продукції рослинництва, грн за 1 т [3]

Продукція рослинництва	2006 р.	2007 р.	2008р.	2009 р.	2010 р.	Середньо річний темп росту, %
Зернові та зернобобові культури	515,2	833,5	778,6	799,0	1120,9	121,45
Насіння соняшнику	939,1	1899,4	1367,3	1897,0	3018,7	133,9
Цукрові буряки	186,0	157,6	218,9	409,0	478,5	126,6
Картопля	1070,3	1032,0	1554,3	1298,6	2131,0	118,8
Овочі	1547,4	1995,4	2059,9	1790,0	2551,6	113,3

У 2010 році середні ціни продажу продукції рослинництва зросли на 39,8% в порівнянні з 2009 роком. Найбільше за досліджуваний період зросли ціни на такі товари як: просо (на 75%), гречка (на 166%), насіння соняшнику (на 59%), картопля (на 64%). При цьому відбулось зниження ціни на рис (на 19%) та сою (на 2,6%).

Середні ціни реалізації продукції тваринництва зросли на 14,3% в 2010 році. А саме, відбулося зростання середніх цін реалізації худоби та птиці (на 4,2%): зросли ціни продажу великої рогатої худоби (на 8,1%), птиці (на 9,2%), молока і молочних продуктів (на 55,6%), яєць (на 16,5%) (табл.2). Середньорічний темп зростання цін приблизно однаковий для продукції тваринництва та рослинництва.

При аналізі цін реалізації використовувались середні величини даних показників, що дало змогу здійснити узагальнюючу характеристику однорідних показників. А саме, ціни реалізації сільськогосподарської продукції мають тенденцію до зростання. Значно на них впливає відсутність модернізації та структурного реформування в секторі, невирішеність фінансових проблем виробників, низька ефективність використання сільськогосподарських угідь.

Таблиця 2

Середні ціни реалізації сільськогосподарськими підприємствами продукції тваринництва, грн за 1 т [3]

Продукція тваринництва	2006 р.	2007 р.	2008р.	2009 р.	2010 р.	Середньо річний темп росту, %
Худоба та птиця (у живій вазі)	6307,7	6466,5	10184,3	10362,9	10797,1	114,4
Молоко та молочні продукти	1070,2	1660,6	2065,1	1888,8	2938,7	128,7
Яйця (за тис. шт.)	192,7	274,4	377,4	403,9	470,6	125

Світова ціна визначається як грошовий вираз міжнародної вартості товару, що реалізується на світовому ринку, тобто, це усереднена ціна найважливіших центрів міжнародної торгівлі. Тому порівняння українських цін реалізації продукції зі світовими може дати адекватну оцінку її конкурентоспроможності. Необхідно проаналізувати динаміку цін протягом останніх років.

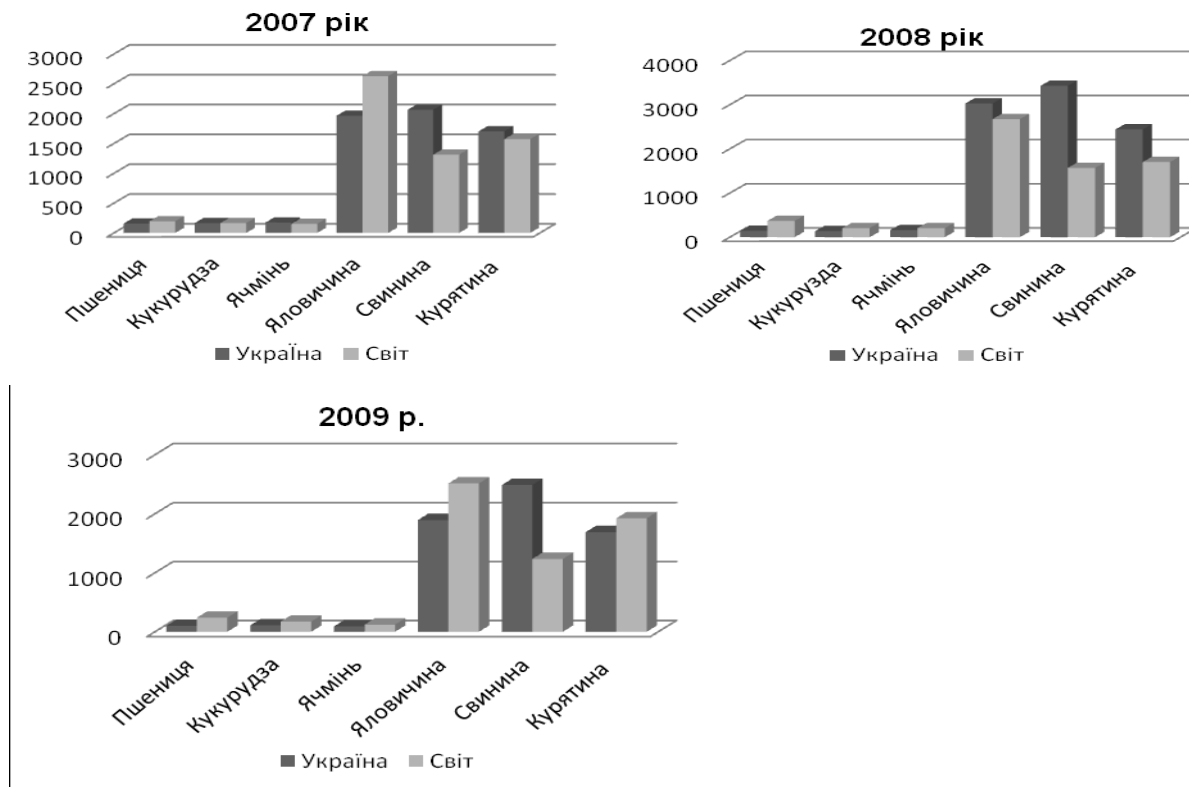

Рис.1. Середня експортна ціна на сільськогосподарські продукти, дол. США за 1т

*розраховано автором на основі даних: [2]

Графіки свідчать про незначне відставання цін на продукцію рослинництва України від загальносвітових цін та навіть періодичне перевищення цінами продукції тваринництва рівня загальносвітових. Особливо негативні тенденції проявлялись в 2008 році. Українські ціни на яловичину підвищились з 1,8 тис. до 3 тис. дол. США за 1т, свинину – з 2,5 тис. до 3,4 тис. дол. США за 1т, курятину – з 1,7 тис. до 2,4 тис. дол. США за 1 т. В 2009 році дані диспропорції значно зменшились. Причинами такого рівня аграрних цін в Україні були: вплив загальносвітових негативних тенденцій, зниження валових зборів сільськогосподарських культур через несприятливі природно-кліматичні умови, зростання собівартості виробництва сільськогосподарської продукції.

З метою визначення конкурентоспроможності цін продукції аграрного сектору України на міжнародних ринках доцільно також порівняти їх з іншими країнами, які мають тісні зовнішньоторговельні зв'язки з країною.

Таблиця 3

Експортні ціни сільськогосподарської продукції у 2009 році

Продукція	Середня експортна ціна (дол. США за 1 т)				
	Україна	Чехія	Білорусія	Росія	Польща
Пшениця	101,7	144,9	132,9	134,7	155,8
Жито	78,9	139,7	90,6	120,5	105,5
Гречка	189,5	-	276,9	182,5	254,5
Ячмінь	92,4	176,4	108,1	120,6	131,6
Насіння соняшнику	243,5	374	241,7	263,2	-
Картопля	166,8	151,6	148,6	262,8	102,3
Цукровий буряк	52,6	40,8	27,5	39,3	37,4
Виноград	335,4	605,3	-	444,0	-
Свинина	2488,8	1985,3	2098,1	3622,3	1910,4
Курятина	1689,7	1380,7	1741,8	2257,2	1580,2
Молоко	242,5	327,2	227,7	329,2	289

*розраховано автором на основі даних: [2]

Фактично, лише українська експортна ціна картоплі, цукрового буряку, свинини та курятини перевищує експортну ціну порівнюваних країн. На всі інші види аграрної продукції, що переважають в українському експорті, спостерігаються значні відхилення: українська експортна ціна пшениці (101,7 дол. США), жита (78,9 дол. США), гречки (189,5 дол. США), ячменю (92,4 дол. США), насіння соняшнику (243,5 дол. США), винограду (335,4 дол. США) є найнижчими серед цін порівнюваних країн. Дана ситуація зумовлена тим, що часто українську сільськогосподарську продукцію, на відміну від продукції інших країн, експортують як таку, що має низький клас за якістю (хоча це не завжди відповідає дійсності).

З іншого боку, даний показник цінової конкурентоспроможності продукції аграрного комплексу України сприяє забезпеченню однієї з лідируючих позицій на світовому ринку зернових культур. Так в 2009-2010 році, Україна входила до першої трійки лідерів основних експортерів зерна. В 2009/2010 маркетинговому році Україна відвантажила на експорт близько 21,2 млн. тонн зерна [4].

Україна має значні можливості в виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції через потужний людський капітал та сприятливі природно-кліматичні умови, що забезпечують цінову конкурентоспроможність продукції. Однак, відбувається стрімке зростання цін на вітчизняну продукцію, що зумовлено рядом причин: низька ефективність використання наявних угідь, недостатньо розвинена інфраструктура заготівлі та збуту сільгосппродукції, збільшення собівартості продукції через випереджаюче зростання цін на паливно-мастильні матеріали, мінеральні та органічні добрива, низький рівень матеріально-технічного та фінансового забезпечення національних

аграрних підприємств. В умовах посилення дії чинників підвищення ціни на сільськогосподарську продукцію, на наш погляд, необхідно:

створити умови для розвитку інфраструктури в аграрному комплексі, а саме: товарних бірж, заготівельних і збутових об'єднань, кооперативів, у тому числі за фінансової участі держави;

ввести в дію механізм запобігання значним коливанням цін через діяльність Аграрного фонду на ринку аграрної продукції, здійснення закупівель до Держрезерву;

запровадити ефективну систему контролю якості продукції на основі сучасних європейських норм та стандартів;

протидіяти проявам монополії у сфері матеріально-технічного постачання агросектору, закупівлі сировини.

Висновки. Встановлено, що аграрна продукція України має достатньо високий рівень цінової конкурентоспроможності в порівнянні з іншими країнами. Так, низькі ціни експортної продукції забезпечують країні одну з лідируючих позицій на світовому ринку зернових культур.

Протягом досліджуваного періоду (2006-2010 рр.) спостерігалось зростання цін реалізації сільськогосподарської продукції. Особливо значні відхилення в ціні (в порівнянні з іншими країнами) були виявлені в 2008 році, що спричинено впливом негативних загальносвітових тенденцій і, як наслідок, зростанням собівартості виробництва сільськогосподарської продукції.

Однак, дане дослідження дає узагальнену картину щодо конкурентоспроможності аграрної продукції України. В умовах поділу світового ринку сільськогосподарської продукції на ринок масового виробництва (продукція з низькою якістю) та ринок з більш вузькою спеціалізацією (продукція з високою якістю) зростає значення не тільки цінової конкурентоспроможності, а і якісної. Тому перспективою подальших досліджень є диференційований аналіз ринків щодо цінових та якісних характеристик конкурентоспроможності продукції.

Література:

Березівська О.Й. Шляхи підвищення конкурентоспроможності організаційно-правових форм господарювання / О.Й. Березівська // Науковий вісник ЛНАУ. – 2010. - №15.- 35-41с.

Agricultural price statistics [Електронний ресурс] // FAOSTAT. – Режим доступу до сайту: <http://faostat.fao.org/site/351/default.aspx>.

Сільське господарство України у 2010 році [Електронний ресурс] / Ю. М. Остапчук // Державна статистика України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/sg/dop/dsg_2010.zip.

Agricultural sector of Ukraine [Електронний ресурс] // Компанія по управлінню активами NIKO. – Режим доступу: http://www.kua.niko.ua/wp-content/uploads/2010/07/Sector_Review_Agri_2011_full-v_ENG.pdf.

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА РІВНІ ДЕРЖАВИ ТА НА РІВНІ ПІДПРИЄМСТВА

В даній науковій статті проаналізовано інноваційну активність українських підприємств, виявлено основні тенденції розвитку інноваційної діяльності. Розглянуто інвестиційну складову як один з головних умов побудови конкурентоспроможної моделі розвитку національної економіки, запропоновано схему взаємозв'язку основних системозначущих механізмів фінансування інноваційно-технологічного розвитку.

In this research article the innovative activity of Ukrainian enterprises, identifies the main trends in innovative activity. Consider investing part as one of the main conditions for building a competitive model of national economic development, the scheme of relationship systemoznachuschyh main funding mechanisms of innovation and technological development.

Ключові слова: інвестиції, інноваційний розвиток, механізм, фінансування.

Вступ. Розвиток інвестиційного потенціалу вітчизняної економіки є вагомим важелем досягнення стійкого розвитку країни, що також нерозривно пов'язано з інноваціями, їх розробкою та впровадженням. У сучасних умовах інновації стають фактором, здатним істотно впливати на формування конкурентоспроможності кран. Повноцінне використання інновацій для національного розвитку можливо тільки за умови цілеспрямованої інноваційної політики, що проводиться як підприємствами, так і на державному рівні. Це завдання особливо актуальне для України, яка володіє значним інноваційним потенціалом, що використовується недостатньо, зокрема, у зв'язку з відсутністю адекватної національної інноваційної політики.

Теоретично-методологічні засади дослідження інноваційного розвитку закладено в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених: С. Глазьева, Л. Григор'єва, Л. Ємельяненко, А. Нєкіпелова, Ю. Козака, П. Кругмана, Ю. Макогона, Дж. Ю. Стігліца та інших. Національна конкурентоздатність є головним показником, що відображає стан економіки країни й перспективи її економічного розвитку. Виходячи з євроінтеграційних спрямувань України, на особливу увагу заслуговує інвестиційна складова інноваційного розвитку країни. Вищезазначене визначило актуальність та спрямованість дослідження.

Постановка задачі. Важливим завданням є створення системи стимулювання інноваційної активності підприємств із залученням іноземного досвіду. Головною метою даного дослідження є виявлення основних тенденцій розвитку інноваційної діяльності України, аналіз досвіду конкурентоспроможних країн світу у введенні інновацій та збільшенні інформаційно-технологічного потенціалу, дослідження механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку.

Методологія. В процесі дослідження було застосовано методи системного аналізу, метод порівняння та узагальнення.

Основна частина. Реалізацію інноваційної політики держави неможливо розглядати у відриві від інвестиційного середовища, механізмів та джерел залучення інвестиційних ресурсів у розвиток науки, техніки та технологій. Оскільки активізація інвестиційної діяльності в інноваційну сферу надає поштовх до створення та практичного використання якісно нових засобів виробництва, забезпечує економічне зростання і сталий економічний розвиток країн. Внаслідок природних явищ «перехідного періоду» інноваційно-технологічний розвиток в Україні майже призупинився.

Зарубіжний досвід залучення інвестицій в інноваційний процес показаний на прикладі таких країн, як США (збільшення частки інвестицій в інноваційний розвиток з 17,1% у 2006 р. до 17,6% у 2010 р.), Великобританія (11,4% у 2006 р. до 12,1% у 2010 р.), Німеччина (9,4% у 2006р. до 9,7% у 2010 р.)[1]. В процесі аналізу було виявлено, що у високо розвинутих країнах на долю інвестицій в інноваційний розвиток припадає в середньому 3-4% від ВВП країни, в той час як в Україні цей відсоток становить 1,5%.

Інвестиційне середовище інноваційно-технологічної сфери повинне розглядатися в сучасних умовах як системо значуща економічна категорія, яка повинна розцінюватися з позицій забезпечення економічного зростання. З точки зору системного аналізу, механізм фінансування інновацій є визначальним і єдиним як на макро- (в якості системи фінансового забезпечення реалізації інноваційної стратегії держави), так и на мікрорівні (окреме підприємство).

Наведена схема дає наочне уявлення про основні механізми системи фінансового забезпечення інновацій, проте не розкриває вагомості та сили впливу кожної з них на окремі елементи інноваційного ланцюжка: наука – техніка – виробництво. Для цього наведемо наступну схему (рис.2). З аналізу цієї схеми витікає, що для першого елемента ланцюжка «наука», найбільш привабливим і доцільним є механізм державного фінансування, що повинен базуватися на використанні трансфертного підходу (дотації, субсидії, цільове фінансування наукових проектів). Друга складова фінансування науки – інвестування (в грошовій

та речовій формі) – зацікавлений інвестор сам приймає рішення про інвестування та визначає межі ризику.

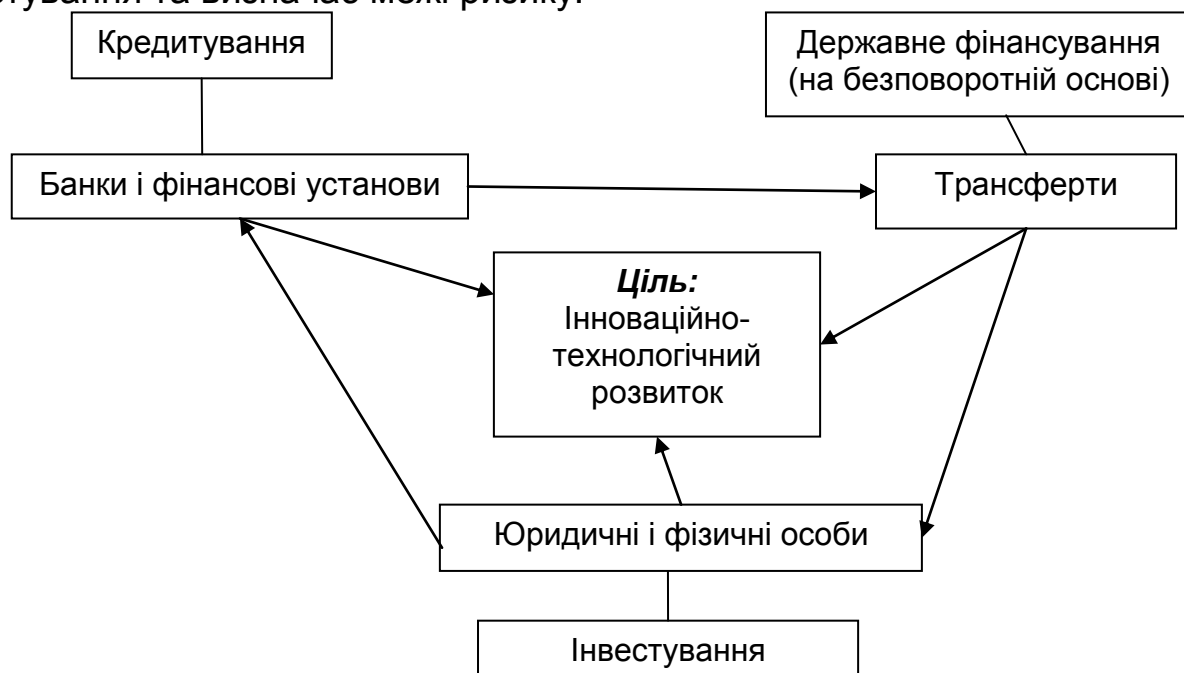

Рис. 1. Системозначущі механізми фінансового забезпечення інноваційно-технологічного розвитку

Взаємозв'язок між наукою та кредитування на схемі не показаний через специфіку механізму кредитування, в основі якого лежать такі фактори, як поверненість та строковість

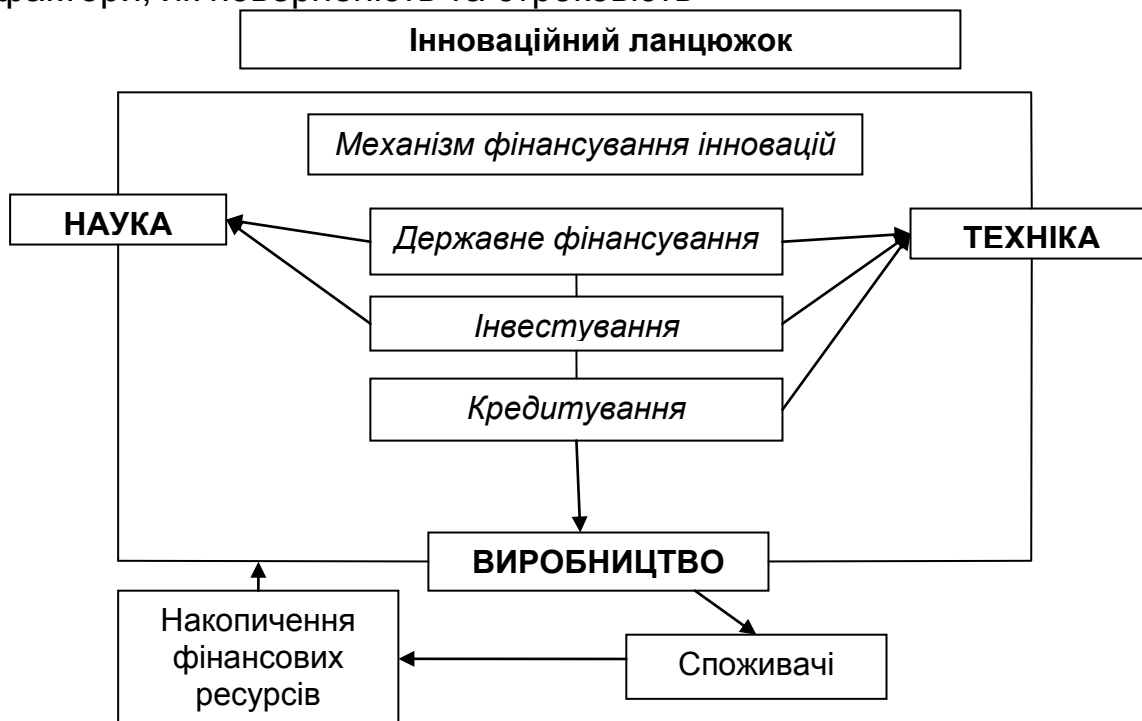

Рис. 2. Взаємозв'язок механізмів фінансування за складовими інноваційного ланцюжка

В умовах підвищеної невизначеності очікуваного результату наукових досліджень, поверненість кредитних ресурсів має надвисокий ступінь ризику.

Стосовно строковості варто зазначити, що кредитори навряд чи будуть здатні вивести з обігу значну суму кредитних ресурсів терміном менше одного року, з мало прогнозним поверненням як суми самого кредиту, так і відповідних відсотків за його використання. Це може бути підтверджено в тому числі і за допомогою кривої життєвого циклу інновацій.

Складова «техніка» також має прямий зв'язок з державним фінансуванням, що визначається зацікавленістю держави у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу для створення новітніх засобів виробництва, які виступають в якості основи відтворювальної сфери і забезпечують нарощування національного добробуту. На цьому етапі може бути задіяний і механізм кредитування, бо кінцевий результат наукових досліджень вже отриманий і його матеріалізація в засоби виробництва може бути спрогнозована в межах певного періоду часу. Ризик не повернення кредитних ресурсів, виходячи з цього, значно зменшується.

Елемент «виробництво» замикає на собі дві основні складові механізму – кредитування та інвестування, які можуть бути задіяні окремо або разом. При одночасному поєднанні цих механізмів може бути досягнуто синергетичного ефекту, а це з точки зору забезпечення інноваційного поштовху на рівні конкретного підприємства забезпечує йому важливі конкурентні переваги.

Більшість інвестиційних проектів, які реалізуються, носять інноваційно-спрямований характер. 82,6% інвестиційних проектів фінансуються переважно за рахунок власних коштів підприємств, а кредити і прямі інвестиції складають менше 17,4% [1]. Однією з найважливіших проблем в умовах ринку для підприємств є вибір джерел фінансування. Узгодження умов інвестування новацій, зовнішні або внутрішні інвестори, власні, позикові або залучені кошти та ін. Основні проблеми полягають в тому, що сучасний інвестиційний ринок України характеризується недостатністю фінансових ресурсів, відносно невеликим набором методів фінансування інвестицій, несприятливим інвестиційним кліматом, частими змінами проходження процесу. В цілому способи вирішення цих проблем багато в чому знаходяться за межами компетенції конкретних підприємств, тобто визначаються державою.

Одним з найефективніших іноземних інвесторів є транснаціональні корпорації (ТНК). Розширення їх діяльності і будь-якому разі приносить для країни позитивні наслідки – створення нових робочих місць, залучення коштів в економічні та соціальні сфери. Тому одним з

факторів формування та притоку інноваційних ресурсів в Україну є стимуляція інтенсивності їх діяльності на території країни [2].

Основи державної політики у науково-технічній та інноваційній сфері визначаються Законом України «Про науку та науково-технічну діяльність», згідно якого одним з важелів здійснення державної політики у сфері науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування у розмірі не менше 1,7% від ВВП[3].

Протягом останніх 6 років склалася стійка тенденція до зменшення фінансування науки з боку держави. За результатами прикладних досліджень і розробок частка технологій становила 15,6% (у загальній кількості технологій за всіма напрямками бюджетного фінансування – 56,4%), методів, теорій – 29,5% (у загальній кількості цього виду НТП за всіма напрямками – 34,9%). Важливим показником ефективності використання бюджетних коштів, спрямованих на фінансування науково-технічних робіт, є кількість впровадженої науково-технічної продукції (табл.1).

Табл.1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах[1]

Рік	Питома вага підпр-в, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технолог. процесів	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно вироб-во інновац. видів продукції	З них нові види техніки	Питома вага реалізованої інновац. продукції в обсязі промислової, %
2000	4,8	1403	430	15323	631	-
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1719	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8

Таким чином, питома вага підприємств, що впроваджували інновації, збільшується, проте кількість реалізованої продукції зменшується. Це свідчить про те, що не дивлячись на застосування технологій, на час їх впровадження вони вже застаріли та продукція не знаходить свого покупця.

У бюджеті України на 2011 р. було передбачено збільшення видатків на розвиток пріоритетних галузей економіки за рахунок державного фінансування. Проте слід зауважити, що збільшення видатків не завжди мало очікуваний ефект. У 2010р., за рахунок усіх джерел фінансування передбачалось виконання науково-технічних робіт

на суму 18462 млн грн. або 1,7% прогнозованого обсягу ВВП. До 2008р. загальна сума на інноваційну діяльність неухильно збільшувалася, проте з початком кризи – різко скоротилась.

З метою інтенсифікації та оптимізації інноваційно-інвестиційної діяльності, тобто підвищення якісного та кількісного рівнів «виходу» інноваційних проектів, моделі фондів у рамках запропонованої цілісної системи доцільно розподілити з двома групами, що враховують послідовність побудови інноваційного процесу за окремими стадіями та градацію науки за окремими секторами (табл.2).

Табл. 2

Моделі фондів науково-технічної діяльності

<i>Перша група</i> – фонди макроекономічного значення	<i>Друга група</i> – фонди мікроекономічного значення
1. <i>Фонд фундаментальних досліджень:</i> забезпечення розвитку фундаментальних наукових досліджень шляхом стабільного фінансування	1. <i>Централізовані фонди розвитку виробництва, науки і техніки галузевого призначення:</i> підтримання науково-технічного розвитку галузі на належному рівні та розв'язання міжгалузевих проблем.
2. <i>Фонд прикладних досліджень і розробок:</i> сприяння проведенню робіт на основі державного і недержавного фінансування.	2. <i>Фонди розвитку виробництва:</i> підвищення науково-технічного рівня підприємства.
3. <i>Патентні фонди:</i> сприяння отриманню та придбанню патентів та ліцензій на інноваційні рішення.	3. <i>Кошти комерційних банків:</i> реалізація ефективних комерційних нововведень при підтримці з боку держави у вигляді пільг.
4. <i>Добродійні фонди:</i> безповоротна підтримка інновац. діяльності переважно окремих вчених та винахідників, що ґрунтується на системі грантів.	4. Пенсійні фонди. 5. Страхові фонди. 6. Кошти приватних осіб, власників інтелектуальної промислової власності: фінансування власних ідей при неможливості отримання кредитних або залучення інвестиційних ресурсів.

Висновок. Одним з шляхів подолання існуючої кризи в економіці України є комплексне стимулювання інвестиційної та інноваційної активності, вдосконалення механізмів залучення інвестицій. Одне з ведучих місць займає система механізмів залучення фінансових ресурсів, які повинні бути орієнтовані на розвиток інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств, сприяти розвитку конкурентоздатного ринкового середовища, стимулювати розвиток пріоритетних галузей економіки.

Література:

1. Офіційний веб-сайт Державного Комітету статистики України:[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Ушакова Н.Н., Унковская Т.Е. и др. Инвестирование, финансирование, кредитирование, стратегия и тактика предприятия. – К.: КГТЭУ, 1997. – с.55-78.
3. Закон України «Про науку та науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 року №1997-XII, ВВР, №10, ст.. 76. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1977-12>

Тенева Атанаска, к.и.н, nas15@abv.bg

канд. инж. наук

Лесотехнический университет, Болгария

ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЦИАЛЬНЫЙ ФОНД – ОСНОВНОЙ ФИНАНСОВЫЙ ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПОЛИТИКИ ЕС В ОБЛАСТИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Рассмотрено стратегию Европейского Союза относительно повышения уровня жизни путем обеспечения рабочими местами граждан ЕС. Проанализировано Европейский социальный фонд как основной финансовый инструмент социальной политики. Приведены направления и принципы деятельности этого фонда, возможности совместного управления средствами фонда, его функции. Очерчены такие цели ЕС как цель конвергенции и цель региональной конкурентоспособности и занятости.

We consider the strategy of the European Union with respect to raising living standards by providing jobs for EU citizens. Analyzed by the European Social Fund as the main financial instrument of social policy. Shows the direction and principles of operation of the fund, the possibility of joint management of the fund and its functions. Outlined these goals the EU, as the goal of convergence and regional competitiveness objective and employment.

Ключевые слова: европейский социальный фонд, финансовый инструмент, Европейский Союз

Вступление. Еще с момента своего создания Европейский Союз определяет уменьшение различий в уровне благосостояния и стандарта жизни в отдельных странах-членах как один из своих приоритетов и таким образом стимулирует экономическую и социальную сферу. Этой цели невозможно достичь, если ЕС не будет предоставлять лучшие рабочие места в рамках открытого для всех общества, основанного на принципе обеспечения равных возможностей. Основным финансовым инструментом этой политики является Европейский социальный фонд (ЕСФ) – один из структурных фондов ЕС в настоящий программный период. Для достижения намеченных целей в рамках периода 2007-2013

гг. определен бюджет в 75 миллиардов евро, составляющий свыше 10% от общего бюджета ЕС.

Постановка задачи. Стратегия развития ЕС «Европа 2020» требует повышения уровня жизни путем обеспечения большего количества и лучшего качества рабочих мест для граждан ЕС, в целях есть достижения 70 % от общего уровня трудовой занятости, 60 % относительно женщин и 50 % относительно лиц в возрастной категории между 55 и 64 годами. С другой стороны, стратегия предусматривает, что рабочая сила в Европе должна обладать хорошими умениями и способностью адаптации, чтобы она могла продолжать оставаться конкурентоспособной в глобальном масштабе. Вне всякого сомнения, ЕСФ играет ключевую роль в осуществлении стратегии „Европа 2020” в следующих направлениях:

- повышение занятости;
- реализация социального включения разных групп общества;
- развитие экономики, основанной на знаниях, приобретаемых путем получения более высокой степени образования и повышения квалификации граждан ЕС.

Методология. Роль ЕСФ в поощрении занятости в Европейском Союзе соответствует преодолению новых, глобальных вызовов, которые должны преодолевать национальные и региональные экономики.

Управление средствами ЕСФ базируется на трех основных принципах:

- концентрация усилий в целях осуществления экономической и социальной сферах;
- софинансирование выполняемых проектов;
- эффективное совместное управление.

Самым объективным измерителем различий в социальном и экономическом развитии стран-членов и регионов (NUTS2) является Внутренний валовой продукт на душу населения. Уровни финансирования по линии ЕСФ в отдельных регионах различны и они зависят от их относительного благосостояния.

Результаты исследования. На основании вышеизложенного принципа общий бюджет, выделенный странам с низким ВВП, в три раза превышает соответствующий бюджет стран с относительно более высоким благосостоянием. Регионы ЕС разделены на четыре категории, с учетом размера регионального ВВП на душу населения, по сравнению со средним для Европейского союза ВВП (ЕС в формате с 25 или 15 странами-членами) [3, 7]. Рис. 1 иллюстрирует значительную разницу между самыми бедными и самыми богатыми регионами в ЕС, представленную с помощью этого показателя. Концентрация финансирования в пользу более бедных государств гарантирует устранение различий в социальном и экономическом отношении между

странами-членами и регионами ЕС. Это и есть причина того, чтобы фонд пополнялся преимущественно за счет средств стран с высоким ВВП, а финансировались в основном проекты в регионах и государствах-членах догоняющего экономического развития.

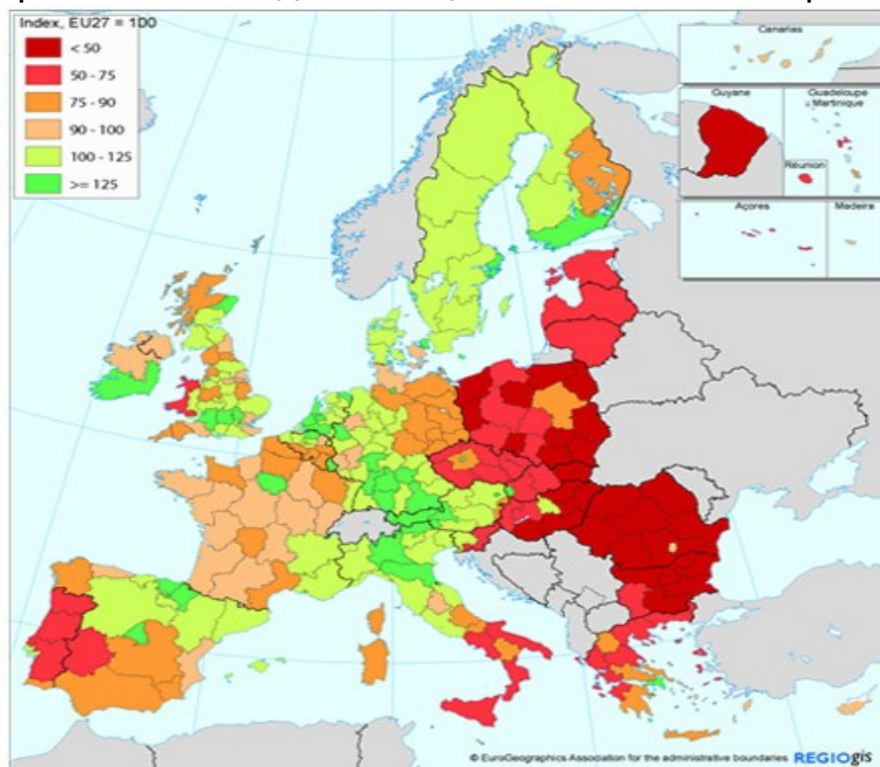

Рис. 1. Внутренний валовой продукт на душу населения стран-членов и регионов ЕС (источник [3])

Софинансирование – необходимый элемент, так как помощь по линии Европейского Союза всегда является сопутствующей по отношению к национальному и частному финансированию. Конечно, уровень софинансирования по линии ЕС определяется конкретными ситуациями в конкретных местах. В зависимости от ряда социально-экономических факторов, размер софинансирования может варьироваться между 50% и 85% от общей стоимости интервенции.

Совместное управление средствами фонда регламентируется разработанными на европейском уровне указаниями насчет разнородных сфер деятельности по линии ЕСФ, в то время как управление в отдельных местах осуществляется соответствующими национальными или региональными органами в каждой стране-члене ЕС. Эти органы разрабатывают оперативные программы, осуществляют подбор проектных предложений и следят за исполнением проектов. В соответствии с европейскими применяемыми регламентами [1] вводятся следующие организационные единицы, посредством которых фонд выполняет свои функции:

- *Оперативные программы.* В зависимости от своих запросов каждое государство-член или каждый регион могут обособить свои

стратегические направления развития в социальной сфере в отдельной оперативной программе. Оперативные программы должны очерчивать приоритеты интервенции по линии ЕСФ, а также их цели. Оперативные программы определяются в диалоге между каждым государством-членом и Европейской комиссией, причем стремление состоит в том, чтобы достичь удовлетворения заложенных в оперативных программах мер, которые будут финансированы по линии ЕСФ в период 2007-2013 гг. Оперативные программы выполняются посредством финансирования отдельных проектов, управляемых юридическими и физическими лицами, называемыми „Бенефициентами“.

- Управляющие органы оперативных программ – напрямую ответственные за выполнение оперативной программы. В большинстве случаев это государственно определенные институты;
- Междинные звенья – представляют собой определяемые Управляющими органами посредники между ними и бенефициентами;
- Бенефициенты – физические и юридические лица, пользователи безвозмездной финансовой помощи от ЕСФ, с помощью которой формируется и осуществляется политика, заложенная в Оперативной программе. Бенефициенты разрабатывают проекты, участвующие в конкурсах на получение финансирования, и – в случае, если будут одобрены, - реализуют проект. Бенефициенты по проектам по линии ЕСФ могут быть самыми разными: структуры публичных администраций и судебной власти, неправительственные организации, муниципалитеты, социальные партнеры, активные в сфере занятости и социального включения, образовательные центры и др.

С другой стороны, конечными бенефициентами (пользователями) финансовой помощи являются не юридические лица, управляющие проектами, а физические лица, которым оказана социальная услуга или предоставлена социальная помощь. Так, например, студенческие стипендии предоставляются посредством проекта, управляемого данной административной структурой, но конечные бенефициенты – это как раз студенты, получившие помощь. Другой пример касается профессиональной переквалификации, где конечными бенефициентами являются обучаемые лица, а обучающая организация управляет соответствующим проектом по оперативной программе ЕСФ. Возможностей, предоставляемых конечным бенефициентам, множество:

- лучшие публичные услуги посредством финансирования проектов, связанных с обучением в государственной и муниципальной администрациях;
- приобретение профессиональной компетентности для безработных лиц, с целью улучшения доступа к занятости и участию на рынке труда;
- повышение своих профессиональных умений (ориентированное на работающие лица), т.е. позитивное воздействие на адаптивность работающих и предприятий;
- средства, предназначенные для учеников, студентов и докторантов;
- средства, предназначенные для молодых ученых;
- социальная интеграция людей с ограниченными возможностями, путем которой ЕСФ способствует социальному включению, борьбе с дискриминацией и облегчению доступа к рынку труда людей с ограниченными возможностями;
- множество других инициатив, направленных на выполнение целей ЕС.

Выводы. Очерчивая круг проектов, финансируемых ЕСФ, обязательно нужно отметить, что они выполняют следующие основные цели ЕС:

А. Цель конвергенции. Эта цель включает все регионы ЕС, в которых Внутренний валовой продукт (ВВП) на душу населения ниже 75% от среднего для Сообщества. Эти страны и регионы отвечают критериям допустимости для целей финансирования и получают свыше 80% средств по линии ЕС [2]. В настоящий программный период в соответствии с этой целью могут финансировать проекты государства и регионы, отвечающие следующим требованиям [3]:

- Регионы в условиях конвергенции: с ВВП на душу населения ниже 75% от среднего для ЕС с 25 странами-членами (в период 2007-2013 гг.)
- Регионы в условиях перехода (на основании показателей относительно ЕС-15): регионы с ВВП на душу населения, превышающим 75% от среднего ВВП ЕС в формате ЕС-25, но ниже 75% от среднего ВВП ЕС в формате ЕС-15 (в периода 2007-2013 гг.).

Б. Цель региональной конкурентоспособности и занятости. Эта цель включает все регионы ЕС, которые не отвечают критериям допустимости для целей финансирования по линии цели конвергенции [3]:

- Регионы в условиях перехода (на основании измененных показателей для предыдущего и текущего программного периодов): регионы с ВВП на душу населения ниже 75% от

среднего ВВП ЕС в формате ЕС-15 (на период 2000-2006 гг.), но выше 75% среднего ВВП ЕС в формате ЕС-15 (за период 2007-2013 гг.).

- Цель конкурентоспособности и занятости: включает все регионы ЕС

Очевидно, что Европейский социальный фонд является основным финансовым механизмом ЕС в социальной сфере, причем ключевые его области интервенции - это:

- Усиление социального включения и предупреждение всех форм возможной дискриминации;
- Борьба за большее количество рабочих мест и за лучшие рабочие места для европейских граждан;
- Усиление человеческого капитала путем повышения эффективности систем образования и обучения.
- Укрепление институциональных возможностей и эффективности публичных администраций и неправительственных организаций на национальном, региональном и местном уровнях.

Путем достижения этих целей ЕСФ полностью оправдывает свое название и способствует выполнению социальных целей ЕС.

Литература:

1. Reglement (CE) No 1081/2006 du Parlement europeen et du Conseil du 5 juillet 2006 relatif au Fonds social europeen et abrogeant le reglement (CE) no 1784/1999, Journal officiel de l'Union europeenne, 31.07.2006, L 210/12.
2. Социалното измерение на стратегия „Европа 2020“ / Комитета за социална закрила : доклад на Европейска комисия, Генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“, март 2011 г. Европейска комисия, 2011. – 24 с. – ISSN 1977-2017
3. Social Affairs & Inclusion European Social Fund [Electronic resource] European Commission Employment – Daily access to the data : <http://ec.europa.eu/esf>.
4. Зиновиев В. Ролята на Европейските фондове в Югоизточна Европа : Монография / В. Зиновиев // Европейски институт, 2010. – 150 с.
5. Regional Policy [Electronic resource] Site of European Commission. – Daily access to the data : http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/social/
6. Citizens' awareness and perceptions of EU regional policy / Analytical report, Flash Eurobarometer – The Gallup Organization, October 2010. – 95 с.
7. Европейски социален фонд. Инвестиции в хората / Европейски общности, 2007. – 12 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗШИРЕННЯ ТОВАРООБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ – ЧЛЕНАМИ ЄАВТ

У даній статті з міжнародної економіки на основі статистичних та теоретично – наукових даних висвітлені методологічні основи оцінки ефективності участі України в європейській асоціації вільної торгівлі (далі ЄАВТ). Особливу увагу приділено оцінці участі України в ЄАВТ, а також аналізу статистичних даних зовнішньо - економічної діяльності України та країн – членів ЄАВТ. Запропоновані перспективні напрямки розширення товарообмінних операцій.

This article from international economy on basis of statistics and theory – scientific data highlight methodological foundations evaluate the effectiveness of participation of Ukraine in the European Free Trade association (EAFT). Particular attention is paid to the assessment of Ukraine's participation in EAFT and analysis of statistical data externally – the economic activity of Ukraine and countries – members of EAFT. We proposed expansion of the promising directions of barter transaction.

Ключові слова: міжнародні відносини, зовнішньо – економічні зв'язки, експорт, імпорт, товарообіг.

Вступ. Перші двадцять років незалежності стали випробувальними для України та нашої економіки. Складні політичні процеси завжди відображались негативним впливом на мікроекономічні показники. Світова фінансова криза спустошила економіку та інфраструктуру України. Занепад банківської системи та погіршення стану підприємств вилучили можливість самостійного інвестування коштів на розвиток економіки країни. Для вирішення такої низки проблем внутрішнього характеру, принциповим постало питання про кооперацію, співробітництво та міжнародну інтеграцію. Незважаючи на деякі перешкоди, інтеграційні процеси між Україною та міжнародними економічними угрупованнями тривають і відзначаються успішною діяльністю. Але, чи можливий варіант коли співробітництво з інтеграційним угрупованням негативно впливати на економіку країни. Тому для таких випадків визначення ефективності від співпраці з

міжнародними інтеграційними угрупованнями, на нашу думку, має важливе значення в стратегічному плануванні економіки країни. Оскільки результати від даної діяльності, не спираючись на конкретні дані і розрахунки, передбачити так само складно як і в веденні бізнесу.

Також про необхідність інтеграції України та про розвиток міжнародних економічних відносин говорить в своїй книзі К.С. Солонінко та зазначає, що: «... розвиток зовнішньо – економічних відносин відкриває додаткові можливості для створення належних умов щодо задоволення життєвих потреб народу України».[1] Та для того щоб Україна була гідним партнером для Євросоюзу Кафлюк Т.І. та Харинівич Д.О. вважають, що для розвитку відносин ЄС з Україною як рівним партнером, а також для включення держави до складу об'єднання необхідно пройти ще значний за часом та змістом шлях. Основними цілями на цьому шляху повинні стати лібералізація економіки, приватизація, створення сприятливого підприємницького середовища та ринкової інфраструктури тощо.[2]

Постановка цілей. Основними цілями статті є аналіз результатів зовнішньо - економічної діяльності України з країнами – членами міжнародної інтеграційного угруповання ЄАВТ, для оцінки ефективності співпраці України з ЄАВТ.

Методологія. Для досягнення поставлених цілей використовуються такі загальнонаукові методи дослідження, як: метод системного аналізу, метод – економіко – статистичного аналізу, метод порівняння та графічний метод.

Результати дослідження . Жорсткі умови конкуренції та світові фінансові негаразди сприяють інтеграційним процесам по всьому світі. Україна не стала винятком і заради розширення ринку збуту та отримання певних пільг на експортування, та нижчих цін на імпорт підписала угоду про зону вільної торгівлі з Європейською асоціацією вільної торгівлі, до якої входять Ісландія, Швейцарія, Норвегія та Ліхтенштейн. Європейська асоціація вільної торгівлі є зоною вільної торгівлі, яка об'єднує митні території чотирьох європейських країн, які не вступили до Європейського Союзу - Республіки Ісландія, Князівства Ліхтенштейн, Королівства Норвегії та Швейцарської Конфедерації.

Зона вільної торгівлі забезпечує країнам-членам режим вільної торгівлі товарами та послугами, а також гарантує вільний рух капіталів і фізичних осіб.

Три країни-члени ЄАВТ - Ісландія, Ліхтенштейн та Норвегія - входять до Європейського економічного простору (ЄЕП), угода про створення якого була укладена у травні 1992 року.[3]

ЄЕП об'єднує ринки 27 країн-членів Євросоюзу і трьох країн-членів ЄАВТ у спільний ринок обсягом близько 490 млн. споживачів, що робить його найбільшим регіональним інтеграційним об'єднанням у світі.[6]

Європейська асоціація вільної торгівлі і Україна підписали Спільну декларацію про співпрацю в 2000 році.[4] Отже, співпраця між країною і інтеграційним угрупованням налічує десятилітній досвід. Простежимо та проаналізуємо результати діяльності між Україною та країнами - членами ЄАВТ за останні роки за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1

Результати торгів України та країн – членів ЄАВТ, 2007 – 2010
(млн. дол. США)

Найменування країни	2007	2008	2009	2010	Темп приросту, %		
					2008/07	2009/08	2010/09
Імпорт з України							
Ісландія	1,971	0,866	2,522	0,532	-56,1	191,2	-78,9
Норвегія	92,807	187,987	170,574	84,37	102,6	-9,3	-50,5
Швейцарія	101,800	132,298	57,172	53,525	30,0	-56,8	-6,4
ЄАВТ	196,578	321,151	230,268	138,435	63,4	-28,3	-39,9
Частка від всього імпорту ЄАВТ	0,08%	0,12%	0,10%	0,05%			
Експорт до України							
Ісландія	11,632	21,603	9,204	17,926	85,7	-57,4	94,8
Норвегія	229,960	257,556	224,108	207,914	12,0	-13,0	-7,2
Швейцарія	448,519	585,855	348,406	450,684	30,6	-40,5	29,4
ЄАВТ	690,111	865,014	581,718	676,524	25,3	-32,8	16,3
Частка від всього експорту ЄАВТ	0,22%	0,23%	0,20%	0,21%			

Примітка: таблиця складена автором за даними[5]

За даними таблиці можна зробити висновок, що зовнішньо – торговельні зв'язки між Україною та державами членами ЄАВТ, за останні чотири роки, проходить достатньо активно. Найвищі показники простежуються в 2008 році. За цей рік Україна експортувала до країн ЄАВТ на суму 321,151 млн дол.США. найбільше Україна експортувала до Норвегії, суми від торгів з цією країною найвищі. Якщо проаналізувати темпи приросту у відсотковому співвідношенні порівнюючи 2010 і 2009 роки простежується певний спад імпортованої продукції з України до країн ЄАВТ. Протилежна ситуація виникає з експортом продукції країн ЄАВТ до України. За останні два роки темпи приросту мають позитивний характер, окрім однієї країни – Норвегії. Темп приросту норвезького експорту до України знизився на 7,2%. За даними таблиці 1 видно, що до України імпортується набагато більше, ніж експортується до країн ЄАВТ. Це також, можна простежити на рисунку 1.

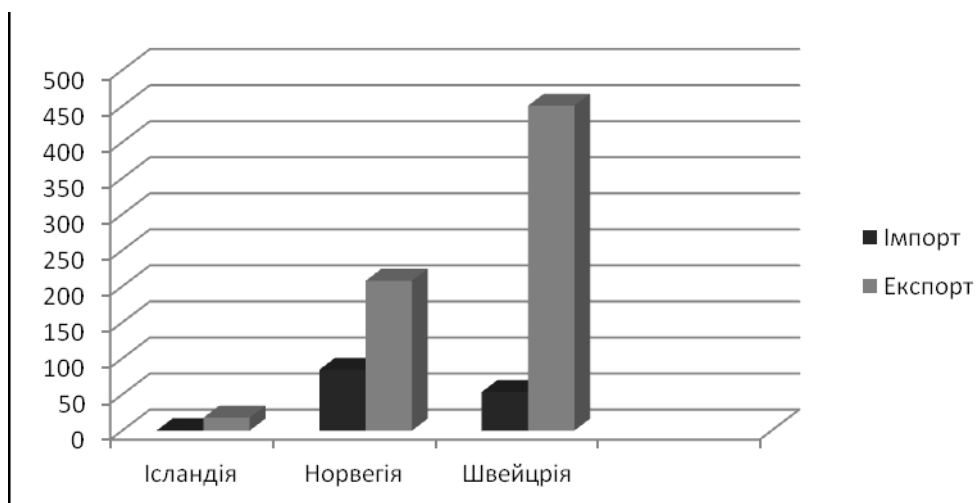

Рисунок 1. Результати торгів України та країн членів ЄАВТ за 2010 рік, млн. дол. США

Примітка: рисунок побудовано автором за даними [5]

На рисунку 1 зображена діаграма яка показує суттєву різницю між оборотом імпорту та експорту товарів України та держав - членів ЄАВТ. Це вказує на те, що Україна стає залежною від імпорту інших країн, оскільки обсяги від реалізації української продукції набагато менші. Для отримання більш чіткої картини проаналізуємо потік українських товарів до країн – членів ЄАВТ за допомогою таблиці 2.

Таблиця 2

Результати торгівлі між Україною та країнами – членами ЄАВТ за товарними групами, 2008 – 2010 (тис. дол. США)

Країна	2009, тис.дол. США	2010, тис. дол. США	2009, %	2010, %	Зміна у % 2010/09
Ісландія	2,522	532	100,0	100,0	-78,9
Трикотаж	133	143	5,3	26,9	7,1
Шерсть	115	115	4,6	21,6	-0,7
Іграшки	52	64	2,1	12,1	23,1
Норвегія	170,574	84,378	100,0	100,0	-50,5
Неорганічні хімічні речовини	17,195	30,976	10,7	36,7	-3,9
Корми для тварин	16,911	16,246	9,9	19,3	-3,9
Тканина	10,058	9,649	5,9	11	-4,2
Іграшки	8,315	10,457	4,9	12,4	25,8
Механічні пристрої	1,274	3,953	0,8	4,7	210,3
Меблі	1,448	2,281	0,9	2,7	57,6
Деревина	2,236	2,020	1,3	2,4	-9,7
Швейцарія	57,172	53,525	100,0	100,0	-6,4
Дорогоцінні камені та метали	9,165	14,372	16,0	26,9	56,8

Продовження таблиці 2

Країна	2009, тис. дол. США	2010, тис. дол. США	2009, %	2010, %	Зміна у % 2010/09
Швейцарія					
Електричні пристрої					
Жири і олія	9,524	7,362	16,7	13,8	-22,7
Папір	7,598	5,337	13,3	10,0	-29,8
Годинники	3,846	3,737	6,7	7,0	-2,8
Залізо та сталь	4,367	3,514	7,6	6,6	-19,5
Деревина	215	3,268	0,4	6,1	1430,3
Вироби із заліза і сталі	2,298	2,716	4,0	5,1	18,2
Гума					
Неорганічні хімічні речовини	2,610	2,533	4,6	4,7	-2,9
	1,740	2,521	3,0	4,7	44,9
	1,454	1,215	2,5	2,3	16,5

Примітка: таблиця складена автором за даними[5]

Отже, аналізуючи дані з таблиці 2, можна зробити висновки, що не тільки український споживач потребує іноземних товарів. Країни – члени ЄАВТ. Також активно споживають і купують товари українського виробника. Особливим попитом користується текстиль, дві країни з трьох(Ісландія і Норвегія) перерахованих застосовують український текстиль. Слід зауважити, що Україна не імпортує у жодної з наведених країн текстиль. Щодо перспективних напрямків то слід зауважити про імпорт іграшок. Оскільки за останні роки в цій товарній групі простежуються певні темпи зростання. Також одним із напрямків може бути експортування до Норвегії механічних пристроїв, оскільки за останній рік темп зростання за даною товарною групою склав 210,3%. Прагматична Швейцарія відрізняється від Норвегії та Ісландії групою товарів. До Швейцарії Україна експортує електроніку, годинники (механізми), залізо і сталь та вироби з них, деревину та гуму, найперспективнішим напрямком імпортування за останні роки стало постачання сталі і заліза, порівнюючи із 2009 роком в 2010 році Україна експортувало сталі і заліза на 3054 тис. дол. США. Натомість Україна найактивніше імпортувала у Швейцарії різні харчові продукти. Темп зростання даної товарної групи склав 768,9%. На другому місці дорогоцінні камені та метали до України в 2010 році товарів цієї групи надійшло на 53 162 тис. дол. США, порівнюючи із українським експортом дорогоцінних металів та каменів до Швейцарії, що склав 14 372 тис. дол. США. Схожа ситуація між країнами склалась з постачанням сталі та металів. Україна експортувала металів на 3268 тис. дол. США, а отримала від Швейцарії металів на суму 14209 тис. дол. США. Це може пояснюватись ґатунком та якістю металів.[5]

Отже, для того, щоб зробити більш чіткі висновки скористаємось рисунком 2, що відображає розвиток торгівельних відносин між Україною та країнами - членами ЄАВТ

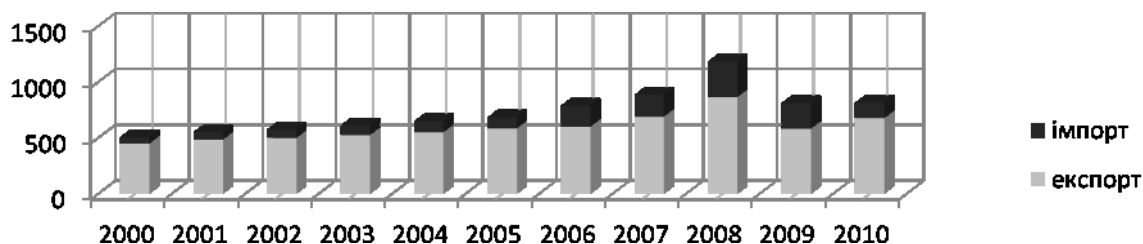

Рисунок2. Розвиток торгівельних відносин між Україною та ЄАВТ протягом 2000 – 2010 років, тис. дол. США

Примітка: рисунок побудовано автором за даними[5]

Як висновок слід зазначити, що співпраця з даною інтеграційною групою розвивалась протягом 10 років. Обмін товарами між країнами - членами ЄАВТ та Україною з кожним роком набирає обертів. Загальний об'єм торгівлі товарами між ЄАВТ та Україною становив 811 млн. дол. США в 2009 році, при цьому експорт ЄАВТ до України склав 581 млн. дол. США, а український імпорт сягнув 230 млн. дол. США. Щорічний зріст торгівлі товарами між 2003 та 2009 роками становить 18%. Україна є третьою країною за значенням експорту в Європі. Отже, зовнішня економічна діяльність України із вступом до ЄАВТ значно розширила ринки збуту та набула вигідні умови на купівлю та продаж товарів. З дослідження випливає, що співпраця України з економічним інтеграційним угрупованням, як ЄАВТ є перспективним і позитивно впливає на економіку країни в цілому.

Література:

1. Солонінко К. С. Міжнародна економіка : [навчальний посібник] / Солонінко К. С. - Київ: Кондор, 2008. – 380с.
2. СВІТОВІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ - УКРАЇНА ТА ЄС : (наукова інтернет конференція Соціум. Наука. Культура, «Чернівці») [Електронний ресурс] / Кафлюк Т.І., Харинович Д.О.//Наукові інтернет – конференції – Режим доступу до журн.: <http://intkonf.org/kaflyuk-ti-harinovich-do-svitovi-integratsiyni-protsesi-ukrayina-ta-es/>.
4. Україна і ЄАВТ: (статистичні дані) [Електронний ресурс] // офіційний сайт - ЄАВТ – Режим доступу: <http://www.efta.int/free-trade/free-trade-news/2010-06-24-ukraine-sign.aspx>
5. Gti Global Trade Atlas – Режим доступу: <http://www.gtis.com/english/brochure.pdf>
6. Міжнародні організації: [Електронний ресурс] // офіційний сайт – Країни Світу – Режим доступу: <http://svit.ukrinform.ua/organizations.php?page=ev-soyz.htm>

РОЛЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРИРОСТУ ПРЯМИХ ТА ПОРТФЕЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

Проаналізовано тенденції розвитку діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та світі, визначено вплив їх діяльності на економіку країни, на обсяги залучення та напрями використання інвестицій. Систематизовано перелік позитивних та негативних рис транснаціональних корпорацій, на основі яких виокремлено переваги та недоліки від їхнього перебування на території держави.

Analyzed trends in the activities of transnational corporation in Ukraine and the world, determined the impact of their activities on the economy, the amount of involvement and use of investments. Systematic list of positive and negative features of transnational corporation on the basis of which specifically mentioned the advantages and disadvantages of their stay in the state.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, прямі іноземні інвестиції, портфельні інвестиції, інвестори, міжнародне виробництво.

Вступ. Діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) на світовій арені є доречною та актуальною на етапі розвитку та зростання міжнародної економіки в цілому та співпраці між її структурними елементами зокрема. Уваги потребують процеси глобалізації міжнародних відносин. Завдяки діяльності ТНК з'явилась необхідність сприйняття діяльності організацій у межах одного інтегрованого ринку, не обмежуючись кордонами держави чи їхньої співдружності.

Вагомий внесок у сферу даного дослідження зробили такі науковці, як Кутовенко А., Сугоняно О., Шниркова О., Карпенко Г., Рогач О. Лук'яненко, Ю., Макогон, О., Мозговий, Є. та інші. Проте на сьогоднішній день існує багато невирішених питань щодо пошуку оптимальних шляхів залучення додаткових коштів транснаціональних корпорацій.

Постановка задачі. Метою даного дослідження є визначення ролі транснаціональних корпорацій у забезпеченні притоку інвестицій в країну та надання пропозицій щодо збільшення обсягів їх залучення.

Задачі, які були поставлені та вирішені у процесі дослідження:

1. Досліджено тенденції розвитку діяльності транснаціональних корпорацій на території України.

2. Виокремлено позитивні та негативні риси діяльності транснаціональних корпорацій.

3. Визначено стан інвестиційної привабливості України в цілому та її базових галузей.

4. Надано пропозиції щодо підвищення привабливості країни з метою залучення додаткових інвестицій.

Методологія. В даній роботі було застосовано наступні методи дослідження: критичний аналіз, поєднання методів історичного та логічного, факторний та статистичний аналіз.

Результати дослідження. Транснаціональні корпорації у процесі еволюції зазнали значних змін, від міжрегіональних фірм до організацій, що мають дочірні підприємства та філії у багатьох країнах світу. Визначення, розроблене Конференцією ООН з торгівлі та розвитку передбачає, що ТНК – це підприємства, що складаються з материнської компанії та закордонних філіалів, при цьому ТНК можуть як набувати, так і не мати цього статусу [4].

Міждержавне виробництво контролюється з країни базування. Приймаючими виступають інші країни, у яких розміщені філіали, дочірні підприємства на основі інвестування корпораціями коштів в економіку.

За методологією ЮНКТАД, що на сьогодні є чинною, до корпорацій відносяться фірми, що мають у наявності наступні критерії:

- Підрозділи не менше ніж у 6 країнах світу. Підприємства у інших країнах можуть створюватись як: додаткові виробничі потужності, інвестування капіталу у виробництво країни, через M&A.

- Частина акціонерного капіталу в дочірньому підприємстві становить більше 25 %. Деколи порогові значення можуть встановлюватись країни індивідуально від її розвитку.

У ході дослідження було визначено головні риси, що відбивають діяльність корпорації у тій чи іншій країні, галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки діяльності транснаціональних корпорацій

Переваги від діяльності транснаціональних корпорацій	Недоліки від діяльності транснаціональних корпорацій
1. Додаткові надходження до бюджету.	1. Перекачування капіталу з країн.
2. Вихід нацвиробники на зовнішні ринки високотехнологічної продукції.	2. Встановлення умов для діяльності, що діють у розрізі з інтересами держави.
3. Створення підприємств, що сприяє зростанню зайнятості населення та наповненню ринку продукцією, що необхідна споживачу.	3. Монопольні ціни на продукцію, що дозволяють отримувати надприбутки корпорацій та недобір фінансових засобів національних виробників.
4. Підвищення привабливості країни для інших інвесторів, як наслідок діяльності	4. Обмежена співпраця з місцевими виробниками, у зв'язку з тим, що ТНК

міжнародного гравця на вітчизняному ринку.	зазвичай закупають матеріали та сировину у своїх підрозділів за кордоном.
5. Підвищення продуктивності праці як процес підготовки кваліфікованих кадрів за міжнародними стандартами	5. Вивіз за межі країни основної частини прибутку від діяльності дочірніх компаній, придушення вітчизняних виробників.
6. Високоякісні вітчизняні товари, як наслідок дії міжнародної конкуренції, розвиток науково-технічної бази.	6. Протидія та негативний вплив на економіку країни, у зв'язку з відстоюванням власних інтересів.

Впровадження глобальних ТНК в Україні розпочалося ще за часів радянського союзу. Однією з перших таких компаній була Metromedia International Group, розповсюджуючи свої комунікації у Латвії, Грузії, Узбекистані та Україні.

Ситуацію на сьогоднішній день можна охарактеризувати наявністю таких транснаціональних компаній, що мають на території України дочірні або спільні підприємства, як Coca-Cola, Nestle, Kraft Jacobs Sushard, Cargill, Reynolds, Philip Morris Inc., British American Tobacco, ASEA- Brown Boveri (ABB), Procter & Gampel, Dow Chemical Company, а також Samsung, Toyota, Microsoft, Nokia, лукойл. ТНК, Юкос та інші. Окреме місце серед інших займає компанія Mittal Steel, оскільки підприємство «Криворіжсталь», що належить вищеназваній корпорації, виступає проміжною ланкою процесу виробництва продукції.

Відомі ТНК, як BP (British Petroleum) і Royal Dutch Shell намагались увійти на нафтовий ринок, та через об'єктивні причини, перша за все недосконала законодавча база і вища собівартість виробництва, виявили відмову від діяльності у країні.

Основними напрямками інвестування є харчова, хімічна та тютюнова промисловість, електротехнічна галузь та сфера нафтопереробної діяльності. Деякі галузі, такі як, машинобудування, зокрема літако- та суднобудування, галузь електроніки та енергозберігання тяжіють до моделі, коли виробництво спрямовується на одиничного споживача. Діяльність ТНК у цих сферах є не доречною, адже, корпорації в основному спеціалізуються на виробництво продуктів масового споживання. Україна ж на ринку інших країн отримує пропозиції на співпрацю у малопартійному, а то й одиничному обсязі.

За результатами проведеного дослідження визначено, що законодавчі обмеження і непрозорість вітчизняного ринку гальмують активність транснаціональних компаній щодо їхнього рішення про розширення діяльності в Україні, що стримує притік інвестицій. Можливою формою співпраці на даному етапі може бути надання права використання ліцензій, технологій та підписання договорів доставки.

Слід відзначити, що за індексом корумпованості, що визначається Всесвітнім економічним форумом за 12 основними показниками, Україна у 2010-2011 роках погіршила свої позиції на 7 місць, опинившись на 89 місці, з 139 країн. Найбільші втрати спостерігаються за показниками: макроекономічна стабільність, ефективність товарних ринків,

незалежність судової влади. Конкурентні переваги зберігаються у сферах освіченості населення, ефективності ринку праці та перспективності за обсягами внутрішнього ринку. Окрім того, надходження інвестицій ускладнюється відсутністю стабільності навіть у короткостроковій перспективі. Це явище не зменшує привабливості компаній для інвесторів, проте деякі вичікують до сприятливіших часів.

Досягненню вагоміших результатів перешкоджає корумпованість. Міжнародна організація Transparency International щорічно оприлюднює сприйняття корупції в різних країнах. Україна займає 134 місце серед 178 країн світу. Порівняно з минулим роком, результати покращились і виросли, з 2,2 до 2,4 з загальної кількості 10 балів. Рейтинг має на меті оцінити рівень її сприйняття серед урядовців і політиків, як її бачать експерти і представники ділових кіл в окремих країнах.

Україна є приймаючою стороною чемпіонату з футболу «Євро 2012». Необхідним є залучення інвестицій у транспортну галузь та туристичну інфраструктуру. У зв'язку з цим державний та приватний сектори економіки тяжіють до співпраці для досягнення більшої ефективності. Держава відіграє роль гаранта інвестування. Таким чином, вона сприяє створенню умов для поширення результатів колаборації національного та зарубіжного капіталів у різних галузях.

У порівнянні з іншими країнами, наприклад Польщею та Білоруссю, обсяг інвестицій в Україну значно менший. Щоб підвищити інтерес іноземних партнерів, важливо вирішити певні проблеми, насамперед із законодавчою базою, політичною та економічною стабільністю у країні.

На конференції ООН з торгівлі та розвитку в щорічній доповіді про прямі іноземні інвестиції було опубліковано індекс транснаціоналізації України 2010 року, як такої, що приймає інвестиції. Цей процес розкладається як посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК. Показник розраховується з чотирьох складових. Індекс транснаціоналізації України(10%) вищий, ніж цей критерій у розвинених країнах, таких як Японія(2%), США (8%), Італія(6%). Поясненням явищу може бути той факт, що наведені країни мають достатній обсяг внутрішнього інвестування. Крім того, на даний показник значною мірою впливає те, що капітал надходить в Україну через офшорні компанії.

В цілому діяльність корпорацій базується на ефективній роботі її дрібніших підрозділів. Приймаючі країни повинні сприяти постійному удосконаленню інвестиційного клімату, який є сукупністю економічних, соціальних, політичних та інших факторів, що оцінюють ступінь ризику вкладання коштів, а також ефективність їхнього використання і повернення. Серед країн СНД, Центральної та Східної Європи, наша держава, займає одне з останніх місць за обсягами залучених інвестицій. Для підтримки існуючого виробництва та розвитку подальшої співпраці необхідно здійснювати переплив капіталу та ресурсів від одного

підприємства до інших філій. Таким чином з'явилась необхідність такого поняття, як інвестування. Іноземні інвестиції можуть здійснюватись у формах прямих та портфельних інвестицій.

Прямі інвестиції – це категорія міжнародної діяльності, яка відображає прагнення резидента однієї країни справляти стійкий вплив на діяльність підприємства - резидентом іншої країни. Прямі інвестиції забезпечують 10 та більше відсотків участі у статутному капіталі та істотну участь в управлінні діяльністю підприємства. Здійснюючи пряме інвестування ТНК у своїй діяльності, перш за все, переслідують особисті мотиви, що можуть бути пов'язані з отриманням доступу до нових ресурсів, інтелектуальних, наукових та сировинних [1;2].

До складу категорії портфельні інвестиції включаються такі основні види інструментів: акції та інші форми участі в капіталі, облігації та інші боргові цінні папери, інструменти грошового ринку та похідні фінансові інструменти. Для кожного виду фінансового інструменту здійснюється розподіл операцій за внутрішніми секторами економіки[1;2].

За результатами аналізу було встановлено, що обсяги інвестицій в Україну з роками тяжіє до зростання. За даними Держкомстату України, станом на 01.01.2011 обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку складає 44708 млн.дол.США. В економіку України переважає вклад прямих іноземних інвестицій. За I півріччя 2011 р. в економіку України вкладено 2788,2 млн. дол. США прямих інвестицій. Нерезидентами вилучено капіталу на 447,0 млн. дол. США. Таким чином, чистий приріст іноземного капіталу за I півріччя 2011 р. склав у 4,9 рази більше, порівняно з відповідним періодом 2010 р.

За I півріччя 2011 р. інвестиції надійшли зі 127 країн світу. Основні країни-інвестори: Кіпр (24,6%), Німеччина (15,6%), Нідерланди (10,1%), Російська Федерація (7,2%). Основний інтерес викликають підприємства, що здійснюють фінансову діяльність, в них акумульовано 32,5% від загального обсягу інвестиції. Інвестиційно привабливими є організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг.

Вважаємо, що з поглибленням наробітків щодо стабілізації економіки держави та впровадження демократичної моделі суспільства привабливість України, як об'єкта вкладання коштів зростатиме. Проте, частка українських цінних паперів залишається невагомою, на рівні 6-7%. Недосконалість реформ, щодо захисту інвесторів спричинила ситуацію, що велика кількість угод з цінними паперами проходить за межами офіційного ринку, при цьому пропозиція паперів на офіційному ринку сягає декількох сотень акцій та облігацій. Статистичні дані у даному сегменті обмежуються тим, що у 2009 році отримані портфельні інвестиції економікою країни сягали 18 млрд.дол США, що в половину менше, ніж прямі іноземні інвестиції за аналогічний період.

Висновки. Дослідивши проблеми, пов'язані з інвестиційною діяльністю транснаціональних корпорацій у сфері інвестування, маємо змогу зробити наступні висновки. З часів здобуття Україною незалежності кількість транснаціональних корпорацій в країні неухильно зростає. Діяльність таких компаній у більшій мірі створює позитивний ефект на функціонування економіки в цілому та її окремих підрозділів.

З метою поширення діяльності ТНК запропоновано наступні шляхи: приведення законодачої бази щодо діяльності суб'єктів ТНК відповідно до міжнародних стандартів; введення обмежень на певні види діяльності ТНК з метою захисту національних виробників; проведення активної антикорупційної політики; зменшення податкового навантаження з метою активізації залучення іноземного капіталу, у тому числі, із застосуванням ТНК; сприяння покращенню інвестиційного клімату в країні та інші.

Кількість залучених інвестицій в Україну мають зростаючу тенденцію, проте існує низка проблем, які певним чином можуть гальмувати цей процес. Для запобігання цьому вважаємо за доцільне зменшувати витрати на виробничий процес, завдяки чому існує можливість отримання перемоги у конкурентній боротьбі за ринки збуту. Можливим є створення національних ТНК, при чому, що передумови для цього істотні (наприклад, створені промислово-фінансові групи).

Означивши усі результати дослідження, варто зауважити, що подальшого дослідження потребує механізм залучення іноземних інвестицій, які надходять від ТНК.

Література:

Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс]/ Держ. ком. статистики України ; ред. І.В. Калачова — К. : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011.

Сайт Національного Банку України: методологічні коментарі. Електронний ресурс, режим доступу:

[http://nbuportal.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=44459]

Сайт Міністерства закордонних справ України. Електронний ресурс, режим доступу:

[<http://www.mfa.gov.ua/switzerland/ua/publication/content/41830.htm>]

World Investment Report (WIR) 2011, NON-EQUITY MODES OF INTERNATIONAL PRODUCTION AND DEVELOPMENT. – UNCTAD – New York, Geneva. - 2011.

World Investment Report (WIR) 2007, Transnational Corporations, Extractive Industries and Development. – UNCTAD – New York, Geneva. - 2007.

Якубовский С. О., Козак Ю. Г., Савчук О. В. Транснациональные корпорации: особенности инвестиционной деятельности. – К.: ЦНЛ. – 2006. – 488 с

МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено сутність механізму залучення інвестицій, проаналізовано сучасний стан залучення іноземних інвестицій в економіку країни та визначено проблеми, що перешкоджають залучення капіталу. Запропоновано напрями покращення механізму залучення іноземних інвестицій, що спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату.

The article examines the essence of the mechanism of investment, analyzed the current state of foreign investment into the country and identified problems that prevent the attraction of capital. A direction to improve the mechanism to attract foreign investment to create a favorable investment climate.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, механізм залучення інвестицій, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість.

Вступ. Інвестиційний процес є найважливішою частиною процесу суспільного виробництва, у зв'язку з чим, особливу актуальність становить необхідність оптимізації інвестиційних механізмів. Розробка механізму залучення іноземних інвестицій в країну має виходити з особливостей глобалізації економіки, враховуючи специфіку окремої країни. В Україні дана проблема доволі актуальна, оскільки особливо гостро стоїть проблема пошуку додаткових джерел для фінансування поточних та стратегічних проблем економіки країни, враховуючи наміри вступу до світової спільноти.

Проблема залучення іноземних інвестицій в економіку України відображується в численних дослідженнях. Найбільш широко відомі роботи таких економістів, як І.Бланка, В.Гейця, А.Колосова, О.Мозгового, С.Мочерного, Є.Панченка, А.Пересади, А.Румянцева, В.Савчука. Проте недостатньо дослідженим залишається питання механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Постановка задачі. В процесі дослідження поставлено та вирішено наступні задачі: дослідження сутності механізму залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ); аналіз динаміки залучення ПІІ в Україну

та визначення пріоритетних напрямів інвестування; визначення факторів, що негативно впливають на інвестиційний клімат в Україні; надання пропозицій щодо оптимізації механізму залучення ПІІ та покращення інвестиційного клімату в Україні.

Методологія. Методологічну основу наукового пошуку склали методи: критичного аналізу наукової та методичної літератури, наукового узагальнення та систематизації при визначенні сутності механізму залучення ПІІ та факторів, що впливають на обсяг їх залучення; методи математичної статистики при аналізі динаміки залучення ПІІ.

Результати дослідження. Міжнародне інвестування відіграє провідну роль в умовах глобалізації. Матеріальною основою процесу глобалізації підприємницької діяльності є міжнародний рух прямих іноземних інвестицій. В результаті дослідження встановлено, що в економічній літературі існує безліч визначень категорії «прямі іноземні інвестиції» (А.П. Кіреєв, Дж. Даннінг, А.А. Пересада, Б.В. Губський, В.А. Степаненко). Найбільш ґрунтовним вважаємо визначення прямих іноземних інвестицій, сформульоване експертами Міжнародного валютного фонду та Організація співтовариства та розвитку: «інвестиції вважаються прямими, якщо здійснюються за межами національних кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни. Їх характерними рисами є те, що інвесторові належить управлінський контроль над підприємствами, і вони виступають у формі акціонерного капіталу і коротко- та довготермінових міжфірмових позик» [1].

Проблема сутності та змісту інвестиційного механізму завжди була предметом гострої дискусії серед вчених та спеціалістів в цій сфері економіки, управління, фінансів та кредиту. Зокрема, у науковій літературі інвестиційний механізм часто ототожнюють з кредитним, фінансовим або фінансово-кредитним механізмами (Н.Д. Баркоський, Н.І. Валенцева, І.Д. Мамонов). Проте, інвестиційний механізм являє собою передусім комплекс засобів та заходів, які визначають умови діяльності, відношення власності та організаційно-правових форм підприємств з іноземними інвестиціями. У спеціалізованій літературі економічні механізми нерідко ототожнюють з економічними методами [2]. Вважаємо, що формування будь-яких механізмів здійснюється в рамках певної мети та принципів з використанням різних економічних методів та технологічних основ, тобто поняття методів є вужчим за поняття механізму. На основі дослідження літературних джерел, вважаємо, що під інвестиційним механізмом необхідно розуміти сукупність соціально-економічних цілей, принципів та методів мобілізації і розміщення інвестиційних ресурсів та управління даними процесами. Проаналізувавши літературні джерела, встановлено, що управління інвестиційним процесом здійснюється на макро-, мезо- та мікрорівнях. Макрорівень включає в себе діяльність органів центральної

державної влади в процесі регулювання іноземних інвестицій, на мезорівні політика залучення іноземного капіталу регулюється регіональною владою, на мікрорівні відбувається безпосередня взаємодія іноземного інвестора та підприємця-отримувача іноземного капіталу. З метою більш детального та ґрунтовного аналізу процесу взаємодії іноземного інвестора з вітчизняними виробниками пропонується включити до мезорівня промислові структурні підрозділи, які займаються регулюванням інвестиційних процесів на галузевому рівні.

Основними складовими механізму на всіх рівнях є державне регулювання іноземних інвестицій та ринковий механізм саморегуляції економіки. Сприятливе інвестиційне середовище країни формується за допомогою наступних чинників:

- - політико-правові (політична стабільність у країні, рівень демократизації, дієве та стабільне законодавство, прозорий механізм захисту прав іноземних інвесторів, розвинена судова система, тощо);
- економічні (стабільне зростання макропоказників, спрощена системи та зниження ставок оподаткування, розвиненість фондового ринку, дієвість кредитного механізму, страхування ПІІ, сприятливий митний режим);
- організаційні (прозорий порядок реєстрації підприємств, злагоджена система державних органів, розвинена виробнича та соціальна інфраструктура, підготовленість кваліфікованих кадрів, тощо);
- інформаційні (якісне надання консультативних послуг, доступність отримання інформації) [2, 3].

Зазначені чинники держава використовує у сфері регулювання іноземних інвестицій, оскільки їх ефективне використання впливає на обсяги та строки надходження в країну іноземних інвестицій. Основними взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими складовими механізму є сприятливе інвестиційне середовище, державна політика та ринкові інструменти у сфері організації іноземних інвестицій. В результаті проведеного дослідження встановлено, що на сьогоднішній день в міжнародній практиці не існує єдиного підходу до визначення механізму залучення іноземних інвестицій в економіку країни. Міжнародний досвід показує, що зміна умов інвестування призводить до зміни розміщення рушійної сили ПІІ. Розглянувши світовий досвід, можна стверджувати, що у світі використовується різноманітні механізми залучення ПІІ, зокрема:

- широке використання прямих іноземних інвестицій шляхом включення національної економіки в структуру виробничих мережі ТНК, підвищення конкурентоспроможності шляхом модернізації національної економіки до стандартів ТНК (Малайзія, Сінгапур та Таїланд);
- створення ринкового розподілу ресурсів та зведення адміністративної політики до забезпечення інфраструктури й управління (Гонконг);

– встановлення взаємних обмежень для прямих іноземних інвестицій у стратегічні галузі промисловості: аерокосмічну, автомобільну, ядерну енергетику, банківську справу та авіатранспорт (Франція, Японія, Великобританія та США);

– здійснення схожої економічної політики враховуючи обмеження надходжень прямих іноземних інвестицій у харчовий сектор та сектор споживчих товарів (великі економіки, такі як Китай та Індія) [4].

Аналіз статистичних даних свідчить, що у 2010 році в економіку України було вкладено 44708,0 млн. дол. США прямих інвестицій, що на 11,6% більше, ніж у 2009 році. Найбільшу частку іноземних інвестицій (78,8%) складають інвестиції з країн Європейського Союзу, інвестиції з країн СНД становлять 8,5%, з інших країн світу надійшло 5691,6 млн. дол. США, що становить 12,7% від загального обсягу інвестицій. Загалом інвестиції в економіку України надійшли з 125 країн світу. Основними країнами-інвесторами, на які припадає 82,3%, є Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Франція, Сполучене Королівство, Швеція, Віргінські Острови, Британські, США [5]. Значний обсяг іноземних інвестицій зосереджуються на підприємствах промисловості – 23% від загального обсягу прямих інвестицій в Україну, серед них 19,7% припадають на переробну промисловість. Серед галузей переробної промисловості переважають інвестиції у виробництво харчової продукції, напоїв та тютюнових виробів, металургійне виробництво та виробництво готових металургійних виробів, хімічну та нафтохімічну промисловість, машинобудування. Вважаємо, що при залученні іноземних інвестицій в економіку країни необхідно враховувати збалансований розвиток всіх галузей народного господарства, що в цілому сприятливо позначиться на економічному та соціальному розвитку приймаючої країни.

Незважаючи на позитивні тенденції зростання обсягу іноземних інвестицій, в країні існують проблеми, які гальмують їх значне збільшення. Дослідивши інвестиційне середовище України, головними причинами неефективного регулювання прямих іноземних інвестицій в економіку країни визначено наступні (табл. 1).

Слід відзначити, що міжнародні рейтинги виконують дуже важливу роль індикатору відношення світового товариства до України, темпам її економічного розвитку, якості економічної політики, її бізнес-середовища та відносинам до інвестора. Нажаль, загальна картина поки що залишається невтішною – Україна займає низькі позиції в більшості економічних та соціальних рейтингах, поділяючи низькі позиції з слаборозвиненими країнами Африки та Азії: за Рейтингом ведення бізнесу The Doing Business у 2010р. 142 позиція зі 183, Індекс глобальної конкурентоспроможності економіки World Economic Forum – 89 зі 139, Рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook - 57 з

58, Індекс економічної свободи Heritage Foundation – 162 зі 179. Виходячи з ситуації, яка склалася в Україні, вважаємо за необхідне розробку та обґрунтування раціональної інвестиційної політики.

Таблиця 1.

Фактори, що негативно впливають на інвестиційний клімат в Україні

Макрорівень	Мезорівень		Мікрорівень
	регіональний	галузевий	
1	2	3	4
відсутність інформаційного забезпечення залучення інвестицій для зарубіжних та вітчизняних підприємців			
неурегульований характер взаємовідносин між зарубіжними, вітчизняними підприємцями та державними організаціями			
недостатній рівень роботи судової системи	повільні темпи розвитку НТП		
відставання законодавчої бази у сфері регулювання прямих іноземних інвестицій від реального процесу економічних перетворень	брак досвіду роботи з іноземними підприємствами, відповідних норм, стандартів та нормативів		
недостатня відповідність податкової системи вимогам ринкової економіки та наявність значної кількості податкових пільг			низький рівень корпоративної культури на вітчизняних підприємствах
економічна та політична нестабільність держави, часті зміни у законодавстві, суперечність господарського права, недостатня розвиненість фондового ринку	відсутність достатніх повноважень у регіонів, для самостійної реалізації проектів та програм без участі держави		
недостатній захист майнових інтересів іноземних інвесторів	труднощі з придбанням земельних ділянок та будівництвом		грозить бюрократична процедура вирішення практично всіх питань
низьке місце України в міжнародних рейтингах	недостатність соціальної та ринкової інфраструктури		
невизначеність з приводу процесу іноземного кредитування та створення кредитних співтовариств	корумпованість органів влади щодо розподілу земельних ділянок	низький рівень сегментації та розвитку інфраструктури інвестиційного ринку	

Для покращення інвестиційного клімату в Україні необхідні впроваджувати та удосконалювати існуючі економічні важелі підвищення активності іноземних інвесторів. Серед першочергових заходів вважаємо необхідним:

- перегляд законодавчої бази у сфері регулювання прямих іноземних інвестицій та податкового законодавства, його спрощення та стимулювання виробництва;
- організація регулярного випуску бюлетеня, що містить інформацію про правовий режим в Україні стосовно іноземного капіталу;
- досягнення згоди між різними владними структурами;
- організація регулярного випуску інформаційного бюлетеня з проблем іноземного інвестування, створення комп'ютерної мережі для обміну інформації та систему статистичної інформації;

- зниження рівня банківського відсотка, а також облікової ставки НБУ;
- надання податкових пільг банком вітчизняним та іноземним інвесторам, які ідуть на довгострокові інвестиції.

Висновки. В результат дослідження доведено, що рівень інвестиційної привабливості України за досліджений період є нестабільним.

Новизною даного дослідження є групування факторів, що негативно впливає на інвестиційну привабливість на макrorівні (відсутність інформаційного забезпечення залучення інвестицій для зарубіжних та вітчизняних підприємців, відставання законодавчої бази у сфері регулювання ПІІ), мезорівні регіонального спрямування (брак досвіду роботи з іноземними підприємствами, відповідних норм, стандартів та нормативів, корумпованість органів влади щодо розподілу земельних ділянок), мезорівні галузевого спрямування (низький рівень сегментації та розвитку інфраструктури інвестиційного ринку) та на мікрорівні (низький рівень корпоративної культури на вітчизняних підприємствах, громізка бюрократична процедура вирішення практично всіх питань).

Визначення даних рівнів управління дозволяє покращити механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Подальшого дослідження потребує розробка інструментів реалізації запропонованих заходів щодо покращення інвестиційного клімату України на кожному рівні управління (макро-, мезо- та мікрорівнях).

Література:

1. Інвестологія: наука про інвестування: навч. посібник / за ред.. д-ра екон. наук, проф.. С.К. Ревенчука. – К. : Атака, 2001. – 264 с.
2. Тесля С.М. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / С.М. Тесля // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19. – С. 454–459.
3. Судоргін М.Г. Нормативно-правові засади організаційно-економічного механізму управління інвестиційним розвитком в Україні [Електронний ресурс] / М.Г. Судоргін // Електронний науковий фаховий журнал “Державне управління: теорія і практика”. – 2011. - №1. - Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/index.htm>
4. Дерябин А.О. Механизм привлечения прямых иностранных инвестиций для промышленных предприятий : автореф. дис. канд. экон. наук : 08.00.05 / Дерябин А.О. ; Институт проблем региональной экономики РАН. – Санкт-Петербург, 2002. – 22 с.
5. Статистичний збірник «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності» / за ред. Л.М. Овденко // Державний комітет статистики України. – 2011. – С. 62.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ УРБАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО

Досліджено сучасні світові урбаністичні процеси та їх прогноз на майбутнє, викладено бачення переваг та недоліків урбанізації як глобального явища, оцінка впливу урбанізації на економічне зростання, розглядаються відповідні процеси в Україні.

Modern world urban processes are explored alongside with predictions for future; the author's view on advantages and disadvantages of urbanisation is presented as is on the impact they carry upon economic growth; the respective tendencies of Ukraine are analysed.

Ключові слова: убанізація, глобалізація, економічний розвиток, регіональна економіка

Вступ Урбанізація є наслідком того, що містам надаються переваги в державній політиці та інвестиціях, який змушує людей виїжджати із сіл в пошуках роботи [7, с. 9]. Можливості та вклад міст у економічне зростання у такому випадку більш значні, що сприяє підвищенню ролі та конкурентоспроможності держав на світових ринках. Урбанізаційні процеси спостерігалися протягом усього історичного розвитку людства, проте лише на сучасному його етапі під впливом глобалізації темпи урбанізації значно зростають щороку. Такі динамічні процеси визначають подальший розвиток світового господарства, саме тому дослідження даної проблеми є актуальними. Зокрема, за останні три роки була опублікована велика кількість праць зі знаходження причин та прогнозування наслідків явища урбанізації як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед них Воловік І., Іжа М., Балуєва О., Бойко-Бойчук О., Кушніренко М., Ломоносов Д., Bloom D., Tarum H., Ravallion M., Shaohua Chen C., Sangraula P., Tolley J. та Williamson D. а також звіти ООН та дослідження світових консалтингових агентств.

Постановка задачі Головним завданням є виявлення зв'язку між урбанізацією та економічним зростанням країни, прослідкувати особливості процесу в Україні та виробити рекомендації з адаптації до нього.

Методологія У роботі застосовуються метод синтезу та узагальнення (зокрема, для встановлення сучасних тенденцій

урбанізації), аналізу (для дослідження наслідків встановлених тенденцій), а також порівняння та абстрагування (при розгляді проблем урбанізації в Україні, порівняно з іншими країнами, та встановлення можливих шляхів їх вирішення на базі проведеного аналізу).

Результати дослідження На сьогоднішній день половина населення світу живе у містах, виробляючи більше ніж 80% світового ВВП. Лише 600 урбаністичних центрів, які налічують 50% населення світу, виробляють 60% світового ВВП. З них 380 міст розміщені в розвинутих країнах і виробляють 50% світового ВВП, а 220 великих міст країн, що розвиваються, - лише 10% [3, с. 1]. 84% населення проживає у малих та середніх містах, інші міські жителі живуть у мегаполісах (5% населення світу) [6, с. 9].

Можна виділити певні специфічні ознаки, притаманні світовим урбанізаційним процесам:

1. На сьогодні економісти виділяють три основні зони глобальних міст: Західноєвропейську, Північноамериканську та Азійсько-Тихоокеанську, економічна роль великих міст даних регіонів значно варіюється. Так, провідні міста Західної Європи виробляють 10 трлн. дол. ВВП, що становить 18% загальносвітового показника. Тим не менш це становить лише 69% загального регіонального продукту (на противагу 82% в Америці).

2. Міське населення не розподіляється рівномірно між містами різних розмірів. Тобто у світі більше половини міських жителів - 51,9% проживає у містах, де менше півмільйона жителів. У більш розвинених країнах 53,2% міських жителів припадає на такі міста, у країнах, що розвиваються – 51,4%.

3. Чимало міст останніми роками почали об'єднуватися у агломерації, відомі як мега-регіони, міські коридори та мегаполіси.

Деякі із таких міських регіонів перевищують за площею та чисельністю населення таких країн, як Бельгія, Чехія, Нідерланди [2].

4. Урбанізація впливає на структуру передмість та сільські місцевості [5, с. 54]. Відбувається «рурурбанізація», процес впровадження міських норм умов життя на селі.

Згідно із World Urbanization Prospects: The 2009 Revision, сільське населення світу досягне максимуму 3,5 млрд. в 2020 році і почне повільно знижуватися до 2,9 млрд в 2050 році.

У всьому світі рівень урбанізації, як очікується, зросте в середньому з 50% у 2009 році до 69% в 2050 році. Число мегаполісів, за прогнозами, збільшиться до 29 в 2025 р., і тоді в них проживатиме 10,3% міського населення світу [4, с. 4-6].

До 2025 року 600 провідних міських центрів будуть виробляти близько 60% світового ВВП (тоді як внесок 400 інших міст складе лише

6%). В списку 600 найбільших міст світу з'являються 136 нових міст і всі вони будуть із країн, що розвиваються, при чому 100 із них – з Китаю [3].

Вплив урбанізації можливо оцінити лише співставивши її наслідки: позитивні і негативні, які мають відношення до економічної, соціальної та екологічної сфер.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика (протиставлення) позитивних та негативних факторів впливу урбанізації

Переваги	Недоліки
В масштабах країни урбанізація здійснює позитивний вплив. Це одна із послідовних стадій переходу від низькопродуктивного сільського господарства до більш високопродуктивного промислового господарства і послуг [6, с. 11]. Підвищення продуктивності відбувається за рахунок скупчення у містах великої кількості фірм, які мають чітко виражену спеціалізацію. Спеціалізація, добре розгалужена транспортна система, близькість ринків збуту та можливість швидко реагувати на зміни у потребах споживачів дійсно впливають на скорочення витрат на виробництво товарів та надання послуг. Окрім того, місткість наукоємних галузей у містах впливає на пришвидшення НТП.	
Урбанізація впливає на підвищення якості життя. Так, державні програми можуть більш ефективно застосовуватися в містах завдяки економії при збільшенні масштабів надання послуг (наприклад, транспорту, зв'язку чи прибирання сміття).	Концентрація промислових підприємств, відсутність систем утилізації відходів, рівень забрудненості навколишнього середовища в містах – вище, ніж у сільській місцевості. Через обмежені ресурси влада міста не може подолати всі проблеми, що впливає на погіршення здоров'я людей.
Урбанізація веде до зменшення масштабів бідності, збільшення доходів у містах, сприяючи економічному зростанню.	Оскільки вартість проживання у містах висока, то значна частина міського населення змушена жити в трущобах. За 2000-2010 рр. абсолютна кількість населення, що мешкає в трущобах, фактично збільшилася з 776,7 млн. чл. до 827,6 млн. чол. Це означає, що 55 млн. мешканців трущоб додалися до загальної кількості міського населення світу [1, с. 17].
Системи освіти є більш ефективними, оскільки в містах більше освічених людей, які можуть викладати в школах і вузах. Так, рівень грамотності серед міських жінок на 35% вище, ніж відповідний у сільських жінок.	Соціальні та культурні бар'єри заважають жителям трущоб отримати навіть базову освіту. Це обмежує фізичний та інтелектуальний потенціал молоді із трущоб.

Краще розвинута інфраструктура охорони здоров'я, є більше вузькоспеціалізованих медиків. Як результат – кращий рівень здоров'я.	У хуцобках існують проблеми харчування, санітарії, освіти, високий рівень дитячої смертності та більша кількість різноманітних захворювань.
Більший культурний розвиток у містах за рахунок більш розвиненої культурної сфери.	Відбувається поступова втрата культурної самобутності, оскільки міста зазнають більшого впливу інтернаціоналізації. До того ж велика кількість мігрантів призводить до виникнення соціально-етнічної диференціації та як наслідок - до соціальних та культурних конфліктів.
Урбанізація сприяє розвитку сільських регіонів. Це відбувається за рахунок направлення грошових переказів міських жителів своїм сільським родичам. Чисельність робочої сили у сільських регіонах зменшується за рахунок міграції в міста і тому може підвищуватися рівень заробітної плати [6, с. 11].	Із сіл зазвичай емігрує кваліфіковане населення молодого віку, в результаті чого деформується структура працездатного населення. Відбувається «відтік кадрів», що спричиняю погіршення продуктивності праці у селах. А грошові перекази є мізерними у порівнянні із втраченими потенційними доходами від розвитку сільського господарства.

Спірним є питання щодо впливу урбанізаційних процесів на економічний розвиток країн. Урбанізація є необхідною для індустріалізації, стійкого економічного зростання і соціального розвитку. Тільки одне місто здатне зробити значний внесок у розвиток економіки, що відображається у частці виробленого ВВП. Так, на Сеул припадає майже половина ВВП Південної Кореї, на Будапешт (Угорщина) і Брюссель (Бельгія) - приблизно по 45% ВВП.

- Лише на Токіо припадає 2% виробництва світового ВВП.
- ВВП Токіо та Нью-Йорка дорівнюють ВВП Канади та Іспанії відповідно, а ВВП Лондона перевищує відповідні показники Швеції та Швейцарії.
- У 6 найбільших містах Південної Африки сконцентровано 31% загального населення країни, виробляється 51% ВВП [3].

Зв'язок між урбанізацією і економічним зростанням оцінювався, аналізуючи співвідношення рівня урбанізації та рівня ВВП на душу населення та співвідношення рівня бідності у містах та сільській місцевості.

1. Існує певний зв'язок між доходами та урбанізацією в різних країнах. Згідно з дослідженнями, вищий рівень урбанізації пов'язаний із вищим рівнем ВВП на душу населення. При чому на низьких рівнях розвитку такий взаємозв'язок є відносно слабким [6, с. 11].

2. Бідність у містах зазвичай менше за відповідний показник у селах (90% випадків) (більший доступ до різноманітних послуг і робочих місць). Проте нині спостерігається тенденція до наближення рівня бідності у містах до відповідного у селах.

Рівень урбанізації тим не менш сприяє технологічним інноваціям, економічному прогресу, покращенню демократичної статистики та розширенню прав жінок. Отже, урбанізація може розглядатися як один із факторів економічного розвитку країн.

Враховуючи те, що Україна має європейський вектор розвитку, то цілком ймовірно, що світові урбаністичні тенденції торкнуться і її, проте на сьогоднішній день важко порівнювати світові процеси урбанізації із вітчизняними. На основі проаналізованих джерел можна виокремити особливості урбанізації в Україні:

1) її хаотичний та неконтрольований розвиток (з часом може призвести до диспропорцій в кількості населення та частково паралізувати економіку окремих регіонів).

2) зростання частки міського населення впродовж 1990-2010 рр. з 67,3% до 68,5%. При цьому існує помітна різниця показника в різних регіонах країни: регіони з найбільшою питомою вагою міського населення на початок 2010 р. Донецька область (90,51% міського населення), Дніпропетровська (83,46%), Харківська (79,84%), Луганська (86,61%) та Запорізька (76,00%). Регіони із найменшою часткою міського населення - Чернівецька і Закарпатська області - 41,72% та 37,15% відповідно.

3) структура міського населення за категоріями міст в різних регіонах є різною. У переважній більшості регіонів міське населення зосереджене в малих, середніх та великих містах, натомість як лише 9 регіонів України характеризуються наявністю дуже великих міст і міст-мільйонників (наприклад. Одеська і Харківська області, де частка населення міст-мільйонників складає відповідно 67,9% та 65,5%).

5) Характерна риса міських поселень України - їх нерівномірне розміщення на території країни. Найбільше міст сконцентровано у Донецькій (52), Львівській (44), Луганській (37), Київській (26) та Дніпропетровській області (20). При цьому кількість міст в регіоні не залежить від його території. Так, серед найбільших за кількістю міст областей Донецька область займає 11 місце за територією, Львівська - 17-е, Луганська - 10-е, Київська та Дніпропетровська - 8-е та 2-е місця відповідно [6, с. 30-31].

Адаптуватися до урбаністичних тенденцій можна шляхом міського планування, вкладення інвестицій в інфраструктуру міст. Це в свою чергу потребує інноваційних та технологічних рішень (наприклад, система транспортування населення у бразильському місті Курітіба, коли за найбільшими маршрутами було пущено великогабаритні автобуси та виділено для них окремі полоси руху, допомогла врегулювати транспортну проблему міста з меншими затратами). Увагу варто зосередити на конкретних заходах щодо розвитку міст (законодавчо визначити та затвердити межі найбільших агломерацій України, як це

зроблено в Польщі; збільшити роль органів місцевого самоврядування та децентралізувати повноваження, оскільки місцева влада більш компетентна щодо нагальних потреб свого регіону); збільшити частку місцевих бюджетів у загальному; започаткувати формування різних координуючих органів, призначених для впорядкування відносин між містами (за прикладом Конгресу місцевих та регіональних влад у ЄС). Це сприятиме більш рівномірному розвитку територій під впливом урбанізаційних процесів і позитивний ефект останніх перевищить негативні наслідки.

Висновки Процеси урбанізації надзвичайно прискорилися впродовж останніх років. Взаємозв'язок між цими процесами та економічним зростанням країн прослідковується так само, як і вплив на технологічний і соціокультурний розвиток. В Україні тенденції урбанізації дещо відрізняються від світових і тому для успішного адаптування необхідно застосовувати власні методи, обов'язково базуючись на міжнародному досвіді.

Література:

1. State of the world's cities 2010-2011: Bridging the urban divide - Overview and key findings. – [Електронний доступ] - <http://www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=3016> ;
2. Urban trends: urban corridors – shape of things to come? - State of the world's cities 2010-2011: Bridging the urban divide. – [Електронний доступ] - <http://www.unhabitat.org/documents/SOWC10/R3.pdf> ;
3. Urban world: Mapping the economic power of cities. - McKinsey Global Institute. – March 2011. - [Електронний доступ] - http://www.mckinsey.com/mgi/publications/urban_world/pdfs/MGI_urban_world_full_report.pdf ;
4. World Urbanization Prospects. The 2009 Revision. Highlights. – UN.New York, - March 2010. – [Електронний доступ] - http://esa.un.org/unpd/wup/Documents/WUP2009_Highlights_Final.pdf;
5. Балуєва О.В. Урбанізаційні процеси: аналіз світових тенденцій // Економіка та держава. – 2011. - №6. – С.53-56;
6. Дэйвид И. Блум, Тарун Ханна. Урбанистическая революция // Финанси и развитие. – 2007.- №9. – С. 9-14. - [Електронний доступ] - <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/rus/2007/09/pdf/bloom.pdf> ;
7. Ломоносов Д. Оцінка ступеню урбанізації в регіонах України // Економіст. – 2010. - №7. – С.30-33.

ЗНАЧЕННЯ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ В ІНТЕГРАЦІЇ ОЕС УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСКУ СИСТЕМУ UCTE

В статті розглянуто стан та перспективи розвитку електроенергетики України в контексті європейської інтеграції. Обґрунтовано необхідність інтеграції вітчизняної електроенергетики з UCTE. А також проаналізовано значення та місце гідроенергетики в інтеграційних процесах України.

The article discussed state and prospects of power industry development of Ukraine within the context of European integration. The necessity of the Ukrainian power industry integration with UCTE is proved. And also is analyzed the meaning and place of hydropower in the integration processes in Ukraine.

Ключові слова: об'єднана енергетична система, інтеграція, гідроенергетика.

Вступ. Останнє десятиріччя характеризується хитким становищем на світових енергетичних ринках, яке посилюється істотним збільшенням залежності промислово розвинених країн та інших основних споживачів енергетичних ресурсів від їхнього імпорту, що веде до наростання конкуренції. Усе більш актуальною стає проблема забезпечення енергетичної безпеки і стабільності на світових енергетичних ринках.

Водночас розвиваються процеси глобалізації світових енергетичних ринків. Ринки енергоресурсів, які раніше були локальними, еволюціонували до регіональних та глобальних (світових) ринків окремих енергоресурсів (наприклад, світовий нафтовий ринок) та регіональних ринків (наприклад, європейський ринок електроенергії та газу) [1, с.8-10].

Головним напрямом реформ електроенергетики у високорозвинених країнах слід вважати впровадження конкуренції в галузі виробництва і розподілу електроенергії, що демонополізує галузь, та створення єдиного «вільного» ринку, що передбачає об'єднання енергосистем держав. Тому вивчення проблеми створення та функціонування єдиного ринку електроенергії надзвичайно актуальне.

Останні дослідження та публікації. Дослідженню проблематики європейської інтеграції електроенергетики та гідроелектроенергетики України та взагалі глобального об'єднання енергосистем присвячені роботи В.І Цапліна, М.В. Біроменського, Л.С. Беляєва, С.В.

Подковальнікова, С.І. Поташник, А.А. Туkenova, А.І. Шевцова та ін. На сучасному етапі розвитку електроенергетичної галузі України питання синхронізації енергосистем є надзвичайно важливим і вимагає від вчених у різних сферах діяльності, докладного вивчення позитивних та негативних наслідків від цього об'єднання.

Постановка задачі. Дослідити місце гідроенергетики в Об'єднаній енергетичній системі (ОЕС) України та її значення в процесі інтеграції ОЕС в європейську систему UCTE (The Union for the Coordination of Transmission of Electricity – Об'єднання для координації передачі електроенергії) з врахуванням особливостей електроенергетичної галузі та розробити рекомендації щодо подальшої адаптації гідроенергетики до електроенергетичного ринку Європи.

Методологія. Методологічною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних учених із питань інтеграції електроенергетики України та взагалі глобального об'єднання енергосистем, розгляду гідроенергетики в цих процесах.

У роботі використано такі методи: структурно-логічного аналізу – при побудові загальної логіки та структури дослідження; наукової абстракції – при проведенні аналізу досліджуваної проблеми.

Результати дослідження. Сучасний світ характеризується стрімкими процесами глобалізації, які мають на меті досягнення більш надійного, безпечного, прогнозованого стану економіки і суспільства кожної окремої країни, уникнення кризових ситуацій шляхом вільного доступу до світових ринків товарів і послуг.

Найважливіше місце у цих процесах належить надійності енергозабезпечення. У цьому напрямку об'єднання енергетичних систем різних країн ідуть шляхом створення відповідних транснаціональних і трансконтинентальних енергетичних систем.

Електроенергетика – це специфічна сфера технологічної переробки і використання первинних паливно-енергетичних ресурсів, що складає технологічну основу сучасної цивілізації та визначає своє особливе значення, як на сучасному етапі так і в найближчому майбутньому.

В контексті глобальних інтеграційних енергетичних процесів Україна в масштабах Європи має унікальне геополітичне та географічне розташування. Її територія граничить із західними країнами-членами ЄС, що створює сприятливі умови для прокладання транз. маршрутів [2, с.2].

Однією з основних задач, які в даний час стоять перед електроенергетичною галуззю, є забезпечення надійного, ефективного та стійкого функціонування Об'єднаної електроенергетичної системи України, суттєве розширення експорту і транзиту електричної енергії та створення умов для інтеграції енергетичної системи України до транс'європейських енергетичних мереж. У той же час в Європі визначальною стала тенденція інтегрування міжнародних

електроенергетичних систем (ЕЕС) в об'єднання. Це пояснюється можливістю отримання додаткових ефектів від їх спільної роботи. З цієї точки зору досить цікавим та економічно доцільним виглядає інтеграція двох великих ринків електроенергії – енергооб'єднань Заходу та Сходу. При цьому на основі UCTE на Заході формується транс'європейське синхронне об'єднання ЕЕС (TESIS). На Сході проводиться відновлення роботи в синхронному режимі частини енергооб'єднання в межах єдиної енергетичної системи (ЕЕС) колишнього СРСР. До складу останньої входить ОЕС України.

В Європі в даний час працюють 4 об'єднання національних енергосистем: UCTE, Великобританії та Північної Ірландії, NORDE, країни Балтії та СНД. Найбільше з них UCTE об'єднує 600 тис. МВт встановлених потужностей, нараховує 210 тис. км високовольтних ЛЕП, забезпечує постачання 2400 млрд. кВт. електроенергії із сумарним піком постачання 375 тис. МВт. Проте потреби в електроенергії, в першу чергу Центральної Європи, будуть зростати. В той же час електричні мережі в цій частині Європи експлуатуються майже на межі навантажувальної спроможності. Електрична схема міждержавних зв'язків UCTE не дозволяє передавати значні обсяги транзитної потужності та електроенергії із Східного енергетичного об'єднання. Як найбільш перспективний варіант вирішення цих питань розглядається перехід до режиму синхронної роботи UCTE, ОЕС України, Росії та інших заінтересованих країн СНД [3, с.122].

Енергосистема UCTE функціонує у відповідності з взаємопогодженими технічними правилами, в основу яких покладено ряд принципів положень. По-перше, кожна окрема ЕЕС, що входить до складу енергооб'єднання, несе повну відповідальність відносно підтримки загальних технічних основ роботи. По-друге, в енергооб'єднанні забезпечується спроможність підтримки балансу потужності та протистояння збуренням (втрата генерації, елементів мережі та т.п.) та відповідно, надійність роботи і безпека розвитку. І, на кінець, гарантується якість послуг з передачі електроенергії.

Беручи до уваги, що синхронно об'єднані системи завжди впливають одна на одну, в енергооб'єднанні організовано тісне технічне співробітництво між партнерами, яке спирається на два правила. По-перше, в кожній країні баланс між виробництвом та споживанням підтримується у будь-який час і, по-друге, кожний партнер повинен виконувати зобов'язання щодо обміну електроенергією в точках з'єднання з іншими партнерами енергооб'єднання. Виконання цих правил UCTE, для роботи в синхронній зоні, покладає, в першу чергу, на операторів системи передачі (операторів мережі), диспетчерський центр (ДЦ) в частині технічних правил і процедур з експлуатації мережі, що таким чином забезпечує стандарти якості та надійність роботи

енергооб'єднання, і на генеруючі компанії у відповідності з процедурою надання продукції для забезпечення системних послуг, які необхідні для безпечного та стабільного функціонування мережі (в частині вимог і характеристик до генерування електроенергії).

Для забезпечення вирішення задач інтеграції ОЕС України в європейську енергосистему та створення умов переходу в режим синхронної роботи ОЕС України з енергосистемою європейського енергооб'єднання UCTE потрібно виконати цілий комплекс робіт. Це стосується вдосконалення законодавства, в т.ч. побудови ринку електроенергії з урахуванням його зв'язку з зовнішніми електроенергетичними ринками, вдосконалення структури генеруючих потужностей, вирішення низки екологічних проблем та приведення ОЕС України у відповідність до технічних вимог і організації управління, що прийняті в енергосистемах синхронної зони UCTE.

Слід зазначити, що ОЕС України продовжує залишатись однією з найбільш потужних з достатньою пропускною спроможністю. Станом на 31 грудня 2010 року встановлена потужність електростанцій ОЕС України становить 53161,6 МВт, при цьому потужність теплових електричних станцій 33773,9 МВт (63,53% від загальної величини), атомних – 13835 МВт (26,02%), гідравлічних електростанцій 5458,4 МВт (10,27%) вітрових та сонячних – 94,3 МВт (0,18%).

У той же час забезпечення ефективного функціонування ОЕС України пов'язане з цілим рядом проблем. Потребує суттєвої зміни структура генеруючих потужностей. Через відсутність необхідних обсягів маневрових та пікових потужностей, ОЕС не в змозі забезпечити оптимальний графік навантажень, вимоги з частоти, рівнів напруги і, зрештою, ефективну паралельну роботу з енергосистемою Західної Європи. Як наглядний приклад слід зазначити, що в ОЕС України в нормальних режимах допускається відхилення частоти в діапазоні 49,8-50,2 Гц і в після аварійних 49,6-50,4 Гц. У той же час в енергооб'єднанні UCTE відповідно в нормальному режимі 49,05-50,05 Гц, а в після аварійному 49,85-50,5 Гц [3, с.123].

Вирішення цих проблем передбачає в тому числі введення нових мобільних потужностей, які забезпечать оптимальну роботу ОЕС України. Поки що функцію забезпечення «живучості» ОЕС виконують гідро- та гідроакумуючі електростанції (ГАЕС), потужність яких зараз становить близько 9% при необхідних 15-20%.

Сьогодні можна стверджувати, що без розвитку в Україні гідроенергетики, практично неможлива повноцінна економічна паралельна робота з країнами Європи і транзит електроенергії на експорт мережами ОЕС України в енергооб'єднання UCTE [4].

Відповідно до розробленої стратегії реконструкції та розвитку гідроенергетики України передбачається продовження реконструкції ГЕС

Дніпровського каскаду (2 черга) та Дністровської ГЕС для продовження експлуатаційного ресурсу на 30-40 років зі збільшенням пікової потужності, будівництво трьох ГАЕС для планового покриття пікових навантажень, спорудження централізованих щодо керування ГЕС на р. Тисі, р. Дністер та їх притоках, реконструкція діючих малих ГЕС та спорудження нових [5, с. 56].

Проект реконструкції включає заміну застарілого і зношеного гідросилового, електротехнічного, гідромеханічного устаткування. Він також включає будівельні роботи на гідротехнічних споруди та впровадження автоматизованих систем контролю безпеки гребель. Реконструкція на дев'яти діючих гідроелектростанціях виконується у дві черги: 1-а тривала з 1990 до 2002р., друга планується 2006 -2017 рр. [6]. В даний час ведеться другий етап реконструкції ГЕС Дніпровського каскаду, що дозволить продовжити їх експлуатаційний ресурс з модернізацією за світовими стандартами обладнання та автоматизованих систем управління технологічними процесами, підвищити рівень безпеки, збільшити потужність на 1% [7].

Будівництво нових ГЕС на річках Тисі, Дністер та їх притоках вирішує комплексні завдання: енергозабезпечення західних областей та керований захист прилеглих територій від повеней з переводом земель з категорії негарантованого землеробства в гарантоване. Але є ще в край важливий фактор, який необхідно враховувати окремо. ГЕС, що розташовані в західних областях, централізовано керовані в основному незалежно від потужності, мають найвищу режимну чутливість до регулювання міждержавних експортних та транзитних перетоків в Європу і виконання аварійної взаємодопомоги з метою забезпечення повноцінної роботи з Європейським енергооб'єднанням UCTE.

Висновки. В ході дослідження було з'ясовано, що розвиток ОЕС України та її інтеграція з Європейським енергооб'єднанням UCTE повинен бути спрямований, в першу чергу, на забезпечення надійного та безперебійного постачання електричної енергії споживачам з додержанням якості згідно з вимогами європейських стандартів. Цей розвиток повинен відповідати розвитку економіки України, її суспільно-економічним потребам та виконанню взаємовигідних міждержавних зобов'язань щодо експорту і транзиту електроенергії в інші країни. Тому Україні дуже важливо не втрачати, а поширювати свої позиції як на західноєвропейському векторі, так і на східному. Спільна робота ОЕС України з Європейським енергооб'єднанням UCTE повинна продовжуватись, що буде сприяти надійності та ефективності її роботи. Для цього потрібно щоб політика України в цій сфері була послідовною, а рішення економічно і технічно обґрунтованими.

Важливо продовжувати освоювати зовнішні ринки, тому що у українського експорту електроенергії багато конкурентів і опонентів.

Необхідно завоювати власну нішу і стати активним учасником європейського ринку електроенергії. У цьому плані входження ОЕС України в УСТЕ сьогодні є стратегічною задачею енергетичної галузі. Шляхи вирішення цієї задачі – це спільні міжнародні проекти і програми. Виконання цих важливих завдань, які в принципі характерні для гідроенергетики, можливе лише при централізованому оптимальному керуванні енергооб'єктами в єдиному технологічному оперативному економічно-технічному комплексі енергооб'єднання України. З урахуванням реального стану теплової та атомної енергетики України, її низької керованості за потужністю та перспектив реконструкції, економічна цінність ГЕС для країни стає ще більш важлива.

Необхідно пам'ятати не тільки про пряму дію гідроенергооб'єктів на баланс потужності та енергії, а також про опосередковану дію на надійність, керованість, економіку енергооб'єднання в цілому.

Подальші дослідження. Дослідження мають проводитись у напрямі з вивчення основних етапів розвитку гідроелектроенергетики, вивчення досвіду інших країн з упровадження конкурентних ринків в електроенергетичній галузі, закономірностей утворення, забезпечення розвитку, енергобезпеки держави, особливостей державного регулювання.

Література:

Імпортно-експортна політика України в енергетичній сфері: стратегічні пріоритети [Текст] / А. І. Шевцов [та ін.] ; заг. ред. А. І. Шевцов, Регіональний філіал Національного ін-ту стратегічних досліджень в м.Дніпропетровську. - Д. : [б.в.], 2005. - 148 с.

Першочергові заходи інтеграції об'єднаних енергетичних систем України до об'єднаних енергетичних систем ЄС // http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=153637&cat_id.

Енергетична безпека України. Світові та національні виклики [Текст] /Б.С.Стогній [и др.];НАН України.Відділення фізико-технічних проблем енергетики:Українські енциклопедичні знання:ТЕКСТ,2006-408с.

Поташник С.І. Про стратегічні напрямки розвитку гідроенергетики України на період до 2030 р. // Енергетика і електрифікація. –2005. – № 7 –. С. 14 - 16.

Вихорев Ю.О. Умови та особливості використання об'єктів гідроенергетики, які споруджаються на основі зовнішніх інвестицій // Гідроенергетика України – 2006. -- № 1. – С. 54-56.

Коробко Б. П., Оніпко О. Ф. Енергетична стратегія України: роль і місце поновлюваних джерел енергії // Винахідник і раціоналізатор – 2005. - № 1. - С. 19–29.

Рассовский В.Л. Второй этап реконструкции ГЭС – основа развития гидроэнергетики Украины //Энергосбережение энергетика энергоаудит. – 2006. - № 1. – С. 29-33.

МАШИНОБУДІВНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Досліджено машинобудівну галузь України у контексті загальноекономічних тенденцій, визначено проблеми та перспективи подальшого розвитку.

Investigated mechanical engineering industry of Ukraine in the context of general economic trends, identifies problems and prospects for further development.

Ключові слова: машинобудівна галузь, тенденції, економіка.

Вступ. Нагальною проблемою української економіки є диспропорційний нераціональний розподіл ресурсів, спрямований на короткострокове одержання доходу. Формування небезпечної залежності національної економіки від кон'юнктури світових фінансових і товарних ринків, а також внутрішніх структурних дисбалансів (закладених у докризовий період) обумовили високу вразливість економіки України. Унаслідок, підприємства реального сектору економіки зіткнулися з такими проблемами як:

- скорочення обсягів фінансування майже з усіх джерел, в тому числі обмеження кредитування (встановлення більш жорстких умов отримання кредитів, підвищення відсоткових ставок на кредити внаслідок погіршення ліквідності банківських установ);
- зменшення попиту населення у зв'язку із зниженням купівельної спроможності внаслідок як реального падіння доходів населення (у цілому за рік доходи населення скоротилися на 8,5 відсотка), так і згортання споживчого кредитування на тлі підвищення вартості обслуговування раніше отриманих валютних кредитів.

Реакцією виробників стали зміни фінансових та виробничих стратегій, що призвело за короткостроковий період до різкого звуження не лише інвестиційної активності, а й виробничої через обмеження обігових коштів, що вплинуло на виробництво кредитозалежних та внутрішньоорієнтованих галузей [1].

Питанням дослідження тенденцій машинобудівної галузі України займаються В. Пономаренко, О. Тридід, М. Кизим, Л. Костирко, Я. Жаліло, О. Собкевич [2-5].

Постановка задачі. Метою даної статті є дослідження тенденцій розвитку машинобудівної галузі України в період з 2006 по 2011 рр.

Методологія. Методологічною основою статті є такі методи як: спостереження, порівняння, узагальнення, аналіз і синтез інформації.

Результати дослідження. Макроекономічні процеси тісно взаємопов'язані з діяльністю промислових підприємств. Двосторонній характер взаємозв'язку пов'язаний з тим, що макроекономічні процеси формують умови зовнішнього середовища, в якому функціонують і розвиваються підприємства, з іншого боку – ефективна робота суб'єктів господарської діяльності створює передумови для змін в макроекономічних процесах національної економіки.

Багатогранність проблем, що виникли в реальному секторі економіки, спричиняє необхідність їх детального дослідження і аналітичної оцінки. Економічні показники, що характеризують тенденції впливу макроекономічних факторів на економічні процеси в Україні (табл. 1) свідчать про те, що з 2009 року існує тенденція уповільнення темпів зростання обсягів валового внутрішнього продукту, а в 2010 р. поновилась позитивна тенденція.

Таблиця 1 Динаміка основних показників економічного розвитку України

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.*
ВВП, млн. грн.	544153	720731	948056	913345	1094607	316480
Реальний ВВП, до відповідного періоду попереднього року, %	107,3	107,9	102,3	85,2	104,2	103,8
Експорт товарів і послуг, млн. дол.	38368,0	49296,1	66967,3	39695,7	51405,2	43977,2
Імпорт товарів і послуг, млн. дол.	45038,6	60618,0	85535,3	45433,1	60742,2	52082,3
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	551729	717077	917036	806551	889098	715372
з них машинобудівна продукція, млн. грн.	68730,6	98339,9	121780	85833	116200,8	97105,9
Індекс промислового виробництва, до відповідного періоду попереднього року, %	106,2	110,2	96,9	78,2	111,2	108,6
З неї машинобудування, до відповідного періоду попереднього року, %	111,8	119,0	100,3	55,1	136,1	120,4
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	125254	188486	233081	151777	150667	74349

*Дані за січень – серпень 2011 р.

Джерело: побудовано автором за даними "Макроекономічний огляд" 2006-2011 рр.: [Електронний ресурс] / Національний Банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>

В умовах економічного піднесення світової економіки у 2010 році відновилось економічне зростання України. ВВП збільшився на 19,8% у порівнянні з 2009 р. (-14,8%), темпи зростання імпорту (11,1% за рік) перевищували експорт товарів і послуг (4,5%), що пов'язано з підвищенням цін на енергоресурси і відновленням внутрішнього попиту. За підсумками 2009 р. в зовнішній торгівлі України спостерігалась негативна динаміка експорту інвестиційних товарів.

Протягом 2010 р. відбулось зростання обсягів промислового виробництва, що було зумовлене:

- сприятливою кон'юктурою цін на міжнародних ринках на основні експортні товари українських виробників;
- відновленням зростання у країнах – основних торговельних партнерах (головним чином СНД), що дало змогу наростити обсяги виробництва продукції споживчого та інвестиційного призначення;
- поліпшенням фінансового стану вітчизняних підприємств-експортерів, що стимулювало підвищення попиту на продукцію проміжних виробництв і технологічне обладнання [6, с.59].

Проте, галузева структура промислового виробництва залишається неефективною, оскільки понад 2/3 загального обсягу припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали й енергоресурси (продукція проміжного споживання). Однією з провідних галузей промисловості України є машинобудування, де зосереджено 20% основних засобів промисловості та виробництво інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості. Машинобудівна галузь є експортоорієнтовною, тому посилення активності Китаю та інших динамічних азійських країн на світових ринках і темпи відновлення зростання країн – основних торговельних партнерів України (країни ЄС, СНД) суттєво впливають на розвиток галузі. Обсяги експорту продукції вітчизняних підприємств з боку СНД становлять близько 36% від загального обсягу експорту товарів, Європейського Союзу - близько 27% та інших країн - 37%. Найбільшим споживачем товарів української машинобудівної промисловості є Російська Федерація – у 2010 р. частка експорту товарів машинобудівної галузі до цієї країни в загальному обсязі експорту товарів машинобудування склала 53,5% або 2,9 млрд. дол. США. Серед основних споживачів товарів машинобудівної промисловості України - також Білорусь, Казахстан, Німеччина, Угорщина, Польща та Іран [4, с.14].

В експортоорієнтованих галузях не спостерігається підвищення продуктивності праці, зниження рівня енерго- та матеріалоємності, впровадження інноваційних технологій та розробки високотехнологічних продуктів. Це призводить до поступового витіснення українських виробників із світових ринків конкурентами, що мають нижчу собівартість та вищу якість товарів[5, с.50].

Світова економічна рецесія 2008-2009 рр. супроводжувалась скороченням попиту та зниженням цін на продукцію машинобудування. У цей період зафіксовано співрозмірну синхронність зміни обсягів експорту та імпорту товарів.

В 2009 р. найглибшого скорочення експорту зазнали виробники залізничного та автомобільного транспорту та обладнання – його вартісні обсяги зменшились на 73% (понад 2,3 млрд. дол. США). З іншого боку, підприємствам, що виробляють машини та устаткування, електричне та електронне устаткування, вдалося утримати значно вищий рівень присутності на світовому ринку – загальне зниження обсягів їх експорту склало 29,1% (майже 1,5 млрд. дол. США) [5, с.35]. В 2010 р. експорт зростав швидше за внутрішнє споживання і становив 72,3% реалізованої продукції.

Пожвавлення промислового виробництва, що потребувало додаткових надходжень сировини та матеріалів, і сповільнення спадної динаміки інвестиційної діяльності сформували зростання попиту на іноземну продукцію споживчого та інвестиційного характеру, що призвело до витіснення вітчизняної продукції машинобудування з внутрішнього ринку. Загалом після скорочення імпорту до України в 2009 р. на 46,9%, товарний імпорт в 2010 р. склав, за даними Державної служби статистики, 60,7 млрд. дол. США, що на 33,7% вище за його обсяги у 2009 р. Найбільшу динаміку зафіксовано в торгівлі транспортними засобами та шляховим обладнанням, імпорт яких зріс на 69,3%, що обумовлено відновленням попиту з боку населення на легкові автомобілі, а також зростанням обсягів ввезення обладнання для транспортної сфери та промисловості й сільського господарства (тракторів, частин до залізничних локомотивів, моторних транспортних засобів для перевезення вантажів) [6, с. 74].

У II кварталі 2011 року зростання світової економіки уповільнилося насамперед через зниження темпів промислового виробництва в США, Японії та загострення фінансової кризи в Греції, внаслідок дії низки чинників, серед яких зокрема розрив ланцюга постачальників у зв'язку з великим руйнівним ефектом землетрусу та цунамі в Японії та різке подорожчання основних сировинних товарів. Унаслідок цього слабкий зовнішній попит дещо гальмував розвиток вітчизняної економіки. Водночас підвищений внутрішній інвестиційний попит забезпечував нарощування обсягів будівництва та промислового виробництва.

Машинобудування розвивалось темпами, вищими за середні по промисловості в цілому, приріст становив в червні 2011 р. 15,8% у річному обчисленні. Проте низький зовнішній попит на продукцію галузі уповільнив зростання і розвиток стимулював внутрішній попит, особливо на легкові автомобілі, обсяги виробництва яких збільшилися на 40% у червні та на 66,5% за I півріччя.

Система галузевих комплексів в економіці України тісно пов'язана з зовнішнім попитом та експортом в той час як дієвим і ефективним інструментом стимулювання економічного розвитку є зміцнення та розбудова внутрішніх ринків. На внутрішньому ринку реалізовується 28,5% від загального обсягу продукції машинобудування.

Гострою проблемою для промислового сектору економіки країни є перевищення гранично допустимих значень енергоємності (0,85-0,87 кг у.п./дол. США) через використання застарілих технологій та обладнання. Впровадження нових технологічних процесів, зокрема маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних, за 2005 – 2009 рр. здійснювало не більше 3% від загальної кількості промислових підприємств. У структурі імпорту в Україну частка енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки протягом 2005-2010 рр. в середньому становила 29,2% [4, с.].

Значна залежність підприємств машинобудування від підвищення цін на енергоносії викликана тим, що більшість технологій виробництва передбачають використання газу. За оцінками ряду експертів, Україна щорічно переплачує за газ, порівняно з іншими європейськими країнами, 4-6 млрд. дол. США після підписання газового контракту в 2009 році [7].

Проблемою для підприємств реального сектора економіки є неможливість перекредитування, що було основним механізмом виплат за отриманими кредитами. За відсутності внутрішніх джерел інвестування іноземні інвестиції могли б стати основою відновлення та підтримки традиційних галузей, серед яких і машинобудівна, однак не вигідність таких капіталовкладень або віддалена перспектива отримання прибутку унеможливають здійснення відповідних структурних змін. Іноземні інвестиції переважно спрямовуються до галузей зі швидким обігом капіталу – фінансова діяльність та оренда майна. Здійснення податкової реформи (2011 р.) дозволяє знизити податкове навантаження на бізнес, спростити податкові процедури, зруйнувати їх «корупційну ємність», запропонувати стимули інвестиційного розвитку та структурної модернізації економіки. Зокрема, інвестиційно-інноваційна складова реформування податку на прибуток підприємств забезпечуватиметься поетапним зниженням ставки податку на прибуток з 25 % до 16% (у 2011 р. – 23%, у 2012 р. – 21%, у 2013 р. – 19%, у 2014 р. – 16%). Створюються передумови інвестиційної привабливості країни завдяки зменшенню ставки податку на додану вартість з 2014 року до 17% [6, с.101].

Висновки. Аналіз засвідчив глибоку залежність ефективності і стабільності в діяльності вітчизняних підприємств машинобудівної галузі від наслідків глобальних економічних змін і тенденцій. Світова економічна рецесія 2008-2009 рр. супроводжувалась скороченням попиту та зниженням цін на продукцію машинобудування. Після спаду для підприємств пріоритетним є збільшення завантаження потужностей,

а не максимізація прибутку, відтак компанії схильні збільшити обороти підприємства навіть за рахунок зниження рентабельності.

Спроби пожвавлення промислового виробництва призводять в свою чергу до витіснення вітчизняної продукції машинобудування з внутрішнього ринку. При цьому найбільшої динаміки виробництва вдалося досягнути переважно в середньотехнологічних виробництвах. У II кварталі 2011 року, коли зростання світової економіки знову уповільнилося машинобудування розвивалось темпами, вищими за середні по промисловості в цілому. Низький зовнішній попит на продукцію галузі постав обмеженням для зростання і розвитку, проте стимулював внутрішній попит. Отже, система галузевих комплексів в економіці України тісно пов'язана з зовнішнім попитом та експортом в той час як дієвим і ефективним інструментом стимулювання економічного розвитку є зміцнення та розбудова внутрішніх ринків.

Скорочення прибутків через погіршення фінансового стану машинобудівних підприємств внаслідок фінансово-економічної кризи супроводжувалось: значним скороченням інвестицій в основний капітал машинобудівної промисловості; формуванням вкрай небезпечної тенденції «втечі від кредитів»; неможливістю перекредитування, що було основним механізмом виплат за отриманими кредитами.

Повільні структурні зрушення в економіці країни створюють ризики відновлення кризових явищ.

Література:

1. Закон України від 20 травня 2010 року N 2278-VI «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2278-17>
2. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи / В.С.Пономаренко, О.М.Тридід, М.О.Кизим. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. — 323 с.: іл., табл.
3. Костырко Л.А. Стратегия финансово-экономической деятельности хозяйствующего субъекта : Методология и орг. / [Отв. ред. І.Р.Бузько]; Восточноукр. нац. ун-т им. В.Даля. — Луганск, 2002. — 559 с.: ил., табл. ISBN 966-590-356-X.
4. Реструктуризація промисловості України у процесі посткризового відновлення. — К.:НІСД, 2011. — 54 с.
5. Ризики економічної депресії та потенціал післякризового відновлення економіки України / [Жаліло Я. А. та ін.]; Нац. ін-т стратег. дослідж. — К.: НІСД, 2009. — 62, [1] с.: іл., табл.
6. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К., 2011. — 416 с.
7. Імпортозаміщення - альтернативи немає... [Електронний ресурс] / К. Андрєєв — Режим доступу до статті: <http://economics.unian.net/ukr/detail/103212>